Mehmet Ali Aybar

TİP
(Türkiye İşçi Partisi)
TARİHİ
3

BDS

Türkiye İşçi Partisi Tarihi

Bu kitap
1988 Yılının Temmuz Ayında
İstanbul'da Özal Matbaası'nda
Dizilip Basılmıştır.

Mehmet Ali Aybar

TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ TARİHİ

3

BDS

Sosyal mücadelelerin ucu bucağı belirsizdir. Eskilerin deyimiyle, ezelden-ebede *sürer gider. İnsanoğlu odur ki, zamanında yaptığı işi, sevabıyla günahıyla gelecek kuşaklara aktarsın... Deneylerinden yararlanma fırsatı versin kendinden sonraki kuşaklara... İnsanlar daha iyiyi, daha güzeli ararken, eskilerin gelip geçtikleri yollardan bir kez daha geçmek zorunda kalmasınlar.*

Sosyal mücadelelerde süreklilik gösteren ülkelerde, bu sürekliliği sağlayan önemli etkenlerden biri de, bilgi ve deney aktarımının sürekli olmasıdır.

Türkiye'de ise, böyle bir gelenek yoktur. (Nedenine girmeden sade bir saptama bu) Bilgi ve deney birikimleri aktarılsaydı/aktarılabilseydi, Türkiye'deki sosyal mücadeleler tarihi bir başka yerde olurdu herhalde. Elbette aktarma biçiminin de ayrı bir önemi var: Gerçekleri yazmak.

Her mücadelede bir ütopya vardır, ulaşılmak istenen, hayal edilen.

Mücadelede başarıyı belirleyen, çoğu kez, ütopya değil, dışımızdaki gerçeklerdir. Ütopya güzeldir, çekicidir, gerçekler değil. Güzele varmak, güzel olmayanları, yani gerçekleri görmek, onların hakkından gele gele yürümekle mümkündür ancak. Bu, ciddi bir iştir. Bilim adamı titizliğini gerektirir.

Elinizdeki kitap, ütopyasına varmayı ciddiye alan, bilimsel yöntemi hayatında düstur bellemiş bir eylem adamının eseridir.

Türkiye'nin sosyal mücadeleler tarihinde TİP (Türkiye İşçi Partisi), son derece önemli bir yere sahiptir. Sosyalizm kavram olarak emekçi halk yığınlarına TİP döne-

minde ulaşmış, 1963, 1965, 1966 ve 1969 seçimlerinde hemen her mahalleden, her köyden TİP'e oy çıkmıştır. TBMM'ne ilk kez sosyalist milletvekili girmiş, o güne kadar meclis gündemine gelmeyen konular, mecliste konuşulur olmuştur. Mehmet Ali Aybar, 1962'den 1970'e kadar TİP'in genel başkanlığı görevini yürütmüş, 1963 - 1973 arasında iki dönem milletvekilliği yapmıştır. Parti, tüzük ve programının yazılışından, gündelik politikasına kadar, Aybar'ın damgasını taşır.

TİP'in tarihi, onun sorumluluğunu 8 yıl taşımış genel başkanı tarafından teorisi ve pratiğiyle kaleme alındı. Yaklaşık 2000 sayfa tutan bu eseri, yayınevimiz beş cilt olarak hazırladı. Birinci cilt TİP'in meclise girişine kadar olan dönemi kapsıyor. İkinci cilt 1965 seçimleri ve sonrasını, TİP içindeki çalkantılı dönemi anlatıyor. Üçüncü ciltte TİP'le ilgili belgeler var. Nihat Sargın, Behice Boran, Sadun Aren, Minnetullah Haydaroğlu ve Şaban Erik'in imzaladığı 5'li önergeyle başlayan çatışmaların teyp bantlarından çözülmüş metinleri...

Mehmet Ali Aybar, eserinde çok değişik bir dil kullanmış. Anılarında alışılmış dil değil; bilimsel yayımlardaki dil değil; roman dili de değil... Sanki bu üç dilin karışımı. O nedenle çok rahat ve ilgiyle okunuyor. Yer yer geri dönüşlerle 45 yıllık demokrasi, bağımsızlık, sosyalizm mücadelelerine dönerek, TİP'in teori ve pratiğinin kökenlerini ortaya koyuyor.

Yayınevimiz, TİP Tarihi'ni yayımlamakla çok önemli bir görevi yerine getirmenin kıvancını taşımaktadır.

BDS YAYINLARI

ALTINCI BÖLÜM

SONUN BAŞLANGICI

1968'in TİP için *sonun başlangıcı* olacağını kim tahmin edebilirdi? Parti kök salmıştı. 1965'ten sonra yapılan seçimlerde oy oranı artmıştı. Köylere gittiğimizde yakınlık görüyorduk. Köylüsü, işçisi ile emekçilerin bize ısındığı görülüyordu. Köy ve işçi kahvelerinde tatlı konuşmalar oluyordu. Savunmamız için parayı nereden bulacağımız, ya da köylüyü, işçiyi gerçekten Meclise sokmaya kararlı olup olmadığımız soruluyordu. En ücra köylerde bile mutlaka İşçi Partili olduğunu açıklayan arkadaşlarla karşılaşıyorduk.

Partide de bir sorunumuz yoktu. Gezilerde, kongrelerde, Parti tüzük ve programında açıklanan *Türkiye'ye Özgü Sosyalizm*e karşı çıkan olmuyordu. Gençler arasında bile. Orta Doğu Üniversitesi'nden, aralarında Sinan Cemgil'in de bulunduğu bir grup bizim eve gelmiş, Partiye nasıl yararlı olabileceklerini sormuşlardı. Partinin temel görüşünü ve o günlerde izlediği politikayı anlatmış, ayrıntılar için gençlik sorunları sorumlusu, Sadun Aren'e başvurmalarını söylemiştim. Marksizm, Leninizm üzerinde şimdi ayrıntılarını anımsamadığım tatlı bir söyleşi olmuştu. Demek istediğim o günlerde gençler de bize karşı değildi. Amerikan elçisi Commer'in (Kommer) arabası yakıldıktan sonra da, gene Orta Doğu'lu bir grup öğrenci Partiye gelerek kendilerine avukat konusunda yardımcı olmamı istemişlerdi. Partili avukat arkadaşlara rica edeceğimi söyledikten sonra, «*ben olsam arabayı yakmaz; rektörle yemek yerken Komer'e: 'Siz bizim davetlimiz değilsiniz; bir elçinin davetsiz misafir olamayacağını elbet takdir edersiniz' derdim,*» dedim. Ama olan olmuştu. Gençler arabayı yakmanın da-

ha vurgulayıcı olduğunu söylediler. Kamuoyunu etkilemesi bakımından haksız sayılmazlardı. Evet o günlerde TİP kadrolarıyla, üyeleriyle, sempatizanları ve gençlerle, Türkiye'de sosyalizmin tek temsilcisi durumundaydı.

Meclisteki Sükan provakasyonu umulanın tersine, TİP' in kamuoyunca haklı davalar peşinde olduğunu kanıtlamaya yaramıştı. Meclis'te İnönü sert bir konuşma yapmış; «*yurdu iptidai cemiyet haline getirinceye kadar zorlamak ayıp*» demişti. Ben, AP iktidarının beklediğinin tersine, hiç de hırçın olmayan, iktidarı demokrasiye çağıran sakin bir konuşma yapmıştım. «*Dünkü olaylardan sonra Türkiye'de demokratik düzenin yürürlükte olduğunu söylemek olanaksızdır*» diye başladığım konuşmamı, demokraside mutlaka fikir ayrılıkları bulunacağını, herkes aynı şekilde düşünürse zaten demokrasiye gerek olmayacağını vurguladıktan sonra, Millet Meclisi'nde karşıt görüşlerin serbestçe dile getirilmesine olanak verilmez, Sol kanadın görüşleri kaba kuvvete başvurularak önlenmeye kalkışılırsa, demokrasinin yolundan saptırılmış, faşizme yeşil ışık yakılmış olacağını vurgulamıştım. İçeriği ağır, ama üslubu yumuşak bir konuşmaydı. Doğu sorunundan Kıbrıs sorununa, NATO'ya ve Amerikan üslerine kadar hemen tüm görüşlerimizin dile getirilmiş olmasına karşın, kışkırtıcı olmayan bir konuşmaydı. Hiç değilse benim kanım buydu ve konuşmamı o doğrultuda hazırlamıştım. Konuşmamı şöyle noktalamıştım: «*Pek muhterem arkadaşlarım, tekrar ediyorum, bizim için selamet yolu demokratik yoldur. Demokratik yolu dilimizin ucuyla değil, kalbimizle bağlı olarak takip edelim. Başka selamet yolu yoktur. Hepinizi saygıyla selamlarım*» diye bitirmiştim. Daha sonra olaylı gecenin başkanı olarak görev yapan Nurettin Ok söz almış ve tarafsız davrandığını ileri sürmüştü. Ne ki olaylar ortadaydı. Daha sonra Başbakan Demirel kürsüye gelmiş ve olaylardan CHP ile TİP'i sorumlu tutan bir konuşma yapmıştı. «*Meclis CHP ve TİP tarafından gensoru müessesesiyle işgal edilmiştir. 8 tane gensoru getirilmiştir. Hiçbirisinin içinde bir şey yoktur. Maksat Meclis'i işgal etmek olmuştur. Acaba bu nere-*

ye varacaktır, diye bir teşhis koymaya çalıştım. Bütçe konuşmalarının başladığı ilk günde Meclisin havasının elektriklenmesinde iki partinin fayda umduğunu üzüntüyle müşahade ettim. (...) Bunların maksadı Adalet Partisi grubunu ve hükümeti tahrik etmektir. (...) Bunların hepsinin Parlamentoyu engelleme, Parlamentoyu baltalama faaliyetlerinin devamı olduğunu ifade etmeliyim. (...) Hadisenin sonu malum. Hadise Nazım Hikmet'in, o Nazım Hikmet ki, muhterem arkadaşım Kılıçoğlu'nun buradan beyan ettiği gibi, Türk hakimi ve Türk mahkemesi tarafından vatan haini ilan edilmiştir. Bir üye çıkıyor, Cumhuriyeti, onun temel dayanağı olan Türk adliyesini, onun verdiği kararları, hepsini hiçe sayarak Nazım Hikmet büyük vatan şairidir, diyor. Bunun adına ne derler. Tahrik derler bunun adına. Ondan sonra hadise büyüyor. Böyle şeyleri yapmayın. Böyle şeyler hakikaten bu Meclisin havasına yakışmaz. (...) Türk parlamentosunun zabıtlarına esefle söyleyeyim ki, Nazım Hikmet'i büyük vatan şairi diye tanıtan ilk cümle dün akşam zabıtlara geçmiştir. (AP sıralarından bravo! sesleri, alkışlar).

Evet, sayın Başbakana göre grubu ağır bir tahrik karşısında kalmış ve 6-7 TİP'liye saldırarak, içlerinden birini, Yunus Koçak'ı hastanelik etmek zorunda bırakılmışlardı. Aradan yirmi yıl geçti. Sayın Demirel bugün o konuşmasını ve olayı üzüntü ve sıkıntıyla hatırlar sanırım. Evet olay tertipti, tahrikti ama bu tertip ve tahrik Adalet Partisi'nin eseriydi. TİP'in böyle bir tertipte hiçbir çıkarı yoktu. Meclise adımımızı attığımız günden beri iktidarın boy hedefi halindeydik. Kürsüye çıkan her arkadaşımız AP'lilerin sözlü saldırılarına uğruyor, ikide bir sözü kesiliyordu. Bu kez bir adım daha atılmış ve İçişleri Bakanı eleştirileri yanıtlamak için yaptığı konuşmayı sürdürürken, birden Çetin Altan'a seslenerek: «*Nazım Hikmet vatan şairidir demedin mi?*» diye sormuştu. İçişleri Bakanlığı bütçesi ile, Nazım Hikmet'in vatan şairliğinin ne ilgisi vardı? Evet ne ilgisi vardı? Kuşkusuz yoktu. Ama bu TİP'e karşı yıllardır uygulanan ve İşçi Partisi'ni kaba kuvvet kullanarak sindir-

meyi, safdışı etmeyi amaçlayan planın, Meclis düzeyindeki halkası idi.

Genel planın bir halkasıydı. Ve de yıl 1968'di. 1968, Amerika'nın Vietnam savaşını kazanamayacağının ortaya çıktığı yıldır. Bir yıl önce Russell Mahkemesinin Tahkikat Komisyonu Başkanı olarak Hanoi'de bulunduğum sırada, Başbakan Phan Van Dong bize: «*Hava akınlarıyla ancak sivil halk öldürülür, ama savaş kazanılamaz. Amerika'nın bu savaşı kazanabilmesi için, karaya asker çıkarıp Vietnam halkını son kişisine kadar, tek tek hepimizi öldürmesi gerekir. Buna ise gücü yetmez. Savaşı biz kazanacağız,*» demişti. Sovyetler Birliği'nin askeri ittifaklar zinciri ile kuşatma planı, Vietnam yenilgisiyle suya düşmüştü. 1968'de Amerika yeni tertipler peşindeydi. 1967'den beri Ortadoğu ön plana geçmişti. Ortadoğu'nun kuzey duvarını oluşturan Türkiye'de 12 sendikacının kurduğu bir parti ortaya çıkmış ve yıllardır Amerika'yı parmağına dolamış, hemen her gün ikili antlaşmaların feshedilmesini, üslerin kapatılmasını ve NATO'dan çıkılmasını istiyordu. Amerika ile dostluk ilişkileri sürdürenler de ABD yardımlarının bedelini, TİP'i safdışı etmeye çalışarak ödemeye çalışıyorlardı. TİP'in hemen her toplantısına taşlar ve sopalarla saldırılıyordu. Ama TİP pes etmiyordu. Faşist yasalar sonuç vermiyordu. TİP hiç açık vermiyordu. Üstelik 141 ve 142'nin iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuş ve açtığı dava sadece bir oy farkla reddedilmişti. TİP yurtiçi gezilerinde sürekli Amerika konusunu işliyor, halkı Amerika'ya karşı pasif direnmeye çağırıyordu: Amerikalıları bir yalnızlık çemberi içine alalım; halk olarak onlarla tüm ilişkilerimizi keselim; Amerikalıya hizmet vermeyelim; evimizi onlara kiralamayalım; yol bile göstermeyelim ve böylesine bir ateş çemberi içinde kalacak Amerikalılara Türkiye'de istenmediklerini gösterelim... diyordu Türkiye İşçi Partisi. Amerikalıların ve Amerika yanlılarının başına bela olmuştuk. Buna bakarak *bu partiyi yaşatmazlar!* kehanetinde bulunanlar olabilirdi. Ama TİP yedi yılını doldurmuştu ve engelleri o güne kadar aşmayı becermişti. Mücadele için-

de pişmiş, olgunlaşmış kadroları vardı ve de üst düzeydeki yöneticileri TİP'in, bilgili ve deneyimli arkadaşlardan oluşuyordu. Hiç kimse yedi - sekiz ay sonra bu insanların birbirine düşeceğini tahmin edemezdi.

Partinin üst kurullarında ve Meclis grubunda her gün birlikte çalışıyorduk. Elbet tartışıyorduk her konuyu; en doğru kararı almak için. Ama teorik sorun yoktu aramızda. Marksizm üzerinde bir tartışma hiç çıkmamıştı. Tüzük ve programdaki ilkeleri herkes kabul etmişti. İzmir'de yapılan ilk kongreden sonra başlayan ve Malatya Kongresi'nden sonra da süren teorik tartışmalar sınırlı kalmış ve partinin üst düzey yöneticilerine bulaşmamıştı. Sanıyorum bu tartışmalar hakkında bilgi verilmesi yararlı olacaktır. Bu maksatla TİP'in 1964 ve 1966 yıllarında yapılan İzmir ve Malatya kongrelerini, kısaca da olsa ele almak istiyorum. Ama daha önce tüzük ve program hakkında bilgi vermek istiyorum.

TİP'in ilkeleri 1962'de hazırlanan tüzüğün 2 ve 3. maddelerinde belirtilmiştir. Partinin genel başkanlığına getirilmemden hemen sonra, kuruculara yeni bir tüzük hazırlatılmasını önermiştim. Kabul edilince yeni tüzüğün ilk maddelerinde partinin ideolojisini ve yapısını belirleyecek ilkeleri kaleme almıştım. Yeni programın hazırlanması zaman alacağından, yolumuzu çizecek ilkelerin vakit kaybedilmeden belirlenmesi bir zorunluk haline gelmişti. Partinin niteliği ve amacı şu üç esasta toplanıyordu: TİP, işçilerin ve emekçilerin partisiydi. TİP, yurt ve dünya olaylarına onların açısından bakar, onların çıkarlarını savunurdu. Ve bize göre ulusun kocaman çoğunluğunu oluşturan, üstelik tüm değerlerin yaratıcısı olan emekçi yığınlarının hak ve çıkarlarını savunmak, aslında tüm ulusun çıkarlarını savunmak demekti. İkinci ilkesi TİP'in, emekçileri yurt işlerinde söz ve karar sahibi yaparak, insanın insan tarafından sömürülmesine son vermekti. Üçüncü ilke de, tam bağımsızlıktı. Bu ilkeler ve iktidar olduğunda TİP'in gerçekleştireceği reform ve atılımlar bu iki maddede özetlenmişti. İlk kongre öncesi program hazırlıklarına başlandı-

ğında, MYK programın bu iki madde ışığında hazırlanmasını karara bağladı. Oluşturulan bilim kurulunun ilk toplantılarında işçi sınıfının *tarihsel görevi* gündeme geldi. Başını Behice Boran'ın çektiği arkadaşlar Marksizmin bilinen klasik tezini savunuyorlardı. Kimi arkadaşlar ise, o günlerde pek revaçta olan *milli burjuvazi* ile işbirliği görüşünü benimsiyorlardı. Ben komitenin başkanıydım. Sert tartışmalar oluyordu. Her iki taraf da kendi görüşünün teorik ağırlığında ısrarlıydı. Oysa Merkez Komitesi programın, tüzüğün 2 ve 3. maddeleri ışığında hazırlanmasını istiyordu. Tüzük maddeleri her iki grubun görüşünden farklıydı; bu konuda tüzük yepyeni bir görüş getiriyordu: «*Türk işçi sınıfının ve onun demokratik öncülüğü etrafında toplanmış bütün emekçi sınıf ve tabakaların* (ırgat ve küçük köylülerin, aylıklı ve ücretlilerin, zanaatkârların, küçük esnaf ve dar gelirli serbest meslek sahipleri ile ilerici gençlik ve toplumcu aydınların) *kanun yolundan iktidara yürüyen siyasi teşkilâtıdır.*» diyordu. Ne işçi sınıfının tek başına iktidara yürümesi, ne de köylülerle ittifakı söz konusuydu. Proleterya diktatörlüğü ise hiç söz konusu değildi. Kanun yolundan işbaşına gelinecek ve seçimler kaybedilince çekip gidilinecekti... İşçi sınıfı demokratik bir öncülük oluşturmaya çalışacaktı öncelikle. Tüm emekçi sınıf ve tabakalardan başka, küçük esnaf ve dar gelirli serbest meslek sahipleriyle, ilerici gençleri ve toplumcu aydınları da içerecek olan geniş bir demokratik ittifak sağlamak için uğraşacaktı... *Demokratik öncülük* kavramı önemlidir. İki bakımdan. Birincisi, ittifakın sağlanması için izlenecek yol ve yöntemler bakımından: İşçi sınıfının öncülüğü harekete sağlayacağı avantajlar bakımından serbestçe tartışılıp kabul edilmiş olacak. İkincisi ise, gerek muhalefette, gerekse iktidarda işlerin hep demokratik yol ve yöntemlerle yürütülmesi bakımından. Her şey tüm emekçi sınıf ve katmanların kararına bağlıdır. *Devrimci liderlerin* öncülüğü, asla söz konusu değildir. Demek ki, TİP sosyalizm için demokrasiyi öngörmekteydi. Her şey emekçilerin ortak kararlarına bağlıydı. Her konu enine boyuna tartışılacak;

herkes görüşünü belirtecek; sonunda çoğunlukla karar alınacak. İşler böyle yürütülemez ve *profesyonel devrimcilerin* öncülüğüne ve kararına bağlanırsa, sosyalizm gerçekten kurulamıyor; tepeden inme buyruklarla kimi dönüşümler gerçekleştirilse de, sosyalizmin asıl amacı olan sosyalist demokrasiye ulaşılamıyor. Yeni bir çeşit *sınıf* niteliği gösteren BÜROKRASİNİN, egemen olmasına yol açılmış oluyor. 70 yıllık uygulamalar ne yazık ki, bu sonucu vermiştir: Bürokrasi tüm sosyalist ülkelerin ortak hastalığıdır.

Kruşçef'in raporundan sonra, sosyalizmin uygulamada yapısal bir rahatsızlığı olduğunu düşünmeye başlamıştım. Raporda belirtilen nedenleri yeterli görmüyordum. Stalin'in taçsız bir çar olduğu, korkunç cinayetler işlediği ileri sürülüyor, ama bunun sosyalist bir ülkede nasıl mümkün olabildiği sorusuna bir yanıt verilmiyordu. Kişi diktatörlüğü ve bunun neden olduğu şaşırtıcı olaylar, Stalin' in *kişiliği* ile açıklanıyordu. Peki, Stalin gibi bir kişi, genel sekreterlik koltuğuna nasıl oturabilmiş ve otuz yılı aşkın bir zaman süreci içinde oturduğu koltuğu nasıl koruyabilmişti? Bunun nesnel bir nedeni, bir açıklaması olmalıydı. Yıllarca buna bir yanıt aradım. Galiba daha önce de belirttim, Behice Boran'la bunu çok konuştuk, tartıştık. Türkiye İşçi Partisi'nin tüzük ve programı hazırlandığı günlerde, sorunu henüz tam çözmüş değildim; ama gene de bir şeyler seziyordum: İşçiler, köylüler, emekçiler, gerçekten iktidarda değildi... Sorunun asıl yanıtını yıllar sonra bulacaktım. Daha doğrusu bulduğumu sanıyorum. Sanıyorum diyorum, çünkü parmak bastığım *Leninist örgüt modeli* konusunda bugüne dek, herhangi bir eleştiri gelmedi.

Evet TİP'in tüzük ve programının hazırlandığı günlerde örgüt sorunu henüz ortaya atılmamıştı. Ama sonradan ona bağlayacağım bir konuyu, tüzük ve programa temel ilke olarak koymuştum: EMEKÇİ HALK YIĞINLARI, YURT İŞLERİNDE SÖZ SAHİBİ OLACAKLAR... TİP tüzüğünde bu konuyu şöyle dile getiriyordum: «*Türkiye'nin ileri bir*

*toplum haline getirilmesi işi ile, emekçi halk yığınlarının yurt işlerinde söz ve karar sahibi olmaları, insanca yaşama şartlarına kavuşmaları işi, bir tek davanın birbirine bağlı bölümleridir; biri gerçekleştirilmeden, öteki gerçekleştirilemez. Çünkü emekçi halk yığınlarının, insanca yaşama şartlarına kavuşmaktan doğan inançlı ve şevkli çabası sağlanmadıkça, Türkiye kalkınamaz, çağdaş medeniyete ulaşamaz.»** Aynı konu TİP programında da *«Halkın Günlük Hayatında Gerçekleşen Demokrasi»*, *«Emekçi Halkın Yürütümüne Doğrudan Doğruya Katılıp Denetlediği Emekten Yana Planlı Devletçilik»*, *«Her türlü Sömürücülük ve Sömürgeciliğe Karşı Olmak»*, *«Barışçılık»*, *«Her Şey İnsan İçin»* bölümlerinde işleniyordu.

DEMOKRASİ konusunda şöyle diyorduk: *«Türkiye İşçi Partisi'nin demokrasi anlayışına göre, demokrasi sadece politik hayata ve düzene özgü bir rejim değildir. Sosyal hayatın ve kurumların tümü demokrasi kavramının kapsamına girer. Demokrasi toplumun bütününü kapsadığı zaman, ancak biçimde kalan bir rejim olmaktan çıkar, ekonomik ve sosyal bir öz kazanarak tam anlamda gerçekleşir. Devletin emekten yana olması, yapılan işlemlerin reformların gerçekten halk yararına olabilmesi için, halk kitlelerinin toplum hayatının her kesiminde, bütün kademelerde söz ve karar sahibi olması gerekir. Devletin ve toplum işlerini yürüten her türlü merkezi teşkilâtın kopmuş, katılaşmış, kırtasiyeciliğe boğulmuş, bir hal almaması için, halkın her kesiminde, her kademede aktif iştiraki kaçınılmaz bir zorunluktur. Türkiye İşçi Partisi, demokratik düzende halka çeşitli ortak maksatlar için teşkilâtlanma imkânı tanır, halkın toplum işleriyle ilgilenmesi için gerekli ortamı yaratır, her işte halkın şevkli ve istekli çabasını sağlamayı şart sayar. Halk, toplum hayatının her alanında yönetim ve denetime etkili bir şekilde katılacaktır. Üst kademelerle alt kademeler, merkezi teşkilât ile mahalli kademeler arasında karşılıklı münasebetler ve etki-*

** TİP Tüzüğü, madde: 3.*

ler sistemi kurulacak ve bu bağların kopmamasına, karşılıklı alışveriş kanallarının tıkanmamasına özellikle dikkat edilecektir.»

*«(...) Halkın bir numaralı yurttaş durumuna yükseldiği böyle bir demokrasi rejiminde, Türkiye, halkı, özgür ve bağımsız yaşayan ileri bir toplum haline gelecek ve durmadan ilerleyen, insanca yaşama şartlarını gittikçe daha iyi, daha haklı, daha doğru bir şekilde gerçekleştiren, ileri bir toplum düzeninin temellerini kurmak imkânlarına kavuşacaktır.»**

Bu satırlar, yıllar sonra ortaya atacağım ve sosyalizmi bürokratik sapma içine sürükleyen *örgüt sorununa*, aslında bir giriş niteliğinde idi. HER ŞEY İNSAN İÇİN bölümü ise, sosyalizmin asıl amacını gün ışığına çıkarıyordu. Gerçekten de her şey İNSAN içindir sosyalizmde. Gerikalmışlıktan kurtulmak, hızla kalkınmak; tam bağımsızlık, sömürüye son vermek; aslında İNSANIN bir aracı olarak kullanılmaktan kurtulup İNSANLIĞINA KAVUŞMASI içindir. Evet sosyalizm insan içindir; insan sosyalizm için değil... İnsan sosyalizm için türlü fedakârlıklara katlanıyor, gerektiğinde canını bile feda ediyorsa, bu da insan içindir, insanın kurtuluşu içindir...

Programın bu bölümleri hiçbir kitaptan aktarılmamıştı. Bu satırlar sosyalizmde insanların güleryüzlü olacağını, sosyalizmin de aslında güleryüzlü olduğunu anlatıyordu. Bizim sosyalizmimiz GÜLERYÜZLÜ SOSYALİZM'di. Ve de Türkiye'ye özgü idi. Hiç kuşku yok bizim sosyalizmimiz uygulanan sosyalist rejimlerden hiçbirine benzemeyecekti. Bu, sadece ülke koşullarının farklılığından ileri gelen, farklı uygulamalar değildi. Sosyalizmin İNSAN İÇİN OLDUĞU İNANCINDAN kaynaklanan bir farklılıktı.

Bunları yeniden vurgulamam TİP'in üst düzey yöneticileri arasında çıkan anlaşmazlıkta, Türkiye İşçi Partisi programında açıklanan sosyalizm anlayışının başlıca etken olmasıdır. Teorik sorunlar işin tâ başından beri gün-

* TİP Programı, s. 68-70.

demde kaldı. TİP'in dışındaki solcular, örneğin Mihri Belli ve arkadaşları, *Milli Demokratik Devrim* tezi ile bize karşı çıktılar. Bunu anlamak zor değildi. Ama Boran ve arkadaşlarının bize karşı çıkışlarını anlamak kolay değildi. Çünkü beş imzalı önergeye kadar, yani Ekim 1968'e kadar, Behice Boran da *Türkiye'ye Özgü Sosyalizmi* savunmuştu. Evet Haziran 1968'de yayımlanan kitabında Boran, şunları yazıyordu: «*Bugün TİP, hem emekçi sınıfların siyasal bir güç halinde örgütlenmesi hareketini hem de Türkiye'ye özgü sosyalizmin fikirler çerçevesini —teorisini ve ideolojisini— temsil ediyor*» dedikten sonra, şu açıklamalarda da bulunuyordu: «*Türk sosyalist hareketi başarıya ulaşır ve Türkiye'yi sosyalizme götürecek bir kalkınma rotasına oturtabilirse, Türkiye dünyadaki sömürülen, ezilen milletler arasında ilk milli kurtuluş savaşını vermiş olmanın şerefine, kendi şartlarına özgü bağımsız ve demokratik yoldan sosyalizmi gerçekleştirmenin ilk örneğini verme şerefini de eklemiş olacaktır. Bunu başarmak, Türk sosyalist hareketinin hem Türk halkına karşı milli görevi, hem de yeni bağımsızlığına kavuşmuş veya kavuşmakta olan dünya milletlerine ve sosyalizme karşı tarihsel görevidir.*»*

Behice Boran, Çekoslovakya'nın Sovyetler Birliği tarafından işgali üzerine de benimle aynı doğrultuda açıklama yapmıştır. 21 Ağustos 1968 günlü basın bülteninde, yani Sovyet tanklarının Prag'a girdiği gün, şunları söylüyordum: «*Sovyet müdahalesinin, Amerikan emperyalizminin yararlanacağı olumsuz gelişmelere yol açmasından endişe ederiz. Müdahaleci siyaset, emperyalizmin tekeline bırakılmalıdır. Sosyalist devletler arasında müdahaleye yer yoktur; olmamalıdır. İnsanlığın biricik umudu olan sosyalizmin güzel yüzüne gölge düşürülmemelidir.*

Nazi istilasına kahramanca karşı koymuş olan Çekoslovakya halkının bu çetin imtihanı da başarıyla geçirerek, istedikleri bağımsız ve hürriyetçi sosyalist idareyi gerçek-

* Behice Boran, Türkiye ve Sosyalizm Sorunları s. 60, 322 ayrıca s. 66, 68, 70, 77 Gün Yayınları, İst. 1968.

leştireceklerine inanıyorum.» İki gün sonra, 23 Ağustos günlü basın bülteninde de şunları ekliyordum:

«Çekoslovakya olayları, askeri blokların küçük üyeleri için, asıl tehlikenin blokun lideri durumunda bulunan güçlü müttefiklerinden geldiğini; ve gerçekten küçük devletler bağımsızlıklarını, bu bloklara girdikleri anda kaybettiklerini çırçıplak ortaya koymuştur. (...) İki nokta, yani askeri ittifakların küçük devletlerin aleyhine işlediği, küçükleri ittifakın büyük ve güçlü liderlerine tabi varlıklar haline getirdiği hususuyla, Türkiye Sosyalizminin milli ve bağımsız bir hareket olduğu hususunda, Türkiye İşçi Partisi'nin tezlerinde ne kadar haklı olduğu, Çekoslovakya olaylarından sonra bir kere daha ispatlanmıştır.»

Behice Boran da Milliyet gazetesinde yayımlanan 27 Ağustos 1968 günlü yazısında şunları yazacaktı:

«İlkin hemen belirteyim ki, Sovyetler Birliği'nin, Varşova Paktı'nın diğer dört üyesiyle birlikte Çekoslovakya'ya yaptığı askeri müdahalenin hiçbir yönden haklı, hatta gerçekçi politika bakımından geçerli görülebilecek tarafı yoktur. Bu müdahale milli bağımsızlık ve eşitlik haklarına olduğu kadar sosyalizm ve sosyalist enternasyonalizm ilkelerine de aykırıdır.» Olayı kınayan Boran, ardından Sovyetler Birliği ve halk demokrasilerinde uygulanan sistemi ele alacaktı: *«Eğer sosyalist sistemden Sovyet ve diğer ülkeler yöneticileri Stalin devrinde şekillenmiş ve kemikleşmiş, onun ölümünden sonra da az çok değişmekle beraber sürüp gelen politik sistemi kastediyorlarsa, Çekoslovakya ve diğer ülkelerde başgösteren 'liberalleşme' hareketleri, sözü geçen sistem için tehlikelidir. Ne var ki, sözü geçen sistem sosyalist düzenin örnek alınacak bir prototipi değildir ve şimdiki yöneticiler isteseler de, istemeseler de, köklü değişikliklere uğramaya mahkûmdur. (...) Sovyetler Birliği'nde ve onun sistemini esas örnek alan halk cumhuriyetlerinde 'işçi sınıfı diktatörlüğü', partinin hatta parti içinde belirli bir kadronun gitgide tek bir kişinin müstebit, keyfi idaresi şeklini almıştır. Bu çeşit rejimler yirminci yüzyılın ikinci yarısında sürüp gidemezdi.»*

Çekoslovakya olayı, Türkiye yetkililerinin NATO ittifakının gereğini vurgulamalarına ve bu arada TİP'e de sataşmalarına yol açmıştı. 30 Ağustos Bayramı dolayısıyla Cumhurbaşkanı Sunay ve Başbakan Demirel, Çekoslovakya olaylarının NATO'nun ikili antlaşmalarının gerekliliğini ortaya koyduğunu vurguladılar. Sayın Demirel, ayrıca aynı sorunun NATO'dan çıkmak isteyenlere sorulmasını önerdi. Çekoslovakya olayı NATO üyesi ülkelerde, Amerikancı çevrelerin seslerini yükseltmesine yol açmıştı: Sovyetler Birliği'nin saldırgan emeller beslediğinin ortaya çıktığı ileri sürülüyor ve NATO savunuluyordu.

Çek olayından sonra olağan üç aylık toplantısını yapan TİP Genel Yönetim Kurulunda, bu olaylar dolayısıyla sosyalizmin sorunları üzerinde durmuş, Türkiye'ye özgü sosyalizmin özelliklerini, bir kez daha ve kapsamlı biçimde ele almıştım. Şimdi geriye baktığımda, bu konuşmanın kimi arkadaşlarımızı tedirgin etmiş olabileceğini düşünüyorum. Hiç kuşkusuz konuşmam Partimizin sosyalizm anlayışı doğrultusundaydı. Ama kimi arkadaşların, adeta suçüstü yakalanmış Sovyetlerin bu ölçüde üzerine gidilmesini onaylamamış olmaları olasıdır. Belki de bu arkadaşlar olayı protesto etmekle yetinilmesini uygun görüyorlardı. Nitekim Batı Avrupalı sol partiler, Sovyetlerin müdahalesini kınamakla yetinmişler, Sovyet sisteminin eleştirisini yapmamışlardı. Ama biz Sovyet sistemini benimsememiştik. Nitekim tüzük ve programımızda bambaşka bir yol izlediğimiz apaçık vurgulanmıştı. Çek olayından sonra kınamakla yetinmeyip, olayın asıl nedenlerine inmenin ve sosyalizmin insan için olduğunun vurgulanmasının yararlı olacağını düşünmüştüm. Yıllar sonra da bu konuda aynı şeyleri düşünüyorum. Yirmi yıl önce yaptığım bu konuşmanın kimi bölümlerini sunacağım izninizle:

«Sosyalizm ve Özgürlük:

Sevgili kardeşlerim, Çekoslovakya olayının bir başka yönünden de, konuşmama başlarken bahsetmiştim. Çekoslovakya olayı dünyadaki sosyalizm hareketine kısa vadede

gerçekten ağır bir darbe indirmiştir. Her ne kadar Sovyetler Birliği tam tersini iddia ediyorsa da, sosyalizmi kurtarmak için gittik biz Çekoslovakya'ya, diyorsa da, gerçek tam bunun tersinedir ve Sovyetler Birliği'nin Çekoslovakya'ya müdahalesi sosyalizm hareketine, dünya hareketinde, hiç değilse şu kısa vadede sert bir darbe indirmiş bir fren hareketi mahiyetini almıştır. Biliyorsunuz Batıda bugüne kadar Sovyetler Birliği'ni yüzde yüz desteklemiş, her hareketinde desteklemiş olan Batının komünist partileri de Çekoslovak müdahalesini kınadılar. Bu bir dahili seçim stratejisinden ötürü değildi. Değildi çünkü bundan evvel de aynı mülâhaza vardı. Bir Fransız partisi bundan evvel de böyle bir karar alabilirdi seçim mülâhazasıyla. Almadı. Bugün aldı. Fransız partisinde de fikirler bir hayli gelişti son senelerde. Yöneticilerde de bir hayli değişiklikler oldu. İtalyan partisinde de öyle. Bu iki partinin cephe almış olması, sırf buna inhisar ettirmek neticeyi, gene de sosyalizm hareketinin bölünmesi bakımından vahim bir sonuç olarak mütalâa edilmek icabeder. Kaldı ki, demin de arzettiğim gibi birtakım sosyalist devletler de bu müdahaleye karşı cephe aldılar.

«Arkadaşlar, durum böyle olunca şöyle bir problemin mutlaka çözülmesi icabediyor. Hep biliyoruz, insanlar binlerce yıldanberi hep hürriyet için savaşmışlardır. Bütün köle isyanları köle rejimini yıkmak için, yani o zamanın ölçüsünde hürriyet için yapılmıştır. İsa'dan 72 yıl evvel Spartaküs ve arkadaşları 2 yıl Roma lejyonlarına meydan okuyorlar. Niye? O düzene karşı geldikleri için, köle düzenine karşı geldikleri için hürriyeti kurmak için meydan okudular. Ortaçağlarda bütün köle isyanları feodal düzeni yıkmak ve hürriyete kavuşmak için yapıldı. Bizde 1410' da Şeyh Bedrettin isyanı, toprakların eşit olarak bölüşülmesi ve toprağı işleyen araçların ortak mal yapılması isteğine dayanmaktaydı. Ki bu, sosyalist özde bir mücadelenin sistematik bir şekilde ilk defa ileri sürülmüş şekliydi. Şeyh Bedrettin ve arkadaşları, Osmanlı İmparatorluğu'nun halkları köleleştiren, hürriyetten yoksun yaşatan toprak

düzenini yıkmak ve hürriyete kavuşmak için, bildiğiniz gibi canlarını vermişlerdir. Daha sonra Fransız inkılâbından bu yana olan bütün hareketler hürriyet ve eşitlik için olmuştur. Fransız ihtilâli içinde Rabeuf'ün temsil ettiği hareketler, 'eşitçiler hareketi' ne idi? Fransız inkılâbının getirdiği, hürriyeti kısıtlayan burjuva düzeninin yıkılması ve yerine hürriyetçi bir düzenin kurulması için bir hareketti. Daha sonra 1830'daki ayaklanmalar, Lyon'daki ipek işçilerinin ayaklanması, 1848 ihtilâlleri, Paris Komünü ve Paris komününde onbinlerce insanın hayatlarını vermesi ne içindi? Hürriyet için. Daha yakına gelirsek 1917'de Çarlığı deviren Rus emekçileri ne için bu harekete giriştiler? Hürriyet için. Daha sonra 1927'de Şanghay'daki işçiler, binlerce ve binlerce kişilik kıtalar halinde canlarını verirlerken ne umarak yaptılar bu son fedakârlığı? Hürriyet için. Bugün Vietnam halkı ne için dövüşüyor? Sosyalizmi kurmak, ama sosyalizmle hürriyete kavuşmak için dövüşüyor. Arkadaşlar bütün sosyal hareketler tarihi hürriyet mihveri etrafında döner. Ve bu hürriyet kavramı gittikçe somutlaşır. Aslına bakarsanız her zaman somuttur. Ancak teorisyenler, nazariyeciler bunu somut olmaktan çıkarmışlar, soyut bir hale getirmişlerdir. Yazı yazdıkları, düşündükleri zaman çerçevesi içinde. Yoksa demin şu saydığım hareketleri yapanlar somut hürriyetler için dövüşmüşlerdir, soyut değil. Somut hürriyetler için dövüşmüşlerdir, daha fazla ekmek yiyebilmek için. Köle pazarlarında satılmamak için dövüşmüşlerdi. Bunlar somut şeylerdir. Buradan nazariyelere geçersek, bütün sosyalist nazariyecilerin hepsinin müşterek noktası hürriyettir. Hepsi. Tâ güneş sitesi veyahut da ütopya yazarlarının hayali düzenlerinden bugüne kadar bütün sosyalist teorilerin, felsefi ve siyasi mihverleri hürriyettir. Saint Simon'ların, Fourier'lerin, Owen'lerin hep hedefleri hürriyetti.

Daha sonra Proudhon, Marx, Engels, Bakunin, Kropotkin sosyalizmin muhtelif kollarını meydana getirmiş olan bütün düşünürlerin hepsinin ortak noktası hürriyettir. Binaenaleyh, hürriyet problemi sosyalizmin kalbidir. Hürri-

yeti çıkarın, sosyalizm teorileri bir iskambil kâğıdından yapılmış şatolar gibi hemen çöküverir. Halbuki Sovyetler Birliği'nin bu ilk sosyalist devletin kurduğu örnek, onbinlerce yıldan beri mustarip insanlığın bu özlemine, hürriyet özlemine tamamiyle cevap vermiştir denilemez. Bu sözlerimle Sovyetler Birliği'nde başarılan büyük sosyal ve ekonomik işleri küçümsemek aklımdan geçmez. Büyük başarılar kazanılmıştır. Sovyetler Birliği bundan elli sene evvel fakir, geri kalmış bir toplum iken, bugün teknik bakımdan Amerika'yı susta durduracak bir güce sahip olmuştur. Bunu sosyalist bir sistem sayesinde yapmıştır. Bu sosyalist ekonominin kapitalist ekonomiye üstünlüğünün inkâr edilemez bir delilidir. Keza Sovyetler Birliği'nden, sosyalist ekonomiye geçme eğilimi göstermiş olan memleketlerin hızlı kalkınmaları da bunun başka bir delilidir. Bir Bulgaristan'ın erişmiş olduğu ekonomik seviye, bir Romanya'nın erişmiş olduğu ekonomik seviye bizi hayran bırakır. Bakın petrol için ekonomik münasebetlere giriyoruz. Yardım, teknisyen geliyor, şu geliyor, bu geliyor. Bu böyledir. Keza eğitim sahasında elde edilen başarılar da son derece büyüktür. Ve elbette ki şu maddi temelde sağlanan başarılar uzunca, veyahutta nisbeten uzunca bir zaman süresi sonunda Sovyetler Birliği'ne de, öteki sosyalist ülkelere de hürriyeti getirecektir. Hiç şüphe etmeyin. Ama bugünkü tecrübenin bugünkü halinde büyük kitlelere hürriyet yönünden, o özlemleri yönünden ümit verici olduğunu söylemek de herhalde hakikatlere sırt çevirmek olur. Arkadaşlar bu problemi, biz kendi hesabımıza Türkiye'deki sosyalistler olarak biz kendi hesabımıza çözmek mecburiyetindeyiz. Dünya sosyalistleri de çözmek mecburiyetindedir. Nasıl olmuş da sosyalist bir memleket hürriyetsiz bir memleket haline gelmiştir? Bu soru sosyalizmin ölüm-kalım sorusudur. Bu soruya cevap vermedikçe ve sosyalist idealin güzel yüzüne düşürülen gölge silinip atılmadıkça milyonlarca halkın ümitle böyle bir düzen için savaşması mümkün olmaz. Çekoslovakya olayı işte bu ümitleri bir kere daha kırmasından ötürü de bizim açımızdan

önemlidir. Gerçekten Stalin öldükten sonra XX. kongrede bir sapma olarak mütalâa edilen Stalin devri ilelebet maziye karışmıştır diye teminat verildi. Gerçi Stalin devrinin eleştirisi hiç kimseyi tatmin etmedi. Yani bağımsız düşünebilecek durumda olan insanlardan hiçbirini tatmin etmedi. Ben hatırlarım, daha o senelerde arkadaşlarımızla yaptığımız tartışmalarda Kruşçev'in raporu geldi, satıldı; burada basılmış raporu satıldı, okuduk. Ne söylüyor? Efendim, işte böyle bir adam, yani bir istisna, kişisel bir istisna, despot bir adam çıkmış, bütün bunları yapmış. Olacak şey midir bu şeyler. Bir Marksist izaha sığmayacak bir izah tarzı kimseyi tatmin etmedi. Kaldı ki o açıklamalardan sonra Rusya'nın gene Stalin metodlarını uyguladığını gösteren olaylar oldu. Meselâ Macaristan olayları oldu. 12 sene sonra gerek Batı dünyasında, gerekse sosyalist dünyada birtakım gelişmeler kaydedildi ve Rusya'nın bilhassa nükleer enerji ve feza konusundaki büyük başarıları kendi nefsine itimadını da...

Sovyetler Birliği'nde işler tam tersine gitti. Kaldı ki demin işaret ettiğim gibi Sovyetler Birliği'nde 1917 devrimini bizzat işçiler, köylüler ve erler yaptı. Yani halkın kendisi yaptı. Nasıl oldu da sonra böyle bir kişi diktatörlüğüne giden bürokratik bir düzen kuruldu? Arkadaşlar bir kere şu var. Marx'ın şemasında, çizdiği şemada sosyalizm kapitalizmden sonra gelen bir aşamadır. Bu soyut şemada kapitalizmden sonraki aşama sosyalizmdir. Ne demek bu? Bizzat teori bize ne demek olduğunu söyler. Marx'ın teorisi. Kapitalizmin iç çelişkilerinden doğacaktır sosyalizm. Bir kere kapitalizm bir üretim sistemi olarak üretimde personel ve kişisel çabalar yerine sosyal üretimi getirip oturtmuştur. Yani üretim ancak onbinlerce insanın birarada beraber ve bir iş bölümü içinde çalışmasıyla sağlanmaktadır. Yalnız çelişki nerdedir? Üretim prosesüsü, süreci sosyal olmasına karşılık, tesahüp ve temellük ferdîdir. Çelişi burdadır. Binaenaleyh Marx der ki, işte bu çelişi atlatılacak ve üretim güçlerinin sosyal niteliğine uyarlı olarak üretim münasebetleri de kollektif ve sosyal bir

nitelik kazanacaktır. Ekonomisi böyle ya, bütün kültür ve medeniyeti de bir aşamadır Marx'ın görüşünde. Sosyalizm hakikaten gerçekten kapitalizmi aşan bir medeniyet getirecektir. Ve esasen kapitalizmin artık yozlaşması ve kendi içinde çatlamasından meydana geldiği için, bütün medeniyet ve kültür miraslarının tek sözcüsü ve (portörü) taşıyıcısı haline gelecektir. Bundan dolayıdır ki Marx kapitalizmin yıkılışını Batının ileri memleketlerinde gördü. İngiltere'de olacağını düşündü ençok. Fransa'da, Almanya' da birtakım hareketler olmuştur, olacaktır. Ama asıl kuruluş İngiltere'de olacaktır dedi. Neden? Çünkü bir kere İngiltere'de köylü sınıfı, köylü sınıfı olarak tasfiye edilmiştir diye düşünüyordu. İkincisi halkın büyük çoğunluğu işçi durumuna, proleter durumuna gelmiştir diye düşünüyordu ve çelişinin baş kapitalist memleket olmak üzere en keskin hatlarıyla İngiltere'de bulunduğuna inanıyordu. Beri yandan Marx'ın sınıflar teorisi de bu umumi görüşünün paralelindedir. Bildiğiniz gibi Marx'a göre sınıflar iki merhaleden geçer. Birinci merhalesi iş bölümünün bir neticesi olarak bir sınıf fiilen meydana çıkar. Ne zamanki büyük endüstri devrimi olmuştur, ne zamanki küçük el tezgâhları kapanmıştır, ne zamanki büyük kitleler köyden şehre akıp işçi durumuna gelmiştir; o zaman işçi sınıfı proleterya kendinden varolmuştur. Bu hep bildiğiniz gibi Kant'ın bir terimi, kendinden varolmak, kendinden gerçek, kendisi için gerçek. Ve şu tezatların gittikçe keskinleşmesi süreci neticesinde işçi sınıfı evvelâ şurada-burada parsöler olarak direnmeler yaptıktan sonra, nihayet meselenin bir sınıfa karşı, kendilerini sömüren bir sınıfa karşı politik mücadele etmek ve o sınıfın yerine geçmek olduğunu idrak edince de, işçi sınıfı kendinden bir sınıf olmaktan çıkmış, kendisi için bir sınıf durumuna gelmiştir. Bütün işçilerin teker teker bu gelişmeyi göstermesine lüzum yoktur, Marx'ın görüşünde. Ama bütün işçi sınıfını harekete geçirecek kadar bir kısmının bu bilince varması bir zarurettir. Bundan sonra da sınıf mücadelesi işte bu bilinçli kişiler tarafından ve bütün sınıfın iştiraki ile yürütülecek-

tir. Demek oluyor ki Marx'ta sınıfın bilinçlenmesi sistemin objektif şartlarından doğuyor. Nasıl işçi sınıfı kendinden varoluşunu kapitalist düzenin büyük endüstriye geçmiş bir düzen olmasından kazanıyorsa; bilinçlenmeyi de gene o düzen içinde yaptığı mücadeleyle ve sınıfını politik harekete sürükleyecek bir kısmında bilincin meydana gelmesiyle sağlamış bulunuyor. Yani objektif prosesüsle sübjektif prosesüs, yani süreç birbirini tamamlıyor. İradi olan faktörler, yani politik mücadeledeki faktörler bu objektif sürecin bir sonucu olarak meydana geliyor. Gene aynı mantık ve sistem içinde kalarak diyoruz ki, bu nasıl olacaktır? Bu işte bir memleket büyük endüstriyi kuracak, kapitalizmin bütün safhalarından geçecek ve çatlayacak ve sosyalizme böyle geçecektir. Şimdi arkadaşlar, Marx'ın söylediği buydu. Gerçi bazı eserlerinde Rusya'da da olabilir diye bazı siyasi makalelerinde bahsetmiştir. Fakat sistemin mantığı birinci şekilde idi. Oysa Çarlık Rusya'sı Marx'ın söylediği ve sosyalizme gebe olduğunu ifade ettiği tohumların tamamen dışında bir manzara gösteriyordu. Halkın büyük çoğunluğu, yüzde seksenbeşi köylü; işçi sınıfı hem çok yeni, hem sayıca çok az, kapitalizm daha henüz birikimini yapmamış ve koca bir imparatorluk olmasına rağmen Rusya aslında tıpkı Osmanlı İmparatorluğu gibi, bir yarı sömürge halinde idi. İşte Lenin ve Rus sosyalistleri böyle bir ortam içinde sosyalizmi kurma teşebbüsüne geçtiler ve gerçekten Marx'ı aştılar. Hemen şunu söyleyeyim ki bir bakıma Lenin, Marx'ı revize etti. Hani şu herkesi korkutan revizyon kelimesi var ya, bir bakıma hiç şüphesiz Lenin, cesaretle söyleyeyim Lenin revize etti. Korkulacak tarafı yok böyle kelimelerin. Bu gibi tutkulardan da kendimizi sıyırmamız lâzım. Revizyonun bir kötü manası var. Yani sosyalizmi yozlaştırıp kapitalizmin dümen suyuna takmak demektir. Ama sosyalist teoride aşama yapmak anlamına gelmez. Aşama yapacağız, aşama yapmayınca olmaz. Donmuş teori yok. Donmuş teori olunca o nâs olur, din olur, ama bilimsel bir teori olmak niteliğini kaybeder. Hiç şüphesiz mutlaka sosyalist teori de bütün teoriler gibi, müsbet ilim-

lerin teorileri nasıl boyuna hayatın daha iyi anlaşılması, hayata deneyle daha iyi nüfuz edilmesi sonucunda nasıl masa başına getirilip tekrar hayatın tezgâhında yeniden dövülüyorsa ve yeni teoriler çıkıyorsa, sosyal teoriler için de aynı şeyi yapmak mecburiyetindeyiz. Muhafazakârlık yok ve muhafazakâr olmamak bir cesaret işidir. Biz bu cesareti hepimiz elbette ki fazlasıyla taşıyoruz. Evet Lenin ve diğer sosyalistler Rusya'da kapitalist düzenin yerine sosyalist bir düzen kurmak teşebbüsüne giriştiler. Kaldı ki daha evvelden başlamıştı bu teşebbüs. Daha Lenin falan politika sahnesine çıkmadan önce başlamıştı. Rusya'da evvelâ Narodnik denilen halkçı ve anarşizan bir yönü bulunan sosyalistler, Rusya gibi bir cemiyette birtakım ferdî çıkışlar, suikastler, sabotajlar yapmak suretiyle rejimin yıkılabileceğini düşündüler. Ondan sonra bunlar yeni Narodnik'ler şekline, kılığına büründü. İhtilâlci sosyalistler parçası çıktı ve bunların pek çoğu Proudhon'dan esinlendiler. Herzen, Proudhon'un bir tilmizi idi. Binaenaleyh Proudhon teorileri Rusya'ya Marx'ın teorileri ile aynı tarihlerde, hatta daha evvel girdi, Herzen vasıtasıyla. Hemen biraz sonra da Marxist teoriler işlemeye başladı. Fakat ne de olsa büyük kitle köylü kitlesiydi, büyük kitle hareketsizdi. İşte Lenin, Marx'ın teorisinde bir sıçrama yaptı. Bir kere köylü ile işçi ittifakının zaruriliğini ortaya attı. Bir başka husus da ileri sürdü ki, zannediyorum sonraki deviation'lara, sapmalara bu ileri sürdüğü teorideki aşamada, hiç olmazsa kısmen teorik plânda da olsa etki yaptı. Lenin dedi ki, işçi sınıfı kendiliğinden bilinçlenmez. İşçi sınıfı yalnız ekonomik mücadele düzeyine kadar bilinçlenebilir, yani günlük hayatını sendikal mücadeleler içinde sağlayabilecek ölçüde bilinçlenebilir. Politik bilinç işçi sınıfına dışardan gelir, dedi. Kim getirir? Sosyalistler getirir. Kimdir bu sosyalistler? Sosyalist olan çoğunlukla aydınlardır, okumuştur falan, bunlar götürür. Neyle getirir? Yepyeni bir teşkilâtla, yepyeni anlayışta kurulmuş bir partiyle getirir. Nasıldır bu parti? Bu parti şöyle bir partidir. Bir azınlığın elinde bulunan küçücük profesyonel devrimcilerden kurul-

muş bir teşkilâttır. İşçi sınıfının ekonomik teşkilâtı, yaygın, geniş ve aydınlıkta çalıştığı halde, politik teşkilâtı yeraltında çalışır; küçücük, demin de söylediğim gibi, bir azınlığın elindedir, merkeziyetçidir ve bu teşkilât işçi sınıfının temsilcisidir. Peki işçi sınıfının temsilciliği, işçi sınıfından serbest seçimlerle gelen kimseler tarafından kurulduğundan ötürü müdür? Hayır. Madem ki işçi sınıfı kendi kendine bilinçlenemez, bu insanlar işçi sınıfının bilincini temsil ederler ve temsil ettikleri için de bu politik mücadeleyi işçi sınıfı adına yürütürler.

Burada bir parantez açarak, yıllar sonra üzerinde duracağım ÖRGÜT sorunu ile, 1968'de karşılaştığımı, daha doğrusu bu sorunun aklıma takıldığını söylemek isterim. Sosyalizme geçen toplumların hepsinde neden bürokrasi olayı ile karşılaşılıyordu? Oysa Marx'da, Lenin'de, Sosyalizmde bürokrasi olmayacağı görüşündeydiler. Lenin devrimden sonra, bürokrasinin Çarlık rejiminin mirası olduğunu söylüyor; zamanla ortadan kalkacağına inanıyordu. Ancak yaşamının sonlarında, bürokrasinin partiye de bulaştığını söyleyecektir. Ama nedenini araştırmayacaktır. İlginç bir rastlantı: bu satırları yazarken Televizyon ekranında Sovyetler Birliği. TRT muhabiri, Glasnot, Perestoika konularında ve dolayısıyla bürokrasi üzerinde çeşitli röportajlar yapıyor. Uzmanlarla konuşuyor. Ama hiç kimse hastalığın temeline inmiyor. Bürokrasi'yi doğuran ne? Kimse bu soruya yanıt aramıyor. Örneğin şu sırada Agambeğyan'ın yardımcısı ile konuşuyor TRT muhabiri. Yarın her şey daha iyi olacak diyor. O izlenimi alıyorsunuz ki, Gorbaçev düşse, aynı adam gene 'yarın daha iyi olacak' demeyi sürdürecek... Her ne ise: biz 1968'de yaptığım konuşmaya dönelim... Örgüt sorununun gündeme geldiği görülecektir.

«Şimdi arkadaşlar, teoride asıl büyük kitlelerle drijanlar arasında, yöneticiler arasında ister istemez bir kopma

oldu. Evet ne yapacak bu? Uyandıracak, ona telkin edecek, bilinçlenmesi için, politik bilince kavuşması için savaşacak. Doğru, doğru. Ama, oradan gelebilecek kimseleri bu mücadele devam ettiği sürece yukardaki drijan kadro tayin eder, bütün kademeleri azleder. Şimdi hemen düşünelim ki, bu söylediğim teşkilât Çarlık Rusya'sının amansız polisine karşı yapılan bir mücadelede, bir kavgada kurulmuş bir teşkilâttır. Bu teşkilâttan başka türlüsü olur muydu, olmaz mıydı bırakalım. Başarı kazandığına göre demek ki bu teşkilâtla yapılırmış o şartlar altında. Fakat daha sonraki gelişmeleri izlemek lâzım bugüne gelmek için. Daha o zaman Lenin bu teşkilâtı kurduğu zaman, hep bildiğimiz gibi Rus Sosyal Demokrat Partisi içinde birtakım itiraz sesleri Lenin'e karşı yükseldi. Ve Marxist olan kimselerin itiraz sesleriydi bunlar. Bunların en ünlüsü hiç şüphesiz Plahanof'du. Plahanof böyle bir teşkilâtın partiyi donduracağını, diktatoryal bir yönetimin yerleşeceğini iddia ederek Lenin'e karşı çıktı. Fakat Lenin parti içinde ekseriyeti sağlama başarısını gösterdi ve Bolşevikler, yani ekseriyette olanlar adını alarak Menşevikleri ekarte ettiler. İhtilâlin Rusya'da iki kademede olduğunu hep biliriz. Birincisi Şubat ihtilâli, ikincisi de Ekim ihtilâli. Şubat ihtilâli burjuva karakterde bir ihtilâl, burjuva hürriyetlerini demokrasisini getiren bir ayaklanmaydı. İkinci ihtilâl sosyalist bir ihtilâldi. Arkadaşlar ikinci ihtilâli de, birinci ihtilâli de Sovyetler yaptı. Sovyetler demek heyet demek, konsey demek Sovyet. Ne konseyi idi bunlar? İşçilerin kurdukları konseyler, köylülerin kurdukları konseyler ve erlerin, askerlerin kurdukları konseylerdi. Bu konseyler tabanda kurulmaktaydı. Yani falan fabrikada bir sovyet kuruluyor, falan köyde bir sovyet, iki sovyet kuruluyor. Filân kasabada sovyet kuruluyor. Kim? Halkın kendisi kurdu, emekçi halk. İşçisi, köylüsü ve askeri ile. Peki bunların siyasi eğilimi neydi? Bunların siyasi eğilimi çeşitliydi. Yani Bolşevik de vardı içinde, azınlıkta olarak Bolşevikler vardı. Menşevikler vardı, sosyalist revolüsyonerler vardı, vs. Bütün sol kanat her türlüsü bu sovyetlerin içinde temsil edilmekteydi.

Hatta Lenin mücadelenin ilk safhasında yani 1917 Şubat ihtilâlinden sonra sovyetlerde ekseriyeti kazanmayı bir hedef olarak ileri sürdü ve Octobr devrimini bu sovyetler yaptı. Şüphesiz sovyetlerin en becerikli ve en etkin partisi Bolşevik partisi, yani Lenin'in partisi ve ihtilâlden sonra birtakım siyasi olaylar neticesinde Bolşevik partisi öteki partileri saf dışı etti.

«Arkadaşlar, 1921 senesinde, yahut da 1920 senesinin son aylarında Rusya'da kurucu meclis için seçimler yapıldı. Bu kurucu meclisin seçimleri şu neticeyi verdi. 42 milyon kadar oy kullanıldı. Bu oyların on milyon veya biraz fazlasını Bolşevikler aldı. 15 milyonunu ihtilâlci sosyalistler aldı. % 62'sini de diğer tandansta nüansta olan sosyalist partiler aldı. Yani Bolşevikler ekaliyette idi kurucu meclisteı. Nitekim kurucu meclis daha ilk oturumunu yapmadan feshedildi. Bir bahriyeli geldi, süngüsünü taktı, hadi bakalım buyrun baylar dedi, hepsi dağıldılar ve bundan sonra da muhtelif vesilelerle bütün öbür partiler feshedildi. Söz hürriyeti, basın hürriyeti, sendikal hürriyetler kalktı. Hatta Octobr ayaklanmasının ilk fedailerinden olan Gronştant bahriyelileri, Troçki'nin hani övdüğü meşhur Gronştant bahriyelileri 15-16 maddelik bir bildiri kaleme aldılar ve dediler ki, Sovyetler gerçekten tekrar ihya edilmelidir. Yani ihtilâlden evvel nasılsa, sovyetler öyle halkın serbestçe aralarından seçtiği şekilde ihya edilmelidir. Söz hürriyeti, sendikal hürriyetler, toplanma hürriyetleri, bütün işçilere ve köylülere tanınmalıdır. Köylüler topraklarına sahip olmalıdırlar ve topraklarında çift hayvanı besleme yetkisine de sahip olmalıdırlar, başkasını çalıştırmamak şartıyla. Bütün siyasi mevkuflar, tutuklular serbest bırakılmalıdır, tabii sosyalist olanlar. Muhtelif sosyalist partilere mensup olup da kodese atılmış olanlar serbest bırakılmalıdır. Söz hürriyeti, basın hürriyeti, toplantı hürriyeti bütün sosyalistler, işçiler ve köylüler için sınırsız olarak tanınmalıdır. Ve kurucu meclis yeniden serbest seçimlerle seçilmeli ve işbaşına getirilmelidir diye bir bildiri yayımladılar. Ve bu bildiriden önce esasen bu partinin için-

de, yani Bolşevik partisinin içinde işçi muhalefeti diye bir grup çıktı ki Gronştant Bahriyelilerinin bu bildirisi o işçi muhalefetinin sözcülüğünü yaptı. O sırada birtakım Bolşevik partisinin ileri gelmiş kimseleri bürokratizme doğru ve halktan bu şekilde kopmaya karşı, bürokratizme gidişe karşı ve halktan bu kopuşa karşı seslerini yükselttiler. Rusya'nın içinde ve dışında, Rusya'nın dışında en ünlüsü bunların Rosa Luxemburg'tur. Rosa Luxemburg hapisteyken yazdığı Bolşevik ihtilâli adlı kitabında, bugün gördüğümüz bütün seyri, Sovyet Rusya'nın takip edeceği seyri adeta çok uzağı gören bir peygamber gibi keşfetmiş ve yazmıştır. Bu kopuşun ve kitlelerin şevkli katkısından mahrumiyetin Sovyet ihtilâli için en büyük tehlike olduğunu bir bir ifade etmiştir. Lenin'in ve Troçki'nin o sıralarda yayımladıkları eserlerden parçalar alarak onları çürütmek suretiyle bunları yapmıştır. O sıralarda Troçki demokratik müesseselerin aşındığını, işe yaramazlığını ve kendi kendisiyle çelişiye düşerek halkların, ihtilâlci halkların bürokratik müesseselerin ağır işleyişinin ötesine fırlayacak bir güçte olduklarını söylemek suretiyle, demokratik müesseseleri yermiştir. Ve bu çelişiyi de Rosa Luxemburg işaret eder ve der ki 'şu çelişiye düşülür, hem demokratik müesseseleri ağır buluyor, hem de halka gidilmesi lâzım geliyor. Halka neyle gideceksin? Hangi müessese ile gideceksin? Elbette ki onun yerine birşey koymak lâzım ama, bir bürokratik yönetici kadroya inhisar ettirdiğin zaman, bunun bütün rejimin ve sosyalizm için büyük bir tehlike yaratacağını gayet elil bir şekilde ifade ediyor.' Onun gibi bu sefer Rusya'nın içinde de birtakım sesler yükseldi. Meselâ gene bir kadın —galiba bu kadın sosyalistlerin sezgisi erkeklerden daha fazla oluyor (!) — gene bir kadın Aleksandra Kolonlay aynı tenkitleri Rosa Luxemburg'un tenkitlerine paralel tenkitleri ileri sürdü. Aleksandra Kolonlay sonra Stalin devrinde de İsveç'e elçi olmuştur, yani talihliymiş. O da bürokratizmin, kısa olarak tarif edilmesi gerekirse üçüncü bir şahsın sizin adınıza karar alması demek olduğunu ifade etti. Bürokratizm işte şudur, budur falan,

hiçbiri değildir, asıl üçüncü bir şahsın, sizin seçmediğiniz sizle doğrudan doğruya ilişkisi olmayan bir üçüncü şahsın sizin hakkınızda karar almasının müesseseleşmesidir şeklinde söyledi. Fakat bütün bu tepkiler gidişatta fazla bir değişiklik yapmadı ve esasen kısa zaman sonra da Lenin bildiğiniz gibi öldü. Ölmesi ile zaten onun tarafından raya konan bu bürokratik eylem çok daha hızlı bir tempoda gelişmeye başladı. Bunun yanında bir soru akla gelebilir. Peki ihtilâli, devrimi işçiler, işçi sınıfı yaptı dedik. Nerdeydi onlar, niçin buna müsaade ettiler? Bu sorunun cevabını mutlaka vermek lâzım. Arkadaşlar, Rusya'da Octobr ihtilâli olduktan sonra ve iç savaşın sürdüğü zaman zarfında büyük bir keşmekeş ve ekonomik alanda son derece hissedilir bir gerileme vardı. Açlık, yakıtsızlık, anarşi hakim oldu. Köylerden milyonlarca insan şehirlere göç etti. En yürekli işçiler, en bilinçli işçiler cephelerde döyüşmeye gittiler ve çoğu öldü. Fabrikalar işlemez hale geldi ve işçi sınıfı dağıldı. İşçi sınıfı politik gücünü de kaybetti, fiilen de ortadan kayboldu. Bir kısmı öldü, bir kısmı köylere gitti, fabrikalar kapandığı için herhalde etkin bir teşkilât gücü göstermekten çıktı. Ve onun yerine partiyi temsil edenler işçi sınıfının sözcüsü kesildiler ve işçi sınıfının adına hükümet etmeye başladılar. Şimdi Lenin'in teorik ayrıntısı, yani işçi sınıfı kendiliğinden bilinçlenemez, binaenaleyh bilinç dışardan götürülür sözü, teorisi hadiselerin de şu anlattığım seyri ile takviye edildi ve Sovyetler Birliği'nde parti ve partinin teşkilâtı, yani gizli bir teşkilât olarak çarlıkla mücadele ettiği zamanın yöntemleri ve sistemi devlet sistemi olarak kabul edildi. Parti devlete hakimdi, devlet de tıpkı parti gibi işliyordu zaten, devlet partinin altında bir kademe olduğu için parti organizasyonu devletin üzerine çıktı, parti organizasyonu da eskiden olduğu gibi mahdut ellerde kaldı. Buna Sovyetler Birliği'nin sarılmış olmasını ve kapitalist dünyanın Sovyetler Birliği'ni boğmak için harcadığı çabaları da ilâve edelim. Bu çabalar Marxist görüşte yeni bir hamle, yeni bir yön değişikliği yapılmasını da zorunlu kıldı. Marxist şemada

Marx'ın yaptığı şemada sosyalizme evet belki önce İngiltere'de geçilecekti ama, hemen akabinde ileri memleketlerde de geçiliverecekti. Yani bir tek memlekette sosyalizm olmayacak, birçok memleketlerde sosyalizm olacaktı. İhtilâlin ilk günlerinde Lenin hep bu ümidi taşıdı ve Alman işçilerinin ayaklanacağını ümit etti ve dedi ki, biz ilk defa olarak sosyalist bir devrim yaptık ama Batıdaki devrimlerden sonra biz geri bir memleket olarak kalacağız ve onların yardımıyla sosyalist kuruluşumuzu sağlayacağız, ümit buydu. Hep bildiğiniz gibi bu gerçekleşmedi, bu ümitler. Çünkü kapitalizm, emperyalist devreye gelmişti ve bilhassa Sovyet inkilâbından sonra kapitalist dünya da bu devrimden ders alarak işçisine birtakım tavizler vermek, sömürgelerden sağladığı üst kârları birazcık da olsa işçilere dağıtma, birtakım sosyal adalet ve sosyal güvenlik müesseseleri getirme bakımından işçilerin mücadeleci hamlesini yavaş yavaş yozlaştırma doğrultusuna girdi. Bu böyle olunca ister istemez bir tek memlekette sosyalizmi gerçekleştirmek durumuna düştü Rusya. Tek memlekette sosyalizmi gerçekleştirmek, yani aslında sosyalist teoriye aykırı gelen birşey. Üstelik de o memleket dünyanın en geri memleketlerinden biri olursa.

Bir tek memlekette sosyalizm giderek kapitalist dünya ile bir arada barış içinde yaşama görüşünün ve sloganının da ortaya çıkmasına sebep oldu. Şimdi bu ikisini birlikte mütalâa ettiğimiz zaman şöyle birşey oluyor. Bir memlekette sosyalizm ve barış içinde bir arada yaşama. Tatbikatta neyi verdi? Tatbikatta işçi hareketlerinin frenlenmesi politikasını doğurdu. Yani başlangıçta ötekı memleketlerde de sosyalist inkilâplar olması istenirken, tam ters bir diyalektik düşünüş içinde bir memlekette sosyalizmi tutturmak için ve bir arada barış içinde yaşamayı sağlayabilmek için, yeni tecavüzlere uğramaktan kurtulabilmek için Sovyetler Birliği başka memleketlerdeki sosyalist hareketleri frenleme durumunda ve zorunda kaldı. Nitekim komüntern, kurulan komüntern üçüncü enternasyonal hemen daima tatbik ettiği politikasıyla böyle frenleyici bir rol oy-

nadı. Birçok devrimci durumlar çıktı. Batı Avrupa'da komünist partilerinden hiçbiri harekete geçmedi. Ve herşeyin üstünde Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin tutturulması lâzımdır, bunun için her fedakârlık göze alınmalıdır sloganına bütün komünist partileri sadık kaldılar. Bunun yanısıra sosyalizmin kurulmasında tesadüf edilen güçlükler böyle bürokratik bir hükümet ve partinin aşırı polis tedbirleri almasını da imtaç etti ve böylece bu ilk sosyalist devleti hem bürokratik, hem tek partici hem de bir polis devleti şeklinde nitelendi. Uzun zaman arkadaşlar, benim yaşımda olanlar bilirler aranızda, polis devletinin Sovyetler Birliği'nde işlediği cinayetleri biz hep kapitalist dünyanın, burjuvaların uydurması olarak telâkki ettik. Dedik ki yalan söylüyor bu namussuzlar, bir tek sosyalist memleket böyle iş yapar mı hiç, yalandır. Halbuki son zamanlarda bizzat kendi açıklamalarından sonra 1956'daki XX. kongredeki açıklamadan sonra bunların yalan olmadığı ortaya çıktı. Nitekim mahkûm edilmiş, katledilmiş, öldürülmüş hiçbir mahkeme kararı olmadan karanlıklarda kurşuna dizilivermiş bolşeviklerin, çok namuslu, işçi sınıfının yiğit öncüleri olduğu ifade edilerek iadei itibar edildiklerine şahit olduk. İsimler hepimizin hafızasındadır kimler iadei itibar etmiştir. Şimdi arkadaşlar Sovyetler Birliği bugün artık o gerikalmış ülke durumunda değildir. Dünyanın ikinci büyük devleti endüstriyel gücü bakımından. Ama hâlâ politik manada hürriyetlerden yoksun yaşayan geniş halk kitlelerinin üzerinde bürokratik, ceberrüt, merkezci, polisçi bir hükümet hüküm sürmektedir. Hürriyetin ölçüsü bence basittir, politik hürriyetin ölçüsü. Politik hürriyet: Bana taallük eden meselelerde benim reyimin bulunması demektir, bunun organizasyonu demektir. Efendim, plân şöyle uygulanacak, şuna öncelik vereceğiz şu yatırıma. Bana netice itibariyle taallûk eder o. Çalışan benim, tabanda olan benim. Binaenaleyh benim reyim alınmalıdır. Politik hürriyetin en kısa tarifi bence budur. Bunu sağlayan bir rejim hürriyetçi bir rejimdir. Rusya böyle bir rejim değil. Bugün bu seviyede ileri bir toplum olduğu

halde, öyle bir rejim değildir. Yöneticiler Rusya'nın politik hayatına da, ekonomik hayatına da hakim durumdalar. Ve bütün ekonomik gücü ellerinde tutarlar. Merkezci plânın yapılması ve uygulanması mekanizmasıyla. Şimdi akla şöyle bir soru geliyor. Acaba bunlar bir sınıf mıdır? Sosyal anlamda bunlar bir sınıf mıdır? Bu yönetici kadro kademe kademe partinin muhtelif kademelerinde vazifeli olan kimseler, orduda vazifeli olan kimseler teknisyenler vs. dir. Ve bunlar millî gelirden imtiyazlı bir pay alıyorlar bu da açık gerçek.

«Arkadaşlar buna benzer bir duruma bizim Osmanlı İmparatorluğumuzdaki sosyal kuruluşta da tesadüf ediliyor. Osmanlı imparatorluğunda da yöneticiler aynı zamanda ekonomi politiğin, iktisadın bütün makinelerini mekanizmasını da malik olmadıkları halde, üretim araçlarının mülkiyetine sahip olmadıkları halde ellerinde bulunduruyorlardı. Kimdi? Saray ve çevresindeki seyfiye, kalemiye ve ilmiye dediğimiz sınıflara mensup olan üst yönetici kadroyla birlikte. Ne yapıyorlardı? Toprak beytülmala aitti, toprak rantını, timar, zaamet vs. ile bölüşebiliyorlardı. Lonca sistemi, narhlar ve gedikleri sistemiyle de şehirlerdeki ekonomik faaliyeti kontrol ediyorlardı. Tasavvur buyurun, narhları tayin eden merci, yani efendim pirincin kilosu kaç para olsun İstanbul'da? Bunu sadrazam bizzat söylüyordu. Yani iş o kadar merkezileştirilmişti. O itibarla Osmanlı İmparatorluğunda da bunlar, bu yönetici kadro malik olmadıkları halde, yani üretim araçlarının mülkiyetine sahip olmadıkları halde bir nevi sosyal sınıf durumundaydılar. Efendim işte miras yoktu, intikal etmez. Bunlar o kadar önemli değil. Şüphesiz sadrazamın oğlu sadrazam olmazdı. Ama sadrazam olacak ortamda yetişirdi, önemli olan o. Otomatikman sadrazamlık sandalyesi babası ölünce kendisine verilmezdi. Böyle olanlar da var ya, sadrazamlık değilse bile beylerbeyliği, sancak beyliklerinden böyle hareket edildikleri de vardır. Ama temasları sosyal ilişkileri aldığı eğitim neticesinde hiç şüphesiz öyle bir mevkiye, yönetici mevkiine gelme imkânlarına malik olarak

yetişirdi. Bu bakımdan da miras fonksiyonu, görevin mirasla intikal etmemiş olması sınıf olmadığı sonucunu doğrudan doğruya doğurmaz. Mutlaka böyledir diye söylemiyorum, benim kanaatim. İşte buna paralel olarak Sovyet Rusya'daki durumun da böyle bir manzara gösterdiğine inanıyoruz. Gerçi durum, orada durum bambaşka. Bir kere yöneticiler hakikaten emekçi sınıf içinden gelmişler. Yahut da kendilerini emekçi sınıfa adamışlar. Osmanlı imparatorluğunda böyle birşey yoktu, zaten feodal bir düzeni, sosyalist bir düzenin yönetimi ile mukayese edecek değiliz. Fakat Sovyetler Birliği'nde yöneticiler herhalde gerek politikada, gerek ekonomik faaliyetlerde bütün kumanda dizginlerini tekellerinde tutmaktadırlar ve emekçi kitleler demin söylediğim çeşitten devlet işlerinin yönetiminde söz ve karar sahibi değillerdir. Yalnız Sovyet Rusya'da bu yöneticiler sınıfına mensup olarak da, bilhassa Stalin devrinde hiç de müstakar bir durum yaratmıyordu. Yani, eh işte buraya geldik, o bakımdan da Osmanlı İmparatorluğuna benzeyen bir taraf var. Her ne kadar böyle anolojiler yapmak doğru değilse de, gene benziyor, çünkü sadrazam olunca vurun kellesini dedikleri zaman vuruveriyorlar. Sancak beyine kement cebinde adamcağız gidiyor burdan cellât, padişahın fermanı var deyince, müsaade edin iki rekât namaz kılayım diyor ve kelleyi teslim ediyor ve gidiyor sancak beyliği falan hepsi. Şaşa falan hepsi. Rusya'da da öyle. Stalin devrinde hiç de emniyetli bir makam değildi yönetici olmak. Şimdi bugün artık yöneticiler birbirlerini fizik olarak tasfiye etmiyorlar. Meselâ Kruşçev'i düşürdüler. Gene Stalinci bir metodla düştü. Öyle ekseriyetle falan değil. Ama hayatı kaydı, Molotov, Malenkov da öyle. Şimdi bunun yerine bir nevi muhtelif sektörler arasından yöneticiler alındı, muhtelif sektörlere mensup olması neticesinde bir denge meydana gelmiş gibi görünüyor, yani orduyu temsil edenler var, teknotratları temsil edenler var, partiyi ve polisi temsil edenler var. Zannediyorum ki bu üç zümre arasında bir üstten bir denge var. Ve siyasi ve ekonomik kararlar bunların herbirinin

devlete değer veriş, sosyalist sovyet toplumuna değer veriş açısına göre ve tabiatıyla kendi bulundukları, mensup oldukları kategorinin menfaatlerini derpiş ederek düzenleniyor. Ama bu kuruluşun tepeden inmeci bürokratik bir kuruluş olduğunda da şüphe yoktur.

«Arkadaşlar, bu konularda daha fazla açıklamalara girmek elbette ki mümkün, daha da araştırılması lâzım gelen birtakım hususlar var. Yalnız bizim noktayı hareketimiz nasıl oldu da sosyalist bir devlet bütün sosyalist hareketler, dünyadaki hareketler ve teori hürriyet mihveri etrafında döndüğü halde, ilk kurulan sosyalist memleket hürriyeti, yokeden bir teşkilât şeklinde belirdi? Bu soruya cevap vermek için bunlara girdik. Şimdi benim yaptığım araştırmalar, tahliller neticesinde bu çok önemli soruya verilebilecek, şahsen verebileceğim cevaplar bunlardır. Elbette ki bunların hepsi tartışılır. Tartışılmayacak hiçbir şey yoktur arkadaşlar, hepsi tartışılır.

«Burda tabii başka bir soru akla geliyor. O halde sosyalizmin geri kalmış bir toplumda sovyet modeli şeklinde olması kaçınılmaz mıdır? Kaçınılmaz mıdır? Mutlaka gerikalmış toplumlar sovyet modeli şeklinde hürriyetsiz bir gidişle mi sosyalizmi kurarlar? Bu soruya da cevap vermek lâzım. Bu soruya biz kendi toplumumuza bakarak cevap vereceğiz. Burada her koyun kendi bacağından asılır. Arkadaşlar hayır. Sosyalizmi hürriyet içinde kurmak mümkündür. Hürriyet içinde. Hürriyetin tarifini vermek, hürriyet içinde kurmak ne? Yönetilen halkın aktif duruma gelmesi ve bir nevi yönetici durumuna yükselmesi, yani kendisi hakkında alınacak kararlarda söz ve karar sahibi olması ile mümkün. İşte bizim partimizin çabası bu. Halkı uyandıracağız, halkı bilinçlendireceğiz, politik bilince kavuşturacağız (yani klâsik Marxist teorinin istediği şemaya uygun) ve bu işi halkla beraber yapacağız. Halkla beraber yapmadınız mı, işte tehlike budur. Evet birtakım büyük başarılar kazanıyorsunuz, ama bu başarıları halkın bir bakıma mutsuzluğu pahasına ve hürriyetsizliği pahasına kazanıyorsunuz. Halbuki sosyalizmin güzel yüzü

hürriyetçi olmasındandır. Halk sıkıntılar çekecek de; Türk halkı elbette ki Türkiye'de sosyalizmi kurmak için, biz iktidara geldiğimiz vakit buna seve seve katlanacaktır. Ona kendisi karar verecektir. Ve hiçbir zaman birinin kapısı vurulup sabahın üçbuçuğunda 'sen biraz gelir misin' deyip, ailesi nereye gittiğinden habersiz kalmayacaktır. Bunlar oldu. Şimdi biliyorum 'kestirmeci sosyalistlerimiz' benim bu sözlerime belki bıyık altından gülerler. Ama sorarım ben onlara, sosyalizmi kurdukları zaman yönetici de olsalar, gecenin geç saatinde kapılarına gelinsin ve alınıp götürülsünler, isterler mi? İsteseler bile, kendilerini sosyalizme böylesine adadıklarını kabul etsek bile, böyle bir fedakârlığı da göze alacaklarını bir an için düşünsek bile, herhalde halkımız istemez. Ha, o zaman bir başka mesele kendini getirip karşımıza dikiyor. O da demokratik müesseseler meselesi. Sevgili kardeşlerim, demokrasi bir hükümet şeklidir. Bu hükümet şekli uzun insanlığın binlerce yıllık despotluğu önleme çabasının mahsulü olarak meydana gelmiştir. Ve ceste ceste o zamanın sosyal ve ekonomik düzeninin şartlarına göre, meselâ bir kadim Yunanistan'daki demokrasi ile İngiltere'deki bugün uygulanan demokrasiyi mukayese etmek mümkün değildir, fakat amacı birdir. Yani despotluğu önleme. Kadim Yunanistan'da zadegan sınıfına köle sahiplerinin aralarında birbirlerine despotluk yapmamasını önlemek için demokratik yöntemler o zamana göre uygulanmıştır. Bugün de sosyalist bir düzende emekçi sınıfın despotluğu önlemesi için bu demokratik müesseseleri sosyalizme intibak ettirerek uygulamak zarureti vardır. Arkadaşlar objektif değeri var bu müesseselerin muhtevasını birtarafa bırakalım, bizim olarak, yani kamu gücünün kullanılmasını birtakım kalıplara tâbi tutması bakımından objektif değeri vardır. Benzetmekte şayet bir mahzur yoksa, bir yüksek fırın bir kapitalist devlette nasıl bir fonksiyon yapıyor ve aynı yüksek fırın sosyalist bir ekonomide de aynı fonksiyonu yapıyorsa, bir bakıma, tıpatıp değil, yalnız şekli biçimi olarak ve demin işaret ettiğim gibi despotluğu önlemek için ka-

lıplar şeklinde mütalâa edildiği takdirde demokratik müesseseleri, Batıda şöyle uygulanıyor, hatta sosyalizmde ona sosyalist muhteva verildiği için çok daha zengin ve geniş çapta uygulanacak müesseseler olarak kabul edebiliriz. Nedir arkadaşlar, bir tanesi şu. Kamu gücünü kullananları kategorilere ayırmak. Kanun koyan kanunu uygulamaz, kanunu uygulayan başkasıdır. İhtilâfları kanuna göre halleden de bir başkasıdır. İşte bu esaslı bir demokratik müessese. Şimdi bu müessese Sovyetler Birliği'nde tatbik edilse idi, birçok bizim şimdi tüylerimizi diken diken eden facialar elbette ki önlenirdi. Bırakalım tabii bir hayelen geriye doğru gidiyoruz, evet tatbik edilememiş de edilmemiş, ama zaruretini ortaya koyuyor tarihi vakıalar. Bu böyle olunca, efendim, Haboas Corpus ta 1213'ten beri büyük şarktan meydana gelmiş bir kural ne, vatandaşı yakalayıp keyfi olarak tevkif edemez. Ya, onu 24 saat zarfında mutlaka hakim huzuruna çıkarırsın. Arkadaşlar bu son derece önemli bir beşeri kural. Efendim sosyalizmde halklar çok hızlı inkişaf ediyor, demokratik müesseseleri atın, yok yok... O halkların lehine bu, yakaladın mı 24 saat zarfında götüreceksin hakime. Hakime suçunu söyleyeceksin ve o adama haber vereceksin, 'arkadaş seni yakaladık, şu suçtan yakaladık ve hakim karara bağlayacak onu.' Bunda taviz vermeye filân gelmez. Geldi mi, işte bürokratik tepeden inmeci polisçi devlete gideriz. Seçim yolu ile yöneticilerin değişmesi kaçınılmaz bir zaruret ve basın hürriyeti. Sovyetler Birliği'nde devrimin ilk günlerinde basın hürriyetine çok yer verildi. Hatta dediler ki onbinerlik üniteler, sosyal üniteler onbinlik gazete çıkarabilir, devlet yardım eder filân dediler. Sonra işte o bütün muhalefetin tasfiyesi sırasında bunlar da çıktı gitti. Basın hürriyeti, toplanma hürriyeti, sendikal hürriyetler. Efendim işte devlet senin devletin, devletine karşı grev yapamazsın. Hayır efendim yaparsın, yapacaksın. Bunlar sosyalist toplumun beşeri ihtiyaçlara cevap vermesi için zorunlu olan keyfiyetleridir. Yetmez. Sosyalist bir toplumda doğrudan demokrasiye hizmet edebilecek birtakım yeni müesseseleri de doğurmamız icabede-

cektir. Neler olabilir bilmem. Elbette ki birtakım yeni ve doğrudan demokrasiyi kuvveden fiile çıkarabilecek müesseseleri bulmak mümkündür. Nitekim meselâ bir bakıma bizim Anayasamızda da var. Meselâ toplantı ve gösteri yapma hürriyeti bir nevi doğrudan demokrasiye açılan kapıdır. Halk yalnız oyunu dört senede bir vermekle yetinmeyecek; meydanlarda toplanacak, gösteriler yapacak ve bir kamuoyu meydana gelip yönetenleri etkileyecek gücü kazanmasını bu müesseselerle sağlayacak. Elbette ki sosyalist bir memlekette bunlar olacaktır. Tasavvur edin. Biz, kapitalist ve bir komprador kapitalisti olan memleketin fertleriyiz ve sosyalistiz. Bu hükümete karşıyız. Biz Amerika'ya karşıyız. Amerika'ya karşı miting düzenleyebiliyoruz. Bu hükümetin memleketi kalkındıramayacağını söylüyoruz. Bütün yolsuzlukları bir bir açıklayabiliyoruz. Biz sosyalist olarak bu yetkilere kapitalist bir memlekette haiziz. Şimdi partimiz ve sizler hepimiz şöyle gitsek de Rusya'da benim yaptığım şu konuşmayı yapabilir miyiz? Yapamayız. Olur mu, olur mu bu? Yani kapitalist memlekette sosyalist olarak birtakım düşündüğüm şeyleri ortaya koyacağım, sosyalist bir memlekete gideceğim ve bunu yapamayacağım. Ve bunu yapamayacağımı kim tayin edecek? Hiç, halk tarafından seçilmemiş olan birtakım insanlar tayin edecek. İşte nitekim Çekoslovakya'da birtakım sosyalistler, komünistler çıktılar ve gerek ekonomisini, gerek savunmasını ve gerekse vatandaşlarla hükümetin münasebetlerini şu yolda biz tanzim edeceğiz dedikleri zaman o ceberrut kuvvet onların tepesine bindi.

«Arkadaşlar, sosyalizm böyle bir düzen değildir. Ve böyle bir düzen örneğini göstererek, biz halk kitlelerini sosyalizme kazanamayız. Sosyalizmin gerçeği bunun tam tersidir. Hürriyetçidir sosyalizm. Teorisiyle de, bütün mücadelesiyle de bugüne kadar hürriyetçidir ve son amacı kişiyi, somut insanı kurtarmaktır. Somut insanı bütün yabancılaşma unsurlarından kurtarmaktır. Bütün, yalnız ekonomik yabancılaşma değil, bütün diyorum. Şimdi teker teker saymayayım. Ve insanı böylece kendi yüksek varlığın-

*da tekrar kendine kavuşturmak ve insanı fert olarak toplumla barıştırmaktır. Bu yüksek plânda toplumları barıştırmaktır. Nihai gayesi de sosyalizmin budur. Onun için biz Türkiye İşçi Partililer sosyalizmimizin, bu güzel yüzlü sosyalizm olduğunu dosta düşmana karşı savaşarak, mücadele ederek halkımıza anlatacağız, sosyalizmi halkımıza sevdireceğiz.»**

Benden sonra söz alan kimi arkadaşlar, savunduğum görüşlerin kimisine karşı çıktılar. Bu onların en doğal hakkıydı. Ne var ki, ya programı iyice okumadıkları ya da Marksist-Leninist doğmalardan hareket ettikleri ortaya çıkıyordu. Özellikle 'hürriyetçiliğe' karşıydılar. Hürriyetçiliği bir burjuva doktrini olarak görüyorlar ve sosyalizmle bağdaşmayacağını sanıyorlardı. Uzun yanıtlar vermek zorunda kalmıştım. Kimi arkadaşlar da Çekoslovakya olayına takılmışlardı. Böylece Çekoslovakya da yeniden gündeme geldi. Bu konuşmanın Bant çözümünden geniş alıntılar yapacağım:

«Çoğumuz ne programı, ne tüzüğü okumuş değiliz. Bir zamanlar ben biraz da lâtife olarak gezilerimde arkadaşlara diyordum ki, ikinci olarak gelişimde imtihan olacağız hep beraber, programdan imtihan olacağız. Birbirimize soru soracağız bakalım, hangimiz daha iyi biliyor programı filân diyordum. Hakikaten gerekli birşey. Yani lâtife olarak söylediğim hususta gerçekler gizliydi. Programı okumadığımız, tüzüğü de okumadığımız için bazılarımız da tüzüğü, programı kendi meşrebine göre yorumluyor ve yorumlamakla da kalmıyor; tüzük ve programda sanki o cümleler varmış gibi fikir ve mütalâa serdediyor. Sevgili kardeşlerim böyle şey olmaz. Şimdi TİP'in karakteri ve amacı tüzüğümüzde ve programımızın muhtelif bölümlerinde birbir, gayet açık ve seçik olarak gösterilmiştir. TİP' in karakteri maddesinde tüzüğümüzün, aynen şöyle der:

* 28 Eylül 1968 günü Genel Yönetim Kurulu'nda yaptığım konuşma.

«TİP, Türk işçi sınıfının ve onun demokratik öncülüğü etrafında toplanmış ırgatların, küçük köylülerin, zanaatkârların, falanın, filânın emekçi halk kitlelerinin siyasi teşkilâtıdır. Kanun yolundan iktidara yürüyen siyasi teşkilâtıdır.» Bu bir. Şimdi demek ki TİP'in felsefesi işçi sınıfının demokratik öncülüğü etrafında bütün emekçi sınıfların partisi olmaktır. Binaenaleyh, evvelâ bir yorum ve tefsire nokta koymak lâzım: «Biz efendim, Türk işçi sınıfının partisiyiz, işçi sınıfının (filân), bazı söylenmek istenmeyen, bazı noktalı noktalı sözlerle iktidarını isteriz.» Yok kardeşlerim. Bir hususu açık ve seçik belirtelim: Türkiye İşçi Partisi'nin tüzüğü ve programı, söylenemeyen gerçeklerin söylenemediği için kaleme alınmış bir belge değildir. TİP'in tüzüğü ve programı Türkiye'de sosyalizmin gerçekleştirilmesi için tek çıkar yol olarak bulduğumuz sistemi samimiyetle dile getirmiştir. Bunda tereddütler varsa, içimizde tereddüt olmasın. Yani «efendim ben şimdi böyle dedim, işte bu böyledir ama, aslında ben başka türlü şeyler düşünüyorum.» Yok öyle şey. Gayet açık ve seçik. Bunun altında başka amaçlar filân gizli değil. Efendim sosyalizm şudur budur. Onu bilmem, sosyalizm kitaplarında söyleyen varsa, onu tartışırız oturup. Sosyalizm öyle üç sayfa okumakla öğrenilir ve teorisi bilinir birşey değildir, teorisinden bahsedeceksek ederiz orda da, ama söylediğim gibi bunun «tahtında müstetir bir hüve» filân yoktur. TİP bütün emekçi sınıfları iktidara getirmek, işçi sınıfımızın demokratik öncülüğü, arkasında değil, etrafında iktidara getirmek için bir partidir. Bunu iyi bilelim. Bir. İkincisi, TİP dünya olaylarına, yurt olaylarına hangi açıdan bakar? Hemen tüzüğü okuyalım; evet 2. madde: «TİP yurt ve dünya olaylarını Türk işçi sınıfı ve emekçi halk yığınları açısından değerlendirir. Onların menfaatlerini savunur, hak ve hürriyetlerini gerçekleştirmesi için mücadele eder.» Yani TİP dünya olaylarına bakarken dünya işçi sınıfının menfaatleri açısından bakmaz. Gayet açık. Yani TİP XIX. yüzyıldaki teorilerin enternasyonalizmine dayanmaz. TİP, Türk işçi sınıfının ve bütün emekçi halk yığınlarının —Türk

emekçi halk yığınlarının— menfaati açısından yurt ve dünya olaylarını Türkiye'ye taallûk eden kısmında değerlendirir. Hiç bunda tereddüde mahal yok. Onun dışında TİP programının son bölümünde ifade edildiği gibi, millî kurtuluş savaşı yapan ve anti-emperyalist bir tutum ve davranış içinde bulunan bütün halk ve milletleri barışçı yönden destekler. Dünya işçi sınıfını destekler başka şey, anti-emperyalist bir mücadele veren bütün gerikalmış halkları ve milletleri desteklemek ayrı şey.

«Sevgili kardeşlerim, zaman zaman tüzüğümüzü ve programımızı okumakla çok ferahlatıcı ve çok aydınlatıcı sonuçlar elde etmek mümkün oluyor. Şu 2. ve 3. maddeleri tüzüğümüzün, genel hatlarıyla TİP'in stratejisini pek açık ve seçik olarak ortaya koyuyor. Zaten programımız da bu stratejinin daha genişletilmiş bir şeklidir. Meselâ programda Türk işçi sınıfı hakkındaki bölüm de cidden bugünkü problemlere ışık tutacak mahiyette. Bir kere Türk işçi sınıfının mücadelesinin bütün emekçi sınıfların mücadelesi şeklinde yürütüldüğü programımızda açık seçik bir dille ifadesini bulmuş. Bakın program ne diyor: «Şu halde işçi sınıfımız ekonomik, sosyal ve politik aksiyonuyla aslında bütün halkın haklarını, hürriyetlerini ve menfaatlerini savunmakta ve bunları temsil etmektedir. Gerçekten de işçi sınıfının son bilinç merhalesini bütün çalışan sınıf ve menfaatlerinin ortak olduğu ve köklü dönüşümlerle toprak ağalarının ve yabancıya aracılık eden büyük sermayecilerin, millet için zararlı olan nüfuz ve hakimiyetlerini önleyecek demokratik yaşayış düzeninin elbirliğiyle kurulması düşüncesi teşkil eder. Demokrasiyi sosyal adalet ve güvenliği kökleştirmek, bütün halk sınıf ve tabakalarının ittifakıyla çoğunluğu sağlayabilmek ve yurtta sulh, cihanda sulh idealini gerçekleştirmek, işçimizin ulaşacağı ileri sınıf bilinç noktasıdır.» Demek ki bu merhalede sınıf bilincinin özü, son derece zenginleşerek gerçek bir millî bilinç ve bir insanlık bilinci niteliği kazanır. İşçi sınıfının kazandığı menfaatler artık dar anlamda işçi sınıfına özgü menfaatler olmaktan çıkar ve en geniş, en yüksek anlamda mil-

li menfaat haline gelir. Şimdi demek ki işçi sınıfı, işçi sınıfının bilinci anlayışında da Türkiye'ye özgü birtakım fikir manzumeleri getirip programa koymuşuz. İşte böyle bir parti milletlerarası meselelere değindiği zaman, şu esaslar dairesinde hareket etmeyi kendisine hedef ittihaz ediyor. Bunlar da programımızın son bölümünü teşkil eden Milli Savunma ve Dış politika bölümlerinde bir bir yazılmış... Örneğin, deniyor ki, «TİP milli bağımsızlığımızı, egemenlik haklarımızı ve cumhuriyetimizi kıskançlıkla korur. Bunları bir milli kurtuluş savaşı vererek kazanmış olmanın tam bilinciyle, TİP, milli bağımsızlığımıza, egemenlik haklarımıza ve cumhuriyetimize gölge düşürülmesine asla gözyummaz. Bağımsızlığımızdan, egemenlik haklarımızdan en küçük fedakârlığa razı olmaz. Sınırları milli misakla çizilmiş ve kurtuluş savaşıyla düşman istilâsından kurtarılmış anavatan toprakları bütünlüğünün korunmasını en kutsal bir ödev sayar. Milletlerarası münasebetlerde tam eşitliği şart koşar. Birleşmiş Milletler anayasası ilkeleri ışığında tüm devletlerle karşılıklı saygı ve tam eşitlik esasına göre ekonomik, sosyal, kültürel ve politik alanlarda dostluk münasebetleri kurup geliştirmeyi amaç bilir. Bağımsızlığı ve eşitliği bütün milletler ve halklar için birer temel hak olarak görür. Varlığının bilincine varmış her millet ve halk için kendi kaderini bizzat kendisinin tayin etmesi en tabii bir haktır. Türkiye'nin bağımsızlığını ve egemenlik haklarını nasıl kıskançlıkla koruyorsa, başka milletlerin bağımsızlığı ve egemenlik hakları karşısında da öylece saygılıdır.»

«Şimdi buradan Çekoslovakya meselesine geçelim hemen. Bizim programımız kayıtsız ve şartsız bütün milletlerin eşitliği ve bağımsızlığı esasına dayanır. Üstelik içişlere karışmama esasını da benimser. Bir milletin bağımsızlığına, içişlerine müdahale oldu mu, TİP'in programına sadakatle hizmetle görevli olan kurullar ve kişiler derhal sesini yükseltmekle görevlidir. Binaenaleyh Çekoslovakya'nın yabancı bir devlet tarafından fiilen işgali karşısında, programımıza sadakatten ayrılmamak şartıyla sesimizi kısmak değil, sesimizi en yüksek perdeden duyurmakla ödev-

liyiz. Efendim, biz sosyalist partisiyiz, dünya sosyalist ve kapitalist düzenler tarafından paylaşılmıştır. Sosyalist kampta ne yapılırsa mübahtır düşüncesinin hem insanlık için, hem de insanlığa gitme yolu olan sosyalizm için büyük zarar getireceğine kaniim. Arkadaşlar prensipler lâf olsun diye konmaz. Prensiplere inanmak sosyalistin büyük namus borcudur. Sosyalist yalan söylemez. Boyuna ekmek-peynir gibi harcıyoruz. Yalan söylemez, iyi güzel. Ve sosyalist diyor ki, biz milletlerin içişlerine karışılmasına karşıyız. Hem yalnız sosyalist milletler için söylemiyor, kapitalist milletlerin de içişlerine karışılmamalı diyor. Biz milletlerin bağımsızlığına, eşitliğine saygılıyız. Sonra, sonra diyor ki, efendim Çekoslovakya'da bir karşı ihtilâl çıkacaktı, onun için, sosyalizmi korumak için ben oraya müdahale ettim. Yok, hayır!. Yok, yok! Eğer Çekoslovakya'da bir karşı ihtilâl çıkacak idiyse, bunu bastırmak görevi Çekoslovak Komünist Partisi'ne, Çekoslovak hükümetine, devletine aittir. Bunda kaytardık mı, hiçbir prensibimize güvenilmez. Ve sosyalizm ile, adi manada Makyavelizm arasında hiçbir fark kalmaz. Sosyalist olmak, Makyavel olmak değildir. «Efendim ona böyle söylerim, sonra 180 derece döner buna böyle söylerim, maksat işini yürütmektir...» Hayır! Yani sosyalistlere göre gayeler her vasıtayı meşrû kılmaz. Çünkü biz biliriz ki gayeler, kullanılan vasıtadan müstakil birşey değildir. Yalnız ahlâki bir vecibe olarak değil, yani efendim biz bir söz söyledik, gayemiz şudur dedik, binaenaleyh başka vasıtalar kullanmayacağız, hile yapmayacağız; yani sadece bir ahlâki vecibe olduğundan değil, vasıta ile gaye arasında diyalektik bir vahdet olduğu için de, yani düşünce tarzımızın bir sonucu olarak da, bizim gayemiz şuraya gitmektir, sosyalizmi kurmaktır, binaenaleyh türlü namussuzluğu yaparız, yeter ki sosyalizmi kuralım, gibi bir düşünce sosyalist teoriye ve ahlâka yaraşmaz, dışındadır. Çünkü demin söylediğim gibi ahlâkî bir vecibe olarak mütalâa edilmese de, sırf düşünce mekanizmamızın bir sonucu mütalâasıyla kullanacağımız vasıtanın mutlaka gayeyi etkileyeceğini biliriz. Eğer dolandırıcılık

edersek, namussuzluk edersek, tutalım ki, sosyalizmi kurmak gayesiyle yapıyoruz bunu, o sosyalizm de bir derece namussuz, bir derece dolandırıcı bir sosyalizm olur; kötü sosyalistlik olur. Onun için sosyalizm, bir başka faydacı noktadan da mütalâa edilmek gerekir: Sosyalizmi neyle kuracağız? İnsanlarla kuracağız. İnsanlara benimseteceğiz sosyalizm fikrini. Bir atlarsın çekirge, iki atlarsın çekirge. Üçüncüsünde insanlar senin peşinden gelir mi? Atmışın kazığı. Şöyle demişin, böyle davranmışın. İşçi sınıfının diktatoryası demişin, bürokratik diktatorya kurmuşun. Ama şu sebep, ama bu sebep. Efendim, sosyalizm insanlığı yüceltir demişsin, bütün yabancılaşmalardan kurtarır demişin, ondan sonra insanları köle haline getirmişin. Senin peşinden kim gelir. Bu Sezarist düşünceler, bu tepeden inmeci düşünceler sosyalizme çok zarar verir arkadaşlar. Çok da zarar verdi. Ve çok şükür ki bu zararlardan sonra tokadı yiye yiye dünyanın her tarafında sosyalistler uyanıyor. Bundan sonra yağma yok. Tepeden inmeciliğe yol yok. TİP'de hele katiyen yol yok. TİP programında eğer şunları yazmışsa X. Bölümünde «Herşey İnsan İçin» demişse, bunu lâf olsun diye söylememiştir. Tarihin akışı içinde insan varlığı, kendinde ve kendisi için bir değerdir. Bunu hep düşünelim arkadaşlar. Tarihin akışı içinde insan varlığı kendinde, yani sırf insan olarak doğduğu için; ve kendisi için, yani varlığının bilincine varınca da bir değerdir. Bundan ötürü eşitlik ve hürriyet insan varlığının ayrılmaz niteliklerdir. TİP insanın fizik ve moral gelişmesini köstekleyen ekonomik, sosyal, politik bütün engelleri kaldırmayı, mutlaka gerçekleştirilmesi gereken bir amaç bilir. İnsan kula kul olmaz, insan sömürülmez, TİP insan hak ve hürriyetlerine, sosyal adalet ilkesine gönülden bağlıdır. Ve de insanın yabancılaşmasına son verecektir. Emeğimizin ürünleri bize karşı, bize yabancı şeyler, bizi köleleştiren şeyler olmaktan çıkarılacaktır. İşimiz, bizi köleleştiren, bizi yabancı, sevmediğimiz bir faaliyet olmaktan çıkacaktır. Emekçi varlığımız, yaratıcı varlığımız, bize yabancı, hayvani varlığımızın tutsağı olmaktan çıkacaktır. Ve yabancılaş-

maktan kurtulan insan, kişiliğini serbestçe geliştirmek imkânına kavuşacaktır.

«İşte programımızda amacımız, sosyalizmi niçin kurmak istediğimiz böyle açıklanıyor. TİP'in sosyalizmi hürriyetçidir. Hürriyetçi Sosyalizm bizimkisi. Bunu üzerine basa basa açıklamalıyız. Halkımıza sosyalizmi sevdirmek için, hürriyetçi olmayan sosyalist rejimlerle aramızda sosyalizm anlayışı bakımından önemli farklar bulunduğunu belirtmek zorundayız. Kaldı ki, hürriyetçiliğin vurgulanması, sosyalizmin gerçek yüzünü ortaya koymak için de gereklidir. Marx'ın 'yabancılaşma' teorisi, insanın kendisiyle yabancılaşmasını anlatırken, aynı zamanda 'kurtuluşun' hürriyetçi bir düzende olduğunu da ortaya koymuyor mu? Bütün bunlardan dolayı, sosyalizmin hürriyetçiliğini her vesileyle ve üzerine basa basa belirteceğiz. (...) Başından sonuna kadar, tüzüğün ilk cümlesinden, programın son cümlesine kadar TİP'in sosyalizmi (...) ferdi gaye bilen, hürriyetçi olan bir sosyalizmdir. Okuyalım, demokrasiyi nasıl anlıyoruz? Demokrasiyi, dört yılda bir sandık başına gitme olarak anlamıyoruz. Diyoruz ki, günlük yaşamları içinde emekçiler, yurttaşlar, devlet yönetimine sahip çıkacaklardır. Bu ne demek? Bu, sosyalizmin ferde, kişiye, en geniş anlamda söz ve karar sahibi olma olanakları sağlayan, yani kişi hürriyetlerinin en geniş biçimde gerçekleşeceği bir düzen olduğu demektir. Arkadaşlar, sosyalizm ve bu düzenin kurulması için yürütülen sınıf mücadelesi, bunların hepsi, son çözümde kişinin kurtuluşu, insanın öz varlığına en üst düzeyde kavuşması içindir. Önce emekçilerin kurtuluşu; ama giderek emekçilerle beraber tüm insanların kurtuluşu... Düşünülürse emekçiyi sömüren burjuvalar da aslında özgür değiller... Çünkü insanlıklarının bilinci içinde değiller; onlar da kendi düzenlerinin tutsağıdır. Evet, Marx söylemiştir bunu. Başka milletleri, halkları sömüren ceberut büyük devletler de, gerçekte özgür değillerdir. Çünkü başkalarını tutsak kılmanın bağları ve ağı içindedir kendileri de. Sömürü düzenine son verilmedikçe, sömüren de gerçek anlamda özgür değildir. Şu halde sosyalizm emek-

çi yığınlarını kurtarmakla kalmayacak, sonunda tüm insanlığı kurtaracaktır. Evet, yalnız emekçileri değil, tüm insanları, 'insanlığı' kurtaracaktır sosyalizm...

«Amacı budur sosyalizmin. Güzelliği de budur. Çekiciliği de budur. Sosyalizmin güzel yüzü derken, bunu düşünüyoruz. Hürriyetçi sosyalizm derken bunu düşünüyoruz.

*«Dün bir arkadaşımız, hürriyetçiliğin ekonomik liberalizmle çağrışım yapmasından kaygı duyduğunu söyledi. Liberalizm, bilindiği gibi önceleri insan haklarını savunan, tepeden inmeci hükûmetlere karşı çıkan bir politik tutumun, bir politik doktrinin adı idi. Daha sonra ekonomik bir içerik kazandı ve serbest pazar ekonomisi savunuculuğu anlamında kullanılan bir deyim haline geldi. Radikalizme ve Sosyalizme karşı çıkan bir doktrin oldu. Hürriyetçi sosyalizm teriminin liberalizmle çağrışım yapması olanaksızdır. Fransızca karşılığı 'Le socialisme libertaire'dir.»**

KİTAP SORUNU

«Bundan 30-40 yıl önce aramızda konuşurduk, sosyalizmi açıklayan kitaplar ne zaman Türkçeye çevrilip yayımlanacak diye. Özlemimiz halkımızın Sosyalizmi öğrenmesi idi. Gün geldi sosyalist kitaplar meydanlarda satılır oldu. Ama halkımız okumadı bunları. Gençler okudu ve silaha sarıldı. Bu da Silâhlı Kuvvetlerin iki kez devlete elkoymalarına olanak verdi. Marksist-Leninist kitapların sergilerde serbestçe satılması, acaba Türkiye'nin birden demokrasiye geçmiş olmasının sonucu muydu? Faşist ceza maddeleri yürürlükte olduğuna göre, böyle bir şey düşünülemezdi. O halde bu bir tuzaktı. Ama kimse bunun bir tuzak olacağını düşünmedi. Çevrilen kitapların hemen hepsi de Lenin'in yapıtlarıydı. Çarlık Rusya'da devrim için kaleme alınmışlardı. Ve aradan yarım yüzyıl geçmişti. Bunlar silâhlı devrimden başka yol olmadığını yazıyordu. Oysa Türkiye Çarlar Rusyası gibi XIX. yüzyıldan beri ihtilâlci ey-

* Genel Yönetim Kurulu'nda 29 Eylül 1968 günlü konuşma.

lemlere sahne olmuş bir ülke değildi. Üstelik sosyalizme geçiş için reçete olmadığı, olamayacağı da bilinmesi gereken bir gerçekti. Tüm bunlardan habersiz, Lenin'in kitapları bilimsel gerçeklerin açıklandığı yapıtlar olarak değerlendirilip okunursa, zihinlerin karışacağı ve silâha sarılınacağı ortadaydı. Nitekim öyle oldu.

Marksizm, kalın çizgide bilimsel bir tarih ve ekonomi teorisi. Leninizm ise, Rusya için bir ihtilâl reçetesi. Üstelik bu reçete ile gerçekleştirilen ihtilâl, sosyalist demokrasinin kurulmasına yol açmamıştır. İhtilâlden yetmiş yıl sonra, Sovyetler Birliği'nde işçiler, köylüler yönetimde hâlâ söz ve karar sahibi değiller. Ve hâlâ bir tek parti diktatörlüğü altında yaşıyorlar.

Ayrıca biz Türkiye'de yaşıyoruz. Türkiye, Amerika ve NATO'nun ileri karakolu. Topraklarında Amerika'nın üsleri var; bunlardan beşinde ise nükleer silâhlar depolanmış. Halkımız, sosyalizme yabancı, ihtilâlci geleneği de yok. Bunlar ayrı ayrı incelenmesi gereken gerçekler. Devrim stratejisi ancak bundan sonra saptanabilir. Bu inceleme ve değerlendirmeler yapılmadan, Leninist reçetelerle devrimciliğe kalkışmanın; ancak düşmanların işine yarayacağı pek açık bir gerçektir. Ve de öyle oldu. Onbinlerce evlâdımızın hayatı kaydı. Ve silâhlı devrim sonuç olarak Amerika'nın ve onun içimizdeki uzantılarının ekmeğine yağ sürdü.

*Kitapların, hele bir başka ülke için yazılmış kitapların, Türkiye'nin ekonomik ve sosyal gerçeklerin değiştirilmesinde etkin olabileceği elbet düşünülemezdi. Türkiye gerçeklerinden hareket ederek bu kitaplar yeniden yazılmalıdır.»**

PARTİ İÇİ MUHALEFET

Bu konuşmaya neden gerek duymuştum? Sosyalizmin insan için ve özgürlükçü olduğunu neden vurgulamak is-

* Aynı konuşmadan özetlenmiş bir bölüm.

temiştim? Buna yanıt vermek için, parti içi muhalefetin kısa bir tarihçesini vermek gerekir. Muhalefet tohumları ilk sosyalistlerin TİP'e girmeleri ile yeşermiştir. Bu güzel bir şeydi: muhalefetsiz bir topluluk düşünülemez. Ne var ki, TİP'deki muhalifler partinin temelini oluşturan kimi görüşlere karşıydılar. Partimiz işçilerin kurduğu ve emekçilerin yönetimde söz sahibi olmalarını öngören bir işçi partisiydi. Oysa aydınların pek çoğu, yöneticilerin sosyalist olması gerektiğine inanıyorlardı. Önemli olan sosyalizmi bilmek, sosyalizme inanmaktı. Yöneticinin işçi kökenli olmasının hiç önemi yoktu. Bilindiği gibi bu, Lenin'in Ne Yapmalı? da açıkladığı görüştür. Profesyonel Devrimciler teorisi...

TİP TÜZÜĞÜNÜN 53. MADDESİ

Sovyetler Birliği'nde ve öteki sosyalist ülkelerdeki uygulamalar, bende bu görüş hakkında ciddi kuşkular uyandırmıştı. Kruşçev'in XX. kongreye sunduğu, Stalin'i suçlayan rapor, bu kuşkuların giderek bir noktada örgüt sorununda düğümlenmesine yol açacaktı, yıllar sonra. TİP'in sorumluluğunu üstlendiğim yıllarda, benim gibi Osmanlı Bey takımından gelen, yada küçük burjuva kökenli sosyalistlerin, yönetimde bir aydınlar hegemonyası kurmalarına karşıydım. Bunu önlemek için de 53. maddeyi kaleme almışım. Bu madde bilindiği gibi, partinin tüm organlarındaki yöneticilerin yarısının, (partinin sınıf tahakkümü suçlamasıyla kapatılması olasılığı, yarıdan çoğu dememi önlemişti), işçi veya sendikacı olması gözetilir diye yazmıştım. Bu ilke parti içi seçimlerin iki sandıkta oy kullanılarak yapılmasına yol açmıştı. Ortodoks sosyalistler önce bu maddeye karşı çıkarak muhalefete başladılar. 53. madde gerçekten Sosyalizmin önemli bir rahatsızlığına parmak basıyordu. Amaç, emekçilerin iktidara gelmesi, yönetimi ele alması idi. Çünkü sömürü ancak o zaman gerçekten son bulacaktı. Uygulamalar, sadece kamulaştırmanın sömürü-

yü kaldırmadığını ortaya koymuştu. «*Yarattıkları artı-değerin nerede ve nasıl kullanılacağına işçiler, emekçiler karar vermedikçe sömürü ortadan kalkmaz*» diye düşünüyordum. Ama bu düşünce ile örgütlenme biçimi arasındaki bağlantıyı henüz görmüş değildim.

Evet söylediğim gibi, parti yönetiminde emekçilerin ağırlıklı olmasını sağlamayı amaçlayan 53. madde ve bu maddenin uygulanması, bizim keskin sosyalistlerin tepkisine yol açmıştı. İlk tepki somut olarak İzmir'de yapılan ilk Kongreden hemen sonra ortaya çıktı. Aslında bu tepki bilim kurulumuzda program hazırlanırken ortaya çıkan görüş ayrılıklarının uzantısı idi. Kimi arkadaşlarımız emekçilerin yönetimde ağırlıklı olmalarını sağlayan 53. maddeye dolaylı olarak karşı çıkmışlardı. İzmir Kongresinde seçimlere geçildiğinde, emekçilerin yönetimde ağırlıklı olmalarını sağlayabilmek için, seçimin iki ayrı sandıkta yapılması gerekiyordu ve öyle yapıldı. Uygulamalara bakarak, sosyalist ülkelerde işçilerin, köylülerin, gerçekten iktidarda olmadıkları rahatlıkla söylenebilirdi. Bu çarpıklığı düzeltmenin bir yolu, seçimlerde işçilerin, köylülerin, kol emekçilerinin, çoğunlukta olmalarını sağlamaktı. Biz bunu öncelikle parti içinde gerçekleştirmek için, iki sandıkta oy kullanılmasını uygun görmüştük. Böylece Genel Yönetim Kurulunun 41 üyesinden yarısı, yani 21 üyesi kol emekçileri kesiminden seçilecekti.

İzmir Kongresinde Üç gurubun varlığı gözlendi: Doğu ve Güney doğu illerimizden gelen delegeler bir gurup oluşturuyordu. Sendikacılar da ayrı bir guruptular. Üçüncü gurup sosyalistlerden, daha doğrusu çeşitli görüşlerdeki sosyalist aydınlardan oluşuyordu. Bu gurup en az homogen olan guruptu. Dünyadaki sol gurupların, yurdumuzdaki yansımaları olarak değerlendirilebilir. Ama görüşlerini henüz açıklamıyorlardı. Parti çizgisini savunuyorlardı. Belki de bu çizginin, Ceza yasasının bilinen faşist maddeleri göz önünde tutularak saptandığı görüşündeydiler. Hiç kuşkusuz yasalar göz önünde tutulmuştu. Ama aslında biz farklı bir model sunuyorduk. Sosyalist devletlerdeki uygulama-

lar bizi çok düşündürmüştü. Kruşçev bir umut ışığı getirmişti. XX. kongrede okuduğu rapordan sonra artık hiçbir şeyin eskisi gibi olamayacağı ortaya çıkmıştı.

Ne var ki, raporda Stalin'in suçları sayılıp dökülüyor, bir diktatör olduğu vurgulanıyor, ama sosyalist bir düzende nasıl olup da Stalin'in bir despot kesilebildiği, buna olanak veren nesnel koşulların neler olduğu açıklanmıyordu. Rapor sonuçları açıklıyor; nedenleri belirtmiyordu. İşçi sınıfı, yani işçiler neden iktidarda değildi? Neden köylüler iktidarda değildi? Ve neden işçi diktatoryası adı altında bir yöneticiler egemenliği oluşmuştu? Raporda bu soruların yanıtı yoktu. Oysa asıl sorun buydu. Üstelik aynı tersliklere öteki sosyalist ülkelerde de rastlanıyordu. Ne Sovyetler Birliği'nde ne öteki sosyalist devletlerde *Sosyalist Demokrasi*'ye geçilememişti. Oysa sosyalizmin amacı gerçek demokrasidir; insanların gerçekten özgür ve eşit olmalarıdır.

Tüzüğün 53. maddesini kaleme alırken sosyalist ülkeleri düşünüyordum: Lenin'in partisini, Ekim Devrimini, Devrimden hemen sonra Bolşeviklerin iktidarı ele geçirmelerini, demokrasiye paydos denilmesini, sosyalist partilerin yasaklanmasını, muhalefetin yasaklanmasını, Basın özgürlüğünün ortadan kaldırılmasını, Parti Merkez Komitesi ile Lenin'in ülkede herşeye egemen olmalarını, emekçi yığınlarına bir araç gözüyle bakılmasını, ve derken 33 yıl sürecek Stalin zulümünü... Bu olaylar, emekçiler söz ve karar sahibi olmadan, sosyalizmin kurulamayacağını kanıtlıyordu. Evet Sovyetler Birliği'nin tarihi tersinden okunduğu zaman, sosyalist demokrasiye çıkan yol bulunuyordu: İşçiler, köylüler, emekçiler, sendikacılar parti yönetiminde çoğunluğu oluşturacaklar ve belirli süreler sonunda tabandan oy isteyecekler, ve tabanın güvenini kazanmışlarsa görevlerini sürdüreceklerdi. Yani Komünist Partisi'nin seçimsiz iktidarı, sosyalist demokrasiye giden yolu tıkıyordu. Bir yeni bürokrasinin doğmasına yol açıyordu.

İki sandık yöntemine İzmir Kongresinde açıkça karşı çıkılmadığını daha önce belirtmiştim. Ama Kongreden he-

men sonra (28.2.1964), bir gurup arkadaşımız, tüzüğe aykırı seçim yapıldığı gerekçesi ile, seçimlerin yenilenmesini isteyeceklerdi. Tüzüğün 18. maddesine göre, Genel Merkezce hazırlanıp Kongreye sunulan listede, adayların neden tercih edildikleri ve yaptıkları hizmetler belirtilmek gerekirken belirtilmediği; ayrıca 53. maddedeki 'işçi' sözcüğü, 'emekçi' karşılığı, yani geniş anlamda kullanıldığı halde, adayların dar anlamda işçi oldukları ileri sürülerek, seçimlerin yenilenmesi için, Medeni Kanunun 68. maddesi uyarınca mahkemeye başvuracakları bildiriliyordu. Arkadaşlarımız, kaleme aldıkları yazıyı başta Genel Yönetim Kurulu üyeleri olmak üzere tüm parti örgütlerine postalamışlardı.

Yeniden kongreyi toplamak fukara partimiz için kaça patlayacaktı? Arkadaşlarımız bunu hiç düşünmemiş olacaklardı. Bu pire için yorgan yakmak gibi bir şeydi. Kongrecilerin başını çektiğini tahmin ettiğim arkadaşlarla konuştum. İkinci bir kongre toplamanın mali yükünü karşılayamayacağımızı anlattım. Ayrıca partiye hizmet konusunda, henüz hiçbir üyemizi bir diğerinden ayırd etmek olanağına sahip olmadığımızı, en büyük hizmetin TİP'li olma cesaretini göstermek olduğunu söyledim. Vazgeçmelerini istedim. Direndiler. Üzülerek bu üyelerimizi onur kuruluna sevk ettik. Arkadaşlarımız da böyle bir işleme meydan vermeden partiden ayrıldılar. Ayrılanlardan birkaç arkadaşın adlarını vereyim: Doğan Özgüden, Fethi Naci, Edip Cansever, Demir Özlü, Muzaffer Buyrukçu...

İzmir kongresinden sonra adım adım kemiklenmeye başlayan muhalefet 53. maddeyi bir çeşit Truva atı olarak kullanıyordu. Asıl neden TİP'in bilinen modeller dışında bir model oluşturmaya çalışması idi. İlerde bu daha belirgin biçimde ortaya çıkacaktı. Şimdilik adayların hizmetleri belirtilmemiş, falan gibi sudan itirazlarla yetiniliyordu. Ama TİP'in Meclise girmesinden sonra yapılan ara seçimlerde sürekli oylarını arttırması ve 67 ilde örgütlenmesi; Mecliste etkin bir muhalefet yapması; hele sol yayınların ekmek peynir gibi satılması ve de gençlerin Leninist ya da

Maoist çizgilere ilgi göstermeleri, bizim 'dogmacı' solcuları umutlandırmıştı. Yön dergisinde Doğan Avcıoğlu, TİP'in sınıf stratejisini eleştiriyordu. Silahlı Kuvvetlerle elele 'devrim' düşüncesindeydi kendisi. 'Eski Tüfek' Mihri Belli takımı da Yöncülerle dayanışma halinde TİP'e saldırmaya başladı. O sırada Hikmet Kıvılcımlı takımı da hareketlendi. Mihriciler 'Milli Demokratik Devrim' görüşünü savunuyorlardı. İthal malı 'Milli Demokratik Devrim' teorisine göre toprak ağalarının ve dışa bağımlı komprador burjuvaların egemenliğinde olan azgelişmiş Türkiye'de amaç sosyalizm olamazdı. Milli Burjuvazi ile ittifaklar kurarak önce demokrasiye geçilmesi gerekti. 'Milli Demokratik Devrim' tezini savunanlar hayal içindeydiler. Türkiye'de komprador adı verilen dışa bağlı burjuvaziden başka bir 'milli' (!) burjuvazi var mıydı? İkinci Meşrutiyetten beri sürdürülen 'milli' burjuvazi yaratma çabaları ne sonuç vermişti? Nerede idi 'milli' burjuvazi? Ama bizim 'dogmacı' solcularımızın ayakları pek yere basmaz. Biz işçilerin, köylülerin, gerçekler sabırla anlatılırsa, sosyalizmi benimseyeceklerine inanıyorduk. Onlarsa dogmaların duvarları arasına kendilerini hapsetmişlerdi. Şunun sıkıntısını hep çektik: Sosyalist hareket içinde bilim giderek yerini inan'a bırakıyor. Marksizm, tarihin bilimsel açıdan ele alınması ve açıklanmasıdır. Her bilimsel teori gibi eleştiriye açık olması gerek. Olmazsa teorinin geliştirilmesi olanaksızdır. Ayrıca her ülkenin tarihinden gelen özelliklerinin de göz önünde tutulması gerek. Marx teorisini XIX. yüzyıl Avrupası toplumlarında oluşan olayları gözleyerek kurmuştu: Temel çelişki artı değer üreten işçi sınıfı ile, artı değere el koyan burjuva sınıfı arasındaydı. Teknoloji geliştikçe, toplumun iki sınıftan oluşma eğilimi hızlanacaktı. Genelde öyle oldu da, teknolojinin gelişmesi bir de hizmet sektörünün hızla gelişmesine yol açtı. Bugün ise, Avrupa'da işçi hareketinin eski hızını kaybettiği, yani işçilerin sınıf olarak politikayla ilgilerinin azaldığı biçiminde yorumlanabilecek, birtakım gelişmelere tanık olunuyor. Sendikaların, sosyal-politik yaşam içinde burjuva toplumunun

vazgeçilmez bir ögesi haline gelmeleri, ister istemez işçilerin yaşam düzeyinin yükselmesi sonucunu doğurmuştur. Bu da işçilerin bir ölçüde de olsa, siyasetten uzaklaşmalarına neden olmuştur. Bir başka olayı da gözden kaçırmamak gerek: Gelişmiş ülkelerle gerikalmış ülkeler arasındaki çelişki büyüyerek, gündeme geldi. Afrika, Asya, Güney Amerika halklarının emperyalizmin ve kapitalizmin boyunduruğundan kurtulmaları halinde, Batının gelişmiş ülkelerinin üst kârları azalacaktır. Bu da işçi ücretlerine yansıyacaktır. Bunun sonucu olarak gelişmiş toplumlarda, işçi hareketinin yeniden bir politik yörüngeye oturacağını düşünüyorum. Bizim gibi gerikalmış ülkelerde ise sosyalizm hep gündemde. Ne var ki işçi sınıfı, emekçi halk yığınları değişik akımların etkisi altında: Köşeyi dönme felsefesi, din sömürücülüğü, halkın bilincini karartıyor, saptırıyor. Buna soldaki bölünmüşlüğün olumsuz etkisi de eklenmelidir. Halk *bunlarda da iş yok!* diyor.

Bu saptamayı burada noktalayarak, 1968 Eylülüne dönelim:

Behice ile Marksizm ve bilim üzerinde bir konuşmamız olmuştu. Aslında bir raslantıydı bu konuşma. Akşama kadar Parti Merkezinde çalışmıştık. Behice'ye: «*Bize gidelim; Siret de sevinir, yemek yerken de laflarız*» demiştim. Yemekte laf lafı açmış ve söz atom fiziğine, dolayısıyla da 'raslantı'nın oynadığı role ve istatistiksel yasalara gelmişti.

Toplumsal olaylarda 'raslantı'nın çok önemli bir yer tuttuğunu; Marx'ın katı nedenselliğini, belki fizikte olduğu gibi, raslantıları gözardı etmeyen istatistiksel yasalarla genişletme yollarının aranması gerekeceğini söylemiştim. Behice'ye ne demek istediğimi anlatamamıştım. O, istatistiğin zaten kullanıldığını söylüyordu. Ben ise, altyapı - üstyapı ilişkilerinde karşılaşılan kimi zorlukların, istatiksel yasaların devreye sokulması ile belki çözülebileceğinden söz ediyordum. Marx'ın teorisinde altyapı üstyapıyı belirler. Oysa inanç sistemleri konusunda, (neden-sonuç) ilişkisinin varlığını her zaman kanıtlamaya olanak olmadı-

ğını söylüyordum. Altyapı ve üretim ilişkileri değiştiği halde, örneğin sanatsal beğeni ve duygulanmaların, ya da dinsel inançların, yaşamlarını sürdürdüğü görülüyor; bu boşluk raslantı kavramı ve istatistiksel yasalarla acaba doldurulamaz mı diyordum. Buradan sosyalist ülkelerdeki bilim adına yapılan sert uygulamalara geçerek, demokrasisiz, özgürlüksüz bir sosyalizm düşünemediğimi söylemiştim. Çekoslovakya olaylarına o da karşı çıktığı için, bu yargıma tepki göstermeyeceğini sanıyordum. Ama o bu konuşmamı Marksizmin eleştirisi olarak değerlendirmiş olacak ki, karşı çıktı; konuşmamız da yoldan çıktı. Her teori eleştirilir, eleştirisiz bilim olur mu? deyince, işler büsbütün karıştı. Sanıyorum atom fiziğindeki buluşların, genel olarak nedensellik teorisi üzerinde açtığı tartışmaları pek izlememişti. Konuşmamız giderek bir sağırlar konuşmasına dönüştü. Bu konuşmamızdan kısa bir süre sonra 'beşli önerge' verilecekti. Ve Behice Boran Genel Yönetim Kurulunda önerge üzerinde yaptığı konuşmada: «*Aybar bilimi inkâr ediyor; bilimsel sosyalizme inanmıyor; kendisiyle uzun uzadıya tartıştık. Aybar olsa olsa romantik sosyalisttir,*» diyecektir. Ben de neler söylediğimi anlatmaya çalışacaktım: Nedensellik, istatistiksel yasalar, raslantı falan filan... Herhalde arkadaşlar, iki eski doçentin tartışması olarak dinlemişlerdi bu konuşmaları. Ve sonunda sanırım: *Aybar sosyalizmden hiç sapar mı?* diyerek önergeyi reddetmişlerdi.

Bu olaydan bir yıl sonra yayımlanan Grundrisse'nin Fransızca çevirisinde Marx'ın 'raslantı' hakkındaki şu sözlerini okuyacaktım: Altyapı üstyapı ilişkilerini inceleyen Marx, notlar almış; 7 no'lu not şöyle: «*Bu anlayış zorunlu bir gelişmeden doğuyor. (Şu halde raslantıyı doğrulamak gerek.) Nasıl? (Bu arada özgürlüğü de).*» 6 no'lu not' da: «*Maddesel üretimin gelişmesi ile, örneğin sanatın gelişmesi arasındaki eşitsiz ilişki*» başlığı altında, Marx şunları yazıyor: «*Asıl zorluk, üretim koşullarının, hukuk sistemine göre nasıl olup da bir gelişme gösterdiğini belirleyebilmektir. Örneğin Roma özel hukuku ve daha önemsiz öl-*

*çüde ceza hukuku, kamu hukuku ile çağdaş üretim arasındaki ilişki...»**

Açıkça görülüyor ki, Bilimsel Sosyalizm adı verilen teori her sorunu yanıtlamış ve dolayısıyla 'noktalanmış' bir teori değildir. Gerek teorik alanda, gerekse pratikte, yeni yeni sorunlara çözüm bulmak zorundadır. Her bilim teorisi gibi o da eleştiriye açıktır. Yarınlara bakmak ve ilerlemek; karşımıza çıkacak yeni yeni sorunlara çözüm getirmekle olanaklıdır. Kısacası sorunlara çözüm bulmak için durmadan tartışacağız, 'teorimizi' durmadan yenileyeceğiz. 'Raslantı' örneğinde olduğu gibi Marx eleştiriye ve tartışmaya açıktı. Bilimsellik iddiası ancak böyle ciddiye alınır. Bundan dolayı yaşamları boyunca Marx'la Engels, marksizmi dört bir yana karşı savunmuşlar, tezlerini tartışmaya açık tutmuşlardır. İktidarı ele geçirene kadar, Lenin de öyle idi. Ama Ekim devrimi ile devleti tekeline alan Lenin ve arkadaşları, parti-içi muhalefeti bile susturmuştur. Bunu anlamak mümkün değildir. Tartışmasız bir yönetim sosyalizmle nasıl bağdaşır? Üstelik bu yasakları, sosyalist demokrasiye ters düşen bu kararları, Lenin, Luxemburg'un vurguladığı gibi**, teorinin bir gereği olarak göstermeye kalkmıştır. Stalin döneminde bu teori Marksizm-Leninizm adı altında, her soruna çözüm getiren bir ana kaynak haline getirilmiş ve giderek bir 'inanç sistemi' bir 'dogma'ya dönüştürülmüştür.

İzmir kongresinden sonra TİP'in karşısına dikilecek ve giderek büyüyecek asıl sorun bu olacaktır. Öyle ki işçilerin, köylülerin bilinçlenmelerine yardımcı olmak görevi, kongre ve toplantılarla sınırlı bir görev haline gelecek; emekçilerin eylem içinde görüp öğrenmesi, bilinçlenmesi işi giderek gerilerde kalacaktır. Evet, Meclis halka seslenmenin başlıca aracı haline gelmişti. Çok önemliydi kuşkusuz. TİP'in Meclisteki etkinliği, zaman zaman ve çok sınırlı ola-

* Politik Ekonominin Eleştirisinin Temelleri, Grundrisse, c. 1, s. 39-40, Edition Anthropos, Paris 1969.

** Rosa Luxemburg, Rus Devrimi, (La Révolotion Russe), Edition Maspero.

rak, radyo aracılığı ile köy kahvelerine yansıyordu. Meclise pek çok yasa teklifleri sunduk. Hepsi de halkın çıkarları, hakları, doğrultusunda tekliflerdi. Bunların en önemlileri şöyle sıralanabilir: Topraksız ve az topraklı köylülere toprak dağıtılması; tarımda kiracılık ve ortakçılığın yoksul köylüler yararına düzenlenmesi; işsizlik sigortası, işverenin lokavt hakkının kaldırılması ve grevle ilgili yasakların ve hükümetin grevi erteleme hakkının sınırlandırılması; vergi yükünün emekçilerden sermaye ve toprak sahiplerine kaydırılması; petrolün millileştirilmesi; yabancı sermayeyi teşvik yasasının kaldırılması; tasarruf bonolarının iptali; köy bölge okullarının açılması konularındaki kanun teklifleri...

Malatya'da toplanan ikinci kongre, TİP'in dışındaki ve içindeki muhalefetlerin iyice su yüzüne çıkmasının ilk adımı olacaktı. Daha önce 'dogmacı' muhalefet, emekçilerin ağırlıklı olarak iktidara gelmelerini öngören ilkeye karşı çıkmak için, dolambaçlı bir yol izleyerek, iki sandıkta seçime karşı çıkmakla yetinmişti. Hatta bile bile, açıkça ve kongre salonunda değil, kulislerde ortaya atılmıştı. Dogmacı sosyalistler özellikle gençleri etkilemeye çalışıyorlardı. Çabalarını, Parti Genel Sekreteri üzerinde yoğunlaştırdılar ve Orhan Arsal'ın Genel Yönetim Kuruluna seçilmesini engellediler. Orhan Arsal *«ben marksist değil, marksoloğum»* dediği için boy hedefi haline gelmişti. 'Keskin' sosyalistler Orhan Arsal'ın oylarını engellemek için işbirliği yaptılar. Ama program ve tüzüğün leninizme ters düşen ilke ve maddelerine açıkça karşı çıkmadılar; çıkamadılar. Güçleri buna yetecek ağırlıkta değildi.

Aradan geçen iki yılda, TİP dışındaki değişik sol görüşler bir ölçüde güçlenmişlerdi. Kestirmeden iktidara gelmeyi tasarlayan, «Askerci Sol» diye adlandırabileceğimiz bir grup, Doğan Avcıoğlu ve Yön dergisi çevresinde toplanmıştı. Doğan Avcıoğlu sosyalist miydi? Marksist miydi? Sanmıyorum. Herhalde işçilerin, köylülerin, aşağıdan yukarı hareketine inanmıyordu. 27 Mayıs darbesinden sonra tanımıştım Avcıoğlu'nu; Akşam gazetesinin Ankara büro-

sunda. Devrim konusundaki görüşlerini o gün öğrendim. Tepeden inmeciydi.

Hikmet Kıvılcımlı eski solculardandı. Vatan Partisi'nin Genel Başkanıydı. Parti 1954'te kurulmuştu. *İkinci Kuvayi Milliyeciliği* savunuyordu. «*Kuvayi Milliyeciliğin bütün ruhu: İstiklâl ve Cumhuriyettir,*» diyordu. 5 Nisan 1947 günü ilk sayısı İzmir'de yayımlanan ZİNCİRLİ HÜRRİYET'in: «*Her şeyden evvel ve her şeyin üstünde İstiklâl*» çağrısının uzantısında olan bir çizgide görünüyordu. Adnan Menderes, Vatan Partisi'ni kapattırıp, yöneticilerini tutuklattırınca, ben de tutukluların savunmasını üstlenen avukatlar arasına katılmıştım. Hikmet Kıvılcımlı'yı duruşmalarda tanıdım. Ulusal bağımsızlığı savunan bir sosyalistti. İstanbul 2. Ağır Ceza Mahkemesi'ndeki duruşma iki yıl sürdü. Sonunda Vatan Partililer aklanıp serbest bırakıldılar*.

Evet, 'İstiklâlci' Kıvılcımlı da, TİP'in karşısında cephe alıyordu. *Ne Sovyet Rusya, ne Birleşik Amerika* diyen, Bağımsızlıkçı TİP'in karşısında...

TİP'e karşı olan bir başka grup da Mihri Belli takımıydı. Mihri Belli ile Doğan Avcıoğlu, TİP'e karşı işbirliği yapıyorlardı. Doğan Avcıoğlu'nun çıkardığı YÖN'de her ikisi de bize şiddetle saldırıyorlardı.

Yön dergisi, TİP konusunda bir tartışma başlattı. İlk yazıyı dergi sahibi Avcıoğlu yazdı: 17 Haziran 1966 günlü bu yazıda Avcıoğlu, TİP'i şöyle eleştiriyordu:

«*Sosyalist düşünce de kapitalist düşünce gibi, bir Batı aktarmacılığından öteye pek gidebilmiş değildir. Sosyalist düşüncenin, Türk toplum yapısının evrimi içinde aydınlatacak verimli bir metod olarak kullanılması, hâlâ el sürülmemiş bir konudur.*

«*Türkiye'de sosyalizmin bu büyük zaafının sorumluluğunu hepimiz taşımaktayız. Yalnız, 'işçi sınıfının öncü-*

* H. Kıvılcımlı'nın bağımsızlık konusunda iki kitabı vardır: Kuvayi milliyeciliğimiz; Kuvayi milliyeciliğimiz ve İkinci Kuvayi milliyeciliğimiz.

lüğü' konusundaki kısır tartışmalara ve hatalı politikalara yol açan davranışlar, bu genel plandaki zaafın değil, sosyalist teorinin çoktan açıklığa kavuşturduğu sorunları yanlış değerlendirmenin sonucudur.

«Öncü işçi sınıfı değil, işçi sınıfının öncüsü olan partidir. İşçi ve köylü olmak partinin yönetiminde en ufak bir imtiyaz sağlamaya yol açmaz. Partide ilerlemeyi mümkün kılan tek ölçü, üyenin sosyalistliğidir. Sosyalist olmak için işçi ve köylü olmak zorunluğu yoktur (...) 'En iyi sosyalistler Meclis'e yerine, oy getirici değerinin de bulunmadığı anlaşılan, 'Nasırlı eller Meclis'e' sloganı, bu hatalı değerlendirmenin sonucudur.

«Parti organlarına seçileceklerin yarısının işçilerden gelmesi zorunluluğu, aslında çoğunluğu sosyalizmden habersiz, oportünist ve bürokrat küçük burjuvalar olan sendika yöneticilerine, değerli unsurların feda edilmesi pahasına haksız imtiyazlar tanınmasına yol açmıştır. TİP'in dayandığı en sağlam güç olan gençlik, bir sınıf teşkil etmiyor gerekçesiyle reddedilmiştir.»

Doğan Avcıoğlu, TİP olgusunun tarihimizdeki özgün yerini hiç kavramamıştır. TİP tabandan gelen o küçümsediği işçi ve sendikacılar tarafından kurulan ilk partiydi. Bunun başlıbaşına eşsiz bir olay olduğu, Doğan Avcıoğlu'nun gözünden kaçmıştır. O, halkı, işçileri, köylüleri küçümseyen ve bu işin Silahlı Kuvvetler'in harekete geçmesiyle, kestirmeden başarılabileceğini sanan, gecikmiş bir Tanzimatçıydı. Lenin'in parti konusundaki görüşlerini, amacına uygun olduğu için benimsemiş olmalıydı. «Öncü olan partidir», Leninist ilkesinin Rus işçi sınıfının devrimci gelenekleri içinde yoğrularak ortaya çıktığını hiç düşünmemişti. 27 Mayıs darbesinden hemen sonra Ankara'da rastladığım Doğan Avcıoğlu ile bu konudaki tartışmamızı hiç unutmadım. Aynı görüşleri savunuyordu. İşçi sınıfının devrimciliği konusundaki görüşünü bir politik slogan olarak değerlendiriyor, işçilerin, köylülerin araç olarak kullanılacağını, devrimin, devleti ele geçirme becerisini gösterecek inanmış devrimciler tarafından gerçekleşti-

rileceğini savunuyordu. Rusya'da devrimin böyle yapıldığını, halk demokrasilerinde sosyalizmin bu yoldan kurulduğuna bakarak Avcıoğlu'na hak verenler olabilirdi. Ama ben onlardan değildim. 1830, 1848, 1871, 1905 devrim hareketlerinin, halktan kaynaklandığını, 1917 Şubatında ilk Sovyetler'in işçiler, askerler ve köylüler tarafından kurulduğunu saraya yürüyenlerin basit işçiler ve erlerden oluşan kalabalıklar olduğunu anlatmaya çalıştımdı. Boşuna gayretti. Doğan Avcıoğlu kestirmeci ve tepeden inmeci idi.

İşçi sınıfını bir araç olarak gören ve «Öncülük partinin işidir» diyen düşüncenin ne sonuçlar verdiği ortadadır. Sosyalizmin eğer bilimsel bir teori ise, ki öyledir, profesyonel devrimcilerin öncülüğünde nereye varıldığı hiç göz ardı edilmemelidir. Evet büyük başarılar elde edilmiştir. Geri bir toplum olan Çarlık Rusyası bir süper devlet olmuştur. Kuşkusuz büyük fedakârlıklarla. Ne var ki, bu sosyalist süper devlette işçiler, köylüler hâlâ yönetimde söz ve karar sahibi değillerdir. Ve hâlâ emir kulu durumundadırlar. Bu gerçek gözardı edilemez. Sosyalizm insanlar içindir, insanların araç olarak kullanılması için değil. TİP'in ikinci kongresi kasım ayında Malatya'da toplandı. Kongreye Londra'dan geldim. Londra'da ne işin vardı diyeceksiniz. Russell'in çağrısı ile Amerika'yı yargılayacak mahkemenin kuruluşuna katılmıştım. TİP böylece yurt dışında da sesini duyurmuştu. Yurt içinde ise artık halkla diyalog kurmayı başarmıştık. Hangi köy kahvesine gitsek oradaki insanlarla rahatça dertleşebiliyorduk. Korku kalmamıştı, kuşku kalmamıştı. Hatta karşılıklı şakalaşıyorduk. Oysa iki-üç yıl önce köylere ilk gittiğimizde İşçi Partili olduğumuzu söyleyince, birer-ikişer kahveden ayrılırlar, yaşlılar kalırdı. Oysa şimdi bizi görünce, etrafa haber salıyor, kahveye doluşuyorlardı. Hava iyice değişmişti.

Buna karşılık, bizim dışımızdaki sol çevrelerin bize cephe aldıklarını gösteren işaretler alıyorduk. Doğan Avcıoğlu ve grubundan başka Malatya kongresinin yaklaştığı

günlerde «Eski Tüfek»lerin de, yani Mihri Belli takımıyla Hikmet Kıvılcımlı takımının da partiye cephe aldıkları anlaşılıyordu. Ancak bu iki grup Malatya'da daha çok gözlemlerle yetindiler. «Eski Tüfek»lerin İstanbul'da kimi ilçelerde etkili oldukları söyleniyordu. Halkı etkilemeleri olanaksızdı. Ama gençleri etkileyebilirlerdi. Bu da ciddi bir tehlike idi. Nitekim de etkilemişlerdi. Milli Demokratik Devrim (MDD) görüşü o tarihlerde gençlerin savunduğu ortak bir düşünce sistemi haline gelmişti. Mutlaka önlem almalıydık. Mihri Belli grubuna yakınlığı ile bilinen Şişli ilçesinin kimi üyelerini onur kuruluna vererek partiden çıkardık. Biz yeni bir sosyalizm görüşü getiriyorduk. Bu görüşü sonuna kadar savunmaya kararlıydık.

Marksist-Leninist yayınlar yeni yeni piyasaya çıkmaya başlıyordu. Sonraki yıllarda sergilerde satılmaya başlanacaktı. Hatırlayacaksınız, Taksim'deki Rum Kilisesi'nin önündeki trotuarda ve karşıda Sular İdaresi'nin hemen önünde Lenin'in, Mao'nun, Stalin'in, Guevara'nın kitapları sergilenir, ekmek peynir gibi satılırdı. Hatta nasıl bomba yapıldığını anlatan bir kitap bile vardı aralarında. Bunu Türkiyenin gerçekten demokrasiye geçtiği, düşünce üzerindeki yasakların kalktığı biçiminde yorumlamak elbet olanaksızdı. Bir oyun sahneleniyordu. Gençler silahlı eyleme itilmek isteniyordu. Nitekim olaylar bu istikamette gelişti. MHP'nin açtığı kamplarda askeri eğitim gören sağcı gençler bir süre sonra solcu gençlere silahla saldırmaya başladılar. Solcu gençler de silahlandı. Ve istenen oldu. Ordu önce 12 Mart'ta, sonra 12 Eylül'de darbe yaptı. 12 Martta 1961 Anayasası üst üste iki kez değiştirildi, temel hak ve özgürlükler kuşa çevrildi. Gençler hapse atıldı, idam edildi. 12 Eylül'de ise Anayasa tümüyle yürürlükten kaldırıldı. Gençler gene zindanlara atıldı, gene idam sehpalarında sallandırıldı. Ve sol, sindirildi. Amaç buydu zaten. Amerika'nın ileri karakolunda solun politik bir güç haline gelmesine ne iktidar ne de iktidarın efendileri göz yumamazlardı. Ama Amerika rahat bir nefes aldı.

Yıllar önce TİP'e karşı muhalefet bu senaryonun ilk

provaları idi. Aktörler senaryonun Amerika tarafından yapıldığını bilmiyordu elbet. TİP'in «Türkiye'ye özgü sosyalizm» formülünden rahatsız oluyorlardı. TİP'in tepeden inmeci devrim modeline karşı çıkmasını anlayamıyorlardı. Oysa her şey apaçık ortadaydı. İkinci kongreye böyle bir ortamda gidilmişti. TİP'in karşısında Yön'ün etrafında çevrelenmiş çeşit çeşit «kestirmeciler», «tepeden inmeciler» vardı.

Kongre canlı ve hareketli geçti. Kimi tahminlerin aksine muhalefetin de sesi pek duyulmadı. İlk gün çalışma raporunun okunması ile geçti. İkinci gün rapor üzerinde konuşmalara ayrılmıştı. Üçüncü gün İçel delegesi, sosyalistlere komünist diyenlerin, partimiz içinde komünistlerin yuvalandığını ileri sürenlerin mahkemeye verilmesini önermiş, Maraş delegesi Mehmet Taşkesen tepkilere yol açan ilginç bir konuşma yaparak, *«Aramıza sosyalist maskesi ile ajanlar sokuluyor, partimiz içerden çökertilmek isteniyor»* demişti. Malatya delegesi Vahap Erdoğdu'nun konuşması ise tatsız bir olaya neden olacaktı. Konuşmacının Yön dergisinde yazdığı eleştiri yazıları dolayısıyla delegeler sık sık müdahale ediyorlardı. Bu arada Yaşar Kemal de konuşmacıyı «bozgunculukla» suçlayınca, Vahap konuşmasını kesip, kürsüden indi ve koca Yaşar'ın üzerine yürüdü. Tabii araya girildi ve iş büyümedi.

Erdoğdu, kongreyi izleyen sol muhalefetlerden birinin temsilcisi idi. Mihriciler ve Kıvılcımcılarla birlikte seçimlere ayrı liste ile katıldılar. Hepsinin başında benim adım vardı. Partiyi ele geçirmeyi deniyorlardı. Başaramadılar.

Bunlar önümüzdeki fırtınanın ilk bulutlarıydı...

Mali rapor TİP'in 21 bin lira borcu olduğunu ortaya koyunca herkesin ayağı suya değdi. Ve birikmiş ödentilerin hemen ödenmesi ve bundan sonra geciktirilmemesi karara bağlandı.

Rapor üzerinde 66 delege söz almıştı. Behice Boran genel merkez adına konuşmacıları yanıtladı. O gün Boran'ı dinleyenler, iki yıl sonra aynı Boran'ın, TİP'in kapatılma-

sı ile sonuçlanacak hareketin başını çekenler arasında bulunacağını, nasıl tahmin edebilirlerdi?*

DOĞU SORUNU

1960lı yıllarda Doğu sorunu demokratik çözümler bekleyen bir sorundu. Hâlâ da öyle. Türkiye İşçi Partisi soruna, programında şöyle yaklaşıyordu:

«Bölge kalkınması: Türkiye İşçi Partisi genel plan çerçevesi içinde, gerikalmış ülkelerin tabii kaynak dağılımlarındaki adaletsiz durumuna son vermek için bölgesel planlar yapacaktır. Böylece kaynakların ve dolayısıyla milli gelirin memleket içindeki dağılımı daha optimum olarak yapılırken, o bölgenin ekonomik kalkınması sonucunda bölge halkının kültürel gelişmesi de gerçekleşecektir.

«Doğu kalkınması: Türkiye İşçi Partisi'nin memleket kalkınmasını gerçekleştirirken göreceği hizmetlerden birisi de Doğu sorunu olacaktır. Bugün Doğu ve Güneydoğu illerimiz büyük vatandaş ve memur kitlesi gözünde bir mahrumiyet bölgesidir. Kamu hizmetleri bu bölgede yok denecek kadar azdır. Bölgenin ekonomik geriliğine paralel olarak buradaki vatandaşlar sosyal ve kültürel bakımdan da geri durumdadırlar. Üstelik bu vatandaşlarımızdan kürtçe ve arapça konuşanlar, veya alevi mezhebinden olanlar bu durumları sebebiyle ayrıma uğramaktadırlar. Bunun doğurduğu çetin meselelerle karşı karşıyayız. Ulusal menfaatlerimize en uygun, en insanca çözüm yollarını bulmak ihmal edilmeyecek bir yurt vazifesidir.»

Programın bu bölümünü yazarken, aklıma gelmezdi TİP'in bir gün bu sorun dolayısıyla kapatılacağı. Program İzmir kongresinde oy birliği ile kabul edilmişti. Sonraları da hiç tartışma konusu olmamıştı. Elbet yüzyılların ih-

* D. Avcıoğlu ve M. Belli'ye ilişkin değerlendirmeler Milliyet gazetesinde, 20 Aralık 1987 - 9 Ocak 1988 tarihleri arasında yayımlanan diziden aktarılmıştır.

maline son verilecekti; elbet doğu ve güneydoğu illerimizde yaşayan ve anadili kürtçe ve arapça olan insanlarımıza, Anayasal özgürlüklerin tümü verilecekti. Biz sosyalist bir partiydik. Bey ve paşalar takımının politikasına dur diyecektik. Ardarda düzenlenen Doğu mitinglerinde de farklı istekler dile getirilmemiştir. Baskıların kaldırılması, ayrıcalıklı işlemlerin son bulması istenmiştir hep... Bizler gerçekçiydik. Politikanın gerçeklere sırt çevirerek yürütülemeyeceğini; politikanın gerçeği yorumlama sanatı olduğunu biliyorduk. Hükümet gibi kürt yok, laz yok, çerkez yok demiyorduk. Anadili kürtçe olan yurttaşlarımız var diyorduk; anadili lazca olan yurttaşlarımız, anadili çerkezce olan yurttaşlarımız var diyorduk. Ve de zorla, bu gibi sorunlara çözüm getirilemeyeceğini biliyorduk. «*Ve hepimiz eşit haklara sahip Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarıyız*» diyorduk. Ve gene biliyorduk ki, çağdaş ulusların hiçbiri, aynı aileden, aynı kabileden türememiştir. Aksi görüşlerin 'Irkçılık', yani Faşizm olduğunu da biliyorduk. İkinci Dünya Savaşı bu çarpık ideolojiyi savunanlara karşı verildi ve gerçeklerin *mitosları* yenilgiye uğratması ile sonuçlandı. Bunu da biliyor ve hiç unutmuyoruz. Binlerce, onbinlerce yıllık yaşamlarında insan toplulukları türlü ilişkiler içinde birleşmişler, bölünmüşler, kâh dayanışma ve işbölümü içinde birleşmişler, kâh düşman kamplara ayrılmışlardır. Ve değişik diller, değişik uluslar ortaya çıkmıştır. Ne var ki çağımızda devletlerin resmî dili, halk çeşitli etnik gruplardan oluştuğu halde çoğunluğun konuştuğu dildir. Bu yadsınmayacak bir gerçektir. Ancak öteki diller üzerinde baskı uygulanamaz.

Şu halde ülkemizde yıllardır sürdürülen ve ülkemizde yaşayan çeşitli etnik grupları, yani anadilleri ayrı olan etnik grupları yok varsayan politikanın, faşist bir zihniyetin ifadesi olduğunu özellikle belirtmek isteriz.

İstatistik Genel Müdürlüğü yayınlarından Aylık İstatistik Bülteni'nde, yıllar önce şu bilgiler veriliyordu: Anadili bakımından nüfusumuzun 16-17 gruba ayrıldığı açıklanıyor ve Anadili Türkçe olan yurttaşlarımızın ardından,

anadilleri Kürtçe olanların ikinci sırada yeraldığı; arapça konuşanların üçüncü, Rumca, Ermenice ve Yahudice konuşanların, dördüncü, beşinci ve altıncı sıralarda bulunduğu; Gürcüce, Çerkezce, Lazca, Abazaca ve diğer dilleri konuşan yurttaşlarımız, ardarda sıralanarak, vatandaşlarımızın 17 dil grubu, ya da etnik gruptan oluştuğu açıklanmaktaydı*. Oysa bugün, yani otuz iki yıl sonra, Türkiye'de kürtlerin de yaşadığını söylemek yasak! Millî duyguları zayıflattığı ileri sürülerek davalar açılıyor. Nerelerden nerelere gelmişiz!.. Bu kafa ile milli duyguların güçlenmesine hizmet edilemeyeceği pek açıktır.

Devletin esas ögelerinden biri olan ve ulus adı verilen insan topluluğu tek bir etnik gruptan oluşmaz, ama ortak bir tarih geçmişinin ürünü olarak ulus adı verilen topluluk, çoğunlukla aynı dili konuşan, aynı inançları azçok paylaşan insanlardan oluşur. Burada aynı ülkede ve aynı egemenlik altında yaşayan öteki etnik grupların önemini gözden kaçırmamak gerekir; yani çeşitli etnik grupların gönül rızasıyla aynı siyasal egemenlik altında yaşamaları çağımız devlet hukukunun ve özellikle demokrasinin başlıca sorunudur.

Biz Türkiye İşçi Partisi'nde bu gerçeği bildiğimiz için rahattık. Gerek iktidara karşı; gerek parti içindeki gruplara karşı. Daha önce de belirtmiştim. Parti yönetiminde üç temel grup vardı: Sendikacılar, Doğulular ve sosyalist aydınlar... Bu gruplar uyum içinde görev yapıyorlardı o yıllarda. Parti içinde ve kademelerdeki bu uyumu bozacak teoriden ve özel çıkarlardan kaynaklanan herhangi bir eylem yoktu, 1968 Ağustosunda... Ayrıca şunu da belirtmeliyim aydın kesimi de uyum içindeydi. Bunun nedenini sorarsanız, yanıtım basittir: TİP'in bir emekçi partisi olduğunu hepimiz biliyor ve bu özelliği sevinçle savunuyorduk. Aramızda ne kişisel ihtiras vardı, ne de en önemlisi ideolojik görüş ayrılığı. Hepimiz marksizme inanıyor ve marksizmden kaynaklanan Türkiye'ye özgü sosyalizmi

* Aylık İstatistik Bülteni, No: 33, s. 118, Kasım 1956, Ankara.

savunuyorduk. Bir de en önemlisi belki, sınırları biliyorduk. Biz yasal bir partiydik ve Türkiye'de 141, 142'nin yürürlükte olduğu, silahlı kuvvetlerin her zaman iktidara el koyabileceği bir ülkede yaşadığımızı iyi biliyor ve bunun bilinci içinde çizdiğimiz bir çizgide yürüyorduk: Ne ödün veriyor, ne hayale kapılıyor, ne de çılgınlıklar yapıyorduk. Zamanın bizim için, bizden yana aktığını iyi biliyorduk.

ÇEKOSLOVAKYA'NIN İŞGALİ, VİETNAM'IN SANKİ UZANTISI...

Sovyet tankları 21 Ağustos sabaha karşı Prag'a girdiler. Buna biz hazırdık, yani bekliyorduk. Aramızda kimse şaşırmadı. Bu olaydan tam bir ay önce, Beşiktaş ilçe kongresinde bir konuşma yapmış ve Çekoslovakya olaylarını endişeyle izlediğimizi belirterek «*Sovyetler Birliği, sosyalist devletlerinde 'büyük devlet' olmanın üstünlüğü ile hareket etme alışkanlığından vazgeçmelidir*» diyorduk. Prag'a giren Sovyet tankları sanki Vietnam halkını bombalayan Amerikan uçaklarına bir yanıttı. Vietnam, Amerika'nın tasarladığı Asya İmparatorluğu'nun dama taşlarından biriydi. Güney Kore'den sonra Vietnam'ın da ikiye bölünmesine seyirci kalmak istemiyor ve Fransa'yı dize getiren Hoşimin ve Giap'in askerlerini safdışı ederek Saygon'un ülkenin tümüne egemen olmasını sağlamaya kararlı görünüyordu. Soğuk savaş sıcak savaşa mı dönüşecekti? Yani şurada burada patlayan silahlar dünyayı yörüngesinden çıkaracak mıydı? Doğrusunu isterseniz Churchill'in 'demir perde' deyimini piyasaya sürdüğünden beri, insanlar bu korku içinde yaşıyor ve bu korku içinde pek çok şeye ya sessiz kalıyor, ya 'evet' diyordu.

Türkiye İşçi Partisi bu 'evetçi' politikaya karşıydı. Biz halkımızın uyanmasını ve gerçekleri 'kendi' gözleriyle görmesini istiyorduk. TİP, halkın düşüncesinin kimi bey ve paşalar tarafından biçimlendirilmesine kesinlikle karşı idi. Var gücümüzle çalışıyorduk. Ama işimiz zordu. Öteki par-

tiler gibi sesimizi duyuramıyorduk. Halk Partisini, Adalet Partisini tutan gazeteler vardı. Basın bize pek yer vermiyordu. Ancak seçimden seçime radyoda konuşabiliyorduk. Sanıyorum başarılı oluyorduk. Meclisteki konuşmalarımız ise, kamuoyuna hemen hiç yansımıyordu. Halka gerçekleri anlatmak için ilçe ilçe, köy köy dolaşmamız gerekiyordu. Yani işimiz gerçekten zordu, çok zordu.

Ama gene de 2 Haziran seçimlerinde oylarımızı arttırmış olmamız hepimizi yüreklendiriyor, umutlandırıyordu. Seçim yapılan 28 ilde oy oranımız % 5.17'ye, beş ilde yenilenen milletvekili seçimlerinde de % 6.44'e yükselmişti. 28 ilde 219.960 oy almıştık. 1965'te seçimlere 51 ilde katılmış ve 276 bin dolayında oy almıştık; oy oranımız da % 2.7 idi. Küçümsenmeyecek bir ilerlemeydi. Ama işimizin zor olduğunun da bilincindeydik. Önümüzdeki yıl seçim yılıydı. Seçim yasası değiştirilmiş, barajlı bir sistem getirilmişti. Seçim yasalarında üçkâğıt, demek yeni değil. AP' nin hesapları vardı; CHP için, ama asıl TİP'in hesabı görülmek isteniyordu: TİP Mecliste grup kurmamalıydı. Ulusal bağımsızlığı savunan, ABD'ye karşı çıkan TİP'in yolu kesilmeliydi.

Haziran seçimlerinde aldığımız sonuçlar, belirli bir açıdan önümüzdeki genel seçimler için umutlu sayılırdı. ANT dergisinde Doğan Özgüden'in sorularını şöyle yanıtlıyordum:

• *TİP'in 2 Haziran 1968 seçimlerinde aldığı sonuçlar sizin tarafınızdan «başarı» olarak nitelendirilirken, karşı cephede, hattâ TİP dışındaki sol çevrelerde «başarısızlık» olarak gösterilmektedir. Seçim sonuçlarını TİP için «başarı» olarak kabul etmenizin nedenlerini açıklar mısınız?*

AYBAR — Rakamlara bakmak yeter TİP'in başarılı sonuçlar aldığını söylemek için. 2 Haziran seçimlerinde TİP hem oylarını artırmış hem oranını yükseltmiştir. İştirakin düşük olmasına rağmen, oylarını arttıran tek partidir TİP. Bütün öteki partiler oy kaybetmişler, gerilemişlerdir. Yalnız TİP, 1965'te aldığından daha çok oy almayı başarmıştır.

Mukayese için Senato ve Milletvekili seçimlerini esas alıyoruz. Mahalli ve kişisel faktörlerin ağır bastığı mahalli seçim sonuçlarına bakarak, partilerin gelişme ve güçleri hakkında isabetli yargılara varılamaz. Üstelik mahalli seçim sonuçlarını 1965 genel seçim sonuçlarıyla kıyaslamak da mümkün değildir.

Senato ve milletvekili seçimlerinin yapıldığı 28 ilde 219.960 oy aldık; ve oranımız % 5.17'ye yükseldi. 1965'te bu illerin 7'sinde seçime bile katılmamıştık. Aldığımız oyların toplamı 155.191, oranımız da %3.33 idi.

Son seçimlerde iştirak düşük olduğu halde TİP, 1965'te aldığından 64.669 oy fazla almıştır. 1965 seçimine katılamadığımız 7 ili çıkarsak da —ki çıkarmak doğru değildir; çünkü bu 7 ilde örgütlenmiş ve seçime katılmış olmak kendi başına bir ilerlemedir —evet bu illeri hesaba katmasak da gene 38.624 oyluk net bir artış sağlanmıştır. Yani TİP, kendi bünyesi içinde % 41.65 oranında bir ilerleme kaydetmiştir.

Bu ilerlemenin altını iyice çizmek gerekir. Hele 2 Haziran seçim kampanyasının hangi şartlar altında geçtiği düşünülürse, TİP'in artan oyları büsbütün anlam kazanır. TİP'in aldığı oyların büyük çoğunluğu köylerden ve emekçi halkın yaşadığı semtlerden gelmiştir. Bu da ayrıca göz önünde bulundurulması gereken son derece önemli bir ilerlemedir.

Kaldı ki, 219.960 rakkamı 28 ildeki gerçek gücümüzü göstermekten uzaktır. Bütün sandıklarda gözlemci bulunduramadık. Bu yüzden bir hayli oy kaybına uğradığımız tahmin edilebilir. Seçim kampanyası boyunca partizan idarenin müsamahası hatta yer yer teşvikiyle AP'li zorbaların kanunsuz hareketleri, yalan, iftira ve taşlı sopalı saldırıları, birçok vatandaşımızın serbestçe oy kullanmalarına engel olmuştur.

28 ilde aldığımız 219.960 oyu, 67 ölçüsünde değerlendirecek olursak, 500.000 - 550.000 civarında bilinçli bir oy kütlesi eder ki, bu da sosyalizmin geniş halk kütlelerine mal olmaya başladığını ortaya koyar. Emekçi sınıfların yöneti-

ci bir ağırlık haline gelmesi için bilinçle oy kullanacak yarım milyonluk bir kütlenin varlığı, Türkiye'nin temelden değişmekte olduğunun en somut delilidir.

2 Haziran seçimlerinin büyük mağlubu, haksız bir seçim kanunuyla çıkardığı senatör ve milletvekili sayısı kabarık olmasına rağmen, AP'dir. AP 1965'e göre 402.675 oy kaybetmiştir. Oran % 53.92'den % 49.72'ye düşmüştür. Gerçekte tek başına hükümet etme hakkını kaybetmiştir. Fakat geçerli oyların % 49.72'sini aldığı halde, seçim kanununda yaptığı değişiklik sayesinde senatör ve milletvekilliklerinin yaklaşık olarak % 75'ini ele geçirmiştir.

(...) 2 Haziran seçimlerine büyük ümitlerle giren CHP de küçümsenmiyecek sayıda oy kaybetmiştir. CHP'nin oy kaybı 159.332'dir. Oranı da % 28.51'den % 27.77'ye düşmüştür. Kendi bünyesi içinde % 11.97 oranında gerilemiştir. Bu iki partinin toplam olarak kaybettikleri oylar, 1965'e göre geçerli oy sayısındaki toplam düşüşten 147.804 oy fazladır. CHP mutlak anlamda oy kaybettiğine, TİP'de mutlak anlamda oylarını arttırmış olduğuna göre, CHP'nin TİP'ten oy aldığı hakkındaki iddialarının hayal mahsulu olduğu ortaya çıkmaktadır. Buna karşılık «CHP sağa oy kaptırmış, fakat TİP'e gidecek bir kısım oyları almıştır» biçiminde bir görüş ileri sürülebilir. Orta tabakaların burjuvaziye dönük kesimlerinde bazı oyları CHP belki kendisine çekebilmiştir. Fakat önemli olan taban teşkil eden emekçi sınıfların oylarıdır. Tabanda TİP ilerlemiş, AP ile CHP gerilemiştir. Rakamların yargısı budur.

(...) Son seçimler seçmen kütlesinin kıpırdamaya başladığını ortaya koymuştur. Bütün partiler oy kaybederken yalnız TİP'in oylarını arttırmış olması Türkiye'de artık bir şeylerin değişmekte olduğunu göstermektedir. Sola, Sosyalizme açılışın önümüzdeki genel seçimlerde daha belirgin bir hal alacağı muhakkaktır.

• *TİP'in 1969 seçimlerinde başarı gösterebilmesi için Türk sosyalistlerinin şimdiden seçim hazırlıklarına girişmesi gerekmektedir. TİP 1969 seçimlerine ne şekilde hazırlanacak-*

tır? Bu büyük mücadeleye hazırlanırken TİP üyelerine ve partisiz sosyalistlere düşen görevler nelerdir?

AYBAR — Her zaman söyledik: 1969 genel seçimleri son derece önemlidir. Şimdiden ciddi, çok ciddi biçimde hazırlanmamız gerekiyor. Çözülmesi gereken birinci sorun paradır. Biz bu seçimlerde 100 - 120 bin lira civarında bir para harcayabildik. AP ve CHP milyonlar harcamışlardır. AP yalnız devlet hazinesinden 3,5 milyon aldı. Adaylardan ve özel kaynaklardan sağladığı da ayrı. Baskıları, saldırıları, yalanları bir yana bıraksak da, sırf para bakımından seçimler eşit şartlarda cereyan etmiyor. Buna mutlaka çare bulmak zorundayız.

Şimdiden her ilde bağış kampanyaları açacağız. Bağış toplayan kalabalık ekipler kuracağız. Partilinin başta gelen görevlerinden biri para toplamak olacaktır. Bu bozuk düzenin temelden değiştirilmesini, Anayasanın uygulanmasını, tam bağımsız bir politika izlenmesini isteyen herkesten TİP'e her ay bağışta bulunmasını rica edeceğiz. Bağış kampanyasının başarılı olacağına inanıyorum.

Köylerle, işçi, emekçi semtleriyle daha sıkı, daha devamlı ilişkiler kuracağız. Köy ve mahalle görevlilerinin sayılarını arttıracağız; daha etkin arkadaşları iş başına getireceğiz.

Partili partisiz herkesin, her iyi niyetli vatandaşın seçim fonu bağış kampanyamıza katılmasını rica ederim.

2 Haziran seçimleri, Türkiye'nin temelde değişmeye başladığını açıkça ortaya koymuştur. Bütün partilerin oy kaybetmesinin ve yalnız TİP'in oylarını artırmasının gerçek anlamı budur. Milyonlarca insana, insanca yaşama kapılarını sımsıkı kapayan bu haksız düzenin, doğruluk kapılarını ve de umut kapılarını sımsıkı kapayan bu haksız düzenin temelden değiştirilmesi isteğidir ki, ve bu isteğin büyük kitlelere mâlolmaya başlamasıdır ki, seçmen kitlesinin geleneksel tercihlerinde bir kopma meydana getirmiştir. TİP'e verilen oylar, bu kopmanın elle tutulur işaretidir.

İnsanlık tarihinin bir dönüm noktasına gelinilmiştir.

Yalnız Türkiye'de değil, dünyanın her yerinde insanlar artık paranın haksız ve ahlâksız hakimiyetindeki bu düzende yaşamak istemiyorlar. Maddi kaynakları elinde tutan bir avuç insanın milyonlara hükmettiği kapitalist düzene karşı direniş dünyanın her yerinde hızla yayılmaktadır.

Gençlik hareketlerini bu açıdan değerlendirmek lâzımdır. Milli kurtuluş savaşlarını bu açıdan değerlendirmek lâzımdır.

İnsanlığı yeni bir aşamaya götürecek olan bu büyük mücadelede Türkiye de geri kalmayacaktır. Haklı, doğru, güzel bir dünyanın özlemini çeken herkesin bu kutsal mücadelede yerini alacağına inanıyoruz ve bundan dolayı sevinçliyiz. TİP, yarına giden yolda öncülük yapıyor. Aydını, işçisi, köylüsü, esnafı, zanaatkârı ve memuru ile tüm emekçiler, özellikle genç emekçiler, yeni düzeni siz kuracaksınız.

*1969'da 2 numaralı vatandaş olmaktan kurtulmak için şimdiden kesin adımlar atmalıyız. Ve de atacağız. Yarınlara güvenle, umutla bakıyoruz.**

TİP'İN GÜÇLENMESİ VE AMERİKA'NIN PLANI:

TİP halkın ilgisini çekmeye başlamıştı. Her gittiğimiz yerde bize yakınlık gösteriliyordu. 67 ilde örgütlenmiştik. Son derece dar, sınırlı parasal olanaklarla 67 ilde örgüt kurmuş olmamız, halkın ilgisi ve yardımlarıyla gerçekleşmişti. İl merkezlerinde, ilçelerde işçiler, köylüler ve sosyalist arkadaşlarımız örgütlenme işini üstleniyorlardı. Parti lokalleri hep o yörenin emekçileri tarafından kuruluyordu. Giderlerini de onlar karşılıyordu. Sanıyorum tarihimizde bunun bir başka örneği yoktur. Aynı ilgi Sosyalist Devrim Partisi'ne de gösterildi. Bu ilgiyi halkımızın küçük bir bölümünün de olsa, birden sosyalist olduğu biçiminde elbet açık-

* ANT, 2 Temmuz 1968.

layamayız. Henüz sosyalist olmamışlardı ama, bey ve paşalar takımının dışında olduklarını kavramaya başlamışlardı. Onlar yüzyıllardır askere alınan, vergi veren ve de çalışan ama gene yüzyıllardır insan gibi yaşamak olanağına bir türlü kavuşamadıklarını görüyorlardı artık. Kuşkusuz büyük çoğunluğa kıyasla bir avuçtular. Ne varki 'kadere boyun eğme' inancında gittikçe büyüyen bir gedik açılmıştı.

Bir başka neden de vardı: Türkiye'nin Amerika'nın ileri karakolu haline gelmesi... Tüm gayretlere karşın, Kurtuluş savaşımız belleklerden silinememişti. Bir millet çağımızda emperyalizme, kapitalizme karşı ulusal kurtuluş savaşı vermişse, bu belleğinde silinmez bir iz bırakıyor. Üstelik biz tarihin ilk kurtuluş savaşını vermiştik. 60'lı yıllarda, 1920'lerde babaları cephede olduğu için babasız büyümüş olan kuşak hâlâ yaşıyordu. Halkımız ulusal bağımsızlığımıza yaşadıkları bir mutlu olay olarak gönülden bağlıydı. Biz de ulusal bağımsızlığı savunan biricik partiydik. Amerika'nın yurdumuzdaki hoyrat varlığına karşı çıkıyorduk yıllardan beri. İkili antlaşmalara, Nato'ya, üslere karşıydık. Bir savaşta Türkiye'nin ilk hedef olacağını ve ilk anda milyonlarca vatandaşımızın yok olacağını söylüyorduk. Bizden başka bunu söyleyen hiç kimse yoktu. Önceleri bu bir bakıma bizim halka gitmemizi engellemişti. 'Rus ajanı' diyorlardı bizim için. Ve halk; 'acaba mı?' diye kuşku duyuyordu. Ama köylerde, kasabalarda, kahveler sigaya çekile çekile bu iğrenç ve namussuzca iftiranın altından yüz aklığı ile çıkmayı başarmıştık. O günlerde hepimiz bağımsızlığı, Türkiye Sosyalizminin vazgeçilmez temel ilkesi sayıyorduk. Türkiye'ye özgü sosyalizm Kurtuluş savaşımızın mirasçısıydı. Marksizm'in Kurtuluş savaşı Türkiye'sinin tarihsel gerçeklerine göre yorumuydu. *Ulusal bağımsızlık bizim için Türkiye sosyalizminin vazgeçilmez bir ögesiydi. Tıpkı emekçilerin söz ve karar sahibi olmaları gibi.* O günlerde, yani 1968'in yaz aylarında, bu görüşe aramızda karşı çıkan yoktu. 21 Temmuz'da Beşiktaş ilçe kongresinde şu konuşmayı yapıyordum: Bağımsızlık ve

gençlerin uyanık olmaları üzerine. Ve de Çekoslovakya üzerine...:

«İkinci Millî Kurtuluş mücadelemizin bilinçli mücahitleri olan gençlerimizin Amerikan 6. Filosunun küstah ve şımarık ziyareti dolayısıyla gösterdikleri yüksek millî hassasiyeti takdir ve şükranla anarım. İstikbalimizin umudu ve teminatı olan evlâtlarımızın uyanıklığını huzur bozucu olarak gören ve göstermeye çalışan AP iktidarı, milli menfaatlerle bir kere daha ters düşmenin bedbahtlığı içindedir.

İkinci Millî Kurtuluş Mücadelemizin tarihi yazılırken 'Dolmabahçe Direnişi' diye adlandırılacak olan son olaylar, AP iktidarının gerçek yüzünü bir kere daha apaçık ortaya koymuştur.

Son olayları adi bir polis olayı gibi göstermeye kalkışmak ve hele polis baskını ile ağır biçimde tahrik edilmiş olan gençleri kamu düzenini bozmakla suçlamak, bir sonucu, 'neden' gibi göstermek gayretidir. Ve bu gayretin altında başka maksatların yattığı şüphesini uyandırmaktadır. Amerika'nın yurdumuzda istenmeyen varlığı, hele 6. filonun, NATO ittifakının bir gereği gibi gösterilmesi mümkün olmayan yerli-yersiz ziyaretleriyle, daha da göze batan bir kışkırtma unsuru haline geldiği unutulmamalıdır.

Çeyrek yüzyıla yaklaşan, uzun zamandan beri Amerika'ya tanınmış olan ittifakların, imtiyazların egemenlik haklarımızı tek taraflı sınırladığı, haysiyet kırıcı ve milli menfaatlerimizle bağdaşmayan bir ortamda yaşıyoruz. Amerika; üsleri, askerleri, casus uzmanları, 'gönüllüleri' ile yurdumuzda istenmeyen bir varlıktır. AP iktidarı ve dış politikası doğrultusunda olan bazı muhalif politikacılar bu gerçeği kavramak istemiyorlar.

İkili antlaşmaların feshi için teşebbüse geçilmiyor; NATO'dan çıkmak için teşebbüse geçilmiyor; tersine egemenliğimizi, bağımsızlığımızı sınırlayan bu ilişkilerin devam edeceği açıklanıyor. Üstelik Amerika'nın imtiyazlı durumunu ikide bir hatırlatmasına vesile olan 'dostluk' ziyaretlerine izin veriliyor. 6. Filonun son ziyareti bunlardan biridir.

Kamu düzeni kavramını bu duruma ilişkin olarak anlamak ve değerlendirmek zorundayız. Kamu düzeni kavramı, hukuk biliminin en çetrefil konularından biridir. Kamu düzeni kavramında, Anayasanın tarihi ve felsefi dayanakları olan siyasi ve ahlaki faktörler, sosyal ilişkilerin geniş kitlelerin bilincindeki yansıması ve özellikle milli varlık bilinci gibi çeşitli faktörler yer alır. Bunlar, partizanca isteklerin gerçekleşmesini sağlamak için, emniyet kuvvetlerini harekete geçirecek dayanaklar olamaz.

Türkiye'nin uyanık kamuoyu, Amerika'nın yurdumuzdaki varlığına karşıdır. Bu varlığın, ikide bir filo ziyaretleriyle, şımarık bir yüzsüzlükle ve erlerin cinsel ihtiyaçlarının tatmini gibi hayasız gerçeklerle kabaca açığa vurulması, uyanık kamuoyumuzu son derece rahatsız etmekte, milli gururumuzu, izzetinefsimizi kırmaktadır.

Durum böyle iken 6. Filonun ziyaretlerine izin vermekle, hükümet kamuoyunu hiçe sayarak bizzat kendisi kamu düzeninin bozulmasını tahrik eder duruma gelmektedir. Bu gibi hallerde kamu düzenini korumakla görevli emniyet kuvvetleri kamuoyuna karşı gayrı milli menfaatlerin koruyucusu durumuna gelmekte, müdahaleleri meşruiyetini kaybetmektedir. Son olayların bütün sorumluluğu hükümete, emniyet kuvvetlerine ve emperyalist Amerika'nın yurdumuzda istenmeyen menfur varlığına racidir. Türk kamuoyu, Türkiye'de Amerikan varlığına karşı son derece hassas bulunduğu, özellikle gençlerimizin bu konuda taviz kabul etmeyecek bir millî heyecan içinde bulunduğu bilindiği halde, 6. Filonun ziyaretine izin vermiş olması, hükümetin basiretsizliğinin ve aczinin yeni bir delili olmuştur.

Bir başka ihtimal AP iktidarının Amerika'nın ziyaret bildirisine 'hayır' diyemeyecek durumda bulunmasıdır ki, bu takdirde hükümetin aczi ve sorumluluğu katmerleşmektedir.

Nihayet Demirel ve arkadaşlarının bu olayları bililtizam çıkarmak kastıyla hareket etmiş olabileceklerini de düşünebiliriz. Anayasa ve demokrasi düzeni içinde kendi-

lerini hergün daha rahatsız hissedenler, Anayasa düzenine büsbütün paydos diyecek kanunların çıkartılmasına zemin hazırlamak kastıyla hareket etmiş olabilirler.

Son olarak, demokratik Anayasa düzenine karşı faşist bir darbe hazırlığı ihtimali de gözden uzak tutulmamalıdır.

Emniyet kuvvetlerinin önceden hazırlanmış bir plan gereğince —önceden hazırlanmış diyoruz, çünkü öğrenci yurdu konusunda İTÜ Rektörlüğünden gerekli izni önceden almışlardır— sabaha karşı yurdu basmaları ve uykudaki öğrencilere 16 Mart olayını hatırlatan biçimde saldırmaları; gençleri dövmeleri, pencereden atmaları, ağır yaralamaları; suçluları takip gerekçesiyle, ya da emniyet mensuplarının amirlerinin emirlerini dinlemeyecek şekilde çileden çıkarılmış oldukları düzme iddialarıyla meşruiyet kılıfına büründürülmesi mümkün olmayan, kaba tahriklerdir. Savcıların, failleri nasıl olsa meydana çıkarılamayacağı bilinen kovuşturmalar açmış olmaları, önceden hazırlanmış bir plan karşısında olduğumuz gerçeğini örtmez. Tutuklanan gençlerin savcılığa ve mahkemeye don-gömlek sevkedilmiş olmaları da, bir tertibe kurban edildiklerinin inkar edilmez delilidir.

Bütün bu ihtimaller karşısında gençlerimiz uyanık olmalıdırlar. Nitekim, gençler sırtlarından oynanmak istenen oyunu farkettiklerinden, protestolarını tahrikleri etkisiz kılacak bir biçimde yürütmek kararını almışlardır. Dünkü protesto mitinginin Hürriyet Meydanı'nda yapılmasını, bunun bir delili sayıyoruz. Önce Beyazıt'tan Taksim'e bir yürüyüş yapılması kararlaştırılmışken, gençlerin, faşizme zemin hazırlayabilecek yeni tahriklere imkân vermemek için yürüyüşten vazgeçmeleri, ikinci milli kurtuluş mücadelemizin, çok yönlü ve temkinle yürütülmesi gereken bir mücadele olduğunu kavradıklarını göstermektedir.

Bunca kanlı olaylardan sonra Amerikan 6. Filosunun küstah ziyaretini uzatması ve sokaklarımızda Amerikan erlerinin şımarıkça boy göstermeleri, yüreğinde milli hayısiyet taşıyan her vatandaşı çileden çıkarmak için yeter bir

tahrik unsurudur. Ama biz ikinci milli kurtuluş savaşının nasıl ve ne şartlarla zafere ulaştırılacağını bilmenin gerektirdiği sabır ve tahammül içinde bulunuyoruz.

Amerika'yı Türkiye'den söküp atmak, herşeyden önce kamuoyunun bu konuda yüksek bir milli hassasiyet noktasına ulaştırılıp, halkın örgütlenmesine bağlıdır. İkili andlaşmaların feshedilmesi, üslerin kaldırılması, NATO'dan çıkılması ve bu temel üç soruna bağlanan öteki bağlayıcı hukuki, iktisadi ve mali ilişkilerden kurtulunması; çıkarcı ve işbirlikçi çevrelerin Anayasa ve Kuvayi Milliye'nin mirası olan ilkelere rağmen Amerikancı iradelerini böyle demokratik bir ortamda dayatamayacak duruma getirilmesiyle mümkündür. Bilinçli ve örgütlü halk kitleleri olmadan, milli mücadelenin zafere ulaştırılması mümkün değildir. Bu işte aydın gençlere büyük ödev düşmektedir. Gençlerimiz, işçi genç kardeşleri, köylü genç kardeşleri, zanaatkar, küçük esnaf, memur genç kardeşleriyle yakın ilişkiler kurarak halkın uyandırılmasına, örgütlendirilmesine hizmet etmelidirler. İçinde bulunduğumuz şartlarda hayallere kapılmadan ve hiçbir sonuç vermeyecek taklitçiliğe özenmeden Türkiye'de devrimci olmanın, milli kurtuluş mücahidi olmanın biricik yolu budur. Milli kurtuluş mücadelesinin zafere ulaşmasının, yukarıda açıkladığımız şarta sıkı sıkıya bağlı bir diğer şartı da, bugünkü kapkaççı düzenin temelden, yani sosyalizm doğrultusunda değiştirilmesidir. Amerika'nın yurdumuzda istenmeyen varlığına karşı halkı bilinçlendirip örgütlendirebilmek için, hissi planda kalan uyarmaları aşarak Amerikan emperyalizmi ile hakim sınıflar arasındaki çıkar ortaklığının rakam rakam ortaya konması şarttır. İlk milli kurtuluş savaşını zafere götüren, fakat insanca bir hayata gene de ulaşamayan köylüler, işçiler, tüm emekçiler iyice anlamalıdırlar ki, bu sefer sömürü düzeni temelden değişecektir. Kendilerinden istenen fedakârlığı neden göze alacaklarını, halk kitleleri iyice bilmeli ve ulaşılacak amacın bu fedakârlıklara değeceğine inanmalıdır.

Geri kalmış bir ülke olan Türkiye'de komprador kapi-

talizmi ilişkileri kökünden değiştirilmedikçe, tam bağımsızlığa kavuşulması katiyen mümkün değildir. Bununla beraber, halkın uyanık ve örgütlü bir siyasi güç haline gelmesi ölçüsünde, bu düzen henüz temelden değiştirilmeden de milli bağımsızlık konusunda kısmi bazı başarılar elbette sağlanabilir. Örneğin uyanık ve örgütlü halk kitlelerinin demokratik bir baskı unsuru haline gelmesi sonucunda, Amerika ile ilişkilerimizde bazı olumlu değişmeler elde edilebilir. Ama siyasi, ekonomik, kültürel tam bağımsızlığa kavuşmak için, emekçi sınıfların devlete ağırlığını koyması ve devlet çarkını kapitalist olmayan halkçı bir yöne çevirmesi şarttır.

Bütün bunlardan dolayı ikinci milli kurtuluş mücadelemizin halka mâledilmesini sağlayacak derinlemesine bir eylem içinde yürütülmesi zorunludur. Aslında siyasal eylem, devrimci eylem bundan başka bir şey değildir. Eylem, kitlelerin bilinçli siyasi bir güç olarak davranmalarını sağlayacak ön çabalarla, halk kitlelerinin bizzat etkin hale gelmesini kapsıyan bir kavramdır. Geniş kitleler dışında yalnız etkin azınlıklarla sonuç alınabileceği düşüncesi, sosyalizme yabancı, anarşist bir görüştür.

Bu vesileyle etkin bir azınlık olarak üniversite gençliğinin dünyada ve bizde oynamakta olduğu rol üzerinde de durmak isterim. Batıda ve geri kalmış ülkelerde yüksek öğrenim yapan gençlerin büyük çoğunluğu hakim sınıflara ve orta tabakalara mensup oldukları halde, hele tarihin dönüm noktalarında, sınıfsal karakterlerinden sıyrılarak devrimci bir nitelik taşırlar. Bunun nedenleri henüz açıkça seçik açıklanmış değildir. Psiko-sosyal nedenlerin ağır bastığını ve kendi toplumlarında yabancılaşmanın gençleri üst planda halkla bir bütünleşmeye itelediğini sanıyorum. Örneğin bugünün tüketim mihveri etrafında dönen teknokrat ve konformist kapitalist toplumlarda gençler, insanları yabancılaştıran bağlayıcı alışkanlıkların zebunu yapan hayat şartlarına isyan etmektedirler. Hayatı televizyon, otomobil ve ücretli tatil üçlüsü içine sıkıştırılmış insanlar bütün yeteneklerini sonuna kadar geliştirerek ak-

tif vatandaşlar halinde yaşayabilmek için kurulu düzene baş kaldırmaktadırlar. Bunların başarısı geniş halk kitlelerinin harekete katılmaları şartına bağlı bulunuyor. Fransa örneği bunu bir kere daha doğruladı.

Geri kalmış toplumların üniversiteli gençleri de genellikle varlıklı sınıf ve tabakalara mensup oldukları halde, kapitalist toplum düzenine, emperyalizme karşı direniyorlar. Sahte demokrasiye, yalancı kalkınma yöntemlerine, milli kültürün yozlaştırılmasına isyan ediyorlar. Bu hareket son yıllarda Türkiye'mizin en ümitli hareketlerinden biri haline gelmiştir.

Sosyalist ülkelerde de benzer hareketler görülüyor. Polonya'lı gençler Çekoslavakya'lı gençler, Yugoslav gençler merkezci bürokratik ceberrut yönetime karşı baş kaldırıyorlar; hürriyetçi bir sosyalizm istiyorlar.

Batının kapitalist toplumlarında ve geri kalmış toplumlarda, sosyalist toplumlarda başgösteren bu gelişmenin devrimci niteliği üzerinde titizlikle durulması gerekir. Sömürü düzeninin tasfiyesi doğrultusunda olan bu gelişmeler, aynı zamanda merkezci bürokratik ve otoriter bir sosyalizmin uygulanmasının da karşısındadır. Toplum düzeninin somut insanın mutluluğunu, özgürlüğünü, eşitliğini gerçekleştirmesi ve sosyalizmin özgürlük içinde insaniyetçi hedefine ulaşması istenmektedir. Bu istekler, bizde daha önce dile getirilmiş olan Türkiye sosyalizminin partimizce gerçekleştirilecek temel ilkeleridir. Sosyalizm, insanlığın biricik umududur. Sosyalizm toplumca özgürlük, yani milli bağımsızlık ve kişilerin gerçek özgürlüğü, eşitliği ve mutluluğu ile gerçekleşir. Sadece toplumun hızlı kalkınması uğruna yukarıdaki hedeflerden hiçbiri aleyhine halka zorla fedakârlık kabul ettirilemez. Sosyalizmin kapitalizme üstünlüğü, hızlı bir ekonomik büyüme ve buna bağlı olarak kişilere daha iyi yaşama olanakları sağlamasından ibaret değildir. Sosyalizmin asıl üstünlüğü, somut insanı kendi kendini gerçekleştirmenin tatmini içinde mutluluğa kavuşturmasındadır. Bu da vatandaşın toplumda aktif bir unsur olması, iktisadi, siyasi, kültürel faaliyetlere fiilen ka-

tılması, bunları denetlemesi, her kademede söz ve karar sahibi olması ile gerçekleşir. Bundan dolayı demokratik müesseselerin sosyalist toplumlarda, özgürlükçü ve katılımcı yönlerden daha da genişletilerek, uygulanmasını zorunlu kılmaktadır. Yöneticilerin gerçek seçimlerle işbaşına gelip düşmeleri, kuvvetler ayrılığı, hukuka bağlı devlet, yargı bağımsızlığı ve deneti, kişisel temel haklar dokunulmazlığı, Anayasa Mahkemesi, Danıştay, basın özgürlüğü, sendikal özgürlükler, çok parti rejimi, muhalefetin hakları, referandum gibi vatandaşı iktidarların keyfiliğine karşı koruyan müesseseler, burjuva düzeniyle beraber çöp tenekesine atılacak şeyler değildir. Bunlar politikada yüzyılların deneyinden geçilerek yaratılmış objektif değerde müesseselerdir. Temsili demokrasi rejimini doğrudan demokrasiyle bağdaştıracak yeni müesseselerle sosyalist demokrasinin özgürcü esaslar üzerinde kurulması gerektir. Sosyalizm insanların seveceği ve isteyeceği politik öz ve biçime kavuşturulmalıdır, kavuşturulacaktır. Her toplumun sosyalizmi, kendi şartlarına en uygun biçimlerde ve tam bir bağımsızlık içinde gerçekleştirmesi şarttır. Hiçbir gerekçe bir sosyalist devletin bir başka sosyalist devletin iç işlerine karışmasını mazur gösteremez. Sosyalist devletler arasında varolması gereken eşitlik ve özgürlük içinde dayanışma, bir güçlü devletin iradesini küçüklere dayatması biçimini almamalıdır. Küçük devletlerin bağımsızlıklarına kıskançlıkla sahip çıkmaları, sosyalist bir düzende de kaçınılmaz bir zorunluluktur.

Bu bakımdan Çekoslovakya olayını endişeyle izliyoruz. Sovyetler Birliği, sosyalist devletlerle ilişkilerinde —büyük devlet— olmanın üstünlüğü ile hareket etme alışkanlığından vazgeçmelidir. Romanya'ların, Çekoslovakya'ların, Yugoslavya'ların çoğalması Sovyetler Birliği'ni öteki sosyalist devletlerle er geç eşit ilişkiler kurmaya yanaştıracak ve böylece eşitlik ve özgürlük içindeki bu yeni ilişkilerden emperyalizm karşısındaki cephe güç kazanacaktır. Sözlerime son verirken, bir kere daha şu noktayı önemle belirtmek isterim.

AP iktidarı milli kurtuluş mücadelesi içinde olduğumuzu ve Anayasa'ya dilinin ucuyla değil, gerçekten saygılı olmanın, son tahlilde kendi çıkarına olduğunu kavramalıdır. Anayasaya gerçekten saygılı olmasını öğrenmelidir. Anayasaya, demokrasiye 3 yılda defalarca ters düştüğü, yüksek mahkeme kararıyla ortaya çıkmıştır. Şimdi de Yüksek Seçim Kurulunun son kararına saygısız olduğu ve gene çoğunlukta olmanın kendisine her istediğini yapma olanağını verdiği sakat inancı ile hareket etme alışkanlığından vazgeçmediği anlaşılmıştır. Emniyet Kuvvetleri Türk ulusunun ve onun menfaatlerinin emrindedir; AP iktidarının sakat politikasını yürütmeye yarayan bir araç değildir. Emekçi halkımızı ilanihaye manen ve maddeten sömürmeyi ummak, basiretsiz ve hüsranla sonuçlanacak bir politikadır.

Bir tertip karşısında olduğumuz açıktı: Amerika Türkiye'deki varlığını sürdürebilmek için, Amerika'ya karşı olanları susturmak, silmek kararında idi. Karalamalar, taşlı sopalı saldırılar beklenen sonucu vermemişti: TİP dimdik ayaktaydı... Amerikan düşmanlığı halk içinde artan bir hızla yayılıyordu. Mayıs ayından beri gençler de sahneye çıkmıştı. İşgaller, boykotlar, miting ve yürüyüşler düzenliyorlardı. Gencecik insanlardı. Yürekleri sevgiyle doluydu. *«Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk İstiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet, muhafaza ve müdafaa etmektir»*, buyruğunu Atatürk'ün, feleğin çenberinden bin kere geçmiş kartaloş politikacıların tam tersine, gerçekten kutsal bir görev olarak kabul ediyorlardı. Sanki Mustafa Kemal paşa o sözleri, bugünleri düşünerek söylemişti. Gencecik evlâtlarımız inanıyorlardı, günün bugün, saatin bu saat olduğuna ve de ikinci 'Milli Mücadelenin' başladığına... Evet gencecik evlâtlarımız tek bir silâh patlamadan, bağımsızlığın elden gittiğini biliyorlardı. Bunu kimlerin yaptığını da biliyorlardı. Ve söylevi noktalayan son cümleyi hepsi de belleklerinde, yüreklerinde canlı bir işaret

olarak taşıyorlardı: *«Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte bu ahval ve şerait içinde dahi, vazifen Türk İstiklâl ve Cumhuriyetini korumaktır! Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur!»*

Gençler bu işareti, Marksizmle pekiştiriyor ve kapitalizmin, emperyalizmin, mutlaka silinip gideceğine, sosyalizmin mutlaka kurulacağına yürekten inanıyorlardı. Ve Çin'de, Vietnam'da sosyalizmin, Amerikan emperyalizmine ölümcül darbeler indirmesini, teorinin doğruluğunu kanıtlayan; güzel günlerin geleceğini müjdeleyen olaylar olarak görüyorlardı. Sanıyorum, Amerika'nın Türkiye'deki varlığına karşı TİP'in yıllardır sürdürdüğü mücadelenin, gençler üzerinde dolaylı da olsa, etkili olduğunu söylemek yanlış olmaz. Nitekim işçiler, emekçiler de artık bu konuda kayıtsız değillerdi. Köy kahvelerinde de bize sorular soruyorlardı. Amerika'ya karşı bir kamuoyunun oluşmaya başlamasında, Türkiye İşçi Partisi'nin, Bağımsızlık sorununa öncelik vermiş, gezilerde, mitinglerde, kahve toplantılarında ve nihayet Mecliste konuyu sürekli gündemde tutmuş olmasının etkisi yadsınamaz.

Türkiye İşçi Partisi tüzüğünün 3. maddesi (f) paragrafında şunlar yazılıydı: *«Ulusal varlığımızı ve bağımsızlığımızı herşeyin üstünde tutan ve bütün devletlerle eşitlik içinde dostluk münasebetleri kurmayı amaç bilen, Birleşmiş Milletler Anayasasına bağlı, Kurtuluş savaşı Türkiye'sine yaraşır, barışçı bir dış politika savunmak...»* Programda da Dış Politika ve Milli Savunma başlıklı bölümde de, Bağımsızlık uzun uzun anlatılır; ve şöyle bir paragraf yer alır: *«Türkiye İşçi Partisi: Milli bağımsızlığımızı, egemenlik haklarımızı ve Cumhuriyetimizi kıskançlıkla korur. Bunları bir milli kurtuluş savaşı vererek kazanmış olmanın tam bilinci ile milli bağımsızlığımıza, egemenlik haklarımıza ve Cumhuriyetimize gölge düşürülmesine asla göz yummaz. Bağımsızlığımızdan, egemenlik haklarımızdan en küçük fedakârlığa razı olmaz. Anavatan topraklarının ilk hedef teşkil etmesini veya geçici bir süre için de olsa, topraklarımızın düşman kuvvetlerine bırakılmasını*

*öngören ittifaklara, Türkiye İşçi Partisi kesinlikle karşıdır... Savunma politikamızın amacı, Bağımsızlığımızı, milli varlığımızı, Anayurt topraklarının bütünlüğünü ve Cumhuriyetimizi korumak ve savunmaktır.»**

Konuşmalarımızda sürekli ulusal bağımsızlığı vurguluyorduk. Türkiye'nin izlediği dış politikanın Kurtuluş Savaşı Türkiye'sinin temelini oluşturan ilkelere ters düştüğünü açıklıyorduk. 60 lı yıllarda ulusal bağımsızlık, sürekli gündemimizde kaldı. Amerika'nın bir ileri karakolu durumuna düşmemizin bizi karşı karşıya bıraktığı tehlikeleri halkımıza anlatmaya çalışırken, Kurtuluş Savaşımızın mirası olan Ulusal Bağımsızlığın, bizim gibi gerikalmış ülkeler için, biricik kurtuluş yolu olan Sosyalizmin, bir ögesi haline geldiğini de vurguluyorduk. Türkiye halkı bir kurtuluş savaşı kazanarak varlığını korumuştu. Ve savaş yıllarında Birinci Büyük Millet Meclisi ve Mustafa Kemal paşa, asıl düşmanın emperyalizm ve kapitalizm olduğunu açıklamışlardı. Ne var ki, zaferden sonra sosyalizme geçilmemiş, sömürüye dayalı devletçi bir sistemle özel girişimcilik desteklenmiş, devlet hazinesinden beslenmiş, kısacası Kapitalizm benimsenmiştir. Ve Lozan antlaşmasından 24 yıl sonra, tıpkı Osmanlı devleti gibi dışardan borç alınmaya başlanmıştır. Borçlar çığ gibi büyümüş; Amerika ile askeri antlaşmalar imzalanmış; askeri üsler kurulmuş; Nato'ya girilmiş ve sonunda Türkiye, Amerika'nın Sovyetler Birliği sınırındaki ileri karakolu ve de ilk nükleer hedef haline getirilmiştir.

Bu gerçekler Türkiye İşçi Partisi'nin Ulusal Bağımsızlığa dört elle sarılmasına neden olmuştur. *Gerek 1947-1960 arasında Türkiye'nin 1947'den beri izlediği politika; gerekse üçüncü dünya devletlerinin karşılaştıkları sorunlar ve Dünya Bankası, İMF gibi yeni kurumların, borçlandırmayı, emperyalizmin egemenliğini sürdürmede aracı olarak kullanmaları, Ulusal Bağımsızlığı Sosyalizm için verilen*

* Türkiye İşçi Partisi Programı, 162-165, İst. 1964.

mücadelenin koşulu, hatta, özellikle gerikalmış ülkelerde Sosyalizmin bir ögesi olarak görmemize yol açmıştır.

Macaristan, Polonya olayları ve Çekoslovakya'nın işgali, sorunun Sosyalist bloku oluşturan ülkeler için de gündemde olduğunu ortaya koymuştur. Ulusal Bağımsızlık, son çözümde Sosyalist Demokrasinin uluslararası ilişkiler alanındaki uzantısıydı. Bir avuç sömürücünün, yani burjuvazinin egemenliğine son veren ve «demokrasiyi fetheden» emekçiler, böylece ele geçirdikleri insanca yaşama olanaklarını, elbet dışarıdan gelen tehlikelere karşı da koruyacaklardı. Çünkü Sosyalizm, gene Marx ve Engels'in vurguladıkları gibi: «*Her birimizin özgürce gelişmesi, hepimizin özgürce gelişmemizin koşuludur.*»*

Bu kuralı uluslararası ilişkilere uygularsak, sosyalizme geçen her ülkenin özgürce gelişmesi, tüm sosyalist ülkelerin özgürce gelişmelerinin koşuludur. Yani karşılıklı bağımsızlıklarının temelidir. Kaldı ki, emekçilerin iktidarında bu kural, kendiliğinden gerçekleşecek ve Devletin erimesi süreci içinde, önemini giderek kaybedecektir. Oysa günümüzün sosyalist ülkelerinin hiçbirinde emekçiler gerçekten iktidar olmadıkları için, Ulusal Bağımsızlığın Sosyalizmin vazgeçilmez bir koşulu, bir ögesi olduğunu ayrıca vurgulamak gerekmiştir. Elbet ne sosyalist blokun ve gerikalmış ülkelerin karşısında, Amerikan emperyalizminin ve Dünya Kapitalizminin, gücünü hâlâ koruduğunu; ne de sosyalist ülkelerde, sosyalist demokrasinin henüz gerçekleşmediğini unutabilirdik.

Dosta Düşmana Beyanname başlıklı bir yazıda yıllar önce, şunları yazmıştık: «*(...) Biz hürriyet denince şunları anlıyoruz: Yirminci asır uygarlığının maddi manevi her türlü nimetlerinden halk yığınlarının serbestçe faydalanmak imkânlarına gerçekten sahip olması... Bunu halk yığınlarına sağlayan ve halk yığınlarının iştirak ve denetimi altında işleyen hükûmet ve idare şekline de, biz demokrasi diyoruz. Bu, halk yığınlarını oluşturan her vatan-*

* Manifesto, s. 55, Rieder, Paris 1925.

daşın devamlı ve belli bir işi olması demektir. Bu, her vatandaşın emeğinin tam, (yani haklı olan) karşılığını alması demektir. (...) Bu, gıdasızlıktan yirmibeşinde ihtiyar görünenlerimizin, çalışan insanların muhtaç olduğu kaloriyi alması demektir. Bu, nice hastalıklardan kırılanlarımızın, hastanede yatmaları, tıbbın en yeni keşiflerine göre tedavi görmeleri demektir. Bu, onların da kendi gazeteleri, kendi matbaaları, kendi radyo merkezleri, kütüphaneleri, tiyatroları, sinemaları, salonları, spor sahaları olması demektir. Bu, halk çocuklarının, üniversite dahil, parasız okuması demektir. Bu, halk yığınlarının gerçekten hükümete katılması ve hükümeti denetlemesi demektir. Hülâsa resmi nutuklardaki efendimizin, sahiden efendi olması demektir. Bunun için de kâr gayesiyle yapılan üretim yerine, toplum ihtiyaçlarını karşılayan üretim sisteminin konması, yani planlı bir iktisat sisteminin tatbiki lâzımdır ki, sınırlı ve belirli ellerde biriken milli servet asıl sahibine, yani millete dönsün ve halk yığınlarının kurtuluşu yolunda kullanılsın. Bu itibarla serbest teşebbüsün, halk yığınlarının menfaatlerini bozmadığı ölçüde muhafazasını, büyük üretim araçlarıyla kredi ve ulaştırma araçlarının, orman ve madenlerin millileştirilmesini, ticaretin kontrol altına alınmasını istiyoruz. İşte bizim hürriyet ve demokrasi anlayışımız.

«Dış münasebetlerdeki durumumuza gelince: Kuvayi Milliye ruhuna sadık kalınmasını istiyoruz. Bu, bütün bir programdır. Çünkü Kuvayi Milliye ruhu siyasi ve iktisadi istiklâlimizi, toprak bütünlüğümüzü herşeyin üstünde tutar. Kuvayi Milliye ruhu, herşeyden evvel Türk halk kütlelerinin menfaatini gözönünde bulundurmayı emreder. Çünkü Kuvayi Milliye ruhu emperyalizmin düşmanıdır. Kuvayi Milliye ruhu dünya barış idealinin hizmetindedir. Dünya milletleriyle ve komşularımızla dostluk bağları kurmamızı ister. Çünkü Kuvayi Millîye ruhu savaş kışkırtıcılığının her türlüsünü reddeder. Dış politikamıza bu ruhun aydınlığında bakılınca açık olarak görülür ki, bütün Türk milletinin öz menfaatleri, dünyanın her iki büyük devleti

*ile, yani hem Sovyet Rusya ile hem Amerika ile hakiki ve samimi dostluk bağları kurulmasını emreder. Yarın savaş olacağını farz ederek, bizim savaş dışı, tarafsız kalmamızı temin edecek çareleri biz bugünden aramalıyız. Biz Amerika'nın menfaatleri uğruna savaş hareketlerini onbeş yirmi gün geciktirmek için, Türk milletinin ilk ağızda harcanmasına razı değiliz. NE SOVYET PEYKLİĞİ, NE AMERİKAN KÖLELİĞİ.»**

Zincirli Hürriyet'te, *Dosta Düşmana Beyanname*'yi yayımladığımız günlerden bu yana, (yani 1968'e kadar), tam yirmi yıl geçmişti. Türkiye İşçi Partisi'nde aynı ilkeleri savunuyorduk.

TRUMAN DOKTRİNİNDEN BUGÜNLERE

Zincirli Hürriyet'i çıkardığımız günlerde, Truman doktrini yeni ilân edilmişti. Türkiye henüz Amerikanın ileri karakolu olmamıştı. Eski Dışişleri Bakanlarından Sayın Çağlayangil'in bir röportajda, şakaya vurarak söylediği gibi, CİA ajanlarının bakan masasının altına mikrofon yerleştirdikleri günler, henüz gelmemişti. Ama 1968'de, CİA ajanları Türkiye'de cirit atıyorlardı. Sol'un çanına ot tıkamaya kararlıydılar. TİP'in Meclise girmeyi başarması Amerikayı çileden çıkarmıştı. Elçileri Commer Türkiye'den ayrılırken, diplomatik kuralları hiçe sayarak: *«Türk halkı Amerikayı seviyor; bir tek düşmanımız var: Türkiye İşçi Partisi»* diyecekti. Bir büyükelçinin ülkemizin içişlerine böyle açıkça burnunu sokması, Kurtuluş Savaşı Türkiye'sinin nerelere geldiğini ortaya koyuyordu. Ama bu açıklama hiçbir tepki görmedi. Hatırladığım kadarıyla, Basın elçinin sözlerini yorumsuz verdi. Kurtuluş Savaşı Türkiye'sinde artık bu gibi şeyler tepkiye yol açmıyordu. Atatürk'ün Tam Bağımsızlık ilkesini hiçbir yetkili ağzına alınıyordu. Onu yalnız

* Zincirli Hürriyet, 5 Şubat 1948, Sayı: 1; M. A. Aybar, Bağımsızlık/Demokrasi/Sosyalizm, s. 116-119, Gerçek Yayınları, İst. 1968.

bizler, Türkiye İşçi Partililer savunuyorduk; hem de canla başla... Amerika'nın komplolar hazırladığı, taşlı sopalı saldırıların dışında yeni oyunlar peşinde olduğu sezinleniyordu.

Partiye yeni yazıldığını sonradan öğrendiğim bir genç Adana, İçel ve Hatay örgütlerimizi dolaşıyor ve yöneticilere: benim tarafımdan görevlendirildiğini ve partiye silah sağlamak için Suriye'ye geçeceğini, getireceği silahlar için hazırlık yapmalarını söylüyordu. Bu çok kaba bir tertipti. Üstelik yönetici arkadaşlarımız uyanık kişilerdi. Haber verdiler. Acemi çaylağı çağırdık ve hemen partiden istifa etmesini istedik. Önce direndi. Çaresiz kalınca, bastı imzayı ortadan kayboldu.

Sanıyorum bu yolun sökmeyeceği anlaşıldı ve dolaylı bir plan üzerinde karar kılındı: Gençler sosyalizmin demokratik yoldan gerçekleştirilemeyeceğine ve silahlı mücadeleden başka yol olmadığına inandırılacaktı. Önce silahlı mücadeleyi öngören Marksist-Leninist kitapların Türkçeye çevrilmesine, serbestçe satılmasına göz yumuldu. Bir anda kitapçı dükkânları Lenin'in, Stalin'in, Mao'nun, Guevera'nın kitaplarıyla dolup taştı. Meydanlarda sergiler açıldı. Taksim'de biri Sular İdaresi önünde, biri Rum kilisesi önünde kurulan tezgâhlarda ekmek peynir gibi satıldı. Hatta nasıl bomba yapılacağını açıklayan bir kitap bile vardı aralarında. İşin ilginç yanı da bir zamanlar, soyulan portakalın kabukları orak çekice benzediği gerekçesiyle harekete geçen savcılarımızın bu olaylara seyirci kalmalarıydı. Mecliste bu değişikliğin nedenini sormuştum: elbet 141, 142'nin uygulanmasını istemiyorum. Ama bu maddeler yürürlükteyken savcılar neden uygulamıyorlar? demiştim. Böylece tezgâhlanan oyunun farkında olduğumuzu belirtmek istemiştim.

Evet Amerika yeni tezgâhlar peşindeydi. TİP'in büyümesinden, gençlerin koyduğu eylemlerden, DİSK'in kurulmasından çok tedirgindi Amerika. İleri karakolu durumunda olan bir ülkede Sol'un hızla gelişmesine göz yumamazdı. Türkiye, gerçekten de Amerikan İmparatorluğuna dahil

ülkelerden biri ve en önemlilerinden biriydi. TİP'in Millet Meclisindeki ilk konuşmasında, AP'li milletvekillerinin küfürleri arasında bunu vurgulamıştık. Bu konuşmadan aktarmalar yapacağım:

«Hükümetin Atatürk dış politikasına sadakat göstereceği hakkındaki beyanını memnunlukla karşılarız. Gerçekten Türkiye'mizin bağımsız bir varlık olarak yaşaması ve ileri bir toplum haline gelmesi her şeyden önce buna bağlıdır. Ancak, bugün Atatürk dış politikasının doğrultusunda bulunamadığımız da bir gerçektir. Hükümet programında bu gerçeğe değinilmediği gibi, tam tersine bugünkü bağlantıların sürdürüleceğine dair kesin ifadeler vardır.

Sayın Milletvekilleri;

Atatürkçülüğün, Atatürk dış politikasının en kısa fakat en doğru tanımı, tarifi, Türkiye'de herhangi bir yabancı nüfuzuna, yabancı sultasına meydan vermeyecek bir politika izlemektir. Kurtuluş Savaşımızın tarihsel nedenleri ve bütün Atatürk devrimlerinin temel hedefleri hep budur. Yani Türkiye'mizi yabancı nüfuzundan ve bu nüfuz ister politik, ister ekonomik, ister kültürel nitelikte olsun, daima mâsun bulundurmaktır. Olaylara bu açıdan bakılınca, Hükümet programının bu bölümünü de sözlerle öz arasında çelişir görmekteyiz. Herkesin bildiği gibi, Türkiye'miz Atatürk'ün ölümünden sonra gittikçe hızlanarak Batı dünyasının nüfuzu altına girmiş ve uydusu haline gelmiştir. Gerekçesi ne olursa olsun, böyle bir politikanın Atatürk'çülükle hiçbir ilişkisi bulunmadığı, tersine Atatürk'çülüğe karşı bir hareket olduğu şüphesizdir. Bugün Türkiye' de 35 milyon m² lik vatan toprağı ABD'nin egemenliği altında bulunmaktadır. (AP'den şiddetli gürültüler, «utanmaz herif» sesleri... Sözünü geri alsın sesleri ayağa kalkıp bağrışmalar.)

BAŞKAN — Muhterem arkadaşlarım lütfen yerinize oturun. Lütfen yerinize oturun. («Sözünü geri alsın» sesleri) Lütfen yerinize oturun efendim... Muhterem arkadaşlar, kürsüde konuşan hatibin sözü ancak Başkan tarafından kesilir. (Soldan, gürültüler)... Başkanın da vazife ya-

pabilmesi için ondan evvel vazife yapmaya kalkanların susması lâzımgelir. (CHP ve TİP sıralarından, alkışlar)

Sayın hatip Türk Devletinin herhangi bir parçasının işgal altında olduğuna dair söylediğiniz sözü lûtfen tavzih ediniz. (Soldan, geri alsın sesleri)

TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ GRUBU ADINA MEHMET ALİ AYBAR (Devamla) — Birleşik Amerika ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri arasında imzalanmış ikili anlaşmalar gereğince Türkiye'mizde bugün 35 milyon metrekarelik vatan toprağı Amerikan üssü halinde bulunmaktadır. Bu bir gerçektir.

ABDURRAHMAN GÜLER (Çorum)— NATO üssü olarak verilmiştir. Türkiye'nin Rusya'ya karşı müdafaası için. (Soldan, gürültüler)

BAŞKAN — Müsaade buyurun, tavziha ve daha evvel söylediği sözü düzeltmeye hatip devam ediyor. Evet efendim. Lûtfen devam edin sayın hatip. Daha evvel söylediğiniz (işgal altında) sözünü Türk Devletinin de, karşılıklı olarak imza attığı ve Türk Devletinin müsaadesi ile yapılmış bir hareket olduğu yolundaki beyanınızı lûtfen daha açık olarak ortaya koyunuz.

TİP GRUBU ADINA MEHMET ALİ AYBAR (Devamla) — Türkiye Cumhuriyeti ile A. B. Devletleri arasında imzalanan ikili andlaşmalar, Amerika Birleşik Devletlerine Türkiye'de 35 milyon metrekareilk toprağı üs olarak kullanma yetkisi vermiştir .(Adalet Partisi sıralarından, «niçin?, sebebini de izah etsene» sesleri...)

BAŞKAN — Evet efendim, mevzu hakkındaki konuşmanıza devam edin. Tavzih edilmiştir, lûtfen devam edin sayın hatip.

TİP GRUBU ADINA MEHMET ALİ AYBAR (Devamla) — İkili anlaşmalarla Amerikan Devletinin üsleri haline getirilmiş bu vatan topraklarına, Amerikalıların izni olmadıkça, Devlet kademelerinde hangi yeri işgal ederse etsin, hiçbir vatandaşımız ayak basamaz. Yurdumuzdaki Amerikan üslerine Türk zabıtası giremez, Türk subayı, Türk ko-

mutanı, Türk hâkimi giremez, milletin vekilleri giremez, Türk bakanları giremez. (Gürültüler.) Bu üslerden havalanacak uçaklar, füzeler bizim haberimiz olmadan, Büyük Meclisin onayı alınmadan, yurdumuzu her an vahim tehlikelerle karşıkarşıya bırakabilir. Yurdumuzdaki Amerikan askerî ve sivil personeli diplomatik dokunulmazlıklara benzer imtiyazlarla donatılmıştır. Milli bağımsızlığın temel unsurlarından biri olan yargı bağımsızlığımız ve özgürlüğümüz gözlerimizin önünde çiğnenmektedir. Yurdumuzda suç işleyen Amerikalılar, suç işledikleri zamanda ödevli bulundukları bahanesiyle, Türk adliyesinin elinden alınmaktadırlar. Amerikan heyetleri için ithal edilen mallar yurdumuza gümrüksüz girmektedir.

AHMET NİHAT AKAY (Çanakkale) — Reis Bey, lütfen hatibe ihtar ediniz.

BAŞKAN — Sayın hatip bir dakika. Muhterem arkadaşlarım, zaman zaman yerinizden Reise fikir vermek gibi bâzı hareketlere girişiyorsunuz. Bu İçtüzük bakımından doğru bir hareket değildir. Reis şayet, usule aykırı olarak, yapması icabeden bir şeyi yapmıyorsa, veya yapmaması icabeden bir şeyi yapıyorsa usul hakkında söz isteyip bu hususu belirtmek milletvekilinin vazifesidir. Ama yerinden tezahürat yapmak suretiyle müzakereleri karıştırmak doğru bir hareket olmaz.

Muhterem arkadaşlarım, Hükümet dinliyor, bütün Meclis dinliyor, radyo vasıtasiyle Türk milleti dinliyor. Bütün bu söylenenlerin cevabı Hükümet tarafından, yanlışsa yanlıştır, doğruysa «şöyledir, şu andlaşmaya göre yapılmıştır» şeklinde verilecektir. Lûtfen bu şekilde müdahalelerle konuşmayı bozmayalım. (Alkışlar) Sayın hatip lûtfen devam edin.

TİP GRUBU ADINA MEHMET ALİ AYBAR (Devamla) — Yurdumuzda suç işleyen Amerikalılar suç işledikleri zamanda ödevli bulundukları bahanesiyle Türk adliyesinin elinden alınmaktadırlar. Amerikan heyetleri için ithal edilen mallar yurdumuza gümrüksüz girmektedir. Amerikalılara Hükümetin çağrısı üzerine içişlerimize karışmak,

vatandaşlara karşı Amerikan Silâhlı Kuvvetlerini kullanmak hakkı bile tanınmıştır. Bağımsızlığımızın ve toprak bütünlüğümüzün ve Cumhuriyetimizin başlıca dayanağı, koruyucusu, Silâhlı Kuvvetlerimizin bu anlaşmalarla hareket serbestisi iyice sınırlanmış bulunmaktadır.

Kıbrıs buhranı sırasında, Amerikalılarla eşidolmayan ittifaklara girmiş olmamızın bizlere nelere mal olabileceğini açıkça gördük. Üstelik bu ikili sözleşmelerin bir kısmı Büyük Meclisin onayından da geçmemiştir.

Sayın Milletvekilleri,

Hal böyle iken Hükümet programında bu durumun sona erdirileceğine dair tek bir kelimeye raslamadık. Tersine Amerika ile olan münasebetlerimizin daha da kuvvetlendirileceği söylenmektedir.

Bu şartlar altında bugünkü bağımlı durumumuzun ortadan ne yoldan kaldırılacağına dair somut teminat verilmedikçe ve hele Amerika ile olan münasebetlerimizin daha da kuvvetlendirilip geliştirileceği ifade edilirken, Hükümetin Atatürk dış politikasını izleyeceğine dair sözlerini şüphe ile karşılarız. (TİP sıralarından, alkışlar) Gerçekten Hükümet programında Atatürk dış politikasının hedefleri belirtilirken millî güvenliğimizin her şeyden önce kendi gücümüze dayandırılması gerektiği işaret ediliyor. Ve bunu gerçekleştirme vasıtası olarak Atatürk dış politikasının kolektif güvenliğe yöneldiği söyleniyor. Sayın milletvekilleri, kavramları tarihî çerçeveleri içinde anlamak ve değerlendirmek zorundayız. Atatürk devrinde kolektif güvenlik dostluk ve saldırmazlık hakları şeklinde, savaşın kanun dışı edilmesi şeklinde, saldırganlığın hukukî tarifi yapılması şeklinde ve saldırgana karşı Milletler Cemiyeti aracılığı ile zecrî tedbirler alınması şeklinde tecelli etmiştir. Bütün bu süre zarfında askerî ittifaklar ve bloklar kurmak suretiyle kollektif güvenliğin sağlanmasına asla gidilmemiştir. Tersine askerî ittifak ve blokların kollektif güvenliği yok edeceği inancı milletlerarası münasebetlerde hâkim olmuştur. Bu inanç ve tatbikata karşı ilk adımlar mihver devletlerinin bir askerî ittifak imzalamalarıyla başlamıştır ve bu-

nun sonucunda kollektif güvenlik anlayışı ve sistemi tarihe karışmıştır. Yani Atatürk devrindeki kollektif güvenlik anlayışı, askerî ittifakları reddeden bir kavramdır. Tatbikat da bu merkezde olmuştur. Oysa Hükümet Programında askerî ittifaklar, yani NATO ittifakı ve Amerika ile imzalanmış olan ikili anlaşmalar manzumesi bir kollektif güvenlik tedbiri olarak gösterilmekte ve bu ters anlamda kullanılan kollektif güvenliğin Atatürk dış politikasının hedeflerinden birini teşkil eden ve mahiyetini yukarıda açıkladığımız kollektif güvenlik kavramı ile eş anlamda olduğu kanısı uyandırılmaya çalışılmaktadır.

Bunun gibi, Atatürk dış politikasının temel dayanağı bulunan millî güvenliğimizi kendi gücümüzle sağlamak görüşü de Hükümet Programında ters şekilde yorumlanmaktadır. Silâhlı Kuvvetlerimizin yüksek emir ve komutası Amerika'nın elinde bulunan NATO ve CENTO ittifakları içinde yer alması millî güvenliğimizin kendi gücümüzle sağlandığı anlamına gelmediği pek açık bir gerçektir.

Sayın Milletvekilleri,

Şüphesiz bütün varlıklar gibi genel değişme kanunlarına tabi olan toplumların politikaları da bu değişime uymaktadır. Bundan dolayı Hükümet Atatürk'ün yaşadığı yıllarla bugün içinde bulunduğumuz şartların birbirine benzemediği ve bundan dolayı Atatürk dış politikasının uygulanışında zorunlu değişiklikler yapıldığını ileri sürebilir. Ancak böyle bir savunmanın gerçeği, yani Atatürk dış politikasına sırt çevirdiğimiz gerçeğini de asla değiştirmeyeceği de ortadadır. Çünkü devletler arasındaki münasebetleri düzenleyen ekonomik ve sosyal kanunlar, büyük ve güçlü devletlerle küçük ve güçsüz devletlerin askerî ittifaklar yapmaları halinde, küçük devletin son bir tahlille büyük devlet yararına ve çıkarına hizmet ettiğini göstermektedir. Bu gerçek Atatürk devrindeki değerini bugün de muhafaza etmektedir. Esasen bundan dolayıdır ki, Atatürk hiçbir devletle askerî ittifak imzalamamış ve millî bağımsızlığımızı, toprak bütünlüğümüzü ve Cumhuriyetimizi her

şeyden önce kendi milli gücümüze dayanarak korumayı amaç bilmiştir.

Silâhlı Kuvvetlerimizin donatımını, yerli fabrikalardan sağlamak fikri, Atatürk'ün gerçekleştirme yoluna soktuğu fikirlerin başında gelir. Beri yandan, henüz yurt içinde yapamadığımız silâhlar için de bunların başka başka devletlerden sağlanması, böylece milli savunmamızın herhangi bir yabancı Devletin nüfuz ve tesiri altına girmesi tehlikesini titizlikle önlemek, Atatürk devrinde milli savunma politikamızın başlıca amacı olmuştur.

Sayın Milletvekilleri,

Hükümet programında Sovyetler Birliği ile münasebetlerimizin «Bağımsızlık ve toprak bütünlüğüne saygı, hak eşitliği ve ademi müdahale prensipleri dairesinde» devam ettirileceği ve geliştirileceği belirtiliyor. Öteki komşu devletlerle de aynı prensiplere uygun olarak münasebetlerimizin geliştirileceği ifade ediliyor. TİP bu beyanları memnunlukla karşılar. (Alkışlar) Komşularımızla münasebetlerimizin normalleştirilmesinde her iki taraf için büyük yarar vardır. Ancak bir nokta üzerinde durmak isteriz.

Hükümet komşularımız ve Sovyetler Birliği ile münasebetlerimiz konusunda bağımsızlığımız, toprak bütünlüğümüz ve içişlerimize karışmama ilkeleri üzerinde pek haklı olarak hassaslıkla durduğu halde, acaba neden aynı uyanıklık ve hassaslığı Amerika ile münasebetlerimiz konusunda göstermemiştir. (Soldan, gürültüler), (TİP sıralarından alkışlar.) Çünkü biraz önce belirttiğimiz gibi bu münasebetlerin bağımsızlığımızı, egemenlik haklarımızı zedelediği bir gerçektir.

Sayın Milletvekilleri,

TİP'ne göre bağımsızlığımızı, egemenlik haklarımızı herkese karşı aynı titizlik ve kıskançlıkla korumak zorundayız. Bundan dolayı biz bütün devletlerle olan münasebetlerimizde aynı ölçülerin titizlikle uygulanmasını isteriz. Birleşik Amerika Devletleri ve Sovyetler Birliği ile münasebetlerimizin milli bağımsızlığımızı koruma bakımından aynı uyanıklık ve aynı titizlikle ayarlanmasını ve bu iki bü-

yük Devletle münasebetlerimizin aynı mesafede bulunmasını isteriz. Bizim için bağımsızlığımız pahasına bir tercih yapmak söz konusu olamaz. Biz TİP'liler olarak daima Türkiye'yi tercih ederiz. (Alkışlar) Ne Batının ne de Doğunun uydusu olmaya tahammülümüz yoktur. (Alkışlar) Türkiye' de yalnız Türk Bayrağı dalgalanır; yalnız Türk halkının egemenliği yürür. Türkiye Türkiyelilerindir.

Sayın Mlletvekilleri,

Milletlerarası münasebetlerde savunduğumuz bu kıskançça istiklâlci görüş, şüphesiz bizi yalnızlığa mahkûm etmek anlamını taşımaz. TİP Amerika dâhil bütün dünya devletleri ile eşitlik, karşılıklı menfaat ve saygı esasları dairesinde tam bağımsız münasebetler kurulup geliştirilmesini istemektedir. (Alkışlar)

Özellikle bizim gibi Millî Kurtuluş Savaşı vererek bağımsızlıklarına kavuşmuş ve emperyalist ve kapitalist dünyaya karşı koymakta devam eden «3'ncü dünya» devletleri ile yakın münasebetler kurulmasında her bakımdan büyük yarar görmekteyiz.»*

Türkiye tertiplere açık bir ülke haline gelmişti. Seçim yasası değiştiriliyor; Milli İstihbarat Teşkilâtı (MİT), Milli Güvenlik Kurulu, sanki hükûmetin yerini almış, duruma asıl egemen olan kurumlar haline gelmişlerdi. Anayasanın değişmesi gündemde idi. Bu koşullarda gençlerin sıcak provokatörlerden sakınmaları her zamandan daha çok önem kazanmıştı. Kimin ne olduğu belli değildi. Ama düşman belliydi. Neler yapabileceğini tahmin etmek de çok zor değildi. Çevremize dikkatle bakarak; olayları birbirine bağlayan ilişkilerin üzerinde titizlikle durarak birtakım sonuçlara varılabilirdi. Marksist yayınlar, bir kez daha vurgulayayım, neden birdenbire çığ gibi büyüyor ve neden savcılar buna seyirci kalıyordu? Silahlar nereden geliyor ve parasını kim veriyordu. Silahlı eylemle bir yere varılabilir miydi? Silahlar konuşunca hangi taraf savaşı kaza-

* TBMM Tutanak Dergisi, Devre 2, Topl. 1, c. 1, s. 176-178, 7.11.1965

nırdı? Halk silahlı bir eylemi destekler miydi? Silahlı mücadeleyi öneren kitaplar ne zaman ve hangi koşullarda kaleme alınmıştı? Amerika'nın ileri karakolu durumunda olan Türkiye'de bunlar uygulanabilir miydi? Türkiye'nin özel koşulları yok muydu?

1968 Mayısından sonra Avrupa da karışmış, gençler sokaklara dökülmüşlerdi. Ama bizde olaylar durmuyor hızla yayılıyordu. Solcu gençlerin karşısına Komando kamplarında yetiştirilmiş *milliyetçi, mukaddesatçı* Sağcı gençler çıkarıldı. Bu gençler Devleti korumada emniyet güçlerine yardımcı olacaklarını söylüyorlardı.

Giderek olaylar daha büyük boyutlara ulaşıyor ve bu olayların ardında hangi güçlerin bulunduğu ortaya çıkıyordu. 1968 gençlik olaylarından bir, birbuçuk yıl sonra bu olaylardan kimlerin, nasıl yararlanmak istedikleri açıkça görülüyordu. Milli İstihbarat Teşkilâtının, yasaların üstüne çıkarak adeta hükümetin de dışında bağımsız bir güç gibi davrandığını, bir gensoru önergesi ile Meclis gündemine getiriyordum:

«BAŞKAN — Sayın Aybar, buyurun önergenizi izah için.

MEHMET ALİ AYBAR (İstanbul) — Sayın Başkan, sayın milletvekilleri;

Türkiye'de normal sayılmayacak ve herhalde şimdiye kadar toplumca alışılmadık bir dönem yaşandığında öyle zannediyorum ki, herkes mutabıktır. Değerlendirmeler başka türlü olabilir; kimi bu fevkalâde yaşantıyı kötü not vererek değerlendirir, kimi bunu yarınlar için umutla değerlendirir. Fakat herhalde Türkiye'de şimdiye kadar görmediğimiz birtakım işlerin olduğunda şüphe yok. Buna bir ad vermek lâzım gelirse diyebiliriz ki, bu, topluca direnme dönemidir. Türkiye'de geniş kütleler direniyorlar. İşçiler direniyor, köylüler direniyor, esnaf direniyor, öğretmenler direniyor; memurlar, emekliler, öğrenciler direniyor.

Türkiye'de direnmeyen yalnız mutlu azınlık dediğimiz küçücük bir zümreden ibaret.

Değerli milletvekilleri; böyle bir toplumsal olay karşısında meseleyi önemsemek ve üzerinde durarak bunun sosyolojik nedenlerini araştırma mutlaka lâzımdır; eğer Türkiye'yi biz geri bırakılmış bir ülke olmaktan kurtarmak istiyorsak.

Türkiye'de cereyan eden olayları şüphesiz sosyolojik açıdan derin bir tahlile tabi tutmak lâzım; ama yeri burası değil. Onun için bu direnişlerin nedenlerini uzun tahlillere gitmeden sonuç olarak evvelâ arz edeceğim.

Direnme, Türkiye'nin geri bırakılmış bir toplum olmasından ileri geliyor. Asıl neden bu. Yani Türkiye her şeyi ile hızla büyüyen bir toplum; nüfusu artıyor, ihtiyaçları artıyor. Fakat buna mukabil Türkiye'nin ekonomisi, Türkiye' de bilim, teknik, sosyal müesseseler, kurumlar bu ihtiyaçlara cevap verecek bir hızla büyümüyor ve bu durum birtakım tatminsizliklere yol açıyor. Türkiye'de bu durum hiç şüphesiz derin adaletsizliklere de sebebiyet veriyor. Türkiye, milli gelir dağılımı bakımından dünya gözünde en adaletsiz gelir dağılımına sahip memleketlerden biri. Bu itibarla olayları ben şahsan Türkiye'nin yarını için ümit gözleri ile izliyorum. Sözlerim iyi anlaşılsın. Bu toplu direnme dediğimiz olay aslında büyük Türk halk kütlelerinin bilinçlenmesinin hızlandığına işarettir ve bir bakıma da Anayasamızın 28 nci maddesinin öngördüğü bir fikir ifade yoludur.

Geri bırakılmışlık suijeneris, yani nev'i şahsına munhasır ve nedenleri kendinde bulunan bir durum değildir. Geri bırakılmışlık, kapitalist toplumla, ileri kapitalist, dünya kapitalist sistemi ile ilişkisi bulunan memleketlerde müşahede edilen, görülen bir olaydır. Nefsimizde bunun herhalde tecrübesini yaptık. Ta Nizamı Ceditten bu yana kapitalist ilişkileri muhafaza ederek Türkiye gelişmek, kalkınmak için çaba sarf eder ve netice meydanda. Bu, memleketimizde dışa bağlı bir burjuva sınıfının türemesine sebebiyet vermiş, fakat Türkiye ile 200 sene evvel ileri toplum diyebileceğimiz ülkeler arasındaki mesafe gittikçe açılmıştır. Öyle zannediyorum ki, bu objektif müşahedeye hiç

kimse itiraz edemez, bilimsel plânda kaldıkça. Yani Nizamı Ceditten bu yana Batılaşmak, ilerlemek, kalkınmak, yani ileri memleketlere ayak uydurmak için harcadığı bütün gayretlerin bilânçosu Türkiye'de yapıldığında görülecek manzara budur. Türkiye ile ileri toplumların arasındaki mesafe daha fazla açılmış, buna karşılık Türkiye'de dış kapitalizm ile ilişkileri olan küçücük bir azınlığın serveti ve nüfuzu katmerleşmiştir.

Değerli milletvekilleri; ancak öyle bir noktaya geldik ki, işleri eskiden olduğu gibi çekip çevirmek artık mümkün değildir. Belki de, belki değil elbette ki bundan dolayı bu topluca direnme dönemine girmiş olmamızdan ötürü işler artık eskisi gibi kolay çekilip çevrilmiyor.

Arkada bıraktığımız yıl, iktidardaki yönetici ve egemen sınıflar için başarılı geçmemiştir. Türkiye birtakım ekonomik tedbirler almak mecburiyetinde kaldı ve maalesef bu alınan tedbirlerin Türkiye'yi bir an önce geri kalmışlıktan kurtaracak istikamette şeyler olmadığı da malûmdur. Bu itibarla bugün egemen çevreler, yönetici çevreler Türkiye'de başka bir yönetim tarzı tezgâhlamak mecburiyetini hissetmiştir. Gerçekten nasıl Türkiye bugün topluca direnme döneminde yaşıyorsa, bunun tabii ve paralelinde bulunan bir kavram olarak yavaş yavaş Türkiye'nin polis tertipleri, polis komploları dönemine de girdiğini müşahede ediyoruz. Gerçekten AP iktidara geldiği tarihten bu yana polis 27 Mayıs'tan önceki düzeye doğru yönelmiş bulunuyor genellikle. Yani keyfi hareket ediyor, kanun tanımıyor, öğrenci yurtlarını ve fabrikaları sanki düşman mevzileriymiş gibi basıyor, dayak atıyor, işkence yapıyor. Bütün bunlar polisin kendi inisyatifi ile yaptığı işler değildir. Bütün bunlar, hâkim sınıfların, Anayasa düzeni içinde, bugünkü Anayasa düzeni içinde hayatlarını idame etmek ümidini yitirdiklerinin nişanesidir.

Son hafta bu bakımdan son derece hareketli geçti. Bir soygun olayı oldu. Bu soygun olayından sonra polis Orta-Doğu Teknik Üniversitesini ve bir süre sonra da Siyasal Bilgiler Fakültesini bastı. Siyasal Bilgiler Fakültesinde cere-

yan eden olayların dehşetini öyle zannediyorum ki, gazetelerde hepimiz gördük. Bu baskınlar öyle anlaşılıyor ki, Hükümetin bugün içinde bulunduğu durumda bir taşla bir kaç kuş vurma maksadını istihdaf ediyor. Filhakika vergilerin, zamların büyük halk kütlelerinde yarattığı hoşnutsuzluğu Hükümet, husumeti öğrencilere, üniversite öğretim üyeleri üzerine çekmek suretiyle izale etmek, ortadan kaldırmak istiyor ve büyük halk kütlelerinde ıstıraplarının bu öğrencilerin arasındaki nizadan doğduğu intıbaını yaratmak için gayret sarfediyor.

Hükümetin bu olaylarla hedef aldığı ikinci gaye: Şiddet tedbirlerini biran önce Meclisten geçirmek imkânını elde etmektir. Gerçekten duyuyoruz, beyanatlar veriliyor; «Eldeki kanunlar yeterli değildir, eldeki kanunların boşluklarından istifade edenler vardır. Bunlara karşı kanunlar daha şiddetlendirilmelidir» gibi iktidarın bir tutum içinde olduğunu bir süreden beri müşahede ediyoruz.

Binaenaleyh polis baskınları böyle bir ortamın yaratılması ve kanunların geçirilmesini hiç şüphesiz kolaylaştıracak bir unsur.

Nihayet Hükümetin vurmak istediği kuşlardan biri de, bu arada Anayasayı büsbütün uygulanmaz hale getirerek sol muhalefeti tasfiye etmektir. Benim gördüğüm, polis rejimine doğru gidişte ilk müşahede ettiğim politik hedefler bunlardır. Gerçekten polis çevrelerinin takındığı tavır ve davranışlar bir süreden beri izlenilirse görülür ki, bunlar çok büyük bir şiddetle hareket eden ve eğitilmiş, bilinçli kadrolar halinde hareket eden gruplar haline gelmiştir. Bir öğrenci yurdu basıldığı zaman, meselâ Siyasal Bilgiler Fakültesinin basılışında; burada Sayın Bakan ifade etti; 20 kadar öğrenci silâh atarak yurda sığınmışlar, fakat —taarruza geçen diyeceğim artık— polis sayısı binlercedir. 20 öğrenciyi yakalamak için binlerce polis harekete geçiriliyor. Nitekim bunun gibi birkaç ay öncesi Doğu ve Güney - Doğu illerimizdeki komando harekâtı da aynı tedhiş ve sindirme amaçlarına yönelmiş hareketlerdi.

Şimdi her sınıftan, halkın her tabakasından pekçok

kimsede şöyle bir kanaat hâsıl oluyor: Diyorlar ki; «Bu demokratik rejim bize gelmez. Bize tatlı bir diktatörlük lâzım». Ben bu sözü muhtelif sınıflarda bulunan, muhtelif tabakalara mensubolan kimselerden işittim. Öyle zannediyorum ki, Hükümetin ve hâkim çevrelerin arzu ettikleri de budur. Demiyorum ki, Anayasa düzeni, parlamenter rejim ilk ağızda hemen kaldırılacaktır. Hayır. Parlamenter rejim sureta muhafaza edilmekle beraber Parlamento rejiminin arkasında demir elli —bir iltibasa mahal vermemesi için çelik elli diyeyim— bir üst Hükümet iktidarı kullanacaktır. Varılmak istenen hedef budur. Çünkü bütün bu huzursuzluk, bunalım, toplu direnişlerden kimin faydalandığı sorusunu sorarsak durum iyice aydınlanır. Yani acaba bu kargaşalıklar, bu talebe hareketleri, buna karşı polisin gösterdiği şiddetli tepki sağ kanada mı yarar, sol kanada mı? Bu sorunun cevabı bir komplolar ve tertipler dönemine girdiğimizi pek açık şekilde gösterir mahiyettedir.

Oysa Anayasamız, polis ve vazife salâhiyet Kanunu, Toplum Polisi hakkındaki Kanun polisin suç işlediği zannedilen kimselere karşı bu şekilde muamele etmesini kesinlikle önleyecek hükümler taşır. Polis Vazife ve Salâhiyet Kanununun 1 nci maddesinde polisin halkın ırz, can ve malını koruyacağı, mesken masuniyetini koruyacağı hattâ yardıma muhtacolan çocuk, alil ve âcizlere yardım edeceği yazılıdır. Demek ki, kanun koyucu önünde polis, halkın güveneceği, sığınacağı bir melce olarak düşünülmüştür. Keza toplum zabıtası kurulması hakkındaki 654 sayılı Kanunun 1 nci maddesinde de toplum polisinin Cumhuriyet ve Cumhuriyet düzenini demokratik usullerle koruyacağı söylenmektedir. Buna Anayasamızın 8 nci maddesini de eklersek, yani Anayasa hükümlerinin bütün Devlet organları ve kişiler için bağlayıcı nitelik taşıdığı hakkındaki 8 nci madde hükmünü de eklersek bundan çıkan sonuç şu olur: Polis ister toplum polisi olsun, ister başka bir kategoriye dâhil polis olsun, topluca köy baskınları yapan komando birlikleri insanlık haklarına saygılı davranmak mecburiyetindedir. Bunun aksini iddia etmek mümkün değildir.

Denilecek ki; «E, suç işliyor. Suç işleyenleri yakalamak lâzım». Evet.. Demokratik memleketlerde suç işleyenleri yakalamanın tıpkı Toplum Zabıtası Kanununun 1. maddesinde işaret edildiği gibi demokratik usullerle yapılması şarttır. Filhakika Toplum Zabıtası Kurulması hakkındaki 654 sayılı Kanunun 1. maddesinde Toplum Polisinin Cumhuriyet ve Cumhuriyet düzenini demokratik usullerle koruyacağı ifade edilmiştir. Oysa polisin tutum ve davranışları değil Anayasaya, değil kendi kuruluş kanunlarına, en asgari insaf duygularına bile sığmayacak bir şiddet arz etmektedir. Şüphesiz bütün polisleri bu ifadem içine almıyorum. Bunun istisnası da vardır, ama vazifeye gönderildikleri zaman vicdanlarını susturup, demin ifade ettiğim şekilde sanki düşman mevzilerine saldırıyormuşcasına gençlerin üzerine, işçilerin üzerine saldırılmaktadırlar.

Dünkü gazetelerle intişar eden fotoğraflar Sayın İçişleri Bakanınca görülmüşse —ki, elbette görülmüştür— burada bundan iki gün evvel ifade buyurdukları sözleri bugün nasıl tekrarlayabileceklerini cidden merak ediyorum. Sayın İçişleri Bakanı burada; «Biz kanun adamıyız, polisimiz de kanuna saygılı olarak hareket eder, davranır» buyurmuşlardı. Halbuki gazetelerde çıkan fotoğrafların bu ifade ile hiçbir münasebeti olmadığını ve Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğrenci Yurdunun düşman taarruzuna, tecavüzüne uğramış bir manzara arz ettiğini ortaya koymuştur.

Binaenaleyh kanunlar aksini söylerken, Anayasa aksini söylerken bu yolda bir davranışa itelenmiş olan polislerin, İçişleri Bakanı olarak Meclis karşısında sorumlu olan Sayın Bakanın herhalde Meclis önünde bu fiillerden dolayı hesap vermesi zorunluluğu vardır kanısındayım.

HASAN TOSYALI (Kastamonu) — Talebelerinkini de söyle.

MEHMET ALİ AYBAR (Devamla) — Şimdi başka bir konuya geçiyorum:

644 sayılı Kanunla bir Milli İstihbarat Teşkilâtı kurulmuştur. Bu teşkilât Başbakanlığa bağlıdır. Millî İstihbarat

Teşkilâtı Devletin güvenliğini sağlamak için plânlar yapılmasında Hükümete yardımcı olmak, millî güvenlikle ilgili daireler arasında koordinasyonu sağlamakla görevlendirilmiş bir kuruldur ve bu kurula her hal ve kârda millî güvenliği ilgilendiren konular dışında vazife verilemeyeceği pek açık ve kesin olarak Kanunun 3. maddesinin son bendinde ifadesini bulmuştur.

Öteden beri duyarız, biliriz; Millî İstihbarat Teşkilâtı telefonları dinler, mektupları açar ve başka işler de yapar. Ama bu, partinin teşkilâtına yazdığı bir mektup içinden Millî Emniyet Hizmetleri Başkanvekilinin imzasını taşıyan resmi bir talimat çıkıncaya kadar nihayet söylenti mahiyetinde idi. Halbuki şimdi artık kesinlikle biliyoruz ki, Millî İstihbarat Teşkilâtı Anayasayı çiğnemektedir, kanunları çiğnemektedir, Ceza Kanununu çiğnemektedir ve kendi kuruluş kanununu çiğnemektedir. Filhakika Millî İstihbarat Teşkilâtını herhalde Anayasanın 8. maddesinin dışında saymak için geçerli hiçbir sebep yoktur. Anayasanın 8. maddesi bilindiği gibi yasama, yürütme ve yargı organlarını, idareyi ve kişileri istisnasız olarak Anayasa'daki hükümlerle bağlar. Bu itibarla, Millî İstihbarat Teşkilâtı da Anayasa'ya saygılı davranmak mecburiyetindedir. Oysa, şu bildiğiniz misalin gösterdiği gibi, bir partinin postadan teşkilâtına gönderilmiş mektubunu almış, açmış, okumuş ve içine bir talimatname koymuştur. Kendi teşkilâtına hitaben kaleme alınmış talimatname. Talimatnamede Maliye Hesap Uzmanı İbrahim Uzun adındaki vatandaşımız hakkında istihbarat yapılması istenmekte; ideolojik ilişkileri, temasları öğrenilip başkanlığa bildirilmesi talebedilmektedir. Bu talep karşısında insan hakikaten kendi kendine soruyor. Acaba, İbrahim Uzun ne gibi suçlar işlemiştir ki, Millî İstihbarat Teşkilâtı gibi son derece önemli bir kuruluş kendisi hakkında ayrıca bir rapor tanzim edilmesini istemiştir. Cevabı yazılan talimatnamede var. Yazılan talimatnamede deniliyor ki, bu İbrahim Uzun, Doğan Avcıoğlu'na mektup yazmış ve Kuşadası'nda kurulan Kuştur Şirketinin —ki, ifade edildiğine göre Demirel'ler bu şirkette büyük hisse sa-

hibi imişler— Hazine arazisi üzerinde yapıldığını beyan etmiş, ayrıca İzmir - Kuşadası yolunun Kuştur Şirketi lehine güzergâh değiştirdiğini ileri sürmüştür.

Değerli milletvekilleri; Millî İstihbarat Teşkilâtının görevleriyle şu talimatın istihdaf ettiği gaye arasında uçurumlar olduğunu teslim etmemek mümkün değildir. Filhakika, Devletin millî güvenlik politikası ile ilgili plânların hazırlanmasında esas olacak millî güvenlikle ilgili istihbaratı Devlet çapında istihsal etmek ve bu istihbaratı başta Başbakan olmak üzere ilgili makamlara ulaştırmak. İstihbarat ile uğraşan daireler arasında koordinasyonu sağlamak, psikolojik savunma icaplarını yapmak ve istihbarata karşı koymakla görevli bulunan bu Kurulun, İbrahim Uzun adındaki vatandaşımızın yazdığı mektup ile uzaktan yakından hiçbir münasebeti olmamak icabeder; eğer bu teşkilât kanuna saygılı, Anayasa'ya saygılı olarak davranırsa.

Bu mektup hadisesi birkaç bakımdan önemli. Evvelâ, demek ki Türkiye'de böyle bir teşkilât var. Anayasanın 17. maddesini pervasızca çiğneyebiliyor, mektupları açıyor, okuyor ve bunları değerlendiriyor. Demek böyle bir teşkilât Türkiye'de var ve Anayasanın 17. maddesi de haberleşmenin gizliliğine dokunulamayacağını kesin olarak söylemekte, ancak yetkili hâkim kararı ile gizliliğe el atılabileceğini ifade etmektedir. Tesbit edilmiştir ki, Türkiye'de Anayasa'nın bu hükmüne sırt çevirmiş bir teşkilât mevcuttur. Bu teşkilât kendi kuruluş kanununa da aykırı hareket etmiştir. Çünkü, İbrahim Uzun'un mektuplarını da açmıştır. Çıkan talimattan ve ek yazıdan öyle anlaşılıyor. İbrahim Uzun'un daha evvelce Doğan Avcıoğlu'na gönderdiği mektupları da açmıştır. Demek ki, hem Anayasa bakımından, hem Ceza Kanunumuzun 195 ilâ 200. maddeleri hükümleri muvacehesinde bu teşkilât mensubu ve talimatın altında imzası bulunan İzzettin Cebe herhalde suç işlemiş durumda bulunmaktadır. Fakat bunun bir başka önemli noktası da vardır. Bir partinin mektubunu açmıştır.

Sayın milletvekilleri; Anayasa'mızın 56. maddesi, ister iktidarda, ister muhalefette olsunlar bütün partileri demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurları saymıştır. Üstelik, bütün partilerin serbestçe faaliyette bulunacaklarını ifade etmiştir. Bir partinin mektubu açılırsa, o parti serbestçe faaliyet gösteren parti olmaktan çıkar. Çünkü, Millî İstihbarat Teşkilâtı Başbakana bağlıdır. Başbakan bir partinin başkanıdır. Her parti kendi teşkilâtına stratejisi, taktiği hakkında başka partilerden gizli tutabileceği malûmat aktarabilir, verebilir; hakkıdır. Demek ki, bu gizlilik ortadan kalkacaktır ve böylece Anayasa'nın 56. maddesinde ister muhalefette, ister iktidarda olsunlar bütün siyasi partilerin demokratik düzenin vazgeçilmez unsurları oldukları hakkındaki hüküm de buz üstüne yazılmış bir yazı derecesine inecektir.

BAŞKAN — Sayın hatip, sürenizin bitmesine üç dakika var, hatırlatırım.

MEHMET ALİ AYBAR (Devamla) — Sayın Başkan, üç dakikada bu konuşmayı toparlamam mümkün değildir. Onun için...

BAŞKAN — Toparlamanızı rica edeceğim, efendim.

MEHMET ALİ AYBAR (Devamla) — Meclis'in, lûtfen konuşmama bir süre daha devam etmeme müsaade etmeleri için oylarına müracaat buyurun.

BAŞKAN — Sayın hatip, şimdi karar istihsal edildi. Toparlamanız için üç dakika var. Birkaç dakika daha müsaade edebiliriz. Siz buyurun, toparlamanızı rica ediyorum. Zaman dolmuştur.

MEHMET ALİ AYBAR (Devamla) — Sayın Başkan, toparlanacak bir konu olsa, toparlayayım; yani bu demektir ki, kâğıdını toparla, in aşağıya. Maksat bu ise, aşağıya ineyim; ama eğer ciddiyetle bir mesele üzerinde eğiliyorsak, o zaman anlatmam lâzım.

BAŞKAN — Sayın hatip, ben her konuşmacıdan sonra bir karar alırsam, nasıl iş yapabilirim?.. Üç dakikanız vardır eğer toparlayamazsanız, üç dakika daha verebiliriz, mümkündür.

MEHMET ALİ AYBAR (Devamla) — Sayın Başkan, Meclisimizde yerleşmiş bir gelenek vardır...

BAŞKAN — Buyurun siz; konuşun, toparlayınız efendim.

MEHMET ALİ AYBAR (Devamla) — Bu geleneğe göre..

BAŞKAN — Sayın hatip, kaç dakikada toparlayabilirsiniz?..

MEHMET ALİ AYBAR (Devamla) — 20 dakikada bitirebilirim ve çok hızlı okumak suretiyle.

BAŞKAN — 20 dakika süre istiyorsunuz?.

MEHMET ALİ AYBAR (Devamla) — Evet efendim.

BAŞKAN — Sayın hatip, 20 dakika daha süre istemektedir. (AP sıralarından «Daha şimdi karar aldık» sesleri).

MUSA DOĞAN (Kars) — Sayın Başkan, niye karar alıyorsun?..

BAŞKAN — Müsaade buyurun efendim, (CHP sıralarından «Oyla, oyla» sesleri) müsaade buyurun efendim.

MUSA DOĞAN (Kars) — Sayın Başkan, biraz evvel karar alıyorsun, şimdi tahsis ediyorsun. Karar üzerine karar olur mu?..

BAŞKAN — Sayın hatip, bu konuda biraz önce alınmış bir karar vardır. Ben size zamanınız dolduktan sonra üçbeş dakika daha arkadaşlarımın müsamahasına sığınarak zaman ayırma imkânını arıyabilirim. Teamül de budur. Rica ediyorum, toparlamaya çalışınız efendim. Sayın hatip, 10 dakika içinde toparlayabilir misiniz?.

MEHMET ALİ AYBAR (Devamla) — Sayın Başkan, bu gibi hallerde Meclisimizde teessüs etmiş bir teamül vardır. O teamülü uygulamanızı rica edeceğim. Eğer arkadaşlar beni konuşturmak istemezlerse, elbet sükût eder, inerim. Gayet basit.

BAŞKAN — Sayın hatip, biraz evvel karar istihsal ettik. Biraz önce alınan karar üzerine karar alacağız. Her hatipten sonra karar alınacaksa, o zaman bunun ciddiyeti

kalmaz. İstirham ediyorum, sözlerinizi tamamlayınız, efendim.

MEHMET ALİ AYBAR (Devamla) — Söz konusu olan karar alındığı zaman, hâdisenin mahiyetini milletvekilleri belki de bilmiyorlardı. (AP sıralarından «Nasıl bilmiyoruz» sesleri.) Şimdi konuşmaya başladıktan sonra çok daha vuzuha kavuşmuştur. Oylarsanız, bu konuşmayı bitiririm. Yok oylamayacaksanız...

BAŞKAN — Sayın hatip, sözlerinizi toparlayınız efendim.

MEHMET ALİ AYBAR (Devamla) — Yani Sayın Başkan, benim konuşmadan inmemi mi istiyorsunuz?.. Bunu açık ifade buyurun, konuşmayayım, ineyim.

BAŞKAN — Efendim, karar istihsal edilmiştir. Yüce Meclis bu konuda karar vermiştir.

MEHMET ALİ AYBAR (Devamla) — Yüce Meclis karar verir. Verdikten sonra gereğine göre uzatma hususunda ayrıca karar verir. Bu teamül olmuştur Meclisimizde.

BAŞKAN — Efendim, üç dakika daha istiyorsanız, bu mümkündür; fakat siz 20 dakika istiyorsunuz, bu olmaz. Sayın hatip, istirham ediyorum... (CHP sıralarından «Oya sunacaksın sayın Başkan» sesleri) 20 dakika istiyor, efendim. Ayrıca bir takrir verirsiniz, müzakere edilir efendim. Verilsin bir takrir.

MEHMET ALİ AYBAR (Devamla) — Sayın Başkan, ben 20 dakikada konuşmamı süratle okuyup, tamamlayacağımı umuyorum. Okuyacağım, konuşmayacağım ama 20 dakikadan evvel de bitiremeyeceğimi zannediyorum. Onun için 20 dakika dedim. Oylama lûtfunda bulunursanız, Meclis tasvibeder veya etmez. Ben de ona göre bir tutum içine girerim.

BAŞKAN — Sayın önerge sahibi Mehmet Ali Aybar konuşmasını 20 dakika içerisinde toparlayacağını ısrarla beyan etmektedir. Bu hatibe munhasır olmak üzere kendisine 20 dakika daha konuşma imkânı tanınmasını kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir. Buyurun sayın hatip.

MEHMET ALİ AYBAR (Devamla) — Millî İstihbarat Teşkilâtının politik bir skandal teşkil eden mektup olayı, üzerinde birçok yönden durulması gereken bir nitelik arz ediyor. 644 sayılı Kanunun 3. maddesinin (A) bendine göre, Millî Emniyet Hizmetleri Başkanlığının görevleri, millî güvenlik ile ilgili istihbarata esas olacak haberleri toplamak ve istihbarata karşı koymaktır. Kanunun belirlediği bu görev içinde Demirellerin yıpranması veya yıpranmaması, Kuştur Şirketinin korunması veya korunmaması ve bu konularda fikir yürüten bir vatandaşımızın temasları, faaliyetleri ve ideolojik durumu hakkında bilgi toplaması gibi hususlar herhalde yer almamaktadır. 644 sayılı Kanunun 3. maddesinin son fıkrası MİT'e yukarda özetlediğim görevler dışında hizmet yüklenemeyeceğini ve bu teşkilâtın Devletin güvenliği ve millî politikası ile ilgili istihbarat hizmetlerinden başka istikametlere yöneltilemeyeceğini ifade etmektedir. Şu halde, Millî Emniyet Hizmetleri Başkan Yardımcısı vazifesini kötüye kullanarak Devletin bu pek önemli hizmetleriyle yükümlü bulunan bir teşkilâtını kanun dışı istikametlere yöneltmiştir.

İkincisi; İbrahim Uzun adındaki vatandaşımızın mektuplarını kontrol etmiştir. Aynı kontrolun Doğan Avcıoğlu'nun mektupları hakkında da yapıldığı anlaşılmaktadır.

Üçüncüsü; bir siyasi partinin teşkilâtiyle mektuplaşmasını denetlemektedir. Bu husus ayrı bir önem taşır. Zira Anayasamız siyasi partileri ister iktidarda, ister muhalefette olsunlar demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurları saymış, ayrıca siyasi partilerin serbestçe faaliyette bulunacaklarını belirtmiştir.

Bu hususta Anayasa Mahkememizin ilginç bir kararını arz etmek istiyorum. 6.5.1968 tarih, esas 1968/15 sayılı kararda Anayasa Mahkememiz partilerin serbest faaliyetinden ne anladığını açıklığa kavuşturmuştur. Der ki bu kararında: «Serbestçe faaliyette bulunma deyiminden ereğin, siyasi partilerin davranışları karşısında birtakım fiilî engeller ve müdahaleler çıkartılmaması olduğu gibi, bunların Anayasa ile tanınmış haklarını kullanmalarının kanun-

larla dahi engellenmemesi olduğu ortadadır» demektedir. Bu karar Yüksek Mahkemenin çok partili siyasi hayatı nasıl titizlikle korumak istediğini pek açık bir surette göstermektedir.

Tekrar edelim; bu gibi fiiller çok partili siyasi hayatı temelden zedeleyici, yok edici nitelik taşırlar. Kaldı ki, böyle bir fiil Anayasamızın 15 ve 17. maddelerine göre de yasak fiillerdendir. Anayasanın 15. maddesi; «Usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz» der. Oysa İbrahim Uzun'un kâğıtları aranmış, İşçi Partisinin kâğıtları aranmıştır. 17. maddesinde de haberleşmenin gizliliğinden bahseder. «Kanunun gösterdiği hallerde, hâkim tarafından kanuna uygun olarak verilmiş bir karar olmadıkça, bu gizliliğe dokunulamaz» demektedir. Ceza Kanunumuzda «Sırrın masuniyeti aleyhinde cürümler» başlığı altında aynı doğrultuda hükümleri 195 ilâ 200. maddelerinde müeyyidelere bağlamıştır.

644 sayılı Kanunun 1. maddesine göre, Millî İstihbarat Teşkilâtı Başbakanlığa bağlıdır. Bu husus MİT'in Başbakana karşı sorumlu olduğunu ve Başbakanın da MİT'in fiillerinden dolayı Meclise karşı sorumlu olduğunu gösterir. Bu açıklamalardan sonra Sayın Başbakan, «Acaba hangi kanunu çiğnemişiz?» diye hâlâ soru sorabilecek midir?

Bu vesile ile hayati diyebileceğim bir nokta üzerinde durmak isterim: Milli İstihbarat Teşkilâtı aslında dışa dönük bir görevle yükümlüdür. Devletin güvenliği ile ilgili istihbarat toplamak ve istihbaratı önlemektir görevi. MİT'in görevi bir yönüyle de yurt içine dönüktür. Ne var ki, kanunun maksadının titizlikle göz önünde bulundurulması zorunluğu vardır. 644 sayılı Kanun MİT mensuplarının faaliyetlerini Devlet güvenliğinin korunması maksadına dayandırmıştır. Şayet bu maksat gözden kaçırılırsa MİT'in yaptığı iş âdi bir jurnalcılık şeklini alır. Her hal ve kârda MİT'in faaliyetleri de Anayasa ile sınırlıdır. MİT'in gerçekten bu sınırlar içinde kalıp kalmadığını, 644 sayılı Kanunun maksadına sadakatle hizmet edip etmediğini Başba-

kan denetleyecektir. MİT'in suçüstü yakalandığı bu olayda Başbakanın görevini yapmadığı ortaya çıkmıştır.

Üzerinde durulması gereken bir başka husus daha var: Millî İstihbarat Teşkilâtı millî güvenliği koruyucu istihbarat yapmak ve karşı istihbaratı önlemekle görevlidir. Millî güvenlik kavramı kimseyle paylaşılamayacak, niteliği itibariyle paylaşılması mümkün olmayan bir kavramdır. Üzerinde kıskançlıkla, titizlikle eğileceğimiz, titreyeceğimiz bir kavramdır.

Şimdi sormak isterim; millî güvenliğimizle ilgili istihbarat, bu istihbarata dayalı plânlar ve yalnız bizim olması gereken bütün bu Devlet sırları NATO üyesi olduktan, Silâhlı Kuvvetlerimizi yabancılarla bütünleştirmeyi kabul ettikten ve Amerikan istihbarat servisleriyle işbirliğine geçtikten sonra acaba ne kadar bizim diyebileceğimiz bir nitelik taşımaktadır? Amerikan istihbarat servisleriyle işbirliği, olayları Amerika gözüyle görüp değerlendirme gibi bir sonuç yaratmamış mıdır? Zira bir büyük Devletle bir küçük Devletin askerî ittifak kurmaları büyük Devletin lehine, küçük Devletin aleyhine sonuçlar doğurur. Bu, eşyanın tabiatından gelmektedir, kaçınılmaz bir sonuçtur. Şayet bu böyle ise, egemen ve yönetici çevrelerin sol düşmanlığının ilham perisini sadece içeride aramamak gerekir.

Türkiye'de polis devletinin son zamanlarda daha da güç kazandığını görüyoruz: Polis devleti güzel bir şey değildir. Gizli polis iktidara, Hükümete hizmet eder. Bu arada iktidara gelme ihtimali olanlara da hizmet eder. Kimsenin şüphesi olmasın, açılan mektuplar, dinlenen telefonlar yalnız solcularınkiler değildir. Sayın Demirel Başbakanlıktan düştükten sonra gizli polis ortaya bir Demirel dosyası çıkarırsa hayretle karşılanmamalıdır. Ama ne olursa olsun MİT'in Anayasa dışı, Ceza Kanunu hükümlerine aykırı icraatının hesabını biz Başbakandan sorarız. Anayasaya, kanuna göre Meclis önünde sorumlu olan odur.

Bir başka noktaya geçiyorum; Başbakan AP yöneticilerine hitaben dün yaptığı konuşmada «Anayasa kuruluşları Hükümetin yanında veya karşısında değil, Anayasa-

nın kendilerine tanıdığı yerde olacaktır» demiş. Başbakanın bu sözlerini önce Hükümetin kendisi için uygulamak lâzım. Zira Hükümet, Anayasanın kendisine gösterdiği yerde değil, türlü nedenlerle Hükümetin za'fa düşmesi, acz içinde bulunması Anayasanın iç dengesinin bozulmasına sebebolmuştur. Anayasanın kurduğu yetkiler hiyerarşisinde sınır tecavüzleri meydana gelmiştir. Bir süreden beri Millî Güvenlik Kurulunun âdeta bir üst Hükümet gibi hareket ettiğine şahidoluyoruz. Millî Güvenlik Kurulunun 23 Ocak tarihli gazetelerde yayımlanan son bildirisinde vatandaşta tereddüt ve endişe uyandıran fikirler ileri sürüldüğü, anayasal hakların kötüye kullanıldığı, huzur bozmaya yönelmiş olayların kesin olarak önlenmesine zaruret hâsıl olduğu veya üniversite özerkliğini korumanın sadece üniversiteye değil Hükümete de düştüğü, üniversite özerkliğinin Anayasanın 21. maddesi hükümlerini ortadan kaldıracak biçimde yorumlanamayacağı veya aşırı uçların demokratik rejimi hedef aldığı ve yurt bütünlüğünü bozmaya yöneldiği, bundan dolayı kanunlardaki boşlukların doldurulması için gerekli tedbirlerin alınmasının uygun görüldüğü ifadeleri yer almaktadır.

Milli Güvenlik Kurulunun olaylar hakkındaki son bildirisinin son derece yüzeyde kalan hükümlerden ibaret olduğu noktası üzerinde duracak değilim. Biz meseleyi başka bir açıdan ele alacağız. Millî Güvenlik Kurulunun böyle bir bildiri yayımlamaya Anayasa ve kanun muvacehesinde yetkisi bulunup bulunmadığını inceleyeceğiz. Bu konuda önce Anayasamızın 111. maddesi var. Buna göre «Millî Güvenlik Kurulu, millî güvenlikle ilgili kararların alınmasında ve koordinasyonun sağlanmasında yardımcılık etmek üzere, gerekli temel görüşleri Bakanlar Kuruluna bildirir.» Maddenin gerekçesinde de şöyle denmektedir: «Yurt müdafaasının genel prensiplerini ve siyasetini tesbit etmek için ilgili bakanlardan ve Genel Kurmay Başkanından müteşekkil yüksek bir kurul bütün modern devletlerde yer almış bulunmaktadır. Nitekim bizde de 5399 sayılı Kanunla bu müessese ihdas edilmişti. Modern Anayasa temayül-

lerine uyularak bu müessese bir Anayasa organı haline getirilmiştir.»

Anayasanın 111. maddesine dayanılarak çıkartılan 129 sayılı Millî Güvenlik Kurulu Kanununun 2. maddesi de, «Millî Güvenlik Kurulu, milli güvenlikle ilgili kararların alınmasında ve koordinasyonun sağlanmasında Bakanlar Kuruluna yardımcılık etmek üzere» dedikten sonra milli güvenlik politikasının esaslarının hazırlanması, bu politikanın tadil ve tashihi, milli güvenlik konularının her biri için millî plân ve programların hazırlanması, Devlet teşkilâtına, özel müesseselere ve vatandaşlara düşecek topyekûn savunma ve milli seferberlik hizmetlerinin tesbiti gibi yurt savunmasıyla ilgili yardımcı görevler sayılmaktadır. Yürürlükten kaldırılmış 5399 sayılı Milli Savunma Yüksek Kurulu Kanunu da aşağı - yukarı aynı hükümleri ihtiva etmekte ve bu kurulun munhasıran milli savunma ve güvenlikle ilgili kararların alınmasında Hükümete yardımcı olacağı tasrih edilmekte idi.

Anayasanın ve kanunun yukarda özetlenen hükümleriyle Millî Güvenlik Kurulunun son bildirisinde ele aldığı konular ve bildirinin taşıdığı eda karşılaştırılacak olursa, açık bir yetki tecavüzü veya saptırılması karşısında bulunulduğunda tereddüt edilemez. Bir süredir Milli Güvenlik Kurulunun Hükümetin arkasında, fakat üstünde politik yüksek bir kurul durumunda hareket ettiği gözden kaçmamaktadır. Bu hususu 22.6.1970 günlü birleşimde Yüce Meclisin dikkat nazarlarına sunmuş, «Sıkıyönetim ilânını, acz içine düşmüş Hükümetin, idareyi, Anayasanın şekli varlığı muhafaza edilerek askeri yönetimlere devri biçiminde, yani Türkiye'ye özgü bir Yahya Han rejiminin uygulanmasına ilk adım olarak telâkki ediyorum» demiştim. Aynı hususlara sıkıyönetimin kaldırılması talebini ihtiva eden 1 Temmuz 1970 günlü dilekçemde de temas etmiş, Anayasal kurum ve kuruluşların paravanası arkasında Türkiye kadife eldivenli bir çelik elin yönetimine doğru hızla yol almaktadır diyerek olayı Türkiye Büyük Millet Meclisinin dikkatine de sunmuştum. Bu yetki aşması veya saptırması-

nın da tıpkı daha önceki olaylarda olduğu gibi Meclis önünde sorumlusu Başbakan, İçişleri Bakanı, Ulaştırma Bakanı ve Anayasanın 105. maddesi gereğince toptan Bakanlar Kuruludur.

Gerçekten Hükümetin başı olarak, gerek emniyet kuvvetlerinin kanun dışı tutum ve davranışlarından, gerek MİT'in Anayasayı hiçe sayan hareketlerinden, gerekse Milli Güvenlik Kurulunun yetkisini aşan bir tutum ve davranış içine girmesinden hep Başbakan sorumludur.

İçişleri Bakanı ile Ulaştırma Bakanına gelince: Birincisi emniyet kuvvetlerinin Anayasa dışı, hukuk dışı tutum ve davranışlarından; ikincisi de PTT sorumlularının Anayasanın açık hükümlerini ve Ceza Kanunumuzun 195 ilâ 200. maddelerini hiçe sayarak mektupların MİT tarafından açılarak kontrol edilmesi suçuna iştirak etmelerinden ötürü ve Anayasa'nın 105. maddesinin 2. fıkrası gereğince sorumludurlar. Nihayet aynı maddenin 1. fıkrasına göre Bakanlar Kurulu yürütülen siyasetten birlikte sorumlu olduklarından Hükümetin sorumluluğu da şüphe götürmemektedir.

Başbakan olay gösterilmediğinden, kanun maddesi zikredilmediğinden hep şikâyet eder. Sanırım bu kez şikâyet edemeyecektir: Olaylar bir bir ortaya serilmiş; bu olayların hangi kanunlara ters düştüğü açıklanmıştır.

Türkiye derin bir bunalım içindedir. Şiddet tedbirleriyle Türkiye'yi bunalımdan kurtarmak mümkün değildir. Sayın Başbakan bir gazeteye verdiği demeçte; «Türkiye'de âdet haline geldi; bir sıkıntıdan mı bahsediyorsunuz, Efendim, o meselenin halli için evvelâ sosyal ve ekonomik meselelerin hallî lâzımdır! deniyor» şeklinde, ekonomik ve sosyal meselelerin ileri sürülmesinden dert yanmıştır. Ama ne yapalım ki gerçek bu merkezdedir.

Türkiye geri kalmış bağımlı bir toplum. Geri kalmışlık dünya kapitalizminin bir ürünü. XVIII. yüzyıl sonlarına kadar Osmanlı Devleti, tersanelerinde, yabancı devletlerin sipariş ettiği gemileri yapardı; sonra Batı kapitalizminin bir yarı sömürgesi durumuna düştü. Bir Millî Kurtuluş Sa-

vaşı verdik; hem de zafere ulaştık savaş meydanlarında ama, bizi dünya kapitalizmine bağlayan bağlar koparılamadığı için, Milli Kurtuluş Savaşımız, bizi, geri bırakılmışlıktan kurtulmanın yolu üzerine oturtamadı.

Bugün bunalımın, toplu direnmelerin temelde yatan nedeni budur. Biliyorum, benden sonra bu kürsüyü işgal edecek olanların neler söyleyeceklerini biliyorum. Biz, dünya kapitalizminin bizi sömüren, geri bırakan bağlarından kurtulalım derken; bir yeni bağlantı içine girmeyi aklımızın köşesinden geçirmiyoruz. Biz, Türkiye'nin bağımsızlığına kıskançlıkla sahip çıkarak, bürokratik bir yönetime gitmeden; emekçi halkımızın güler yüzlü sosyalizmi kuracağına inanıyoruz.

Yüce Meclise, bana konuşmamı bitirme fırsatı verdiği için teşekkür eder; gensoru açılması hakkındaki teklifime müspet oy kullanmanızı rica ederim.

Saygılarımla.»*

MİT, MİLLÎ GÜVENLİK KURULU

Yukarda açıklandığı gibi, her iki kurum da hükümetin üstünde yetkilere sahipmiş izlenimi veren bir davranış içindeydi. Bu nasıl oluyordu? Hükümetin zayıf olması söz konusu değildi. Mecliste kesin bir çoğunluğa sahipti. Biri Başbakana bağlı, öteki de hükümete sadece öneride bulunan bu iki kurumun, yasalar üstü tutumları nereden kaynaklanıyordu? MİT haber alma örgütüydü. Gizli çalışan; yurttaşları izleyen, fişleyen; ayrıca ülke dışında da faaliyet gösteren, güvenlik ve casusluk örgütüydü. Millî Güvenlik Kurulu da, adından anlaşıldığı gibi o da güvenlikle görevli bir üst kuruldu. Başbakan, Genel Kurmay Başkanı yasanın gösterdiği bakanlarla Kuvvet Komutanlarından oluşurdu. Cumhurbaşkanı toplantılara başkanlık ederdi.

* TBMM Tutanak Dergisi, Dev. 3, Topl. 2, c. 10, s. 261-273, 27.1.1971.

Milli güvenlikle ilgili kararların alınmasında ve koordinasyonun sağlanmasında gerekli temel görüşleri Bakanlar Kuruluna tavsiye ederdi. (Anayasa, mad. 111) Askerlerin görüşü, kurulun görevi gereği, ağırlıklıydı. Savunma ile ilgili olarak Amerika ile imzalanan ikili antlaşmalar ve NATO'ya katılmamızdan sonra, Silahlı Kuvvetlerimiz NATO savunmasının bir parçası haline gelmiş ve özellikle savaş halinde, NATO Başkomutanı Amerikalı generalin emrine verilmesi öngörülmüştü. Barış zamanında da Amerikan silahlı kuvvetleriyle çok sıcak ilişkiler içindeydik. Dolayısıyla MİT'in de CİA ile sıcak ilişkiler içinde olduğunu söylemek yanlış olmaz. Sayın Çağlayangil'in CİA mikrofonları hakkındaki sözlerini bir kez daha anımsıyoruz. Aynı mantık Milli Güvenlik Kurulu hakkında da geçerliydi kuşkusuz. Savunma konusunda ayrımız gayrımız yoktu Amerika ile. Ülkemizde Amerika'nın askeri üsleri vardı; bu üslerde nükleer başlıklı bombalar silahlar depolanmıştı; üslerin komutanları Amerikalıydı. Bizimkiler üsler çevresinde nöbet tutan Mehmetçiklerin komutanıydı. Subaylarımız staj için Amerika'ya gönderiliyordu; tıpkı bir zamanlar Almanya'ya gönderildikleri gibi...

Bu durumu Meclis kürsüsünden köy kahvelerine kadar her yerde açıklamayı yurt görevi sayan TİP, Amerika'nın boy hedefiydi. Ama özellikle Çekoslovakya olayından sonra Sovyetlerin de boy hedefiydi. Macaristan, Polonya olaylarından sonra, Sovyetlerin, Çekoslovakya'nın da içişlerine, hem de tanklarla karışmasını, Türkiye İşçi Partisi ağır biçimde eleştirmişti. *Ne Amerika, ne Sovyet Rusya* diyen ve böyle her iki devletten de aynı uzaklıkta bir politika izlenmesini savunan Türkiye İşçi Partisi'nin bu tutumu, bir taktik olarak değerlendirilmiş olabilirdi Sovyet dostlarımızca. Ama Çekoslovakya olayı karşısında takındığımız tavır, TİP'in bağımsızlık konusunda şaka etmediğini sanırım dosta, düşmana, herkese açıkça anlatmıştı. Sovyet Elçiliğinde bir davette, müsteşar mı? birinci kâtip mi? yoksa sıradan bir memur mu? bilemiyorum, bir Sovyet görevlisi ile, Çek olayını ayaküstü tartışmıştık. O günden sonra TİP Genel

Başkanını elçilikteki resepsiyonlara çağırmamışlardı. Meclisteki konuşmadan sonra sanıyorum Amerikalılar da çağırmıyorlardı. Böylece her iki süper devletten aynı uzaklıkta politika sloganımızın, canlı bir örneğini veriyorduk.

Bu arada kurbanlar da veriyorduk: Vedat Demircioğlu'dan sonra Atalay Savaş'ı da kaybettik. Vedat, polisin Teknik Üniversiteye girmesinden sonra pencereden atılarak öldürülmüştü. Atalay da Ankara'da polis coplarından kaçarken araba altında kalmış, beyin kanamasından ölmüştü. İl başkanı tabanca ile öldürülecekti... Bu cinayetler, gencecik evlâtlarımızın katledilmesi bizleri tarifsiz acılara boğuyor; ama azmimizi kamçılıyordu. Bir adım geriye gitmeyecektik; gitmiyorduk da. Ama ihtiyatsızlık da etmeyecektik ve de etmiyorduk. İlerliyorduk. Provokasyonlara, tertiplere düşmeden ilerliyorduk. Daha önce de belirttiğim gibi, Haziran (1968) seçimlerinde oyunu arttıran tek parti TİP'ti. Seçimlerden sonra toplanan Genel Yönetim Kurulu'nda sonuçları değerlendirirken önümüzdeki yılın (1969) genel seçim yılı olacağını vurgulayarak kimi hedefler saptamıştık. Bağış kampanyası açmalıydık. Öteki partilerle boy ölçüşmek için yurdu köy köy, kasaba kasaba dolaşmamız gerekiyordu. Bu da para sorunuydu. Bu amaca yurt düzeyinde bir bağış kampanyası ile ulaşabilirdik. İşçi Partisini halkımıza onun ayağına giderek, onun sorularına yanıtlar vererek anlatmalıydık. Hâlâ karalamaların, yalanların arkası gelmiyordu. Oysa çekinecek hiçbir yanımız yoktu. Halkın biricik partisi olduğumuzu, halkın sorularını yanıtlayarak açıklamalıydık. Halkı iktidara götürmek istiyorduk. Öteki partiler ise, halktan oy istiyordu. Biz de elbet oy istiyorduk; ama bu oyu emekçi adaylar için istiyorduk. Emekçi halkın kendisine oy verip, Meclise girmesini istiyorduk.

Yeniden ulusal bağımsızlığımızı kazanmamız, halkın bu davaya doğrudan doğruya sahip çıkmasına bağlıydı. Evet, 1947'de imzalanan ilk ikili antlaşmadan beri, bağımsız olmadığımız, Amerikanın bir ileri karakolu durumuna geldiğimiz halka anlatılmadıkça, halk yeniden davasına sa-

hip çıkmadıkça, bağımsızlık mücadelesi bir aldatmacadan ileri geçemezdi.

Bu konuyu Meclis kürsüsüne getirdiğimiz günü hiç unutamam. Nasıl bir fırtına kopmuştu Mecliste!... AP'li milletvekillerin tepkisi, çoğunun durumu bilmemesinden kaynaklanıyordu. Yıllar sonra yayımlanan bir kitapta, bakınız olay nasıl anlatılıyor? Arcayürek şöyle yazıyor:

«TİP Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar'ın verdiği bir yazılı önergeyle, Türkiye'nin gündemine ciddi boyutlarla giren Türk-Amerikan ilişkilerinde de 'Türkiye'deki Amerikan üsleri ile ilgili gizli belgeler' sorununda da Washington'u 'tedirgin eden' bir yol tutmuştu.

«İktidar olduğu ilk yıllarda ABD'nin Türkiye'de varlığı ve etkinliği üzerinde konuşmamayı yeğlemişti, (Demirel). Fakat sonradan ABD'nin Türkiye'deki yararları saklı tutmakta 'göze alabileceği ya da aldığı eylemler' konusunda kimi açıklayıcı sözler söylemeye başlamıştı.

«ABD'nin Türkiye'yi 'gözden çıkarması' olgusunun dünyada bugün 'beklenir' bir sonuç olamayacağından kuşkusu yoktu. Hatta yumuşak, ama içinde hayli önemli dokundurmalar olan cümleler bile söylerdi. Bunlar arasında en açığı, özellikle 1980'den sonraki dönemde, Amerika'nın 'kendine yatkın bir alternatif hükümet adayı bulmadıkça, Özal'ın kolaylıkla çekip gideceğine inanmadığını,' söylemesiydi.

«Mehmet Ali Aybar'ın, Türkiye'nin gözünü açan yazılı önergesinin büyük yararlar sağladığına kimse karşı çıkamazdı. Çünkü, Türkiye'nin Amerika ile kaç tane 'gizli anlaşma' yaptığını bilen yoktu; kimi bilgiler ise, yeterli değildi. Aybar'ın bu önergesini aldıkları zaman, Dışişleri Bakanı Çağlayangil'in konuştuklarını, sonra Devlet arşivine bir göz attıklarını bana anlatan Demirel, şöyle demişti:

«Bir de baktık ki, Amerika ile yapılan gizli anlaşmaların tümünü kapsayan bir dosyamız bile yoktu. Küçük rütbeli bir subayın, yüzbaşı düzeyinde bir Amerikalının imzaladığı anlaşmalardan tutun da, Türkiye'nin, ABD'ye neler içeren önemli anlaşmaların hiçbirinin metni elimizde değil.»

«Bu durum karşısında, derhal çalışmaya başlanmıştı. Çağlayangil Amerikalılarla varolan anlaşmaların metinlerini istemiş, devlet arşivinin bir çok kesimlerine dağılmış olanların toplanmasına başlanmıştı.

«Bir yandan bu anlaşmaların ve TİP muhalefetinin ağır baskısı altında anlaşmalar bulunmuş; öte yandan da ABD'ye, 'ikili anlaşmaları düzene sokacak, Türkiye'nin bağımsızlığıyla bağdaşmayacak anlaşmaların yeniden gözden geçirilip tek metne bağlanmasını sağlayacak' müzakere istemi duyurulmuştu.

«Amerika bu istekten pek memnun kalmadığını bize 'ihsas etti' demişti Demirel. İnancına göre, bu tür işlemler, Sovyetler'e ekonomik açıdan yakınlaşmalar, yeni anlaşma direnmeleri, sonunda ABD'de 'önemli bir sorun' olarak ele alınan uyuşturucu maddeler karşısında Ankara'nın kimi terslenmeleri derken, 1971 Mart'ını bulmuştuk.

«İhsan Sabri Çağlayangil, 12 Mart darbesinden sonra yayımlanan bir İngiliz gazetesini gösterdi. Bu gazetede bir dünya haritası yer alıyor, üzerinde hangi ülkelerde Amerika'nın darbe yaptırdığı gösteriliyordu.

*«Adı geçen devletler arasında Türkiye de vardı.»**

Bu ne perişanlık? Nerelerden nereye gelinmişti. Kurtuluş Savaşı Türkiye'sine neler olmuştu? Neredeydi Lozan'da barış görüşmelerini kesen o titiz Türkiye? Amerika'ya topraklarımızda üsler veren antlaşmalar imzalanıyor; ama kimse ne sayılarını biliyordu; ne de metinleri eldeydi!... Olacak iş değildi. Biz sorunu Meclise 1965'de getirdik. İlk antlaşmalar 1947'de imzalanmıştı. Demek bunca yıl Amerika ile ilişkilerimizi düzenleyen metinlere bakmak, hiçbir hükümetin, hiçbir muhalefetin aklına gelmemişti. Ne CHP'nin, ne Adalet Partisinin, ne Millet Partisinin ne Yeni Türkiye Partisinin... Hiçbir siyaset adamımız, devlet

* Cüneyt Arcayürek, açıklıyor 5, Demirel Dönemi 12 Mart Darbesi 1965-1971, s. 57-58, Bilgi Yayınevi, 1985.

adamımız merak etmemişti; biz Amerika'ya ne verdik, karşılığında ne aldık dememişti. Türkiye gözü bağlı Amerika'ya teslim edilmişti. İnanılacak gibi değildi; ama gerçek bu idi işte. Evet ama bu inanılmaz olayın üzerinde durulmayacaktı. Ne muhalefet ne basın ilgilenecekti olayla... Bu da başlıbaşına üzerinde önemle durulması gereken bir olaydı. Duyarlığımızı kaybetmiştik. Daha doğrusu bu konudaki duyarlılığımız yıllardır yapılan propagandalarla körleştirilmişti.

Türkiye İşçi Partisi'ne karşı halk yıllardır doldurulu-yor, kışkırtılıyordu: malum hikâye, Sovyet ajanlığı... Ulusal bağımsızlık konusunda bir yandan halk gerçekleri görmez hale getirilirken, bir yandan da gerçek dışı propagandalarla ters yönde duyarlı hale getiriliyordu: Amerika'nın bağımsızlığımızı koruyabilmemiz için bize yardım ettiği yıllardır vurgulanıyor; TİP'in de Sovyet ajanı olduğu için Amerika'ya karşı çıktığı ileri sürülüyordu: «Sovyetler Kars'ı, Ardahan'ı ve de Boğazlarda üs istiyor» deniliyordu halka... İşimiz zordu gerçekten. Sovyetlerin üs istedikleri; kimi yazarları aracılığı ile, doğuda sınır düzeltmesi yapılmasının zorunlu olduğunu ileri sürdükleri doğruydu. Ama Amerika'nın bize yardım için değil, bizi kendi emellerine alet etmek için Türkiye'de üslendikleri de doğruydu. Ve Amerika Türkiye'de üslendiği için, ona karşı çıktığımızı halka anlatmak gerekiyordu. Bu bizi çok uğraştırdı. Ama halkın hiç değilse bir kesimine gerçeği anlatabildik. Amerika'nın yalnız bizi değil, dünyanın dört bir yanındaki, hemen tüm gerikalmış ülkelere, doğrudan yada dolaylı olarak hükmettiğini anlatmayı başardık. 1966-67'lerden başlayarak Amerika'ya karşı çıkanların sayısı artmaya başladı. Gençlerin devreye girmesi ile, bu eğilim daha da hızlandı ve yaygınlaştı. 1967 sonlarında Ankara İl Kongresinde yaptığım konuşmada *Tarihin çizgisi Antiemperyalist savaş çizgisidir* diyor ve şunları söylüyordum:

«1947 tarihinde Truman doktrini, Amerika'nın harp sonrası politikasında kesin bir dönüm noktasıdır. Bu doktrinle Amerika, başka devletlerin içişlerine karışmayı, ken-

disi için bir dış politika prensibi haline getirmiştir. Truman doktrini komünizmle mücadele maskesi arkasına gizlenen Amerika'nın dünya hegemonyası planlarında ilk adımını teşkil eder. Gerçekten maksat Türkiye ve Yunanistan gibi son derece önemli mevkiler işgal eden iki memleketi sıçrama tahtası haline getirmektir. Demek ki, Truman doktrinine dayanan bu anlaşma, Türkiye'nin içişlerine müdahale maksadı güden bir teşebbüstü. Anlaşmanın maddeleri bu maksadı açıkça ortaya koymaktadır. Bu ikili anlaşma gereğince, Amerika Türkiye'ye bir askeri heyet gönderecek, bu heyet, yardımın kullanılışını denetleme yetkisine sahip olacaktı. Anlaşmanın asıl bizim elimizi kolumuzu bağlayan hükmü, 4. maddesindeki hükmüdür. Bu maddede verilen silahları Amerika'nın izni olmadan kullanamayacağımız yazılıdır.

«Hal böyleyken zamanın iktidarı gerçekleri halktan gizlemiştir. Ve tarihin garip bir cilvesiyle, 1964'te Johnson, mektubunda, bu maddeyi karşımıza çıkarmıştır.

«(...) Kurtuluş savaşı başlarında, Erzurum ve Sivas kongrelerinde aynı mantık aynı gerekçe ileri sürülmüştü: 'Biz kime karşı savaşacağız? Yunanlıların arkasında İngiltere var. Onun silahı, topu tüfeği, parası var. Bizim ise buradan cepheye kadar şimendiferlerimizi yürütecek kömürümüz bile yok. Onun için savaş yolunu tutmayalım. Bize yardım elini uzatan Amerika'nın himayesini, mandasını kabul edelim' denmiştir. Üstelik bu sözler basiretin, sağduyunun sesiymiş gibi söylenmiştir.

«Oysa hürriyetleri söz konusu olunca, milletler, bu gibi akla yakın görünen sözlere kulaklarını tıkarlar. Nasıl ki bizde tıkamıştık kulaklarımızı. Türk milleti ve Mustafa Kemal, 'Ya istiklâl ya ölüm' diye haykırmıştı mandacıların, himayecilerin yüzüne.

«Hayır... Bugün bizim gibi küçük devletlerin kaderi, ya Amerikan boyunduruğu, ya Sovyet boyunduruğu değildir. Tarihin çizgisi, Emperyalizme karşı savaş çizgisidir. İnsanlığın kaderi, anti-emperyalist savaş çizgisidir. İnsanlığın kaderi, anti-emperyalist savaş çizgisi üzerindedir. Halklar,

*dünya nüfusunun üçte ikisinden daha çoğunu teşkil eden fukara ve mazlum halklar, elde silah, Amerika'ya ve emperyalizme karşı savaşıyor. Kimi de, henüz pasif direnme halinde bulunuyor. Silahlı ya da silâhsız, her hal-ü kârda, insanlığın kaderi anti-emperyalist mücadelede belirleniyor. Bu gerçek asla gözden kaçırılmamalıdır. Türkiye'nin bugünkünden çok daha kötü şartlar altında, bir millî kurtuluş savaşı vermiş ve kazanmış olduğu unutulmasın. Türkiye gibi küçük devletler, varlıklarını emperyalizmle mücadele ederek koruyorlar. (...) Amerika'nın, veya herhangi bir başka kapitalist devletin sızma teşebbüsleri karşısında uyanık bulunuyorlar. Bağımsızlıklarını Sovyetler veya Çinle münasebetlerinde de titizlikle koruyorlar. (...) Bağımsızlık ve milliyetçilik, sosyalizmin temel direkleridir. Şüphesiz burada söz konusu olan milliyetçiliğin, başka milletleri aşağı gören, ezilmelerini, köleleştirilmelerini emreden faşist milliyet anlayışı ile bir ilişkisi yoktur. Emperyalizmle dövüşen bütün mazlum milletler, mücadele güçlerini, insancıl bir milliyetçilik duygusundan alıyorlar. Yabancı tahakkümünden kurtulmak, kültürlerini ve ekonomilerini geliştirmek istiyorlar. Fukara halklarını, memleketlerinin efendisi yapmak istiyorlar. İnsanlık ailesi içinde, ilimleri, kültürleri, sanayileriyle şerefli bir yer almak için savaşıyorlar.»**

Türkiye İşçi Partisi bilindiği gibi 12 işçi-sendikacı tarafından kuruldu (13 Şubat 1961). Bir yıl sonra kurucular tarafından Genel Başkanlığa seçildim (9 Şubat 1962). Kurucular yeni bir tüzük hazırlanmasına karar verdiler. Tüzükte partinin ne tür bir işçi partisi olduğu açıklanacaktı. Bu maddeleri benim kaleme alınam uygun görüldü. Bu ilkeleri Marksizm'den hareketle, tarihimizden kaynaklanan koşulları da gözönünde tutarak hazırladım. Program hazırlanırken bu ilkelerle doğrudan ilgili bölümleri de gene ben

* TİP Haberleri, Sayı 3, S. 2-3, 15 Aralık 1967.

yazdım. Buna sonradan «*Türkiye'ye Özgü Sosyalizm*» adı verilecekti. Demek ki esaslar 1962 ve 1964'te saptandı. Beş imzalı önerge verilene kadar, yani 16 Ekim 1968 gününe kadar geçen yıllarda, TİP'in üst-düzey yöneticileri arasında teorik görüş ayrılığı olmadı. Önergeden üç gün önce Ankara İl Kongresinde yaptığım konuşmada Sosyalizmi, yani *Türkiye'ye Özgü Sosyalizmin* özelliklerini, niteliklerini şöyle açıklıyordum:

«*Gerikalmış bir toplumun kapitalist aşamayı atlayarak sosyalizme geçmesi halinde, ekonomide, bilimde, teknik alanlarda kapitalist toplumun gerisinden işe başlamak gibi bir durum söz konusu oluyor. Ama teknik alanlardaki bu geçici geriliğin, insan sevgisi ve saygısına dayanan sosyalizmin asıl özünde de belirmesine, sosyalist demokrasiyi engellemesine müsade edilemez, edilmemelidir. Bu zor koşullarda kurulan bir sosyalist düzende bile insanlar daha ilk günden itibaren kendilerini mutlu duymalıdırlar. Bu mutluluğa insanlar, sömürülen, horlanan ikinci sınıf vatandaşlar olmaktan kurtulduklarını ve devlet yönetiminin vazgeçilmez unsurları haline geldiklerini, günlük yaşamları içinde gördükleri, kavradıkları ölçüde ulaşırlar. Emekçiler, sosyalist düzenin daha ilk gününde birer araç olmaktan çıktıklarını ve devleti kendilerinin yönettiğini duymalıdır. Bu alandaki boşluklar, hele bu halin yıllarca sürüp gitmesi, hiçbir gerekçe ile mazur gösterilemez. En geri koşullarda sosyalizmi kurmuş olmanın mutluluğunu, insanlar ilk günden itibaren içlerinde duymalı, inançlı şevklerini asla kaybetmemelidirler.*

«*Somut insanı, kendinde ve kendisi için bir değer kabul eden temel ilke, kapitalizme karşı savaşıldığı günlerden itibaren eylemimizde gerçekleşmelidir. Yani sosyalizm için mücadele eden bütün örgütler, başta siyasi parti olarak, kuruluş ve işleyişlerinde gerçekten demokratik yöntemler uygulamalıdırlar. Son tahlilde yönetici kadrolar seçimle iş başına gelip gitmeli; tabana hesap vermeli; tabanın her an denetiminde bulunmalı ve tabandan yönetici kadroya serbestçe geçilebilmelidir.*

«Siyasi mücadelenin faşist bir ortamda yürütülmesi halinde bile, sosyalist bir parti gücünü, meşruluğunu tabandan aldığını ve insana sevgili ve saygılı olduğunu asla unutmamalıdır. İnsan sosyalizm için değil; sosyalizm insan içindir. Zira insan kendi öz varlığına ancak sosyalizmde kavuşur; insanı 'yabancılaşmalardan' tüm olarak ancak sosyalist bir düzen kurtarır. İnsanların hızlı ekonomik kalkınmanın birer çarkı derekesine indirilmemeleri için, sosyalizmin insan için olduğu asla akıldan çıkarılmamalıdır. Ve de fikirler ancak müesseseleştirilerek teminata bağlandığından, insanın sosyalist düzende bir alet haline getirilmesini önleyecek demokratik müesseseler mutlaka yaratılmalı, gerçekten işler hale getirilmelidir.»

Burada bir parantez açalım: örgüt biçiminin sosyalist uygulamadaki belirleyici öneminin rolünü henüz kavramadığın için, *demokratik müesseseler mutlaka yaratılmalı, gerçekten işler durumda tutulmalıdır* demekle yetinmişim. Oysa sosyalist demokrasi burjuva demokrasisine göre, her bakımdan daha ileri bir aşamanın düzenidir. Ve bu düzende emekçiler iktidar olacaklardır. Tarih kanıtlamıştır ki, Lenin'in *profesyonel devrimciler* teorisi ve bu teoriyi yaşama geçirmenin aracı olan, *piramit biçimindeki* Leninist parti modeli, emekçilerin gerçekten iktidar olmalarını engelleyen faktörlerden biridir. Alıntılarımıza dönelim:

«Sömürü ile tahakküm bir madalyonun iki yüzü gibidir. Fakat sosyalist bir düzen kurulur kurulmaz, yani üretim araçlarının kamulaştırılmasıyla ekonomik sömürü ile birlikte, despotluğun da kendiliğinden son bulacağını sanmak yanlıştır. Çünkü demokratik müesseseler işlemezse ekonomik ve sosyal ilişkileri düzenleyen yöneticiler, yani iktidarı ellerinde tutanlar, kolayca diktatör kesilebilirler. Ve despotça davranışlarını sosyalizmin bir an önce gerçekleşmesi arzusu ile açıklarlar.

«Şüphesiz bir anlamda bu iddia doğrudur da: Stalin'in korkunç despotluğu, bir bakıma sosyalizmi çabucak gerçekleştirmek arzusundan doğuyordu. Ve de Stalin yönetiminde Sovyet sosyalizminin ekonomi, teknoloji, bilim ve

eğitim alanlarında sağladığı başarıları kimse inkâr edemez. Ama bu başarıların tarife sığmaz ızdıraplar, milyonlarca insanın canı pahasına elde edildiği ve o tarihlerde Rusya'da en koyu bir istibdadın hüküm sürdüğü, düzmece davalarla nice insanın öldürüldüğü de inkâr edilemez. 1917 devriminden buyana 51 yıl geçmiş olduğu halde, Rusya'da hâlâ sosyalist demokrasi kurulamamıştır. Hâlâ emekçi sınıflar 'yönetilen' durumundadır; yönetici durumuna yükselememiştir. Hâlâ yöneticileri gerçekten denetleyememektedirler; yöneticileri gerçekten seçememektedirler. Ve emeçi sınıflar, devlet yönetimine gerçekten ağırlıklarını koyamamışlardır.

«(...) Biz halkımıza, bizim sosyalizmimizin Rus bolşevizmine benzemediğini, benzeyemeyeceğini; TİP iktidarında kurulacak bir sosyalist düzende emekçilerin sömürülen, horlanan, ezilen ikinci sınıf vatandaşlar olmaktan mutlaka kurtulup, devleti yöneten ve denetleyen vatandaşlar durumuna geleceklerini, çok açık ve kesin olarak anlatmak zorundayız.

*«Türkiye sosyalizmi insana sevgi ve saygı esasından hareket etmektedir. Partimiz bu ilkelerin mihveri etrafında örgütlenmiştir; eylemimize ışık tutan bu ilkelerdir. Biz insana olan sevgimizden ve saygımızdan dolayı her mihnete, her meşakkate severek katlanıyoruz. Bizim partimiz demokratik bir partidir. İç kuruluşu da, mücadelesi de açık ve demokratiktir. Bundan dolayı iktidara gelince kuracağı düzen de mutlaka demokratik olacaktır.»**

BEŞ İMZALI ÖNERGE

Bu konuşmadan üç gün sonra (16.10.1968), Merkez Yürütme Kurulu haftalık toplantılarından birini yapıyordu. Mithatpaşa Caddesi 63 No:daki Genel Merkeze arkadaşlar

* TİP Haberleri, Sayı 23-24, s. 3-7, «Biricik Kurtuluş Yolu Sosyalizm» / 1968 (Kimi tümceler yazı diline çevrilmiştir).

birer ikişer geliyorlardı. Toplantıları iki Genel sekreterle birlikte yönetirdik. Saatinde toplantıyı açtım ve gündemi istedim. Gündem tek maddeden ibaretti: iç ve dış olaylar üzerinde tartışma. M.Y.K. toplantıları genel başkanın durum değerlendirmesi ile başlar. Bu da maddede belirtilir. Oysa elimdeki gündemde başkanın konuşmasından söz edilmiyordu. Önce fark etmedim. Başka madde öneren arkadaş var mı? diye sordum. Ya Sadun Aren, ya da bir başka arkadaş: bu maddede parti içindeki huzursuzluğu görüşeceğiz dedi. Görüşelim; ama bu maddeye girmez. İç olaylar terimi, Türkiye'nin iç olayları anlamında kullanılmaktadır. Öncelikle parti içi olaylar konuşulacaksa, yeni madde teklif edilsin. Edildi, onaylandı. Ve parti içindeki huzursuzluğu görüşmeye başladık. İlk sözü yanılmıyorsam Sadun Aren aldı. Ardından Sargın; onun ardından Behice Boran'la Minnetullah Haydaroğlu; son olarak da Şaban Erik... Beşi de beni suçluyordu. Söyledikleri şöyle özetlenebilir: Aybar artık sosyalist değildir; yaptığı konuşmalarla partiyi de sosyalist çizgiden çıkarmaktadır ve kişisel yönetim uygulamaktadır... Bir de önerge sundular. Önerge M.Y.K. Bildirisi olarak kaleme alınmıştı. İki bölümden oluşuyordu. Birinci bölümde *kişisel yönetim* eğiliminin gittikçe artmasının, yetkili organ ve üyeler arasında huzursuzluğa neden olduğu; bunda son zamanlarda M.Y.K. nun yetkilerini tam olarak kullanmamasının da etkisi bulunduğu belirtiliyordu. İkinci bölüm ise, *Sosyalizmin niteliklerine* ilişkindi. Partinin sosyalizm üzerindeki görüşlerinin tüzük ve programda, Malatya kongresi kararlarında açıklandığı, bunlarla farklılıklar gösteren yorum ve açıklamaların, partiyi bağlamayacağı ve kişisel görüşler olduğu belirtiliyordu. Ve bu konuda bir karar alınması isteniyordu.

Gerçekten çok şaşırmıştım. Hiç beklemiyordum. Sözü edilen işler benim görevlerimdi. Tüzüğün 34. maddesinde: *«Genel başkan partiyi temsil eder. Parti adına demeç vermek yalnız Genel başkanın hakkıdır. Genel başkanın yetki vereceği Merkez Yürütme Kurulu üyelerinden biri de bu hakkı kullanabilir.*

«Genel başkanın veya yetkilendirdiği kimsenin parti adına vereceği demeç, parti programına, büyük kongre kararlarına, genel yönetim veya kurulu veya merkez yürütme kurulu kararlarına aykırı olmaz» deniliyordu. Kimseye de yetki vermediğim için, kastedilen kişi bendim.

Demeçler konusunda böylesine titiz davranmış olmamız elbet sebepsiz değildi. Bizim Bey ve Paşalar takımı, işçilerin parti kurmasını ve bu partinin Meclise 15 milletvekili sokmasını içlerine sindirememişlerdi. Yürürlükte olan malum faşist yasalardan başka ellerinde türlü silahlar vardı. Partiye provokatör ajanlar sokmak işten bile değildi. Hele yeni kurulan il ve ilçe örgütlerine kolayca üye olunabilirdi. Kaldı ki, biz de partiyi güçlendirmek için, kapımızı herkese açık tutuyorduk. Partiyi bağlayacak, parti adına sayılacak demeçlerin, sadece ve sadece Genel başkan tarafından verilmesini, tüzük hükmü yapmak, tek güvencemizdi. Genel Başkan dışında hiç kimsenin demeci partiye yüklenmez ve böylece parti kapatılma tehlikesi ile karşılaşmazdı. Evet amaç bu idi. Kaldı ki Genel başkanın parti adına konuşması doğal bir yetkiydi. Biz buna biraz ağırlık vermiştik.

Önerge okunurken düşünüyordum hangi konuşmam Tüzük, Program ve Malatya kongresinin kararına ters düşmüştür diye. Yoktu böyle bir şey. Aslında olamazdı da. Çünkü TİP'in sosyalizm çizgisini ben saptamıştım. Buna karşı çıkmam kendi düşünce ve inançlarıma ters düşmek olurdu. Önergeyi sunanlar da bilirlerdi ki, Partimizin sosyalizm anlayışını belirleyen ilkeler, ben partiye girdikten hemen sonra hazırlanan, yeni tüzüğün 2.3. ve 53. maddelerinde yer almaktadır. Ve bu maddeler benim tarafımdan kaleme alınmıştır. Bunu her partili gibi onlar da bilirdi. Ayrıca programın, bu ilkelerle yakından ilgili bölümlerini de, gene benim yazdığımı bilirlerdi. Bir oyun tezgâhlanıyordu. Tezgâhlayanlar da benim arkadaşlarımdı. Behice 1947'den beri tanıdığım, güvendiğim bir dosttu. Bu komployu hazırlayanlar, her gün, Mecliste ve partide beraber olduğum, birlikte çalıştığım insanlardı. Şaban Erik, Merkez komitesi

toplantısından bir gün önce benimle İzmit'e gelmişti. Partinin arabasını kullanmıştı. Yani saatlerce başbaşa konuşmuştuk. Konumuz partiydi. Ama hiç renk vermemişti.

Evet, tüzüğe, programa ve Malatya Kongresi kararına aykırı konuşmalar yapmak ve kişisel yönetime yönelmekle suçlanıyordum. Ve dostum Behice de bunlar arasındaydı. Yeni yayımlanan kitabında *Türkiye'ye özgü sosyalizm* deyimini kullanan; sosyalizmimizin neden bize *özgü* olduğunu uzun uzun açıklayan, o değil miydi? Çekoslovakya'nın işgali üzerine, sadece işgal olayını değil, Sovyetler Birliği'nde uygulanan rejimi ağır bir dille suçlayan, *«Bu çeşit rejimler, XX. yüzyılın ikinci yarısında sürüp gidemezdi...»** diyen o değil miydi? Şimdi karşımda oturmuş, kılı kıpırdamadan okunan önergeyi dinliyordu. Ben de dinliyordum. Merkez komitesinin öteki üyeleri de.

Merkez Komitesine sunulan önerge Bildiri taslağı olarak kaleme alınmıştı. Kabul edilirse parti örgütlerine gönderilecek ve Basına verilecekti. Önerge şöyle idi:

«Merkez Yürütme Kurulumuz, 16.10.1968 günlü oturumunda, son zamanlarda partide başgösteren huzursuzluğu ve nedenlerini etraflıca tartışmış ve aşağıdaki 'Bildiri'nin bütün parti üyelerine duyurulmasına karar vermiştir:

BİLDİRİ

16.10.1968

«Türkiye İşçi Partisi Merkez Yürütme Kurulu;

1) Son günlerde Parti yetkili organ ve üyeleri arasında huzursuzluğun boygösterdiğini ve bunun başlıca nedeninin, 'kişisel yönetim' eğiliminin gittikçe artarak kendisini göstermesi olduğunu müşahade ile, bu eğilimi önlemek üzere

* Milliyet, 27 Ağustos 1968.

tüzük uyarınca Kurul'a tanınan yetkilerini, son zamanlarda muhtelif nedenler dolayısile tamamen ve ivedilikle kullanmadığından dolayı kendisini de eleştirerek, bundan sonra aynı eğilimin devamını önlemek için, bütün hak ve yetkilerini sonuna kadar ve titizlikle kullanma zorunluluğunu duyduğunu ifade eder;

2) 'Sosyalizmin nitelikleri'ni anlayışımız konusunda son zamanlarda zihinlerde uyanan tereddütleri kesin olarak önlemek üzere, bu yolda Parti görüşünü ifade eden Tüzük ve Programın ilgili bölümlerinden sonra tek resmi belge olup II. Büyük Kongre kararlarına atıfta bulunarak:

«Gerek politik, gerekse ekonomik bağımsızlığın son tahlilde sosyalizmle gerçekleşeceğine ve Türkiye'de sosyalizmin, Genel sosyalist ilke ve gelişme kanunları çerçevesinde memleketimizin tarihsel şartlarına ve millî özelliklerine uygun, millî bağımsızlığına kıskançlıkla bağlı ve aşağıdan yukarı demokratik bir yoldan, yani örgütlenmiş emekçi sınıfların elbirliği, bilinçli, cesur çabasıyla gerçekleşeceğine olan inancını yeniden teyid eder. Bu konuda yapılan ve yukardaki ifade ile farklılıklar gösterdiği düşünülen yorum ve açıklamaların, ancak kişisel görüşler olduğunu ve Parti'yi hiçbir suretle bağlamayacağını belirtmeyi görev bilir.»

Merkez Yürütme Kurulu Başkanlığına,

Yukardaki karar tasarısının oylanmasını rica ederiz.

Nihat Sargın, Minnetullah Haydaroğlu, Sadun Aren, Şaban Erik, Behice Boran.

Böyle saçma şey olmazdı; olamazdı: Genelbaşkan Programı, tüzüğü, Kongre kararını çiğniyor. Nasıl? Konuşmalarında, demeçlerinde... Hangi konuşma? Son konuşmaları: Malatya Kongresinin sosyalizm hakkında aldığı karara uymuyor. Ama esrar perdesi çabuk kalkacaktı. Malatya Kongresinde alınan kararda ne deniyordu? Politik ve ekonomik bağımsızlık sosyalizmle gerçekleşecek. Başka ne deniyordu? Türkiye'de sosyalizm, genel sosyalist ilke ve gelişme kanunları çerçevesinde, memleketimizin tarihsel şartlarına ve millî özelliklerine uygun olacak. Daha başka ne

deniyordu Malatya kararında? Sosyalizmin, millî bağımsızlığına kıskançlıkla bağlı ve aşağıdan yukarı demokratik bir yoldan, yani örgütlenmiş emekçi sınıfların elbirliği, bilinçli cesur çabasıyla gerçekleşeceğine olan inancını yeniden teyit eder... Peki bu ilkeleri, Tüzüğün 2, 3 ve 53. maddelerinde, tâ 1962 yılında ilk kez dile getiren, kaleme alan Aybar değil midir? Ve hemen her konuşmasında, her yazısında bu ilkeleri usanmadan vurgulayan, gene Aybar değil miydi? Evet ama *Türkiye'ye özgü sosyalizm* diyor; Sosyalizmin bir taneliğine böylece gölge düşürüyor, Analizlerinde sınıf temelini bir yana bırakarak, emekçilerin aşağılanmasından, horlanmasından söz ediyor... Peki, emekçilerin yüzyıllardır aşağılandığı, horlandığı doğru değil mi? Emekçilere *ayaktakımı* denmiyor mu? Osmanlılar vezirlere, paşalara, beylere, ülemaya *havass,* yani *seçkinler* adını; halka da *avam,* yani *ayaktakımı* adını vermemişler mi? Halkı adam yerine koymuşlar mı? Ve halkımız yüzyıllardır böylesine aşağılanmanın acısını, ezikliğini yüreğinde taşımamış mı? Biz önümüzdeki seçimlerde buna ağırlık verelim konuşmalarımızda diyorduk: Sen bu memleketin has evlâdısın, sana *ayaktakımı* demek kimin haddine; çoğunlukta olan sensin; elele verirsen; oylarını Beylere, Paşalara değil, senin kurduğun, senin gibi emekçilerin yönettiği, senin partin olan TİP'e verirsen; Devletin başına sen kendin geçersin ve emekçilerin aşağılanmadığı, horlanmadığı, insanca yaşadığı bir düzen kurarsın türünden konuşmalar yapalım diyorduk. Elbet artı-değer teorisini de açıklayacağız; açıklıyoruz da zaten, yıllardır: Seminerlerde. Seçim alanlarındaki konuşmalarda, bilimsel teorileri açıklamaya kalkışırsak alanlar boşalır diyorduk. Kaldı ki, bir yolunu bulup sömürüldüğünü de anlatıyorduk halka. Marx'tan alıntılar yaparak değil elbet...

Programı, tüzüğü çiğnediğim, bu gerçekler karşısında çocukca bir iddia sanılabilirdi. Oysa hiç de öyle değildi. Merkez Yürütme kurulunda beşlerin konuşmaları maksadın bambaşka olduğunu ortaya koymuştu: benim çizgi değiştirdiğim ileri sürülerek, program ve tüzük ilkeleri baş-

ka bir çizgiye oturtulmak isteniyordu. Merkez Yürütme Kurulu toplantısından çıkarken Behice'ye sordum: «*Bu ne? Neler oluyor?*» dedim. Yanıtı: «*Söyleyeceğim bir şey yok!*» dedi. Yılların dostu Behice ile son konuşmamız bu oldu...

BEHİCE BORAN

Behice'nin o önergeyi imzalaması, beni hem şaşırtmış, hem de üzmüştü. Biz ailece yirmi yıldır dosttuk. Haftada iki üç gün akşam yemeklerini birlikte yerdik. Yazları tatili birlikte geçirirdik: Armutlu'da Rasih Güran'la eşi Muvakkar da bizlere katılırdı. Behice ve Nevzat'la, Nazife ve Adnan Cemgil'le beni Ankara'da, Rasih tanıştırmıştı. Sanırım 1947. Rasih mükemmel bir insandı. Dosttu. İntihar etti. Hep sevgiyle anarım. Hepimiz sosyalisttik...

Evet Behice ile yirmi yıllık dosttuk. İkinci dünya savaşı sonundan beri Sovyetler Birliği'nde olup bitenleri, birlikte izlemiş, birlikte değerlendirmeye çalışmıştık: Kruşçef' in raporunda açıklanan gerçekler: Stalin'in muhaliflerini temizlemek için açtırdığı davalar; savcı Wişinsky'nin aslı astarı olmayan suçlarla donattığı iddianameler; gözüpek, kelle koltukta, Çarlığa karşı nice ayaklanmalara katılmış ünlü devrimcilerin, *hain* olduklarının sahte delillerle kanıtlanması ve daha nice pislik... Nasıl olmuştu? Nasıl olabilmişti bütün bunlar? Kruşçef, tüm bu olayları Stalin'in despot yaradılışta kişiliği ile açıklıyordu. Peki bu yaradılışta bir insan nasıl genel sekreter olabilmişti? Lenin son günlerinde Merkez Komitesi üyelerine yazdığı mektupta, Stalin gibi bir kişi genel sekreter olamaz diye yazmamış mıydı? Muvakkar, Rasih, Behice, Nevzat, Siret ve ben Armutlu'da, bir tatil boyu bunları konuşmuş, Sovyetler Birliği'nde bir şeylerin ters gittiğine karar vermiştik. Derken Kruşçef görevden alınmıştı. Başlatılan reformlar durdurulmuş: herşey eski tas eski hamam olmuştu. Kruşçef raporu hepimizi, hemen her şeyin yeniden düşünülmesi gerektiğine inandırmıştı. Sosyalizme inancımız eskisi gibiydi. Ama

uygulamanın, Sovyet örneği karşısında, yeniden düşünülmesi gerektiği sorunu vardı karşımızda. Herhalde ben böyle düşünüyordum. Beri yandan Amerikan emperyalizmi karşısında, Sovyetlere bir karşı ağırlık gözüyle bakılması görüşü de ihmal edilemezdi. Ama insanlığın Sosyalizmden beklentileri düşünülünce, Sovyet denemesi içimizi açmıyordu. Behice de, öteki arkadaşlarımız da sanıyorum, aşağı yukarı aynı şeyleri düşünüyorduk.

Behice'nin derlitoplu bir kafası vardı. Galiba biraz fazla derlitopluydu. Görüşlerini zor, hatta çok zor değiştirirdi. Görüşlerini inançla savunmak bir meziyettir de, görüşlerin, sakin bir koya demirlemiş gemiler haline gelmesi, pek iyi değildir. İnsanı yeniliklere karşı çıkarabilir. Behice kuşkusuz yeniliklere karşı değildi, ama alıştığı görüşlerin ona sağladığı rahatlıktan vazgeçmek de istemezdi. Behice'nin bu yanını severdim. Güven verdiği için severdim. Dürüst insandı, iyi dosttu. Bu kafa yapısı onu inatçı, zor inandırılabilen bir insan yapardı. Ben onun bu yanını da severdim: ikna edebilmek için tüm gücünüzü kullanmanız gerekirdi.

Türkiye İşçi Partisi Marksist bir partiydi; yani Marksizmden yola çıkıyordu. Ancak tâ başından beri, kendi yorumunu getirmişti: *«işçi sınıfının ve onun demokratik öncülüğü etrafında toplanmış bütün emekçi sınıf ve tabakaların (...) kanun yolundan iktidara yürüyen, siyasi teşkilâtıdır» diyordu. Demek ki, Marx'ın toplumun iki sınıftan oluşacağı, daha doğrusu temel çelişkinin Burjuvazi ile proletarya arasında olduğu konusundaki yargısını, zamana ve Türkiye'nin tarihsel koşullarına göre değerlendirerek yorumluyordu. Dolayısıyla Proletarya diktatörlüğünü, Marx ve Engels'in anladıkları anlamda, yani kendi içinde demokratik bir düzen oluşturması anlamında bile, kendi koşullarımıza göre değerlendirip yorumluyorduk. Herhalde demokrasiye kesinlikle saygılı olacaktık. Çünkü sosyalizm uygulamaları bize öğretmişti ki, demokrasisiz sosyalizmi kurmak olanaksızdır. Bir de TİP Sosyalizme bir hamlede geçilemeyeceğini de pek iyi biliyordu. Olanaksızdı bu. Nes-*

nel olarak olanaksız. Sosyalizme geçmemiz, iktidara geldikten sonra zaman alacaktı. Bu zaman sürecinde bir karma ekonomi sistemi uygulayacaktık. Devletin yönetimi emekçi halkın fiilen elinde bulunacak, emekçiler yönetimde fiilen söz ve karar sahibi olacaklardı. Demokrasi ve planlı ekonomi emekçi halkın denetim ve gözetiminde ve günlük yaşamı içinde onun eliyle gerçekleşecekti. Ve de TİP ulusal varlığımızı ve bağımsızlığımızı her şeyin üstünde tutan, Kurtuluş savaşı Türkiye'sine yaraşır bir politika izleyecekti. Ayrıca Türkiye İşçi Partisi, 'teori'yi değerlendirme, yorumlama ve uygulama konularında da tam bir bağımsızlıkla hareket edecekti. Evet TİP böyle bir sosyalist partiydi. Yani işin tâ başından beri 'Türkiye'ye Özgü bir Sosyalizm' savunmaktaydı.

TİP'in ne tür bir sosyalizmi savunduğunu tekrar tekrar sergiliyorum gözler önüne. Bu açıklamalar, önerge sahipleri tarafından ortaya atılan *Sosyalizmden saptı* iddiasında *pusula*mız olacaktır. TİP'in sosyalizmi herhangi bir sosyalizm değildi: Marksizmden yola çıkan ama Türkiye'ye özgü olan bir sosyalizmdi. Ve kesinlikle *Marksizm - Leninizm*le bir ilgisi, ilişkisi yoktu. Hayır, *başına bir bela gelmesini istemediği için değil;* Marksizm-Leninizmle Sosyalist bir düzene, yani sosyalist demokrasiye varılmasının olanaksız olduğu konusunun, olaylarca kanıtlandığı içindi.

TİP'in ilkelerini saptadığım günlerde Behice henüz partinin üyesi değildi. Ama sosyalist arkadaşlarımla elbet görüş alışverişinde bulunuyordum. Ve elbet Behice ve Nevzat'la da konuşuyordum bunları. Marksizme, Leninizm'e, bilimsel sosyalizme, pozitif bilimin deneysel yöntemleri açısından bakıyordum. Bir de Sovyetler Birliği'nde, Çin'de, Halk demokrasilerindeki uygulamaları göz önünde tutuyordum. Bundan dolayı TİP'in tüzük ve programının dayanacağı esasları saptarken, *kalıplardan, klişelerden* yararlanmadım. *TİP tüzüğünün özellikle 2, 3 ve 53. maddelerinde yer alan ilkeleri ve programın; Her Şey İnsan İçindir; Halkın Günlük Hayatında Gerçekleşen Demokrasi; Emekçi Halkın Yürütümüne Doğrudan Doğruya Katılıp Denetledi-*

ği Emekten Yana Planlı Devletçilik; Her Türlü Sömürücülük ve Sömürgeciliğe Karşı Olmak; Dış Politika ve Milli Savunma bölümleri başta olarak, bizim sosyalizmimizin ilkeleriyle ilgili hemen tüm bölümleri ben yazdım. Marx'ın *artı-değer* teorisi sağlam bir temeldi. Bilimsel bir analiz ve açıklamaydı. Hareket noktamız bu oldu. Marx'ın tarih tezi de kalın çizgide bize doğru görünüyordu. Bunu da benimsedik. Ancak her bilimsel teori gibi bunları da eleştiriye açık olarak kabul ettik. Amacımız Marksizmden hareketle Türkiye'nin sorunlarına çözüm getirmek, yani Türkiye sosyalizmini inşa etmekti.

SOSYALİST ÜLKELERİN SOSYALİZMİ

Sosyalizmi uygulayan ülkelerde işlerin umulduğu gibi yürümediğini görüyordum: İşçiler, emekçiler gerçekten iktidarda değildi. Bunu zaten gizlemiyorlardı. Devleti *öncüler* ellerinde tutuyordu. Lenin *oligarşi*den söz ediyor, sosyalizmin kişi diktatörlüğü ile bile bağdaşabileceğini söylüyordu. Bu görüşe karşı çıkarak biz TİP tüzüğünde emekçi yığınlarının söz ve karar sahibi olacağı konusunu iyice vurgulamıştık. TİP'in sosyalizmi, tâ başından beri Leninizmden kesinlikle çok farklı bir sosyalizmdi. Bu farklılığı vurgulamak için sonradan buna *Türkiye Sosyalizmi* yada *Türkiye'ye Özgü Sosyalizm* adını vermiştik. Bu deyimleri sanıyorum 1966'da kullanmaya başlamıştık. Başta SSCB, sosyalist ülkelerin hiçbirinde Sosyalist demokrasi kurulamamış ve hepsinde partiyi ve devleti yöneten bir bürokrasi ortaya çıkmıştı. Biz aynı hataya düşmek istemiyorduk. Arayışlar bu kaygıdan kaynaklanıyordu. *Türkiye Sosyalizmi* deyimi bu kaygılı araştırmaların adıydı. Bunu TİP üstdüzey yöneticilerinin hepsi bilir ve paylaşırdı. Sosyalizmin insan için olduğu, emekçi halk yığınları tarafından *aşağıdan yukarı* kurulacağı hakkındaki bu görüş önce tüzükte, daha sonra programda dile getirilmiş ve TİP'in ilk Kongresinde

kabul edilmişti. *Türkiye Sosyalizmi* yada *Türkiye'ye Özgü Sosyalizm* deyimini kullanmamızın başlıca iki nedeni vardı. Birincisi, TİP'i, dolayısıyla Sosyalizmimizi, Kurtuluş savaşımızın gerçek mirasçısı olarak görmemizdi. Bu aslında sadece duygusal bir yargı değildi. Elbet Kurtuluş savaşımızın mirasçısı olarak görüyorduk kendimizi, Kurtuluş savaşına sadece nutuklarda bağlılık yeminleri eden bunca politikacı arasında. Ama ayrıca gerikalmış toplumlarda ve özellikle Türkiye'de, bağımsızlığa dört elle sarılmadıkça, bağımsızlığı, sosyalizmi gerçekleştirmenin vazgeçilmez koşulu saymadıkça, Sosyalizmin kurulamayacağı bilincini taşıyorduk. Ulusal bağımsızlık bizim için Sosyalizmin ögesiydi. Emperyalizmin bir ileri karakolu durumunda olan Türkiye'de, Amerikanın Türkiye'deki varlığına, askeri üslerine, denetim heyetlerine karşı, halkı duyarlı hale getirip, Amerikanın Türkiye'den elini çekmesi sağlanmadıkça, sosyalizmi kurmamız hiç kolay olmayacaktı. Sosyalizmi kurduktan sonra da ulusal bağımsızlığımızı gene dört elle savunmamız gerekeceğine inanıyorduk. Sovyetler Birliği'nin Varşova Paktı üyelerine karşı izlediği politika gözlerimizi iyice açmıştı.

Üstelik Kurtuluş savaşı verdikten sonra, Emperyalizmin ve Kapitalizmin boyunduruğuna Türkiye yeniden girmişti. Birinci Büyük Millet Meclisinin, Halkçılık Beyannamesinde ve Atatürk'ün 1 Aralık 1921 günlü konuşmasında, emperyalizm ve kapitalizmin, ulusumuzun başlıca düşmanı olarak gösterilmiş olması ve *sırtüstü yatıp çalışmadan yaşamak isteyenlerin, toplumumuz içinde yeri ve hakkı bulunmadığını* vurgulamış olması çoktan unutulmuştu. Bağımsızlık artık ulusal bayramların nutuk malzemesi haline gelmişti. Evet TİP ulusal bağımsızlığı Sosyalizmin ögelerinden biri sayıyordu.

Marksizmden hareket ettiği halde TİP'in *bize özgü* bir sosyalizm savunmasının ikinci nedeni ise, bürokrasi çıkmazına girmemekti. Aşağıdan yukarı, yani emekçilerin kuracağı bir sosyalizm öngörüyorduk. Bürokrasiyi, işçilerin, köylülerin, parti ve devlet yönetiminden dışlanmış olmala-

rının doğurduğuna inanıyorduk. Lenin *Komünizmin Çocukluk Hastalığı* adlı kitabında, 19 kişilik Merkez Yönetim kurulunun bir *oligarşi* oluşturduğunu; *Ne Yapmalı?* adlı kitabında da, *işçilerin yeri sendikalardır; Parti profesyonel devrimcilerin örgütüdür* dediğini biliyorduk.* Lenin'in bu değerlendirmeleri ve günümüzün tüm Sosyalist ülkelerinin, bürokratik çarpıklık gösteren toplumlar olması, kafamızda soru işaretleri belirmesine neden olmuştu. Sömürüye son vermeyi amaçlayan Marksizmin artı-değer teorisinden ve tarih tezinden yola çıkarak Türkiye'nin somut koşulları içinde kendi sosyalizmimizi kurmaya kararlıydık. İlkelerimiz, programımız bu doğrultuda hazırlanmış, kaleme alınmıştı. Bunları aramızda hep konuşurduk. Sosyalizmin bürokratik düzen biçiminde gerçekleşmiş olmasının, dünya sosyalizmi bakımından bir şanssızlık olduğuna hepimiz inanırdık. Yada ben öyle sanırdım. Aldanmışım. Ama Behice'nin bu konuda yazdıkları da ortadaydı: «*Bugün TİP, hem emekçi sınıfların siyasi bir güç halinde örgütlenmesi hareketini, hem de Türkiye'ye özgü sosyalizmin fikirler çerçevesini —teorisini ve ideolojisini— temsil ediyor. Sosyalizmde fikir ve eylemin birleşmesi, birarada yürütülüp geliştirilmesi kaçınılmazdır. (...) TİP'in kuruluşunda göze çarpan bir başka husus da şu: Parti kurma teşebbüsü sadece işçi-sendikacılardan gelmekle kalmamış, bunlar aralarına hiç bir 'aydın' da almamışlardır. Bu, okumuş yazmışlara, kravatlılara bir güvensizliğin belirtisidir. (...) TİP bir yıl sürece etkin bir faaliyet gösteremeden varlığını devam ettirdi. (...) Kendilerine bir genel başkan seçmekteki titizlikleri de bunu gösteriyordu. İşçilerin davasını satmayacak, namuslu, cesur ve bilgili bir başkan seçmek için uzun düşündüler, çeşitli isimler üstünde durdular, temaslar yaptılar. (...) Bundan sonra Türkiye İşçi Partisinde işçiler ve öbür kol emekçileriyle aydınların işbirliği başlamıştır. İlk defa olarak Türkiye'de emekçilerle aydınlar, Sosyalizmin Türkiye*

* Komünizmin Çocukluk Hastalığı, Maladie İnfantile du Communisme, s. 26, Paris, 1946; Ne Yapmalı? Que Faire? s. 112-129, Paris 1947.

*şartlarına uygun düşecek şekline göre hazırlanmış bir tüzük ve program çerçevesi içinde bir araya gelmiş ve örgütlenmişlerdir. (...) Çifte esas üzerine örgütlenme, kol emekçisi-kafa emekçisi ayrımını sürdürmek için değil, tam tersine bu ayrımı ortadan kaldırmak, iki kategoriyi birbirine kaynaştırmak için konmuştur. Son olarak TİP sosyalizmi aydın çevrelerin dışına da çıkarabilmiş, sosyalizmi halka götürebilmiş tek örgüttür. (...) Türk sosyalist hareketi başarıya ulaşır ve Türkiye'yi sosyalizme götürecek bir kalkınma rotasına oturtabilirse, Türkiye dünyadaki sömürülen, ezilen milletler arasında ilk milli kurtuluş savaşını vermiş olmanın şerefine, kendi şartlarına özgü, bağımsız ve demokratik yoldan sosyalizmi gerçekleştirmenin ilk örneğini verme şerefini de eklemiş olacaktır.»** Böyle düşünüyordu Behice Boran 1968 Mayısında. Yani benim düşündüğüm gibi. Yani *Türkiye'ye Özgü Sosyalizmi* savunuyordu. Ve daha önce de belirttiğim gibi, Çekoslovakya'nın işgaline şiddetle karşı çıkmış, üstelik: «*Sovyetler Birliği ve çevresindeki ülkelerde uygulanan sistem sosyalist düzenin örnek alınacak bir prototipi değildir ve şimdiki yöneticiler isteseler de, istemeseler de, köklü değişikliklere uğramaya mahkûmdur. Sosyalizm insanların gerçekten hür ve mutlu olabilecekleri demokrasinin tam anlam ve kapsamıyla gerçekleşebileceği bir sistemdir... Sovyetler Birliği ve Halk Cumhuriyetlerinde 'işçi sınıfı diktatörlüğü' Partinin, hattâ parti içinde belirli bir kadronun gitgide tek bir kişinin müstebit ve keyfi idaresi şeklini almıştır. Bu çeşit rejimler XX. yüzyılın ikinci yarısında sürüp gidemezdi...*» demişti.**

Şaşırmam doğaldı. Benim gibi düşünen Behice Boran şimdi bana karşı çıkıyordu. Öteki önergeciler için de aynı şeyleri düşünüyordum. 1962'den beri Partinin çizgisi bu idi. Ve bu çizgiyi saptayan ve izleyen de bendim. Her hafta Merkez Yürütme Kurulu toplanmıştı ve gene toplanmak-

* Behice Boran, Türkiye ve Sosyalizm Sorunları, S. 60, 65-67, 332, Gün Yayınları, İstanbul 1968.

** Behice Boran, Milliyet Gazetesi, 27 Ağustos 1968.

taydı. Üyelerin hiçbirinden bir eleştiri almamıştım. Genel Yönetim Kurulu da üç ayda bir toplanıyordu. O toplantılarda da bir itiraz sesi yükselmemişti.

Programa ters düşen konuşmalar yapıyormuşum!... Olacak şey miydi bu. Kendimi yadsıyordum? 16 Ekim'den sonra, daha doğrusu 16 Ekim'deki Merkez Yürütme Kurulu toplantısında suçlamaların içeriği değişmişti. Program ve tüzükle çelişen konuşmalar yaptığım savı, Marksizm ve Leninizmin kimi sorunları biçimine dönüşmüştü: işçilere dışardan bilinç götürme sorunu gibi örneğin... Ama asıl sorun Türkiye'ye özgü Sosyalizmdi. Sosyalizmin bir taneliği vurgulanıyordu. Kuşkusuz Kapitalizmden sonraki aşamanın adı sosyalizmdi. Yani tarihsel aşamalar sürecinde kapitalizm bir tane olduğu gibi, onu izleyen sosyalizm de, aşama olarak bir taneydi. Ama her ülkenin değişik bir tarih süreci yaşamış olmasının doğal sonucu olarak, sosyalizmi de elbet değişik biçimde olacaktı.

Önergede bunların hepsi vardı. Ulusal bağımsızlığımıza sımsıkı sarılacağımız da vurgulanmıştı. Ama önerge dikkatle okununca şu tümce dikkat çekiyordu. Şöyle deniyordu:

«Türkiye'de Sosyalizmin *genel sosyalist ilke ve gelişme kanunları çerçevesinde* memleketimizin tarihsel şartlarına ve milli özelliklerine uygun». Altını çizdiğimiz tümce değişik anlamlarda değerlendirilebilirdi. Önce Sosyalizmin, ülkenin tarihsel koşullarına ve ulusal özelliklerine uygun biçimde gerçekleşeceği biçiminde anlaşılabilirdi. Ama dikkatle okununca vurgulanan noktanın «*genel sosyalist ilke ve gelişme kanunları çerçevesinde*» tümcesi olduğu ortaya çıkıyordu. Yani tarihsel şartlara ve milli özelliklere uygunluk, genel sosyalist ilke ve gelişme kanunları çerçevesinde olacaktı. Yani bunlar değişmeyen ögelerdi.

«Türkiye'de sosyalizmin *genel sosyalist ilke ve gelişme kanunları çerçevesinde*, memleketimizin tarihsel şartlarına ve milli özelliklerine uygun, (...) aşağıdan yukarı demokratik bir yoldan, yani örgütlenmiş emekçi sınıfların elbirliği, bilinçli, cesur çabasıyla gerçekleşeceğine (...)» Bu açıkla-

ma tümcesi program ve tüzükteki tanımların bir tekrarıydı. Ancak altını çizdiğim «*genel sosyalist ilke ve gelişme kanunları çerçevesinde*» tümcesi iki bakımdan dikkat çekiciydi. Birincisi: TİP Tüzük ve Programında *Sosyalizm* sözcüğünün hiç geçmemesine karşılık önergecilerin *sosyalist ilke ve gelişme kanunlarından* söz etmeleriydi. Tüzükte: «*Anayasa teminatı altında olan hak ve hürriyetlerine sahip çıkacak işçi sınıfının ve emekçi halk yığınlarının yurt işlerinde söz ve karar sahibi olmasını sağlamakla, büyük toprak sahiplerinin ve şehirli büyük toprak sahiplerinin ve şehirli büyük sermayecilerin, demokratik rejimi aksatan, ekonomik, kalkınmayı, sosyal kültürel gelişmeyi frenleyen sosyal adalet ve güvenliğe karşı koyan, zararlı nufuz ve hakimiyetlerini önlemek; sanayileşmeye öncelik veren, planlı, emekten yana ve emekçi halk yığınlarının iştiraki ile işleyen bir devletçiliğin ulusal ekonomide, sosyal ve kültürel hayatımızda düzenleyici ve yönetici temel kuvvet olmasını sağlamak; özel sektörü, ulusal ekonominin genel plana bağlı yararlı bir kesimi haline getirmek; ve böylece siyasi demokrasiye ekonomik ve sosyal bir öz kazandırarak, daha ileri bir toplum düzenine demokratik yoldan geçiş şartlarını hazırlamak*» denilerek, kamulaştırmalar, toprak reformu ve öteki ekonomik sosyal konular sıralanıyordu*. Programda da: «*Türkiye'nin özel sektör eliyle yani kapitalist bir düzen içinde kalkınması mümkün değildir,*» denildikten sonra, «*O halde Türkiye için kurtuluş yolu, Kapitalist Olmayan Kalkınma yoluna girmektir. Kapitalist Olmayan Kalkınma Yolu emekten yana ve emekçilerin yürütümüne ve denetimine katıldığı planlı bir devletçilik olarak tanımlanabilir. Böyle bir düzende kamu sektörü esastır ve ekonomiye hakim olacak kadar geniştir. Özel sektör plan çerçevesi içinde kamu sektörünün yardımcısı olarak çalışır ve gelişir*» deniliyordu. Yani Türkiye'ye özgü bir kapitalist olmayan bir kalkınma yolu tanımlanıyordu**. Sosyalizmden hiç söz edilmiyordu. *Kapitalist Olma-*

* TİP Tüzüğü, S. 6, İst. 1962.

** Türkiye İşçi Partisi Programı, S. 64, İst. 1964.

yan Kalkınma Yolu 60'lı yıllarda *moda* olan bir deyimdi. Gerikalmış ülkelere önerilen bir modeldi.

Demek ki, Önergeciler bizi programı çiğnemekle suçlarken, kendilerinin programdan habersiz olduklarını gözler önüne seriyorlardı. Ayrıca «*genel sosyalist ilke ve gelişme kanunları çerçevesinde*» tümcesi sanki sosyalizmin değişmezliği vurgulanmak isteniyormuş izlenimi veriyordu.

TÜRKİYE'YE ÖZGÜ SOSYALİZM

TİP, kaçtır vurguladığım gibi, Marksizmden hareket eden ve Türkiye'nin tarihsel koşullarına göre biçimlendirilmiş bir sosyalizmi savunmaktaydı. Tüzüğümüzde amacımızın: «*İnsanın insan tarafından sömürülmesi sistemine sonverip Türkiye'yi, halkı artık yurt işlerinde gerçekten söz ve karar sahibi olan ve kardeşçe dayanışarak, işbirliği ederek, hürriyet ve eşitlik içinde, her bakımdan insanca, dopdolu yaşayan, medeniyeti ve kültürü ileri, tam bağımsız, insanlığın hizmetinde, barışçı, tam demokratik bir ülke haline getirmek*» olduğu belirtilmekteydi*. Demek isterim ki, biz bilinen kimi 'klişe'leri tekrarlamıyorduk. Kendi Sosyalist yolumuzu çizmeye çalışıyorduk. Bunda kimsenin kuşkusu olamazdı. 1966'dan beri, yani beşli önerge verilmezden iki yıl önce şöyle diyordum: «*Sosyalizmi kurmak için Türkiye'nin tarih şartlarını, ekonomik-sosyal gerçeklerini iyi bileceğiz. Sınıflar arasındaki kuvvet ilişkilerini, iç ve dış etkenleri iyi hesap ederek, emekçi halk yığınlarını bilinçlendirerek, örgütleyerek, emekçilerin politik kuvvet dengesinde ağır basmalarını sağlayacağız. Demek ki, Türkiye Sosyalizminin KİTABINI, (a) dan (Z) ye kadar, her günkü mücadelemizle bizler, yani Türkiye İşçi Partililer hep beraber yazacağız. Ve de yazmaktayız. Kitaplar bir bakıma fotoğraflara benzer. Fotoğraflar gibi kitaplar da, bir durumu, bir anı tespit ederler; nazariye olarak, hikâye olarak ister istemez gelişimin canlı akışını dondururlar. Bun-*

* TİP Tüzüğü, madde 3, son paragraf, S. 7-8, İst. 1962.

dan dolayıdır ki, tabiat ve toplum kanunlarını daha yakından kavramak ve durmadan değişen ve gelişen dünyayı daha büyük bir sadakatla yansıtmak için daima yeni varsayımlar, faraziyeler ortaya atılır ve deneyler bunları doğruladıkça, yeni nazariyeler meydana gelir, yeni kitaplar yazılır. Bilim, bütün bu çabaların kitaplar halinde birbirini tamamlamasıyla meydana gelen bir sinema şeridine benzer. Varlığın, hayatın hareketi, maziden istikbale uzanan bu nazariyeler silsilesinde ancak yansımış ve kavranmış olur. Biz Türkiye İşçi Partililer, Türkiye'de Sosyalizmin kurucuları olmanın sorumluluğu içinde kitaplara ölmüş bilgiler gözüyle bakılmasına asla razı değiliz. Biz kitabı yarına açılmış bir kapı olarak görürüz. Ve biz kitabı tamamlanmamış, hayatın akışını yansıttıkça sonsuzluğa kadar durmadan tamamlanan bir canlı varlık olarak kabul ederiz. (...) Sosyalizmin sadece bir ekonomi tekniği olduğunu sananlar ve bellibaşlı üretim araçlarının kamulaştırılmasıyla, sosyalizmin kurulabileceğini sananlar hata içindedirler. Çünkü bunlar sosyalizmi hangi sınıfların kuracağı noktasını karanlıkta bırakmaktadırlar. Aslında bu düşüncede olanlar (Osmanlı tipi Devlet yönetimi), yani tepeden inme ceberut devlet anlayışını sosyalizm etiketi altında devam ettirmek hayali peşindedirler».*

Gayet açıkça vurgulanıyor bu konuşmada bizim sosyalizmimizin *profesyonel devrimcilerin öncülüğünde* amaca yönelen bir sosyalizm olmadığı. Bizim sosyalizm emekçilerin aşağıdan yukarı kuracakları bir sosyalizm. O günlerde bir başka örneği varmıydı dünyada? Sanmıyorum. *Türkiye'ye Özgü Sosyalizm* yeni bir modeldi. Bu konuşmayı yaptığımız günlerde TİP'in karşısında MDD'ciler, (Milli Demokratik Devrimciler) vardı. Bir de Yöncüler. Bizim Önergeciler o tarihlerde benim gibi düşünüyorlardı herhalde; çünkü bu konuşmaya karşı çıkan olmamıştı.

* 28 Ağustos 1966 günü Fatih TİP İlçe Kongresinde yaptığım konuşmadan bir bölüm «Sosyalizm İçin Hazır Reçete Yoktur»/Bağımsızlık Demokrasi Sosyalizm, S. 479-480, Gerçek Yayınevi, İst. 1968.

Evet *Türkiye'ye Özgü Sosyalizm* 1968 Ekiminde ortaya çıkmadı. Esasları tüzük ve programda olan görüşlerin, 1966'larda geliştirilmesi ile ortaya çıkmıştı. Önergedeki savlar programa, tüzüğe ve yıllarca savunulan görüşlere ters düşmekte ve bunların belirli bir amaçla ortaya atıldığı anlaşılmaktaydı.

Evet 3. Parti Kurultayına bu koşullarda gidiyorduk. Programı savunur görünen önergeci beş arkadaşımızın, program ve tüzükte açıklanan ilkelerle ilgisi olmayan bir çizgide oldukları, Kurultayda hiçbir kuşkuya yer olmayacak biçimde ortaya çıkacaktı.

Sol, dünyada da bölünmüş durumdadır. Bu bölünmüşlük, Sovyetler Birliği'nin kurulmasıyla daha keskin çizgilerle ortaya çıkmış ve Çin'in Mao'nun önderliğinde sosyalizme geçmesi yeni bir kilisenin kurulmasına neden olmuştur. Bir başka talihsizliği de vardı Sol'un. Bilimsel bir teorinin, itiraza, eleştiriye kapalı olması düşünülemezken, Lenin'le eleştirilere kapılar kapanmıştır. Parti içinde Kolontay ve arkadaşlarının oluşturduğu *işçi muhalefeti* adındaki gurup, bizzat Lenin'in kararı ile çalışamaz hale gelmiş ve dağılmıştır. Evet böylece 1917'den sonra Marksizme damgasını vuracak olan Lenin'in görüşleri, doğruluğu, *bilimselliği* tartışılmaz bir *teori* (!) olmuştur. Rosa Luxemburg *Rus Devrimi* adlı kitabında bunun altını çizerek, Rusya'nın geri bir toplum olması nedeniyle başvurulan *tepeden inme* önlemlerin, sanki Marksist teorinin yeni adımlarıymış gibi gösterilmesinin, asla kabul edilemeyeceğini ileri sürerken, demokrasi olmadan sosyalizmin asla gerçekleşmiş sayılamayacağını da vurguluyordu.

Evet Sovyet Devrimi ile birlikte ortaya çıkan *izm*li görüşler, eleştiriye açık oldukları ilan edildiği halde, eleştirilemez birer ideoloji, birer dogma halinde karşımıza çıkmıştır. Leninizm, Marksizm-Leninizm, Maoizm ve tüm Marksizmden türetilen teori (!) lerin, eleştiriye kapalı tutuldukları için, bilimsellikle ilgileri kalmamıştır.

Türkiye gibi, Batı uygarlığını yüzyıllar sonra bir ithal malı olarak benimsemiş bir ülkede, Bilimin ve bilim dü-

şüncesinin de gerçekten özümsenmesi çok zordur. Bundan dolayı Marksizmden türetilen teoriler, bizde daha büyük bir taassupla korunmuş; virgülüne itiraz edilmesine bile izin verilmemiştir. Buna Sol'un oldum olası, yasa dışı sayılmış olduğu da eklenecek olursa, ülkemizde, Marksizm ve Marksizmden türetilmiş tüm teoriler, birer kutsal öğreti gözü ile görülmüş ve korunmuştur. Dolayısıyla TİP'in sosyalizmi, önceleri, yasalar dolayısıyla başvurulan bir yöntem, bir politika olarak görülmüş; sonraları ise revizyonizm olarak nitelenmiştir.

Bu olayı değerlendirirken, solcuların 'taassubu' ile yetinilmemelidir. Türkiye'nin jeo-politik konumu, Amerika ile imzaladığı antlaşmaların doğurduğu özel durumlar da gözönünde tutulmalıdır. TİP'in kaba kuvvet yoluyla durdurulamamış olması ve Meclise girmeyi başardıktan sonra daha da güçlenmesi, Amerika için mutlaka önlem alınması gereken bir sorun olmuştur. Amerika'nın askeri heyetler bulundurduğu, üsler kurduğu bir ülkede, bir partinin ortaya çıkıp, halkı Amerika'ya karşı direnmeye çağırması, bir yeni Kurtuluş savaşma gerek olduğunu ileri sürmesi, göz yumulacak bir olay değildi kuşkusuz. TİP'e saldırılar sürdürülürken, bir yandan da dolambaçlı bir başka yol izlendi: Marksist yayınlar serbest bırakıldı. Savcılar dava açmaz oldular. 141, 142 sanki felç olmuştu. Bu durumu Mecliste bir konuşmamda alaylı bir edayla ortaya atmış, Adalet bakanından bu müsamahanın nedenini sormuştum. *Çok seviniyorum Marksist kitapların uygar ülkelerde, demokrasilerde olduğu gibi, bizde de serbestçe basılıp satılmasına. Ama bu ani değişikliğin, bu alışılmadık müsamahanın nedenini de merak ediyorum doğrusu. Bu husus açıklanırsa sevineceğim* demiştim. Sataşmalar, küfürler dışında bir yanıt alamamıştım. Bununla güdülen amaç pek açıktı: Sol'a kayan gençler arasında TİP'in savunduğu sosyalizme karşı muhalefet odakları oluşturmak ve teori (!) tartışmalarının TİP içine de sıçramasını sağlamak... Bundan kuşkusuz Sovyetler Birliği de kendi payına kimi sonuçlar elde etmeye çalışacaktı. Çünkü o da, Sovyetler Bir-

liği ile Amerika'dan aynı uzaklıkta bir politika izlenmesini savunan bir Sosyalist partinin güçlenmesini kaygıyla izlemekteydi. Sanıyorum yabancı dil bilmedikleri için, Marksizm hakkındaki bilgileri ister istemez çok sınırlı olan kimi yönetici arkadaşlarımız da bu kitaplardan etkileneceklerdi. Ve belki de: *«Bizim partinin sosyalizmi de fasarya!»* diyeceklerdi. Amerikan planı kusursuzdu. Ve kısa zamanda ilk meyvalarını vermeye başladı: gençlerin kimi Leninci, kimi Maocu oldular; kimi de Troçkici, Stalinci, Gueveracı...

AREN'İN ZİYARETLERİ

Olay patlak vermeden önceydi. Zaman söyleyemeyeceğim. İstanbul'daydım. Sadun Aren geldi Bebek'teki eve. *«Kruşçef raporundan sonra kafama takılan sorunlara, Çekoslovakya'nın işgali tüy dikti, tabir caizse; zaman ayırabilirsem, sosyalist uygulamadaki çarpıklıklar üzerine bir kitap yazmak istiyorum»* dedim. Ve *«kimseye söz etmeyin. Henüz karar vermiş değilim. Zaman bulabileceğimi de tahmin etmiyorum»* diye eklemiştim. Günler geçti, vakit bulamadım. Aren gene geldi. Bu kez Ankara'daki eve. Konuşma arasında dedi ki: *«Bu hürriyetçilik üzerinde fazla durmayın; iyi karşılanmıyor; tepki yaratıyor»* dedi. *«Kimde? Nerede tepki yaratıyor?»* diye sordum. *«Gençler arasında»* dedi. Donup kalmıştım. Sadun Aren'e *'düşünelim'* dedim; ama şok olmuştum. Dünya, gençlerin başkaldırısını yaşıyordu: Fransa'da, Almanya'da, İtalya'da, Amerika'da, her yerde gençler hürriyetle bütünleşmiş bir dünya için ayaklanmışlardı. Demek bizim İşçi Partili gençler, benim hürriyetçilikten söz etmeme karşı çıkıyorlardı... Bu ne çelişkiydi böyle!... Oysa bizde de gençler, üniversiteleri işgal ediyor, mitingler yürüyüşler yapıyor, polisle çatışıyordu. 68 Baharını geride bırakalı kaç ay olmuştu! Ve Aren bana TİP'li gençlerin *istemezük* dediklerini söylüyordu. Ama

düşündüm ki, Batıdaki başkaldırı ile bizdeki başkaldırı aynı içerikte değil. Batıdaki gençler kapitalizme de, Sovyet sosyalizmine de karşı çıkıyorlardı. Özgürlüğü yok eden örgütlenme biçimlerine karşıydılar aslında. Cohn-Bendit'in kitabını tekrar karıştırdım, o günleri anımsamak için. Kitabın adı: *Goşizm, komünizmin ihtiyarlık hastalığına çare.** Cohn-Bendit şöyle diyordu:

*«Sorun Kapitalist ve bürokratik toplumdan otoriter olmayan, hiyerarşili olmayan sosyalist topluma geçmektir ve bu geçişi sağlayarak örgüt biçimini bulmaktır. İkinci sorun da 'yığın'la 'etkin azınlığın' tanımıdır. Yani yığınların tarihte, örneğin Paris Komününde, Rus devrimlerinde, İspanyol devriminde ve Macar devriminde, öz-örgütlenme biçimlerini nasıl bulguladıklarını ortaya koymak, açıklamaktır. (...) Goşist eleştirinin değişiklikleri ve gelişmesi, bir yandan kapitalist toplumun değişmesinden, bir yandan da Rus devriminin, bürokratik bir karşı-devrim'e dönüşmesinden kaynaklanmaktadır. Bundan dolayı biz Goşistler Fransız Komünist partisinin yanıldığı, yanlışlar yaptığı ya da ihanet ettiği kanısında değiliz. Başarısızlığı, Parti olarak bürokratik çıkarları doğrultusunda davranmış olmasından kaynaklanıyor. Sovyetler için de durum aynıdır.»***

Evet o günlerde Bendit gencecik bir insan. Arkadaşları da öyle. Kitap o günlerde yazılmış. *«Halk yığınları-etkin azınlık-örgütlenme»* biçiminde dile getirdikleri stratejileri, o yaştaki gençlerden pek beklenmeyen bir görüş derinliği taşıyor. Kuşkusuz anarşizmin, goşizmin uzun yıllardan kaynaklanan düşün ve eylem mirasının, 1968 başkaldırısı üzerindeki etkisi unutulamaz Batı uygarlığı işte bu: yüzyılların yaşam birikimi; düşün, eylem birikimi...

Aynı döneme raslayan bizdeki gençlik hareketi ise, bambaşka bir kültür zemini üzerinde çiçeklenmiş ve o günün

* Le Gauchisme, remède á la maladie sénile du communisme, Ed. du Seuil, 1968.

** a.g.e., s. 16-18.

koşullarına yanıt veren bir hareketti: Amerika ve işbirlikçilerini hedef alan ve *Marksizm-Leninizm*den esinlenen bir hareketti. Oysa Batıdaki gençler her iki süper devlete de karşıydılar; yani hem burjuvaziye, hem Sovyet bürokrasiciliğine...

Sayın Aren bana bir kez daha geldi. Yanında genç bir arkadaşımız da vardı. Aşağı yukarı aynı şeyleri söyledi: *«Türkiye'ye özgü sosyalizm, hürriyetçi sosyalizm deyimlerini, konuşmalarınızda sık sık vurgulamanız, gençler arasında iyi karşılanmıyor»* dedi. *«Bu konuşmaların tüzük ve programımıza, bilime, bilimsel düşünceye ters düşen bir yanı var mı sizce? Varsa söyleyin. Tartışırız. Bilime ters düşüyorsam konuşmaları hemen keserim»* dedim. *«Biz size durumu bildirmek istedik»* dediler. İsrar ettim: *«Ters bir şey söylediğimi sanmıyorum. Ama eleştirilerinizi dinlemeye ve tartışmaya hazırım»* diye ekledim. *«Hayır, amacımız olayı size duyurmaktı»* dediler ve gittiler.

Bu girişimler beşli önergenin habercisiydi. Ama böyle bir tertibe gidileceğini hiç düşünmedim. Neden Merkez Yürütme Kuruluna getirmiyorlardı sorunu? Ciddi bir durum olsa Merkez Yürütme Kuruluna getirirler diye düşündüm. Getirmemelerinin nedeni varmış. Hazırlıkları tamamlanınca getirdiler. Ama gene de şaşırdım. Çünkü tabanla, örgütle en çok temas halinde olan yönetici bendim. Sık sık geziler yapıyor, illere, ilçelere, köylere gidiyor; partili arkadaşlarla konuşuyordum. Yalnız partili arkadaşlarla değil, kahvelerde partisiz yurttaşlarla da konuşuyor, dertleşiyordum. Olumsuz tepkilerle hiç karşılaşmıyordum, ne partililerden, ne yurttaşlardan... Sana söylemezler demeyin. Benim konuşmalarım samimi sohbetler halinde olurdu. İllerdeki arkadaşların çoğunu da yakından tanırdım. Dostumdular. Şikâyetleri olsa söylerlerdi. Son zamanlarda Merkez Yürütme Kurulundan kimi arkadaşların illeri dolaştıklarını duyuyordum.

Merkez Yürütme Kurulunun sürprizli, fırtınalı toplantısı iki gün sürdü 16.10/17.10.1968. İlk gün önce önerge sahipleri konuştular, onlardan sonra da öteki arkadaşlar... Ertesi gün de ben konuştum. Tüzük ve programın, Malatya Kongresi kararını çiğnediği savları, dönüp dolaşıp benim artık sosyalist olmadığım iddiasına dayandığı için, benim konuşmamın ağırlığı iki noktada toplanmıştı. Önce hangi konuşmamda Sosyalizmle ters düşen şeyler söylediğimin ve bunların somut olarak neler olduğunun açıklanmadığını vurgulamış, ardından sosyalizm konusunu ele almış, partimizin savunduğu sosyalizmin özellikler gösterdiğini, Marksizmden kaynaklanan ve tarihimizden gelen yerel koşullara göre biçimlenen sosyalizmimizin kesinlikle *Leninist* modelde olmadığını tüzük ve programdan örnekler vererek kanıtlamaya çalışmıştım.

İkinci gün benim konuşmamdan sonra, Rıza Kuas, Şaban Yıldız, Kemal Nebioğlu, T. Ziya Ekinci, İbrahim Çetkin ve Rahmi Eşsizhan'ın imzaladıkları yeterlik önergesinin kabulü ile tartışmalar noktalanmıştı. Ama sorun noktalanmamıştı: daha önce belirttiğim gibi önergeciler, Genel Yönetim Kurulunu toplantıya çağırmak için imza topluyorlardı. Hemen Genel Yönetim Kurulunu 26 Ekim'de toplantıya çağırdım.

Genel Yönetim Kurulunun Olağanüstü toplantısında yaptığım konuşmada suçlamaların 8 noktada toplandığını ve 8 noktanın şunlar olduğunu söyledim: 1) Aybar bilime karşıdır, 2) Kitaba karşıdır. Özellikle Bilimsel Sosyalist nitelikte kitaplara karşıdır; 3) Uygulamada Sosyalizm çeşitlilik gösterir derken, çeşitliliğe ağırlık vermektedir; 4) Emekçi sınıfların bilinçlenmesi konusunda, emekçi sınıflara bilincin dışardan götürüleceği hususunu reddetmektedir; 5) Değerlendirmelerini, tahlillerini, sınıf açısından yapmamaktadır; 6) Hürriyet sorununu sınıf açısından ele almamakta, soyut bir hürriyetçilik savunuculuğu yapmak-

tadır; 7) Aybar sosyalist değildir; 8) Aybar kişisel yönetim uygulama eğilimindedir.

Behice dahil, sanırım önergecilerin hepsi de bilime, *Marksizm-Leninizm*den yola çıkarak bakıyorlardı. Yirminci yüzyılda Bilim, yaşamın gittikçe daha çok önem kazanan bir ögesi olmaya başladıktan sonra pek çok ünlü bilim adamları genel olarak pozitif bilim hakkında, yada kendi uzmanlıkları hakkında, halkın anlayacağı sadelik ve açıklıkta yazılmış yapıtlar vermeye başlamışlardı. Bunun sonucunda felsefede, *bilimsel felsefe* adıyla yeni bir dal, bir uzmanlık bölümü ortaya çıkmıştı. Bu yeni filozofların hepsi, ya bir bilim dalında uzman, ya bilimsel bir disipline yakın olan kişilerdi. Bundan bir vesileyle daha önce de söz ettim. Evet, bu bilimci filozoflar, *Viyana okulu* olarak adlandırılan bir akımın öncülüğünü yapıyorlardı. 1930'lu yıllarda, Üniversite reformu sırasında, bunların en ünlülerinden iki profesör İstanbul Üniversitesine gelmişti: Prof. Reichenbach ile Prof. Von Mizess... O yıllarda İstanbul Hukuk Fakültesinde asistandım. Reichenbach Edebiyat Fakültesinde bilim felsefesi okutuyordu. Vakit buldukça derslerini izlerdim. Sonunda iyice merak sardım bilimsel felsefeye. Bu konuda yazılmış pek çok kitap okudum. «*Bilimsel ve Endüstriel Aktüalite*» genel başlığı altında ünlü bilim adamlarının yönettiği sürekli bir yayın organı vardı. Yani bilim ve felsefe sorunlarıyla ilgili bir gençtim. Marksizme yönelmemin nedenlerinden biri yeryüzündeki adaletsiz düzen, ötekisi buna çare getirmeyi amaçlayan bilimsel bir doktrin oluşuydu. Demek isterim ki, beşli önerge sahiplerinin, aramızdaki görüş ayrılıklarını bilimsel bir zemine oturtmuş olmaları, benim yabancısı olmadığım bir alandı. Her ne hal ise... Gelelim bilim sorununa. Genel Yönetim Kurulundaki konuşmamda bilimle ilgili bölümden kısa bir alıntı yapacağım: «*Aybar bilime inanmıyor*» savı ile ilgili olarak...

Bilime Dair:

«*(...) Arkadaşlar ben burada söze başlarken kendi mazimden söz açabilirdim, yapmayacağım. Karınca kade-*

rince ben bir bilim adamı olarak bu partiye geldim. Ne olursa olsun bir bilim adamının bilime karşı çıkması, öyle bir şey varit olsa bile, son derece önemli bir meseledir ve benim bildiğime göre dünyada hiçbir örneği yoktur. Bir bilim adamının hayatının sonunda bilime karşı çıktığını görmedim. Ama denilebilir ki «senin bilim adamlığın zaten yarım yamalaktı, üniversite öğretim üyeliğinde 10 sene kadar bulundun, ondan sonra atıldın; binaenaleyh sen hakikaten bilim adamlığı mertebesine ulaşamadığın için de bilimden kolayca ayrıldın.» Olabilir. Şimdi sevgili kardeşlerim, benim bildiğim kadar bilim meselesi bilimsel bilgi meselesi öyle kolayca rahatlıkla çözülüverecek bir mesele değil. Bilimsel bilginin zaman ve mekân içindeki değeri, gene bilimsel ölçüler içinde daima tezgâh üzerine getirilmesi gereken bir husustur ve bilimsel çabayı ebediyete kadar daima kendisini tamamlayarak, daima tabiatın ve tabiat içindeki kademe kademe muhtelif seviyelerdeki varlıkların iç çelişilerine ve iç çelişilerin kanuniyetine giderek daha iyi nüfuz etme gayreti şeklinde insanlığın sonsuzluğuna kadar uzayıp gidecektir. Şimdi böyleyse bilimsel bilgi, yani bilimsel bilgi dediğimiz hamule sonsuzluğa kadar daima kendisini gençleştiren, kendisini tamamlayan bir şeyse, o zaman bizzat bilimin içinde de diyalektik bir hareket var. Yani bir zaman bilim olan veriler, zamanla, (tabii zaman derken birtakım zaman içindeki o çalışmaları da bilimsel çalışmaları da yeni bulgulara doğru yönelmiş çalışmaları da ihtiva ediyor bu zaman içinde sözü), zaman içinde kendi zıt unsurları haline gelmektedir. Yani bilimsel birtakım veriler bir süre sonra bilimsel veri olmaktan çıkmaktadır bir ölçüde. Bir ölçüde de bilimsel veri olma niteliğini muhafaza etmektedir. Buna her zaman verilen örneklerden bir tanesini hemen vereyim. Newton'un kâinat nazariyesi ile, Einstein'in ondan sonraki kâinat nazariyesi. Newton'un kâinat nazariyesi ve bulguları, bir süre sonra bilim vahdeti tekniği içinde, giderek ölümsüz unsur haline gelmiştir. Şimdi, bunun doğurduğu netice nedir? Bunun doğurduğu netice esasen

hayatın ve düşünce hayatının kendi iç yapısında mündemiçtir. Yani çelişinin, düşünce sistemi içindeki çelişinin, doğurduğu devamlı karşı çıkışlardır. İnsan kafasının yapısında ve bilimsel faaliyetinde, faaliyeti içinde itiraz, diyalektik çelişinin bir unsuru olarak, bilimin ve bilimsel araştırmanın bir unsuru olarak hep var olacaktır.

«Şimdi bu böyle olunca, bilimsel doğruların gerçeklerin 'izafi mutlaklığı' 'göreceli kesinlik' hemen ortaya çıkar. Bilimsel gerçekler bir yönleriyle izafidir ve aynı zamanda mutlaktır. Bu da hepinizin bildiği şeyler. Burada girizgâh olarak arzediyorum. Burada bilhassa üzerinde durmak istediğim husus, bilimsellik mekanizmasında itici, yaratıcı unsurun, çelişiden doğan unsurun beşeri dilde ifadesinin itiraz, bilimsel itiraz, 'contestation' yani şimdiye kadar elde etmiş olduğumuz bulgularla yetinmeyip, yeni bulgular peşinde olmamızdır.

«Sevgili kardeşlerim, genel olarak bilimler için ve daha jenerik tabirle ifade edeyim, bilim için söylediğim şu sözler bilimlerin «yakîn» teşkil etmeleri bakımından mertebelenmiş kolları içinde, kolları hakkında da aynen geçerlidir. Yukarıdaki sözlerim, bilimin izafi mutlaklığı sözünü hiç unutmayalım, izafi mutlaklığı içinde yakîn olma, kesin olma, zaman ölçüsünde kesin olma bakımından bilimler arasında bir mertebe, bir silsilei meratip vardır... Tabiat ilimleri jenerik terimiyle topladığımız bilimler bugün yakîn bilgi bakımından en üst mertebeyi teşkil eder. Bunun bir üst mertebesi de totolejik ifadeler silsilesi olan riyaziye ve mantıktır. Onlar daha kesindir. Şüphesiz riyaziyenin son çeşitleriyle onda da yani "izafi mutlaklık" onlar için de söz konusudur; riyaziye ilmi de bitmiş, tamamlanmış değildir. Riyaziye ile iştigal eden arkadaşlar bilirler; benim bilgim kıttır bu hususlarda. Fakat dışarıdan edindiğim malûmata göre o da açık, o da boyuna daha yakîn teşkil edecek verilere, bulgulara kavuşmaktadır. Buradan daha yakından bildiğimiz mantığa geçebiliriz: Aristo mantığı. Oysa Aristo mantığından sonra diyalektik mantık ortaya çık-

tı. Orada da noktalanmadı. Hegel diyalektiğini Marks'ın maddeci diyalektiği izledi.

«Nihayet bu düşünce tarzı, yani mantık, Hegel'de bir merhaleye erişmiş, Hegel'den sonra Marx da bugün kullandığımız bilimsel metod dediğimiz diyalektik, yani materyalist diyalektiki ortaya çıkarmıştır. Demek ki bu metod olarak ve metodun bizzat kendi içindeki muhtevası, muhtelif kanuniyetleri ile en kesin bilimsellik payesine bugün için ulaşmıştır. Ancak şu da muhakkaktır ki, bugün diyalektik dediğimiz düşünce metodunun, mantığının ve araştırma, bilimsel araştırma metodunun da, mutlaka kendi içinde yenileşeceğinden benim hiç şüphem yoktur. Yeni kanuniyetlerini bulacaktır, çelişiler metodu mutlaka yeni yollar bulacaktır, Aristo mantığı nasıl diyalektik düşünce tarzına imkân vermişse, yani Aristo mantığı birtakım gerçekleri izah edemediği için boşluğu diyalektik mantıkla doldurulmuşsa, hiç şüphesiz gene diyalektik mantık doğrultusunda bugünkü düşünce sistemi de ileride doldurulur, hiç şüpheniz olmasın. Ve sakın ha olmaya ki bunu sosyalizme falan ihanet farzetmeyin. Yani diyalektik mantık bulunmuştur, Marksist mantık bulunmuştur, dondu bu, hayır, bu da gelişecek nitekim bu şekilde düşünen birçok Marksist düşünürler vardır. Şimdi hemen hatırıma gelmişken söyleyeyim 61 senelerinde bir açık oturumda diyalektik acaba yalnız düşünce metodu mudur, kanunu mudur, yoksa tabiat kanunu mudur diye Egzistansiyelistlerle Marksistler arasında yapılan bir tartışmada bu mesele de ortaya atılmıştır. Zannediyorum ki egzistansiyelistlerden Sartre vardı, öbür tarafta da Garaudy vardı. Yani diyalektiğin de zaten icabı bu, hayat durmadığına göre, mutlaka onun ölçüsünü de yenilemek lâzım gelecektir. Nitekim diyalektik düşüncesiyle Marks Hegel diyalektiğini ayakları üzerine oturtmuştur, şeklindeki çok basit izahının da bugün artık doğru olmadığını ve Marx'ın buluşunun, böyle biçimsel ayak üstüne oturtmaktan ibaret olmadığı görüşünü, çağdaş Marksist filozoflar kabul etmektedirler.

«Şimdi sevgili kardeşlerim, demek ki mertebe olarak bilimsel nitelikte bilgi mertebeleri olarak bilgilerimiz bir kere bir bakıma «totolojik» ifadeler ihtiva eder. Yani gerçek dünya hakkında bizatihi bir şey söylemeyen riyaziye grubuna ait bilimler, hemen burda da belirteyim, gerçek hakkında bir şey söylemeyen deyince, çerçeve olarak aldığımız zaman diye altını çizeyim, çünkü bütün bilgilerimiz bize dışarıdan intikal ettiğine göre elbette ki riyaziye de, mantık da salt bizim kafamızın bulgusu değil, dış gerçeklerin kafamıza yansımasının muayyen ölçüler içinde biçimlenmesidir. Totolojik, yani bir genel prensipten netice çıkarmaya yönelik formüllerdir. Bu da niçin bunların kesinlik bakımından daha doğru oldukları anlaşılıyor, dış alemin en genel görünüşlerini, en genel taraflarını formüle ettiği için en kesin oluyor. Ondan sonra derece derece tabiat bilimleri gelmektedir. Tabiat bilimlerinden sonra da sosyal bilimler silsilesi gelmektedir. Bunların hepsi de yakın olma bakımından birbirine eşit değerde değildir. Efendim, bu ilimlerden herhangi biri hatta en üst mertebelerde bulunan, meselâ fizik tamam, yakîn teşkil ediyor bütün bilgi ihtiva ediyor yargısıyla noktalamak, neden? Çünkü bilimsel bulgular, ilk sözümüze atıf yapalım, daima izafilik içindedir. Uzun yıllar bilimsel araştırmaların o zamanki bilginlerin katiyen aklına gelmemiş olan metodu yani muayyeniyet prensibi, hep bildiğiniz gibi elektriğin keşfinden sonra ve hele hele manyetizmin bulgulanmasından sonra, manyetik olayların bulgulanmasından sonra ve giderek atomun parçalanmasından sonra muayyeniyet ilkesi, determinizm, tıpkı Newton'un kâinat görüşünün yerine Einstein'ın görüşünün kaim olması gibi eski hakimiyetini kaybetmek durumunda kaldı ve mikrokozmada muayyeniyet esasının cari olmadığı ispatlanmıştır ve bunun yerine gayrımuayyeniyetçilik diye yeni bir prensip ve yeni bir arama metodu ortaya atıldı. Adamın da adı Heisenberg. Daha sonra Heisenberg'in görüşlerinin de fizikçiler tarafından tenkit edildiğini ve bir başka üst plânda muayyeniyetçiliğe doğru dönüş olduğu ifade edilmiştir.

Meselâ hayatının son demlerinde Einstein bu görüşe katılmıştır, yani başka türlü bir muayyeniyetçilik görüşüne katılmıştır. Gayrımuayyeniyetçiliğin savunucularından biri ve dalgalı mekanik denilen nazariyenin de mucidi olan de Broglie de hayatının sonlarına doğru bir başka ölçüde muayyeniyetçiliğin cari olduğunu ifade etmiştir. Demek ki sağlam metod, bilimsel metod olarak mesela şu muayyeniyetçiliğin hikâye ettiğim macerası bilimin ve bilimsel metodların devamlı olarak değiştiğini ortaya koymaktadır. Biraz evvel söyledim, bu diyalektik düşünce için de böyle olmuştur. Hegel'in diyalektik düşüncesi yerine Marx'ın diyalektik düşüncesi gelmiştir. Ölçü nedir arkadaşlar? Ölçü, gerçekleri daha iyi kavramak, gerçeklerin kanuniyetini, yani iç çelişilerini daha derinlemesine, daha detayına, daha somutuna kavramaktır. Bilimde mutlak olan şey, izafi mutlak olan şey, bilimin muayyen bir zaman içinde yakînin en yüksek derecesini teşkil ettiği hususundaki yargıyla bilimin sonsuzluğu ve o sonsuzluk içinde somuttan hareket ederek evrensele doğru boyuna aşamalar yaptığı hususundaki yargıdır.

«Şimdi arkadaşlarım, burada bir noktanın açık seçik altını çizelim: Bilimsel sosyalizm. Bilimsel sosyalizm, Marksizmin sosyal hadiselere tatbiki ve bu tatbiki neticesindeki bulgularıyla kapitalist toplumun iç çelişkileri yüzünden infilâk etmesi neticesinde kurulacak sosyalist düzen hakkındaki yargılarını ihtiva eden bir hükümdür. Marx, Mehmet Selik arkadaşım dünkü konuşmasında Marx'ın hayatını burada çiziverdi ve bu işe nasıl, nereden geldiğini, hangi kaynakların Marx'a tesir ettiklerini özet olarak fakat gayet vukufla belirtti, tekrar etmiyorum, kaynakları bilindiği gibi Alman felsefesi, Fransız sosyalizmi ve İngiliz ekonomi politikası. Marx kendisi formasyonu itibariyle, hep bildiğiniz gibi iktisatçı değil başta. Marx hukukçu filozof. Fakat giderek, onu da Mehmet Selik arkadaşım söyledi, ekonomi politik meseleleri üzerinde yazı yazmak mecburiyetinde kaldığı için ve belki de nihayet bunun neticesinde İngiltere'nin ekonomi politikasını, İngiliz kapitalizminin ka-

nunlarını bulmak durumunda olduğu için, hep bildiğiniz o büyük eseri yani Kapital'i yazmıştır. Kapital'de ne var? Kapital, kapitalist dünyanın kapitalist toplumun işleyiş kanunları. Yani Marx diyalektik metodunu bir topluma, özellikle İngiltere'ye tatbik etmek suretiyle masanın üzerine yatırmış İngiliz kapitalizmini XIX. yüzyılın ikinci yarısındaki İngiliz kapitalizmini ve bir deney masasında çalışır gibi çalışarak onun kesinkez doğru kanunlarını bulgulamıştır. Şimdi demek ki Marksizmin ekonomi politiğe dönük tarafında en kesinkez olan bilgiler bir kere kapitalist toplumun işleyişine dair bilgilerdir. En kesinkez bilgi bu. Elindeki diyalektik metodla ortaya koyduğu hakikat bu. Fakat bir takım beşerî ilimler üzerindeki çalışmalarda gerek Marx'ı, gerek onun yakın ilim arkadaşı Engels'i de ilgilendirmiş ve bütün toplumların diyalektik metodla incelenmesinde, hemen itiraf edelim o tarafları oldukça zayıf, çünkü ellerinde bugünkü totolojik bilgiler yok, onun için geniş hatlarıyla ve dün sayın Adnan Cemgil'in de hatırlattığı gibi, evvelâ işte sınıfsız cemiyet vs. deyip yapılan tasnif, Marx'ın bir takım araştırmaları üzerine bugün tekrar dönüldüğü için, bu tasnif genişletilmiş ve işte, Asya Tipi Üretim Tarzı ve daha iki üretim tarzı da ilâve edilmek suretiyle sekiz kategoriye sekiz toplum şemasına irca edilmiştir. Ama bunlar hakkında Marx'ın ortaya koyduğu bilgiler kesinkez doğru bilgiler değildir, herhalde Kapital'de ortaya koyduğu bilgilerle mukayese edilmeyecek kadar zayıf ve hafif kalan bilgilerdir. Giderek Marx kapitalist toplumun çelişileri yüzünden infilâk edeceği ve yeni bir düzene, toplum düzenine, sosyalizme geçileceği hususundaki önce varsayım mahiyetinde olan tezlerini ortaya koymuştur. Varsayım diyorum, çünkü bilimlerde henüz ispatlanmamış şeyler varsayımdır. Binaenaleyh Marx yaşadığı zaman da hiçbir sosyalist toplum meydanda olmadığı için, o tarihte varsayım teşkil edebilecek doğruları ortaya koymuştur. Ve bunun da genel çizgilerini söylemiştir. Nasıl eskiye ait yargıları, eski toplum düzenlerine ait bulguları kapitalist düzen hakkındaki bulgularıyla mukayese edilemeyecek dere-

cede bilimsel açıdan hafif basıyorsa, bilimsel değildir demiyorum, muhtevası bakımından teraziye vurduğumuz zaman bir tanesi bir kilo geliyorsa, öbürü meselâ ATÜT hakkındaki görüşleri, kapitaldeki bilgilere kıyasla, öbürü de 150 gr. dır. Böyle bir teşbih yapmama müsaade varsa. Bu Marx'ın zamanında, demin de söylediğim gibi, bir takım bilgilerin noksanlığı, insan cemiyetleri hakkındaki bilgilerin, etnolojik bilgilerin noksanlığından ileri gelmiştir. Zamanına göre, Morgan'ın falan bildiğiniz sosyologların ortaya koydukları ve hatta ATÜT (Asya Toplumu Üretim Tarzı), için Hindistan'da bulunan bilmem bir umumi valinin falan yazdığı kitaplardan çıkardığı neticelerdir. Demek ki o taraftaki eksikliği veriler bulunmamasından ileri geliyor. Sosyalist düzen hakkındaki sözlerinin çok genel hatlarda kalması ise, bilim adamı olduğu içindir. Eğer Marx bilim adamı olmasaydı, sosyalizm hakkında da bir takım kehanetlerde bulunurdu ve kendisi de tenkit ettiği hayali sosyalistlerin yanına giderdi. Çıkışı bilimsel olduğu için, ancak bir takım varsayımlar ortaya koymuştur. Yalnız Marx'ın bu ortaya koyduğu doğrultular, gene Marx'ın düşünce tarzının bir sonucu olarak Marx'ın da hayatındayken kapitalist toplum için filiz vermeye başladı. Nedir o filizler kardeşlerim? O filizler işçi sınıfının mücadele dönemine girmesi, bilinçlenmesi ve sosyalizmi yaratacak kapitalizme mezarcılık eden hareketin başını çekmesidir. Hep bildiğiniz gibi Marx yalnız bir bilim adamı, bir nazariyeci değil, aynı zamanda işçi hareketinin de liderlerinden biridir. Bu açıklamalardan, Aybar genel olarak bilime inanmadığı için, dolayısıyle bilimler arasında da böyle bir hiyerarşi kurduğu için, kendisi bilimsel sosyalizme inanmıyor neticesi acaba çıkarılabilir mi?

«Sevgili kardeşlerim, ben basmakalıpçılığın karşısındayım. Azbuçuk, hayatımda bilimsel bir kariyere intisap etmiş olmamdan geliyor bu, belki de bir bakıma yetiştiğim muhitin de tesiri vardır. Çünkü bilimsel kariyer içinde, yakından tanıdığım birçok kimse vardır ki, kafaları kalıplarla işler. Meselâ bizim hocalarımız vardı Hukuk Fakül-

tesinde, senelerce hocalık etmişlerdi, kitapları taş basması, her sene o kitapları okurduk, imtihana girerdik. Eski hukuk ilminde hiçbir yenilik olmaz mı, hiçbir araştırma gerekmez miydi? Demek ki onlar da bilim adamıydı ama öylesine bilim adamı.

«Evet efendim, demek ki sosyal bilimlerin bugün vardıkları noktada onların da tıpkı tabiat bilimleri gibi her gün daha 'yakîn teşkil' edecek bulgulara daha yöneldikleri, şu anlattıklarım doğruysa, o da doğrudur. Ve hiç şüphe yoktur ki sosyal bilimlerin «yakîn» teşkil etmeleri, fizik ve fiziko-kimya bilimleriyle mukayese edilemez bugünkü durumda. Ama ne var ki sosyal bilimler içinde diyalektik metodla bulgulanan doğrular —Marx'ın Kapital'de ifade ettiği doğrular— bugün için 'yakîn teşkil' eden doğrulardır. Ama gene de Marx'ın zamanındaki kapitalist dünya ile, bugünkü kapitalist dünya aynı değildir. Nitekim Marx'dan sonra da bir takım çabalar yapıldığını, burada iktisat ilmiyle uğraşan, üstelik de Marksist olan, diyalektik metodu kullanan, arkadaşlarımız herhalde bilirler. Yeni bir çelişiye gideceğiz. Yeni bir aşamanın çelişisi... O yeni çelişi, kapitalist aşamadan sonraki düzen, yani sosyalizm. Onun içinde de başka türlü bir çelişi hakim olacaktır. Yani üretim kuvvetleriyle üretim münasebetleri ahenkleştirilmiş, armonize edilmiş, uyumlaştırılmış, fakat teknolojinin devamlı gelişmesi neticesinde daima yeniden ayarlanması lâzım gelen bir çelişi. Demek temel çelişi sosyalist düzende de olacaktır. Sosyalist düzenden sonrasını bırakalım bir yana... Gerçi Marx onun için de birtakım şeyler söylemiştir. Ama biz bırakalım sorunun o aşamasını...

«Arkadaşlar Marx bu gidişin itici ve yaratıcı gücü konusunda da ortaya bir gerçek koymuş ve tarihî, sınıf mücadelesi yapar demiş ve eklemiş: insanlar kendi tarihlerini yapar demiş. Şimdi bir noktayı burada önemle vurgulamak lâzım. Marx'ın yaşadığı devirdeki sınıf çatışması iki temelli sınıf arasında idi. Bir tarafta üretim araçlarının sahibi olan burjuvazi, öbür tarafta da üretim araçlarının sahibi olmayan proletarya. Ve Marx'ın diyalektiği meka-

nik bir uygulama ve tatbikat olmadığı için, bu iki sınıf arasındaki çelişide 'bilinçlenme' son derece önemli bir yer tutmaktadır. Bu bilinçlenme prosesüsü, bilindiği gibi iki aşamada gerçekleşmektedir. Fakat daha önce genel olarak Marx'ın 'bilinç' konusundaki görüşlerini de hatırlamakta fayda var. Marx bilinci dışarımızdaki varlığın kafamıza yansıması olarak ifade ediyor. Yansıma terimi tartışılmıştır ama daha iyisi bulunamamıştır. Gerçeği belki tam kapsamıyor yansıma, yani Marx'a göre bir ayna değil bizim bilincimiz kâinatın bir aynası değil. Yansıma dediği zaman öyle oluyor. Kâinatın görüntüsünü veren bir şey değil. Fakat süreç bilince geçme süreci dış alemdeki kâinatın, varlığın çelişik durumunun kafamızdaki, insan bilincindeki yansıması olarak ifade ediyor. Demek ki bilinçlenme hiç değilse bir düzeye kadar mekanik. Dikkat buyurun, bir düzeye kadar diyorum. İnsana bilinç, bilinçlenmesi insanın, ilk insanlardan alalım. Biri ona dışardan bilinç falan vermiyor. O ne yapıyor? Tabiatla karşı karşıya olduğu için hayvaniyetten yavaş yavaş ve bir takım fizyolojik şeylerle katılıyor buna. Ve bilinçlenme bu çelişiden dış dünyayla kafamız arasındaki çelişinin bir sıçraması şeklinde yansımayla ifade edilen şey kafamızda teşekkül ediyor. Demek ki Marx'ın bilinçlenme teorisi aslında öyle dışardan bilinç getirme falan birşey değil. Yani insanlara dışardan bilinç getirir, ilk insanlara dersek, o zaman bir nevi teoloji olacaktır. O bilinci de bir kâinatı yaratmış olan varlığın o insanlara vermesi gibi Marxist felsefeyle asla bağdaşmayacak gayet saçma bir neticeye varır. Demek ki sınıflar da bir başka aşamada gene birbiriyle olan mücadelelerinden, yani gerçek yaşantılarından, maddi yaşantılarından hareket ederek bilinçlenmektedir. Fakat Marx bu bilinçlenme, sınıfların bilinçlenmesi ve bilhassa işçi sınıfının bilinçlenmesi meselesinde kendinden sınıf ve kendisi için sınıf ayırımı yapıyor. Kendinden sınıf üretim ilişkilerindeki durumdan meydana geliyor. Yani bir insan grubu ki üretim araçlarına malik değildir, o insan grubu ki gider fabrikada çalışır, o insan grubu fabrikada çalışması,

emeğini satması ve emeğiyle kapitali yaratması sonucunda bir sınıf olmaktadır. Daha başka ufak-tefek unsurları da var. Bir sınıf olmaktadır. Bu kendinden sınıf safhası. Bundan sonra Marx kendisi için sınıf olmanın niteliklerini de anlatıyor. Diyor ki kendinden sınıf halindeyken işçi sınıfı, bu mücadelenin, yani hayat mücadelesinde teşkilâtlanmanın zorunluluğunu duyar. Teşkilâtlanma önce ücret meseleleri üzerindeyken daha sonra ücret meseleleri ikinci plana geçer ve teşkilât ön planda değer kazanır o sınıfta ve o sınıf mensupları kendilerini karşılarındaki sınıfa karşı olmakta bulurlar ve bu anda politik bilince ulaşırlar. Şimdi arkadaşların karşısında biraz bilimsel olabilmek için bazı notlar aldım. Mealen şöyle çevirdim Manifesto'dan şu satırları:

«'Büyük endüstri birbirini tanımayan büyük bir kalabalığı aynı mahalde toplar. Aralarındaki rekabet bunları böler. Fakat ücretli olmak bunları efendilerine karşı ortak bir mücadele fikrinde birleştirir. Birleşme veya dernekleşme. Önceleri ayrı ve münferit olarak dernekleşme halinde olur. Birleşmiş durumda olan kapital karşısında gruplaşma başlar ve birleşme ve dernekleşmeyi muhafaza etmek bir an gelir ki ücretten daha zaruri olur. Bu mücadele esnasındaki gerçek bir iç savaştır, istikbalin savaşları için gerekli olan bütün unsurlar toplanır ve gelişir. Bu noktaya gelince dernek veya birleşme politik bir karakter alır.'

«Şimdi bu noktada gene Selik arkadaşımın tercüme ettiği kitapta da son 5. cildin son sayfalarından şu satırları okuyacağım. Fakat aynı zamanda da sayıca gittikçe artan bir sınıfın kapitalist üretim sürecinin bizzat kendi mekanizmasıyla eğitilen birleşen ve örgütlenen işçi sınıfının emeğine sahip çıkmak istediği görülüyor. Burada sayın Selik sizin bu çevirinizi Fransızca metinle karşılaştırdım. Siz ekmeğine sahip çıkmak isteği görülür şeklinde söylediğinizi Marx biraz farklı söylüyor. Ama bilmiyorum Fransızca metni böyledir de İngilizce metni, yahut Almanca metni başkadır. Çünkü söyleyeyim: orada mücadele ekmeğini kazanmak demiyor da; (Fransızca okudu) işçi sınıfının mu-

kavemeti, disiplinli, örgütlü mukavemetini gösteriyor deniliyor. Şimdi bundan, sizin yaptığınız tercümeyi ben yer yer hayranlıkla okudum, sakın aklınıza gelmeye ki tercüme eksiktir. Siz dışardan bilinçlenme meselesine takıldığınız için, o konuya şöyle bir göz atayım dedim.

«Arkadaşlar işçi sınıfını eğitmek, bilinçlendirmek, örgütlemek görevi şüphesiz bir yönüyle sosyalist olan kişilere ister işçi, ister aydın olsun onlara düşen bir ödevdir. Bu anlamda gene şüphesiz bilinçlendirme dışardan gelir. Yalnız burada Lenin'in bilinç dışardan gelir sözüyle, Marx'ın bilincin şimdi izah ettiğim şekilde dışardan gelir sözü arasında kanaatimce politik pek büyük sonuçlara mal olmuş olan bir aykırılık vardır. Bundan evvelki Gn. Yn. Kurullarından birinde bu nokta üzerinde durduk. Ama bu noktayı daha böyle açıklamak lüzumunu hissetmemiştim. Sovyetler Birliği'nde politik demokrasinin, yani sosyalist demokrasinin kurulamayış nedenlerinden bir tanesinin de Lenin' in mücadeledeki bu bilinç dışardan gelir formülasyonunu Marx'ın anladığı manadan başka türlü anlayıp tatbik etmiş olmasında görmüştüm. Şimdi Marx'ın görüşünde işçi sınıfı şekilsiz ve hantal, katiyen bilinçlenemez bir kitle değildir. Marx'ın genel bilinç teorisinden hareket ederek ve bu bilinç teorisiyle çelişkiye düşmemek için ve bizzat Marx'ın söylediklerine de iltifat ederek işçi sınıfını kendi haline de bıraksanız bir süre sonra bu mücadele içinde mutlaka bilinçlenme imkânlarını elde edeceğini kabul etmek lâzımdır. Yalnız, ne var ki işçi sınıfı taş devrinde yaşamıyor. İşçi sınıfı bilimsel sosyalizmin bulgulandığı bir ortamda yaşıyor. Bilimsel sosyalizmi bulgulamış olan kuramcılar, nazariyeciler dayandıkları felsefe icabı toplumu değiştirmek istiyorlar. Marx'ın felsefesinin hususiyetlerinden biri de toplumu değiştirmektir. Toplumu bilmek değil değiştirmek. Binaenaleyh bu kuramın sahipleri toplumu değiştirecek kuvvet hangisi? Kapitalist toplumdan bahsediyorum. Tekâmül etmiş memleketlerin toplumundan bahsediyorum. İşçi sınıfıdır. Binaenaleyh işçi sınıfını zaten kendi halinde bırakmıyorlar. Ve onlar da gene o toplumun

'üst belirimleri' neticesinde sürdetermine oldukları için işçi sınıfına gidiyorlar. Ve işçi sınıfına böylece dışardan bilinçlenme unsurları veriliyor. Ama işçi sınıfı şu demin manifestodan okuduğum satırlardan da belli olduğu gibi örgütlenmektedir. Mücadelesini yürütmektedir ve bu bilinç onun daha hızlı örgütlenmesini ve daha etkin olarak mücadele yapmasını sağlıyor; ama kitle olarak işçi sınıfı. Şimdi Marx'ın demokratik anlayışı burada. Lenin'in kanaatimce ayrıldığı nokta da burada. O da öyle sanıyorum ki kendi içinde yaşadığı şartlar yüzünden bu ayırıma gitmek zorunda kalmıştır. Arkadaşlar şartlar ayrı birşey değil. Şartlar somut ve bu çelişilerin bir unsuru. Öyle bir unsuru ki, üretim ilişkilerine ve üretime doğrudan doğruya etki yapan bir unsur. Ve etki yaptığı için de ister istemez üretim ilişkilerini şekillendirmekte. Hep bildiğiniz gibi Lenin gerek Ne Yapalım? Que Faire adlı kitabında, gerekse Bir Adım İleri, İki Adım Geri adlı kitabında Çarlık Rusyasında sosyalizmin nasıl bir örgütlenmeyle gerçekleştirilebileceğini araştırıyor ve o örgütün, siyasi örgütün, Sosyal Demokrat Partisi'nin nasıl çalışması lâzım geldiğini de ortaya koyuyor. Orada diyor ki, bu örgüt işçi sınıfına gidecek olan, işçi sınıfına dışardan bilinç götürecek olan bu örgüt, Marx'ın dediği gibi dışardan götürülecek, son derece dar, kapalı ve gizli bir örgüt olacaktır. İşçi sınıfı bir taraftan mesleki kuruluşlar olarak geniş, tabanda mümkün olduğu kadar yaygın ve legal bir örgüt içinde hareketini devam ettirirken, ona politik bilinci verecek olan örgüt şartların, Çarlık Rusyasının polisinin amansızlığının vs. nin hepsinin etkisiyle, son derece dar, profesyonel ihtilâlcilerden kurulu olacaktır. Bu profesyonel ihtilâlcileri de Rusya'nın, Çarlık Rusya'sının gelenekleri içinde aramak lâzım. Ve böyle bir kuruluş işçi sınıfına bilinç götürecekti. Doğru ilk bakışta. Başka çare yok. Yalnız arkadaşlar, kuruluşların kendi iç yapılarının da diyalektiği var. Diyalektik yalnız dışında değil, onun da içinde var. Binaenaleyh bu kuruluşun diyalektiği ister istemez bu kuruluşu geniş işçi sınıfından ayrı düşürüyor. Koparıyor demiyorum, bir ölçüde ayrı düşürü-

yor. İşçi sınıfıyla teması ne? İşçi sınıfıyla o zaman, çoğu zaman dışarda basılan gazetelerin, broşürlerin dağıtılması ve işçi sınıfının içinde insanları bu teşkilâta mal etmektir. Ama genelliğiyle işçi sınıfı bu dışardan bilinçlendirmenin etkisi altında bilinçlenirken genel bir kitle olarak, büyük bir kitle olarak bu hareketle içli-dışlı bir vahdet haline tam gelemiyor. Üstelik de Marx'ın düşündüğü gibi ve büyük kitlelerin şevkli çabasıyla gerçekleşecek bir hareket haline tam gelemiyor. Fikrimi çok açık anlatmak istiyorum. Kolay değil. Hiç şüphesiz şunu demek istemiyorum. Bu siyasi örgüt işçi sınıfının dışında kalmış demek istemiyorum. Elbette ki onunla temas halinde. Fakat o niteliği, yani dar, kapalı, profesyonel falan olma niteliği ister istemez ona işçi sınıfının üstünde ve onu yönetecek bir kuruluş niteliğini veriyor. Ve böylece Marx'ın ifade ettiği manada, benim anladığım kadarıyla, işçi sınıfına dışardan bilinç götürmek, Lenin'in ifade ettiği manadaki işçi sınıfına bilinç götürmekle eş manada değildir.

«Evet, şimdi bu meselede ben böyle bir ayrılık görüyorum ki ona başka bir vesileyle eğilmiştim, sosyalist demokrasinin kurulamamasını ben ilk burada görüyorum. Başka nedenler de var, Sovyet iktidarı kurulduktan sonra işçi sınıfının silinmesi var, burada sanıyorum anlatmıştım. İşçi sınıfı devrimden sonra önemli ölçüde silindi: savaşlarda en yiğit evlâtları gitti. Fabrikalar kapandı, bir kısmı da köylere aktı. Şehirlere akacakken köylere aktı. Karnını doyuracak. Bir kısmını da bu mekanizma aldı, işçi sınıfından Partiye alıyor ya, onlar da profesyonel devrimci, partici oldular ve böylece zaten tarihinde böyle bir Marx'tan ayrılma ile bilinç verilmiş, dışardan verelim derken de kendi içine kapalı bir teşkilât olmuş partiye, onların da en bilinçli evlâtları maledilince, dışarda da işçi sınıfı diye birşey kalmamışken, işte malûm 1921 yıllarındaki olaylar oldu, kurucu meclis feshedildi ve giderek azınlık diktası kuruldu. Şimdi demek ki dışardan bilinç meselesini böyle görüyorum.

«Burada ben diyalektik olmayarak sıralama yapmışım. Uygulama bendenizin konuşması, uygulamada bu sıra na-

sıl ters düştü. Ben size okudum, evvelâ dedim bilim meselesi, sonra kitap meselesi. Yani kuru bir mantıkla yapmışım. Bilime kitap yakındır. Bilime olan bağlılığımızı arkadaşlarımıza ispatlayabildikse onu ispatladıktan sonra kitap meselesine geçeriz dedik: Halbuki onu da atlamışız: Dışardan bilinç meselesine, yani 4 numaraya geçmişiz.

«Arkadaşlar, tekrar kitap meselesine gelelim.

«Şu benim arzettim meseleleri ben nereden öğrendim acaba? Acaba vahi suretiyle mi öğrendim? Kitaptan öğrendim arkadaşlar. Benim ömrüm kitaplar içinde geçti. Okuyan insanların çocuğuydum. Ama bu, ailemin fukara bir aile olmasına mani olmadı. Umumi Harp yıllarında ben de mısır ekmeği yedim. Şeker görmedim. Yağ yemedim. Ama söylediğim gibi bu mensup olduğum ailenin fertleri kitap okuyan insanlardı. Binaenaleyh benim çok küçük yaşımdan beri kitapla ilgim vardır. Bu da sevgiyi doğuruyor. Benim kitaplara, sevgim vardır. Kitaplara sevgim vardır ama, kafaların yerine kitapların konmasına karşıyım. Kafalara daha büyük sevgim, saygım vardır. Çünkü kitapları yazanlar kafalardır. Eskiden ben de kitap okuduğum zaman, hele ilk kitapları okuduğum zaman herşeyi biliyorum zannederdim ve babamla hep tartışırdım. En yakın tartışabileceğim, müsamahalı bir insandı babam. Babamın son zamanlarını Sayın Boran, Sayın Cemgil hatırlar. Ben de haşin bir delikanlı yetişiyorum. Kitap okur ve kendimi babamdan çok daha bilgili zannederdim. Ve okuduğum kitaplar, çok genç yaşlarımda materyalist felsefeye ait kitaplardı. Diyalektik materyalizm değil, bildiğiniz mekaniz materyalizme ait kitaplar okurdum. Ve o zaman elime geçmiş bir biyolojistin kitaplarıydı bunlar. Adi Le Dantec: Bu biyolojist biyoloji ilminin bulgularını sosyal sorunlara uygulardı. Bu adamın kitaplarına ben sarıldım. Ve işte, maddeci olduğu için, bir takım metafiziğe karşı olduğu için idealizme karşı olduğu için ve isyan ettiği için, kurulu bir düzene, idealist felsefeye isyan ettiği için, genç bir çocuğun da elbette hoşuna gider. Yaşlı nineme çıkıp da şu yoktur, bu yoktur demek çok hoşuma giderdi. Sonra öğrendik ki kitaplar çıktıkları

gün eskiyor. Belki biraz abartılmış birşey ama hayatın akışının altını çizmek için söylüyorum. Kitaplar, en büyük doğruları ihtiva eden kitaplar eskiyor. Neden? Çünkü hayatın akışını anlatan kitaplar dahi, yani diyalektik üzerine yazılmış kitaplar dahi, yarına açık, o dahi eskiyor, eskimek zorunda. Ancak genel doğrultuları söylüyor. Bilim var olan üzerine kurulmuş ve o var olanı incelemek için elimizdeki araçlar nisbetinde bize doğruları veren ve yarın olacak gelişmeler hakkında da bir çizgi gösteren bir araçtır. Ama bizim yarın hakkında çizdiğimiz çizgi, bugün elimizdeki araçlarla dışımızdaki maddenin eleştirisi ve kavranması kanuniyetinin, iç kanuniyetinin kavranması olduğu için, ister istemez eskiyor. Nitekim fizik, kimya ilimlerinde muhtelif nazariyeler hep yenilenen nazariyeler bu sözümün doğruluğunu ispatlıyor. Ama ne var, değişmeyen, doğru olan ne? Bilimin kendisi. Boyuna tazelenen, boyuna yenilenen bilim doğru. Yani insan kafası boyuna tabiatı, toplumu daha derinden, iç çelişilerini, derinden kanuniyet ne yani, iç çelişi kanunlarını kavrıyor. Onun için demin dediğim gibi, insanların kafalarını kitaplara her zaman tercih ederim. Ama kitaplara saygım büyüktür, insanın itirazcı kafasını, yeni bulgulara yönelmiş kafasını kitaplardan daha çok severim. Bilime saygım sonsuz. Bilimden başka neye dayanacağız. Ve bilime sonsuz saygım, bilgi edinmektendir. Sonra öğrendim ki bilgili olmak da vasıta. Birşey için bilgili olmak lâzım. Bilgili olmak insanlar için. İnsanları tabiata hakim kılmak için. Tabiata hakim olursa insanlar daha güzel yaşayacaklar, onun için lâzım. Bir de insanların topluma hakim olmaları için, yaşadığı topluma hakim olması için gerek Bilim. Gene insan sözünü kullandığım için, soyut insandan bahsediyorum denilmesin. Hayır, insan jenerik bir terimdir. Şüphesiz Marx kitaplarını yazdıktan sonra insanın umudu, mutluluğu emekçi sınıfına ve onun kurtuluşuna bağlıdır. Onun dışında yok mu? Var. İnsanlar sınıf değiştirdikleri zaman pekalâ kişi olarak mutluluğa kavuşurlar. Onun için bilime hem saygım hem sevgim vardır. Bilimin umacılaştırılmasına karşıyım. Tec-

rübeler bana bunu gösterdi. Bilhassa sosyal bilimler. Demin de söyledim, sosyal bilimlerin yakîn teşkil etmesi de... Ona da Lenin demiş ki, dışardan bilinç götürme cehdiyle tam birbirine intibak ediyor. Lenin demiş ki, insanlar yani sınıf, işçi sınıfı kendine düşen ödevi görürse, mücadelesini bu bilim doğrultusunda yaparsa. Yapmazsa? Yozlaşır demiş. O da doğru. Ama insanlar, gene Marx'a dönelim, Lenin'den Marx'a dönelim. Madem ki bilinç bizim dışımızdan geliyor ve bunu önlemek mümkün değil, insanlar, yani işçiler, birgün mutlaka bu mücadeleye atılırlar. Bir parti kurulmaz, o parti hata edebilir, ama emekçi sınıfı mutlaka bir yenisini kurar, ve hata etmeyecek birilerini bulur çıkarır. Burada aydınları küçümsüyorum anlamı çıkarılmasın. Elbette ki aydınların büyük payı var. Bir aydın kötü götürmüşse, bir başka aydını bulur işçi sınıfı, yahut kendi yetiştirir. Siz herhalde bileceksiniz: Marx'ın bu emekdeğer kuramını bir Alman işçisi de Marksı hiç okumadan bulgulamış hatırlıyor musunuz? Emek-değer nazariyesini bulmuş. İşçi sınıfı kendiliğinden bilinçlenemez nazariyesine karşıyım. Lenin'in bu sözüne karşıyım. Yani işçi sınıfını kendi haline bırakırsanız, yalnız ekonomik düzeyde kalır bilinci, oradan politik düzeye geçemez; ben buna katılmıyorum. Bilimsel sosyalizmden ayrılmaktır deyin isterseniz ama katılmıyorum. Katılamıyorum; Marx'ın öğretisinden dolayı katılamıyorum. Diyorum ki mutlaka işçi mücadele içinde politik sorunları kavrar, bilinçlenir. Manifesto'dan okuduğum satırlar da bunu gösteriyor zaten.

«(...) Şimdi sevgili kardeşlerim, sosyalizmin çeşitliliği meselesi. Çünkü bu da tartışma konusu. Arkadaşlar sosyalizmin çeşitliliği bir kere bir vakıa. Sosyalizmin uygulanmadaki çeşitliliği bir vakıa. Bir olay. Bunu hiç kimse inkâr etmiyor. Sovyetler Birliği'nde bir sosyalizm var. Temeli sosyalizm. Sosyalizm derken İsveç'teki sosyal-demokrasiyi kastetmiyorum. Sosyalizmi kastediyorum. Uygulamada sosyalizmi kastediyorum. Tahrifat demeye dilim varmıyor, arkadaşlarım burada ben dinlerken metinleri bölükpörçük atlayarak okudular, onlara da işaret ettim, mecbu-

ren. Bilimsel eleştiri yapılırken evvelâ objektif nesnelere tam sadakat lâzım. Ben 'falan' demişsem, o 'falan 'diye aktarılır. Şimdi gerçek olarak etrafımıza bakarsak, olay olarak, tatbikatta birçok sosyalist devletler var. Ve bu sosyalist devletlerin müesseselerine baktığımız zaman çeşitli. Politik kuruluşları çeşitli bir kere. En önemli kuruluş olarak, çeşitli. Ekonomilerinin seviyeleri çeşitli. Örf ve adetleri çeşitli. Kuzey Vietnam'ı gördük. Oradaki ilişkiler, meselâ yöneticilerle halkın ilişkisi, gene bundan 30 sene evvel gördüğüm Sovyetler Birliği'ndeki halkla yöneticiler arasındaki ilişki gibi değil. Demek ki, çeşitli bunlar. Hem sosyalist hem de çeşitli. Şimdi bakalım. Ben burada Gn. Yn. Kurulunda yaptığım konuşmada, yalnız burada, öteki konuşmalarda değil. Demişim ki, her memleket kendi şartlarına, objektif şartlarına göre sosyalizmi uygular ve öz ve biçim olarak uygular demişim. Arkadaşlarım diyorlar ki, öz olarak çeşitli uygulanır, demek sosyalizm değil. Yok arkadaşlar, o öz, sosyalizm içinde bir öz. Çünkü hemen yukarısında demişim ki, sosyalizmin değişmeyen nitelikleri şunlardır. Nelerdir o, bir kere kapitalist düzenin karşısında, başka bir aşamanın, ondan sonra gelen bir aşamanın şeması olarak sosyalizm bir üretim ilişkileri olarak, Sayın Boran işte onlar işçi sınıfının iktidara gelmesi, kamulaştırılması filân diye ayrıntıları ile söyledi. Ama, zaten 'üretim ilişkileri' dediğimiz zaman onları ihtiva eder, başka birşeyi ihtiva etmez. Üretim ilişkileri bakımından tektir demişim, bir de kullandığı metod, diyalekt bakımından bilimsel metod bakımından tektir. Kullandığı metod diyalektik. Diyalektiğin kanunu, çelişkiler kanunu. Arkadaşlar bu çelişiler kanunu bilhassa son zamanlarda üzerinde çok düşünülen, çok kitap yazılan bir konu haline geldi. Meselâ Mao'nun meşhur denemesi, araştırması var. Çelişiler üzerine. Ama başka düşünürlerin de var. Hakikaten Mao'nun çelişiler üzerindeki etüdü derinlemesine bir etüd. Şimdi hep bildiğiniz gibi diyalektik, aslında, yapısal bir vahdeti olan varlıklar. İçindeki çelişi'den kaynaklanır.

«O vahdet, o birlik içinde çelişiler pekçok. Hele toplu-

mu bir vahdet, bir birlik alırsak, toplum içindeki çelişiler pekçok. Ama bütün bu çelişiler hepsi toplumun gelişmesini ve giderek niteliksel bir değişim yapmasını sağlamıyor. Binaenaleyh ilk iş olarak çelişiler arasında hangisinin temel çelişi olduğunu tayin etmek gerek. Çelişilerin bir de görüntüsü var. Çelişilerin bir kendisi, bir de görüntüsü var. Çelişilerin her biri karşılıklı etki-tepki içinde. Birçok çelişi, o çelişinin içinde bir tanesi temel çelişi, bütün bu çelişilerin görüntüleri var ve bütün bu çelişiler etki-tepki halinde. Ve temel çelişi dediğimiz şey, zaman içinde daima temel çelişi değil Neden değil? Çünkü etki-tepki yapan talî çelişilerin tesirinden azade değil. Ve bir zaman talî telâkki denilen bir çelişi temel çelişi haline gelmekte. Ve talî çelişi temel çelişi haline geldiği zaman, görüntülerde de, çelişilerin görüntüsünde de aynı süreç ve aynı sonuç doğmakta. Şimdi gelelim klasik ilerlemiş kapitalist devletlerde temel çelişi, emek-sermaye çelişisi, yani burjuvazi-proletarya çelişisi. Bu temel çelişi, sosyalizmin özü. Gelelim bakalım gerikalmış toplumlara. Meselâ Türkiye'ye. Türkiye'de sosyalizmin genel şeması içinde. Tabii sosyalist yapmak için Türkiye'ye geliyoruz, sosyalizmden ayırmak için değil. Fakat ne yapıyoruz? Türkiye'nin şartlarına göre bu çelişileri değerlendirmeye çalışıyoruz. Nedir acaba Türkiye'nin 1968' deki temel çelişisi? Benim sandığım gibi, yanlış olabilir, temel çelişisi Amerikan emperyalizminin boyunduruğu altında komprador-ağa ve Amerikancı bürokrat üçlüsünün karşısında işçi sınıfının demokratik öncülüğü etrafındaki bütün emekçi sınıflar. Temel çelişi bu. Meselâ başka toplumlarda bizde olduğu gibi hakim sınıflar arasında bir bürokratik sınıf yok. Yani bürokratik sınıfa benzer bir grup yok. Yönetici kadro yok. Sınıfa benzer diyorum, çünkü üretim araçlarının sahibi değil. Ama koca Osmanlı İmparatorluğundan bu yana tasarruf selâhiyetini elinde tutmuş. Binaenaleyh tasarrufta bir sınıf neleri yapabilirse, hakim bir sınıf, üretim araçlarına sahip bir sınıf neleri yapabilirse, Osmanlı İmparatorluğunda bu yönetici kadro, hiç üretim araçları mülkiyetine sahip olmadan bunu pekalâ

yapmıştır. Ve o günlerden bu yana bu bürokrat kadro, devleti idare eden bir sınıf haline gelmiş... Sonra biliyorsunuz komprador burjuvazinin, ağa sınıfının oluşması ile üçlü bir egemen sınıf oluşmuş, bürokratların ağırlığında. Bu başka toplumların hiç birinde yok. Şimdi temel çelişi bu olunca, 'üst belirlenmiş' olarak, özde de bir değişiklik yok mu?

«Evet kardeşlerim, sosyalizmin uygulanmasında bazı somut şartlarda özün içinde tali bir öz de bulunabileceği inancındayım. Buradaki yüksek bilim mertebesine erişmiş arkadaşlarım bunun altını çizer ve değiştirirler diye söylüyorum. Filhakika arkadaşlarım altını çizmişler ama bilimsel sosyalist kurama bir katkıda bulunmak için değil, Bu, şu sebeplerden dolayı tam bir değerlendirme değildir, yahut şu nedenlerle şuraları ikmal edilmesi lâzım gelen bir değerlendirmedir veyahut da doğrudur gibi şıklardan biri değil, fakat bunu ileri süren kimsenin sosyalist olmadığı sonucunu çıkarmak için altını çizmişlerdir. Benim orada kelime ve kelime söylediklerim, bulamadım metni, fakat benim hatırladığıma göre, bunu Genel Yönetim Kurulu toplantısında mı söyledim, Ankara il kongresinde mi söyledim bilemiyorum. Mealen şu: Sosyalizm tektir, sosyalizmin temel çelişisi emek-sermaye çelişisidir. Ama uygulamada her memleket kendi tarihsel şartları içinde sosyalizmi başka biçimde uygular. Aynı zamanda özün özü, yani tali derecede bir öz olarak bu 'üst belirlenme' dediğimiz, yani üst yapının somut şartları içinde ve emek-sermaye çelişisinin gene o tarih şartları içinde öz bakımından da bir değişik uygulama şekli, göstermesi mümkündür diyorum. Yani sosyalist özün içinde tali bir öz. Misal olarak da, Türkiye'de temel çelişi, demin arzettiğim Amerikan emperyalizmi ve onun ortağı olarak 'komprador - ağa - bürokrat' üçlüsüyle, işçi sınıfının demokratik öncülüğü etrafındaki diğer emekçi sınıflar arasındadır diyoruz. Bu da şüphesiz temel çelişinin özü. Bir öz, ama nasıl bir öz? Sosyalizmin dışında bir öz mü? Hayır, sosyalizmin doğrultusunda bir öz. Çünkü gene temel çelişi üretim ilişkilerinin sosyalistçe değiştirilmesi doğrultu-

sunda. Ve bu çelişi Türk toplumunu mutlaka niceliksel bir birikimden sonra niteliksel bir aşamaya götürecek cinsten bir çelişi. Bu itibarla, demek ki bu çelişilerin tahlili bizi böyle bir sonuca da götürebiliyor. Halbuki demin de belirttim, arkadaşlar zannediyorlar ki özde bir değişiklik olunca, sosyalizmde de bir değişiklik olur. Halbuki tekrar ediyorum, yukarıda sosyalizmin tekliği ve tekliğini yapan faktörler nelerdir, sayıldıktan sonra, meselâ diye başladım, burjuva memleketlerinde, ileri kapitalist memleketlerde temel çelişi şöyledir, özü böyledir, ama gerikalmış toplumlarda, meselâ bizde şöyle oluyor... Tekrar ediyorum, bu nihayet üzerinde düşünülebilecek bir konudur. Ama böyle bir araştırma içinde olan bir arkadaşınızın bu araştırmada vardığı sonuçları sizlere teklif etmiş olmasını sosyalizmden ayrılma diye nitelendirmek, hele bunun tartışmasını yapmadan nitelendirmek, bana öyle geliyor ki bu bilimsel tartışma, bilimsel düşünce filanla bağdaşmayacak bir mesele olduğundan başka, haklı bir iş de değil. Başka kelime kullanmamak için söylüyorum. Denilebilir doğru değildir, şu sebepten doğru değildir, ben niçin doğru gördüğümü genel hatlarıyla koyuyorum. Arkadaşlar bu çelişiler meselesi sosyalizme, yani bilimsel sosyalist düşünceye, Marksizme, diyalektiğe namütenahi ufuklar açtı. Hep şimdiye kadar çok mekanik bir biçimde kullanıldı. Uzun zaman, hele böyle avamileştirmek için yazılan el kitaplarında bu çelişi son derece basit ve adeta diyalektiğin dışına çıkmış bir karışıklık gibi kullanıldı. Çok şükür ki filozoflar, teorisyenler bu meseleyi derinden derine araştırıyorlar ve bunun hiç de öyle basit, bir bakışta kavranan, şöyle şöyledir denilemeyecek kadar derin bir problem olduğunu ortaya koyuyorlar. Bir kompleks, bütün olan, herhangi bir insan toplumunda pekçok çelişi var. Pekçok. Bu çelişiler zaman içinde birinci derecede çelişi, yani birinci derecede çelişi demek, öbür çelişileri tayin eden çelişi. Öbür çelişileri son kertede tayin eden çelişi birinci derecede çelişidir. Ondan sonra ikinci derecede çelişiler var. Bu çelişilerin görüntüleri var. Gerçekte var, bir de görüntüsü var. Sonra

bu çelişilerin birbiri üzerindeki etki-tepkisi var. Ve zaman içinde tali görünen çelişinin esas çelişi haline, esas çelişinin tali çelişi haline geçmesi var. Ve temel çelişi temelde dediğimiz ekonomik, tarihi son kertede değiştirecek, sıçramayı yapacak ekonomik temel o derece üst yapı müesseselerinin etkisi altında kalıyor ki, etkisi altında kalması bizzat kendisinin temeli öylesine değiştiriyor ki, tarihte hiç de bütün öbür çelişilerin yol gösterip, buyurun deyip temel çelişinin iktidara gelmesi mümkün olmuyor. Ya ne zaman oluyor? Aslında temel çelişiye karşıt olan çelişilerin gene somut tarih şartları içinde aynı doğrultuya, yani devrim doğrultusuna gitmesi ve hepsinin birden devrim noktasına gelmesi halinde o niteliksel aşama husule geliyor. Şimdi bunu böyle söylemek en kalın çizgileriyle söylemek kolay. Ama bunu her toplumda yerine oturtmak o çok zor birşey. O büyük araştırmalara, bilimsel eleştirmelere, bulgulara bağlı birşey. Ama şu diyalektik dediğimiz ve artık toplumumuzda bozuk para gibi harcanmaya başlanan metodun yaratıcılık kısmı da burda. Kompleksliği de burda, yaratıcı olan kısmı da burda. Yani bu üst yapıda olan tali dediğimiz çelişilerin temel çelişiye etkisi ve temel çelişinin yukarıya etkileri somut olarak tesbit edilmedikçe, diyalektiği kullanıyoruz demek, çok kaba hatlarıyla kullanıyorum demek olur.»

Genel Yönetim Kurulunun toplantısı dört gün sürdü. Önerge sahipleri defalarca söz aldılar; gereken yanıtları da aldılar. Ve toplantı sonunda Kurul, 37 asil üyeden ve beşli önergeye imza koyanlardan doktor Nihat Sargın ve Behice Boran'ın da katılmasıyla 29 leyhte, 4 çekinser ve 4 aleyhte oyla aşağıdaki hususların kamuoyuna duyurulmasına karar vermiştir:

«1) Genel Yönetim Kurulu, Genel Başkan Mehmet Ali Aybar'ın bugüne kadar yaptığı konuşmaların parti tüzük ve programı ile büyük kongre kararlarına ve Türkiye İşçi Partisi'nin benimsediği genel sosyalist ilkeler çerçevesinde

memleketimizin tarihsel ve milli özelliklerine uygun sosyalizm anlayışı doğrultusunda bugüne kadar yaptığı başarılı mücadeleyi takdirle karşılar ve bundan böyle de aynı cesaret ve inançla aynı amaçları gerçekleştirmeye bütün gücü ile çalışacağına güvenini belirtir.

2) Bu görüşmelerde dış olaylar üzerinde de duran Genel Yönetim Kurulu Amerikan emperyalizmine karşı mücadeleye devam edeceğini ve Türkiye'nin Nato'dan çıkması, Amerikan üslerinden arınmış tam bağımsız sosyalist Türkiye idealinin gerçekleşmesi yolundaki çabasını aynı hınçla sürdüreceğini bir kez daha bildirir.

3) Genel Yönetim Kurulu Çekoslovakya'nın işgalini kınayan Genel Başkanın demeç ve bildirileri ile beraberliğini ve bu konuda hiçbir görüş ayrılığı olmadığını belirtir.

4) Genel Yönetim Kurulu Türkiye İşçi Partisi'nin, Türk işçi sınıfının ve onun demokratik öncülüğü etrafında toplanmış bütün emekçi sınıf ve tabakaların Anayasa yolundan iktidara gelerek Türkiye'yi tam bağımsız, demokratik, sosyalist bir aşamaya ulaştırmak için bugüne kadar yaptığı başarılı mücadeleye aynı azimle ve güvenle devam edeceğini bir kere daha teyid eder.»

Önergeciler bir kez daha amaçlarına ulaşamamışlardı. Ama Parti kamuoyunda çok ağır bir yara almıştı. Halk, birbirlerine düştüler diyordu. Böyle bir partiye, hem de sosyalist olduğunu söyleyen böyle kavgalı bir partiye, önümüzdeki seçimlerde halkımız ne kadar oy verecekti? Mecliste grup kurabilecek miydik? Kaldı ki, kavga bitmemişti. Sayın Aren, Beşler adına üst üste demeçler veriyordu. Milliyet'de yayımlanan demeci şu başlığı taşıyordu: *«Aybar TİP'e ve Sosyalizme zararlıdır»*. Gazeteciler her demeçten sonra bana sorular soruyorlardı. Ben hep aynı yanıtı veriyordum: *«Yanıt yok!»*

Genel Yönetim Kurulunda Behice ve Sargın benim lehimde oy kullanmışlar ve beni bir kez daha şaşırtmışlardı. Ama bu tezgâhlanan oyunun bir parçasıydı.

Önümüzde III. Büyük kongre vardı. Kuşkusuz orada da aynı oyun sahnelenecek, Beşler bir kez daha şanslarını deneyeceklerdi. Sonuç ne olurdu? Sanırım kazanacaktık. Ama kristal bardaktaki çatlak büyüyordu. Ve Adalet Partisi memnundu; Bey ve paşalar takımı memnundu. Amerika memnundu ve de Sovyetler Birliği memnundu. Evet Sovyetler de memnundu: çünkü Türkiye'de bağımsız bir sosyalist partinin güçlenmesini istemezlerdi. Yıllar sonra Fransız elçiliğinde bir davette, rastladığım Sovyet elçiliği görevlilerinden Mustafayef (Kosigin'le konuşmamızda çevirmenlik yapan zat), «*Çekoslovakya olayında bize karşı çıkan ilk demecinizi, politika gereği verilmiş bir demeç olarak değerlendirmiştik; ama iki gün sonra daha sert bir demeç verdiniz. Bunu da politika gereği verilmiş bir demeç saymamıza imkân yoktu*» demişti. Bu arada ortanın solundaki CHP'de elbet zevkten ellerini ovuşturuyordu. Kısacası olan bize olmuştu: emekçilerin kurduğu ilk partiye...

YEDİNCİ BÖLÜM

BİNDİĞİMİZ DALI KESİYORUZ!..

ÜÇÜNCÜ KONGREMİZ

TİP'in üçüncü kongresi 9 Kasım 1968 günü Ankara Selim Sırrı Tarcan salonunda çalışmalarına başladı. Tahminlerin tersine delegeler rahat görünüyorlardı. Hava gergin değildi. Aslında beşli önergenin dışında ele alınacak çok önemli olaylara sahne olmuştu 1968 yılı. Arap İsrail savaşı, iki süper devletin Ortadoğu'da da karşı karşıya gelmelerine neden olmuştu. Ve İçişleri Bakanı Sayın Sükan'ın TİP'in Baas Partisi ile ilişkisi bulunduğunu ileri sürmesi rastlantı sayılamazdı. Koca AP grubunun bir avuç TİP'liye saldırmasını da aynı doğrultuda değerlendirmek gerekirdi. Nitekim ABD Büyükelçisi Comer, TİP kongresinden bir süre sonra Türkiye'den ayrılırken, Türkiye İşçi Partisi'nin Amerika'nın tek düşmanı olduğunu söyleyecekti. Bir yandan taşlı sopalı saldırılar sürerken, TİP'in Meclise girmesini önlemek için yeni bir seçim yasası çıkartılıyordu. Ama Anayasa Mahkemesi TİP'in açtığı dava sonunda yasayı iptal edecekti. Haziran seçimleri TİP'te kaygılananların haksız sayılamayacaklarını ortaya koymuştu: Seçim yapılan 28 ilde 219 bin 860 oy aldık. 1965'te 155 bin 191 oy almıştık: % 3.33'ten % 5.17'ye yükseldik. İki kata yakın... Ama koskoca üç yıl; kent kent, kasaba kasaba, kahve kahve dolaşıp durmuşuz... Geri kalmış ülkelerde işler daha zor. Hele bizde. Yüzlerce yılın yüreklere sindirdiği korku, güvensizlik... Güneydoğunun topraksız bir köy kahvesinde «*Sizlere toprak dağıtaca-*

ğız» dediğim de, bir köylü sormuştu: *Ağaların toprağını zorla mı alacaksınız?» «Hayır parasını verip alacağız»* yanıtım üzerine de: *«Parayı nereden bulacaksınız?»* demişti. *«Dış ticareti millileştireceğiz. Binlerce dönüm toprağa sahip olan ağalar, bu toprağın kaç dönümüne hakça sahipse, parasını ödeyeceğiz; gerisini, onlar sizin elinizden nasıl aldıysa, biz de onlardan öyle alacağız»* yanıtını vermiştim. Sınıf bilinci düzeyi düşüktü; hele köylerde. Üstelik size güvenleri de yoktu. İşçi Partiliydik ama, Bey takımı kökenliydik... Ayrıca TİP için yıllardır söylenenler de vardı: *Bunlar ajan* deniyordu. *Doğru olsa, ellerinde, şu kadarcık ipucu bulunsa, bizi sürüm sürüm süründürmezler mi?* diye bu iftiranın üstüne gidiyorduk. Gene de bir hayli yol almıştık; ama gene de işimiz zordu. Beni çok düşündüren bu konuşmayı, daha önce de yazdım; ağalara, Bey ve Paşa takımına, kolay karşı çıkılamayacağı inancının ne kadar yaygın ve köklü olduğunu gözler önüne serdiğinden başka, bu konuşma emekçilerin, hele köylünün hareketlenmesinin önündeki engelleri aşmanın yolunu mutlaka, hem de zaman kaybetmeden bulmamız gereğini de ortaya koyuyordu. Oysa önümüzde başka engeller de vardı. Türkiye kırk yıldır Amerika'nın bir ileri karakolu durumundaydı. Bizim çok sınırlı olanaklarımızın, tutucu, gerici geleneklerin, Bey ve Paşalar takımının yasal ve yasadışı olanakları gerisinde Amerikan emperyalizminin korkunç gücü vardı.

Bunlar bilinen engellerdi. Tüm gücümüzle bunları aşmaya çalışıyorduk. Bir ölçüde de başarılı sayılırdık. Üç yıldır Millet Meclisi'nde 15, Senato'da da 1 temsilcimiz vardı. Türk solunun yarım yüzyılı aşan tarihinde bu ilk kez oluyordu. Cumhuriyetin kurulmasıyla Takriri Sükun kanunu solun yeraltına girmesine yol açmış ve belirli sürelerle yapılan tutuklamalar bir yandan, bir yandan da gizli çalışmanın acemilikleri, Türk solunun gelişmesini engellemişti. İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki koşullar, İnönü ve arkadaşlarını, çok partili rejime zorlayınca, kurulan sosyalist partiler gene yaşatılmamıştı. Demokratla-

rın iktidara gelmeleri de bu durumu değiştirmeyince, solun yeniden ortaya çıkabilmesi 1961 Anayasasının yürürlüğe girmesi ile mümkün olmuştur.

Oldum olası solcular birlik kuramamışlar; *kiliselere* ayrılmışlardır. Bu bizde de böyle olmuştur. Marx'ın ve Engels'in zamanında marksistler bölünmüş değillerdi. Ama onların da karşısında Proudhon'cular, Bakounine'ciler, Lassale'cılar ve daha nice gruplar vardı. Ekim Devriminden sonra ise, marksistler de bölündüler. Kimi Moskova'ya bağlı 3. Enternasyonal'a girdi, kimi bağımsız kaldı. Üçüncü Enternasyonal'e girenler Komünist Parti adını aldılar. Lenin, marksistlerin ikiye bölünmesine yol açan ilk adımı atan kişidir. Bu adım yalnız politik açıdan kamplaşmanın başlangıcı olmakla kalmadı, aynı zamanda *eleştirinin* fiilen yasaklanması gibi bir sonuç da doğurduğundan, marksizmin bilimsel niteliğine gittikçe kararan bir gölge düşmesine de yol açtı. Eleştirisiz bilim olmaz. Oysa 3. Enternasyonal'e bağlı olanlar, eleştiriye açık olduklarını ilân ettikleri halde eleştiriyi yasaklamışlardı. Olacak şey değildi, ama oldu işte. Ekim Devriminden sonra, bilimsel-sosyalizm artık Lenin'in ve Stalin'in kitaplarında açıklanan teori idi. Tabii uygulamalar da aynı çizgide oluyordu.

Türkiye İşçi Partisi'nde biz farklı bir yol çiziyorduk: Sosyalizmin Türkiye'de aşağıdan yukarı kurulacağını ve demokrasi içinde uygulanacağını savunuyorduk. Sosyalizmi işçiler, köylüler, emekçiler kuracak ve gene onlar yönetecekti. Sosyalist aydınlar onlara yardımcı olacaklardı. Lenin'in *profesyonel devrimciler* teorisini kabul etmiyorduk: tüzük ve programımız böyle idi. Ve beşli önerge sahipleri, benim program, tüzük ve kongre kararlarında açıklanan sosyalizm çizgisinden ayrıldığını ileri sürüyorlardı. Aslında savundukları program değildi. Merkez ve genel yönetim kurullarında yapılan konuşmalar nasıl bir çizgi savunduklarını ortaya koymuştu. Kongrenin de gene teorik tartışmalarla geçeceği kuşkusuzdu. Oysa çok önemli olaylar yaşanıyordu 1968'de. Yukarıda

değindiğim Ortadoğu sorunu vardı; Uzakdoğu sorunu vardı ve de Çekoslovakya'nın işgali konusu vardı...

Kongreyi açarken yaptığım konuşmada bu konuları işlemiş ve kurtuluşun sosyalizmde olduğunu vurguladıktan sonra, sosyalizm için hazır reçete bulunmadığını, oysa uygulamada, bürokratik bir çeşit *sınıfın,* devleti elinde tuttuğunu belirterek, başta Amerika'nın Türkiye'deki varlığı olmak üzere tüm bu sorunları tartışacağımızı söylemiştim. Beşli önergeden hiç söz etmemiştim. Oysa tam tersi oldu. Kongre, diyebilirim ki sadece beşli önergeyi ve arkasındaki *teorik* sorunları tartıştı.

Açış konuşmasını vereceğim. Ardından önerge sahiplerinin konuşmalarını...

Kısa bir girişten sonra konuşma şöyle başlıyordu:

AYBAR'IN KONUŞMASI

«Sevgili kardeşlerim, bugün Türkiye'nin içinde bulunduğu zorlukları anlayabilmek için, sözlerime başlarken işaret ettiğim gibi, Amerikan politikasının yavaş yavaş Avrupa'ya ve Ortadoğu'ya kayışı üzerinde ehemmiyetle durmak icabeder. İkinci Dünya Savaşı bittiği zaman Amerikan dış politikasının ağırlık noktası, Avrupa'da ve Ortadoğu'da görüldü. Amerika, İkinci Dünya Savaşı'ndan müttefikleri olan, ve hasımları olan, düşmanları olan emperyalist devletlerin kimini tamamen dize getirmiş, kimini ise iyiden iyiye zayıflatmış olarak çıktı. Bunun meyvalarını toplamak içinde Avrupa'da siyasi ve iktisadi nüfuzunu sağlama teşebbüslerine girişti. Bu girişim, birtakım anlaşmalara yol açtı: Truman doktrini, ikili antlaşmalar NATO, OECD ve diğer anlaşmalar bu devrenin mahsulüdür. Bir süre Amerika Uzakdoğu'ya, politikasında ikinci derecede yer vermeye devam etmiştir. Ancak Çin'de Mao Tse Tung' kuvvetlerinin zafere ulaşması, arkasından Kore savaşı ve

özellikle Vietnam'da Fransızların hezimeti, Amerika'nın Uzakdoğu ile ilgilenmesine neden oldu. Daha 1954 yılında, yani Cenevre Konferansı imzalandığı tarihte Amerika'nın bu politikasındaki değişiklik sezilmeye başlandı. Amerika, Cenevre anlaşmalarını imzalamadı. Yani Fransa ile Vietnam, Laos ve Kamboçya arasındaki savaşa son veren, anlaşmaları imzalamaktan kaçındı Amerika. Ve hemen akabinde bu anlaşmaların açık hükümlerine karşı gelerek Güney Vietnam'a kukla Dien hükümetini oturttu. Ve bu hükümetle ikili anlaşmalar imzaladı.

a — Türkiye ve Vietnam:

«Sevgili kardeşlerim, burada bir noktayı ehemmiyetle gözlerinizin önüne sermek isterim. Denilebilir ki Amerika'nın Uzakdoğu politikası ile Türkiye'nin bugünkü durumu arasında nasıl bir ilişki vardır ki İşçi Partisi'nin üçüncü büyük kongresinde bu noktaya parmak basılmaktadır. Bunun altını ehemmiyetle çizmek istiyorum. Türkiye ile Vietnam arasında, Amerika zaviyesinden bir paralellik, hatta eşit değerde politika hedefleri vardır. Filhakika dikkat edilecek olursa Vietnam'ı elinde bulunduran bir devlet, gücü yeterse tüm Güney-Doğu Asya'yı kontrolü altında tutar. Yani Çin Hindi yarımadasındaki bütün devletleri Birmanya'yı, Filipinler'i, Endonezya'yı hatta giderek Hindistan'ı kontrol altında tutar. Bunun gibi Türkiye'yi elinde tutan bir devlet Ortadoğu'yu kontrol eder ve buradan dilerse Sovyetler Birliği'ne karşı saldırıya geçebilir. Demek ki Vietnam'ı elinde tutan bütün Güneydoğu Asya'yı kontrolünde tutar, ve aynı zamanda gücü yettiği takdirde, gerekli gördüğü zaman Çin'e karşı saldırıya geçebilir, böyle bir jeo-politik durumu vardır Vietnam'ın; Türkiye'yi elinde tutan devlet de keza Ortadoğu'yu kontrolünde tutar ve dilediğinde Rusya'ya karşı Sovyetler Birliği'ne karşı saldırıya geçebilir. Esasen Amerika'nın yetkilileri bu hususu gizlemiyorlar. Açıkça bunu söylüyorlar. Geçen yılın başlarında Başkan Johnson hepinizin hatırla-

yacağı ve bizim o tarihlerde altını çizdiğimiz gibi, dedi ki; Amerikan politikası açısından Türkiye ile Vietnam aynı değerdedir. Şimdi arkadaşlar, bu nokta Türkiye'de bir siyasi partinin izlediği politikada, özellikle bu parti sosyalist bir parti olur ve emekçilerin menfaatlerini savunan bir parti olursa, bu hususu mutlaka öncelikle ele almak gerekir. Paralellik yalnız her iki ülkenin jeo-politik durumlarından ileri de gelmiyor; paralellik, Amerikan emperyalizminin bu iki devleti nüfuzu altına almak için izlediği yoldaki benzerlikten de doğuyor. Filhakika Amerika gerek Türkiye gerekse Vietnam'a aynı metodlarla girip yerleşmiştir. Yeni sömürgeciliğin metodu hep bildiğiniz gibi kendine taraftar bir hükümet bulmak, sonra bu hükümete askerî, iktisadî ve malî yardım bahaneleriyle nüfuz etmek ve o memleketin can damarlarını ele geçirmek. Amerika'nın Türkiye'ye ve Vietnam'a nüfuz politikası her iki memlekete de komünizm tehlikesi bahanesiyle askerî ve iktisadî yardım yapma teklifleriyle başlamıştır. Bu teklifler ikili anlaşmaların imzalanmasına yol açmış, sonra bunu yardımın yerinde kontrolü için askerî ve sivil misyonların gelmesi takip etmiş, daha sonra birtakım stratejik yollar yapılmış, daha sonra liman tesisleri kurulmuş ve bunu askerî üslerin kurulması izlemiştir. Arkadaşlar, hep hatırlarız bu politika evvelâ Türkiye'de izlendi. Truman doktrini adı verilen doktrin, 1947 yılının baharında, yani 12 Mart'ta ilân edildi. Ne derdi Truman doktrini. Truman doktrini Türkiye'nin ve Yunanistan'ın komünizmin tehdidi altında bulunduğu fikrinden hareket ederek, bu iki memleketin askerî ve iktisadî güçlerinin kuvvetlendirilmesi, desteklenmesi gereğini ileri sürerek, bu iki memlekete askerî ve iktisadî yardım yapılmasını öngören bir doktrindir. Hep biliyorsunuz o tarihlerde bu doktrin memleketimizde büyük sevinçle karşılandı. Türkiye İkinci Dünya Savaşı'ndan yeni çıkmıştı; Sovyetler Birliği'nin haksız talepleri karşısında bulunuyordu. Fakat bu talepleri reddettiğinden bu yana iki yıl geçmişti. Haksız talepler 1945'te ileri sürülmüş; bildiğiniz gibi bazı Doğu illerimiz ve bo-

ğazlar üzerindeki talepler 1945'te ileri sürülmüştür. Halbuki Truman doktrini 1947'de ortaya atılmıştı. Böyle olduğu halde hakim çevreler ve o devrin hükümeti Truman doktrini ile yapılacak yardımı Türkiye için büyük bir nimet saydığını ifade etti. Ve ilk ikili anlaşma, Amerika ile ilk ikili anlaşma 1947 tarihinde imzalandı. Bu ikili anlaşma üzerinde Mecliste yapılan konuşmaları şimdi ibretle okumak ve bunlardan gerekli dersi almak gerekir.

«O tarihte Dışişleri Bakanı olan rahmetli Hasan Saka, Meclis kürsüsünden Amerika'nın bu yardımını kardeşçe, dostça bir yardım olarak niteledi ve dedi ki: 'Birtakım çevreler endişe duyuyorlar bu yardımdan ötürü, o birtakım çevreler arasında bazı sosyalist düşünürler de vardır. Bunlar endişe duymasınlar. Amerika'nın tarihinde bir başka memleketin, milletin istiklâline tasallut etmek yoktur. Türkiye'nin tarihinde de böyle bir tasalluta boyun eğmek yoktur. Binaenaleyh Amerika'nın bize uzattığı el, yani yardım karşılığında hiçbir şey beklenmeden uzanmış bir eldir. Biz bu kürsüden Amerikan milletine ve onun hükümetine teşekkürü bir borç biliriz.' Ve o devrin muhalefet partisi sözcüsü de kürsüye çıkarak Demokrat Parti adına aynı teşekkürlere katıldığını ifade etti. Yani Amerikan yardımı Türkiye'nin milli bağımsızlığını, egemenlik haklarını zedeleyen bu anlaşmalar böyle bir coşkulu hava içinde imzalanmıştır.

«Arkadaşlar, denilemez ki o tarihte bilemezdik ne olduğunu. Nihayet bize iktisadi yardım yapılıyordu, askeri yardım yapılıyordu. Tutarı da 100 milyon dolardır. Bunu reddedemezdik, bunda bir sakınca görmedik denilemezdi. Çünkü andlaşmanın 4. maddesi, son derece açıktır. Bu maddeye göre verilen silahları Türkiye Cumhuriyeti ancak Amerika'nın izni ile kullanabilirdi ve Amerika yapılan bu yardımı denetlemek için de Türkiye başkentinde bir askeri misyon bulundurabileceğini ifade etmekteydi. Bir bağımsız devlet için böyle bir anlaşmaya imza koymak, peşin olarak bağımsızlığını feda etmektir. Nitekim tarih hataları affetmiyor. 1947'de bu belgenin altına imza koymuş

olanlar, yıllarca sonra bu 4. madde ile karşı karşıya kaldılar. Hep hatırlarsınız. Amerikan Başkanı Johnson, Kıbrıs ihtilafı dolayısıyla zamanın Başbakanı 'Sayın İnönü' ye çok yakışıksız, çok çirkin ve çok ağır bir mektup göndererek, bu anlaşmanın 4. maddesini hatırlattı ve bizim size verdiğimiz silahları bize danışmadan Kıbrıs'ta kullanamazsınız, dedi.

«Arkadaşlar, Vietnam'da izlenen politika da tıpkı 1947' den sonra Türkiye'de izlenen politikaya benzer. Biraz evvel söyledim. Cenevre andlaşmalarından hemen sonra yani 1954'te, Amerika, Vietnam'da bir kukla hükümet kurdu. Diem'i, kendi adamı olan Diem'i hükümet başkanı yaptı. Oysa Cenevre andlaşmalarına göre Vietnam'da, Güney Vietnam'da ayrı bir hükümet kurulamazdı. Çünkü esasen bu anlaşma Vietnam'ın tek meşru hükümeti olan Hanoy hükümeti ile imzalanmıştı ve orada da tasrih edilmiş idi ki Fransız kuvvetleri bir an önce geri çekilecekler ve hemen Vietnam'da yeni seçimler yapılarak tam bağımsız bir cumhuriyet kurulacaktır. Öyle olduğu halde 17. paralelin mevcudiyetinden istifade eden Amerika, 17. paralel de bunun için kabul edilmişti: Fransızlar kuzeyde yenilgiye uğramışlardı. Ve silahlı kuvvetlerinin, Vietnam'ı terketmeleri için, bu 17. paralelin güneyine çekilmeleri kararlaştırılmıştı. Amerika, Cenevre andlaşmalarını imzaladığı için, kendisini bu andlaşmalara bağlı saymayarak, söylediğimiz gibi Diem hükümetini işbaşına getirdi ve sonra da Güney Vietnam'a silah vermeye başladı. Bu uzun hikâyeyi hepiniz biliyorsunuz: Tırmanmadan tırmanmaya, işi Kuzey'i bombalamaya kadar götürdü. Ama sonra ne oldu? Fakat, gene bildiğiniz gibi Saygon'daki elçiliğini dahi koruyamaz duruma düştü ve o kukla hükümetleri, kara yüzleri ve kara bahtlarıyla başbaşa bırakarak Vietnam'ın hakiki temsilcileriyle Paris'te görüşme masasına oturmak zorunda kaldı. Bu hikâyeyi şunun için anlatıyorum: Amerika Uzakdoğu'da umduğu politikayı uygulayamadı, beklediği sonuçları alamadı. Giderek Vietnam savaşı Amerikan ekonomisi ve harp gücü için bir gayya kuyusuna döndü. Ve

Amerika batağa gömüldü. İktisadi ve mali bunalım içine girdi. Ve kurtuluşu kuvvetlerini Güney-doğu Asya'dan çekmekte gördü. Çekti de. Peki politikasını nereye yöneltti? Konuşmama başlarken belirttiğim gibi, elini-eteğini Uzak-doğu Asya'dan çekmeye başlayan Amerika, politikasının ağırlık noktasını Güney-doğu Asya'dan, yavaş yavaş Avrupa'ya ve Ortadoğu'ya çevirdi. Vietnam'da ve Ortadoğu'da saldırıya geçti. Ama bu yıldırım harbi 6 günde bitti. Bu savaş niçin patladı? Bu savaşla, gayet açık (İsrail'i Amerika desteklemektedir) hem İsrail'in etrafındaki çember kırılmak istendi, hem de Ortadoğu'daki ileri hükümetler devrilerek, Amerikan etkisi ve nüfuzu altında yeni hükümetler kurulmak amaçlandı. Gerçekten de 6 gün süren savaştan sonra beklenirdi ki, Amerika'nın bu hedefleri gerçekleşsin. Tam tersi oldu arkadaşlar, tam tersi. Amerika'nın Ortadoğu'daki nüfuzu sıfıra indi. Hatta Arap devletleri arasında Amerika'ya taraftar olanlar bile, Amerika'yı destekleyemez oldular. Ve Amerika bakımından en tehlikeli sonuç, Sovyetler Birliği Akdeniz'e çıktı. Sovyet donanması Akdeniz'e indi ve Arap limanlarında üslendi. Buna paralel olarak da Ortadoğu'da Sovyetlerin nüfuzu hızla arttı. Şimdi bir yıldan beri Arap devletlerine, mağlup Arap devletlerine, özellikle Mısır'a, Sovyetler tarafından yeniden silah yardımı yapılıyor, Birleşik Arap Cumhuriyeti silahlı kuvvetleri Sovyet uzmanlarınca eğitildi. Bunun karşısında İsrail, Arap devletlerinden aldığı ganimetlere yeni silahlar da ekleyerek modern ordusuyla Süveyş'in öteki sahilinde üslenmiş vaziyete geldi. Her an savaşın kıvılcımı çakacak durumdadır. Ortadoğu'daki bu gergin hava, üstelik bu sefer Ortadoğu'da patlayacak savaşın, mahalli bir savaş olarak kalmaması ihtimalini de yarattı. Çünkü bu sefer Ortadoğu'da, yani Doğu Akdeniz'de, bilhassa Doğu Akdeniz'de Sovyet ve Amerikan donanmaları karşı karşıya gelmişlerdir. Ve bu donanmalardan biri Arapları, diğeri de İsrail'i tutmaktadır.

b — Çekoslovakya Olayı:

«Arkadaşlar, bu çıban başı belirmişken, hep bildiğimiz gibi, Orta Avrupa'da Çekoslovakya olayları gelip çattı. Bilhassa içinde bulunduğumuz yılın, 68 yılının başlarından itibaren, Çekoslovakya'da oluşan olayları, Sovyetler Birliği kaygılı gözlerle izlemekteydi. Çekoslovakya'da yeni bir sosyalizm anlayışında olan bir hükümet, Çekoslovakya'nın bağımsızlığına yüzde yüz sarılmış olan bir hükümet, gene sosyalist kamp içinde kalmak, gene Varşova Paktı içinde kalmakla beraber, özgür bir politika izlemek kararıyla işbaşına gelmiş bulunuyor. Bu hükümet içerde halkın % 100 desteğini kazanmış durumdaydı. Bu desteği kazandığı her gün biraz daha açık olarak görülüyordu. Beri yandan bu hükümet, yani yeni Çek hükümeti, Dubçek hükümeti Batı ile ve özellikle Batı Almanya ile iktisadî ilişkiler kurma yoluna girdi. Bunun, bu madalyonun bir yüzü, öbür yüzü, Federal Almanya, Avrupa'ya giderek Amerika'nın bir numaralı müttefiki durumuna geldiğinden beri, Batı Almanya'daki intikamcı sesler gittikçe daha hızlı duyulmaya başlamış ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra çizilen Doğu sınırının geliştirilmesi yönündeki hareketler gün geçtikçe artmaya başlamıştı. Bundan dolayı Sovyetler için kaygılı bir durum vardı. Çünkü Sovyetler, Çeklerin bağımsız hareket etmelerine izin vermek istemiyorlardı. Yalnız hemen belirtmek lâzım ki, gerçekçi bir gözle mesele incelendiği zaman, hemen Batı Almanya'dan Çekoslovakya'ya bir saldırı yapılacağı ve Çekoslovakya'da bir iç ihtilâl çıkarılacağı yolundaki Sovyet tezlerine iltifat etmek mümkün değildir. Böyle bir tehlike yoktur. Ama Sovyetler Birliği, Çekoslovakya'ya yanındaki Varşova Paktı'nın diğer müttefikleriyle askerî müdahalede bulunmak gereğini duydu.

«Sevgili kardeşlerim, TİP Çekoslovak olayları patlak vermeden, yani Çekoslovakya işgal edilmeden tam günü gününe bir ay önce, bu tehlikeye parmak basmış ve Sovyetler Birliği'nin kendisinden daha güçsüz sosyalist devlet-

ler karşısında bir büyük devlet düşüncesiyle hareket etmesinden kuşku duyduğunu belirtmişti. Sovyet tankları ve diğer müttefiklerinin askerî birlikleri Çek topraklarına girince de, daha ilk günden Partimiz, kendisine yaraşan civanmertlik ve sosyalist ahlâka % 100 sadakatle ve programının açık hükümlerine dayanarak, (çünkü bizim programımızın sonlarında, dış politika bölümünde şöyle bir hüküm vardır. Nasıl biz kendimizin millî bağımsızlığına saygılı ve kıskançlıkla sarılmışsak, bunun gibi başka memleketlerin içişlerine müdahalede, başka memleketlerin bağımsızlığına karşı girişilen tecavüzlerde de TİP'in aynı hassasiyetle sesini yükseltmesi gereği programımızda açık seçik belirtilmiştir.) partimiz tehlikeyi önceden de görmüş olduğu için, hemen ilk gününde kesinlikle Sovyetler Birliği'ni ve onun yanında harekete geçmiş olan devletleri kınamıştır. Bunun sosyalizme, milletlerarası hukuk ve ahlâka yaraşmayan bir hareket olduğunu söylemiştir.

«Sevgili kardeşlerim, Sovyetler Birliği defalarca milletlerin içişlerine karışmama prensibini; defalarca milletlerin bağımsızlığına saygı prensibini; defalarca komünist ve sosyalist partiler arasındaki eşitlik prensibini kabul ettiğini açıklamıştır. Çekoslovakya'ya müdahalesi her şeyden önce kendi taahhütlerinin yerine getirilmemesi olarak görüldü. Arkadaşlar, prensiplere inanmak için ve prensiplere saygılı davranmak için bu prensipler ilân edilir. Prensipleri ilân edip de, prensiplere 180 derece ters düşen davranışlar, herhalde TİP'in sosyalistlik anlayışı ve ahlâkında yer bulamaz.

«Sevgili kardeşlerim, bir nokta daha var: Tutalım ki, bu prensipler ilân edilmiş; bu prensiplere saygılıyız denilmiş; ama Çekoslovakya'yı gerçekten tehdit eden bir tehlike vardı. Bu tehlikeye karşı koymak görevi kime düşerdi? Kuşkusuz Çek hükümetine değil mi? O karşı koyacaktı bu tehlikeye. Çek partisine düşerdi bu görev, o karşı koyacaktı tehlikeye. Görev onların görevi idi. Tehlikeye karşı koyamazlarsa, tehlike güçlerini aşıyorsa, o zaman müttefiklerinden yardım isterlerdi. Oysa böyle olmadı. As-

lında tehlike falan da yoktu. Sovyetler Birliği dedi ki: Batıdan bir tecavüz beklenmektedir; içerde karşı ihtilâl hazırlanmaktadır; Çek yöneticileri davet etti, biz de geldik. Fakat bugüne kadar hangi yöneticilerin davet ettiği açıklanmadı. Karşı ihtilâl hazırlıklarının delilleri de ortaya konmadı. Arkadaşlar, başka bir hususu daha hatırlamak gerek. Sovyetler Birliği yalnız prensiplerle devletler hukukunun ve sosyalist ahlâkın prensipleriyle bağlı değil, üstelik pozitif bir hukuk belgesiyle de bağlıydı. 1933 senesinde Sovyetler Birliği, Çekoslovakya, Romanya, Yugoslavya ve Türkiye arasında bir anlaşma imzalanmıştı. Bu anlaşma halen yürürlüktedir. Bu anlaşma saldırganı tarif eder. Devletler hukukunda, kim kime saldırmıştır? Bunun açıklamaları, kuralları vardır. Bunlar 1933'teki anlaşmada da belirtilmiştir. Bu anlaşmanın bir maddesi der ki: 'Savaş ilan etmeden de olsa, yabancı bir devletin topraklarını, ülkesini silahlı kuvvetlerle istila eden taraf, gerekçesi ne olursa olsun, velev ki istila edilen devletin içinde kendisi için birtakım hazırlıklar bulunduğu saptanmış olsun, bu yola başvuran taraf saldırgandır.' Demek ki Sovyetler Birliği'nin Çekoslovakya'ya müdahalesi kendi imzasını taşıyan ve üstelik bugün de yürürlükte olan bir pozitif devletler hukuku belgesiyle de kanıtlanmaktadır.

c — Orta Avrupa, Orta-Doğu :

«Şimdi arkadaşlar, iki tane çıban başı var. Biri Orta Avrupa'da, öteki Orta-Doğu'da. Orta-Doğu'daki çıban başının patlaması ihtimali berikinden daha kuvvetli. Ama bu iki kritik bölgenin her ikisi de Türkiye'nin güvenliğini tehlikeye koymaktadır. Çünkü Türkiye NATO üyesidir, çünkü Türkiye'de NATO ve Amerikan askeri üsleri vardır ve ister Avrupa'da patlak versin bu savaş, ister Orta-Doğu'da patlak veren savaşa Amerika ile Rusya bulaşsınlar, bu durum Türkiye'yi ister istemez savaşa sürükleyecektir. Ve böyle bir savaşta Türkiye'nin hiçbir menfaati yoktur. Tehlikenin bu derece açık seçik belirmiş olmasıdır

ki kanaatimizce, bugüne kadar Amerika'ya bol bol taviz vermiş olan siyaset adamları, tehlikenin böyle elle tutulur hale gelmesi üzerine, Türkiye'yi savaş dışında tutabilecek ihtimalleri düşünmeye ve birtakım öğütler vermeye başladılar. Arkadaşlar, Türkiye'yi savaş dışında tutmak istiyorlarsa bunun tek bir yolu vardır. NATO'dan çıkmak ve Amerikan üslerini tasfiye etmek. Oysa TİP'ten başka hiçbir parti bu yolu benimsemiyor. Hatta böyle bir yolun tutulmasının birtakım mahzurlar ihtiva ettiğini ifade etmektedirler. Ne deniliyor, deniliyor ki, NATO içinde Türkiye'yi daha teminatlı vaziyete getirecek yolları arayalım. İkili anlaşmaların mahzurlarını ortadan kaldıralım. Sevgili Kardeşlerim, gerçekçi olalım. Aklı başında hiçbir kimse, gerçekçi olmak şartıyla, ve başka bir düşünceleri yoksa, NATO içinde Türkiye'nin Amerika ile eşit haklara, yetkilere sahip, fiilen sahip olamayacağını bilmesi lâzımdır. Çünkü NATO ittifakı gerçekte Amerika'nın dünya politikasını, dünyaya hükmetme politikasını gerçekleştirmek için bir araçtır. Ve NATO içindeki devletler arasında nükleer silâhları da Amerika tekelinde bulundurmaktadır. Kâğıt üzerinde ne kadar yetkiler düzenlenmiş olursa olsun, anlaşmada efendim bütün üye devletler eşittir, denmiş olursa olsun, fiilen NATO Amerika'nın emrinde bir ittifaktır. Amerikalı gerekli gördüğü zaman NATO'ya dayanarak savaş açar ve Amerika son sözü söyler. Böyle bir ittifakta ise, azgelişmiş, gerikalmış bir ülke olan Türkiye'nin yeri yoktur. Çünkü böyle bir ittifak, emperyalizmin emrinde bir ittifaktır. Türkiye ise emperyalizme karşı ilk millî kurtuluş savaşını vererek istiklâlini, bağımsızlığını kazanmış bir memlekettir. Bu memleketin böyle bir ittifakta yer alması, eğer biz hâlâ istiklâl savaşı Türkiye'si, Mustafa Kemal'in Türkiye'sine sadık isek, böyle bir devletin bu çeşit bir ittifakta yeralmasına katiyen cevaz yoktur. Arkadaşlar, küçük devletler için, büyük devletlerle beraber bir ittifak içinde yeralmak, daha o ittifak içinde yeralır almaz küçük devletin bağımsızlığı, egemenlik hakları yönünden birtakım sınırları kendiliğinden getirir. Ve küçük devlet mutlaka o

büyük devletin bir ileri karakolu haline gelir ve o büyük devletin menfaati için ateş hattına sürülür ve ilk hedef olmak talihsizliğine uğrar.

«Sevgili kardeşlerim, evet Ortadoğu'daki ve Orta Avrupa'daki tehlike merkezlerinin bir savaşa yolaçması ihtimali bazı siyaset adamlarımızı gerçekten kuşkulandırmış ve demin söylediğim gibi bunları birtakım tedbirler aramaya sevketmiştir. Örneğin denmektedir ki, biz eğer Rusya ile de Amerika'yla da dost olursak, bunları kışkırtacak hiçbir harekete girişmezsek ve politikamızı da bu doğrultuda yürütürsek, savaş dışında kalabiliriz. Böyle deniyor. Hayır arkadaşlar, savaş dışı kalamayız. Eğer Amerika savaşı açmayı münasip görürse, savaş dışında kalamayız çünkü Amerika bizim kontrolümüz dışında olan ülkemizdeki üslerini Sovyetler Birliği'ne karşı kullanır. Ve bu yüzden bu üsler ilk hedef durumuna girer. Eğer Sovyetler Birliği savaşı açmaya karar verirse, gene ilk hedef Amerika'nın yurdumuzda bulunan üsleri olacaktır.

«Demek ki öğütler, 'her ikisiyle dost geçinelim' öğütleri yerinde ve gerçekçi şeyler değildir. Kaldı ki Türkiye İşçi Partisi bütün milletlerle, bütün devletlerle dost geçinmek kararındadır, azmindedir ve Türkiye'nin menfaatini burada görmektedir. Ama Amerika bugün Türkiye'de üsleri olan bir devlettir. Amerika bugün Türkiye'nin bağımsızlığına, egemenlik haklarına saygısızca, Türkiye'de varlığını sürdüren bir devlettir. Buna karşı biz tepki göstermeyecek miyiz, buna karşı ikinci bir millî mücadeleyi gerekli görmeyecek miyiz? Göreceğiz. Onun için nasıl istersiniz ki bugünkü şartlarda, yani Amerika topraklarımızda üslenmişken, biz hem Amerika, hem Rusya ile dost olalım, savaş dışı kalalım diyebiliriz? Bu ancak Türkiye'nin bağımsız ve yansız bir ülke olması halinde olanaklıdır.

«Sevgili kardeşlerim, TİP'in bu konuda, Amerika-Rusya konusundaki politikası, gayet açıktır. Türkiye İşçi Partisi, Amerika'yı yurdumuzdan çıkarmaya kararlıdır. Ve de çıkaracaktır. Ve Amerikayı yurdumuzdan çıkardıktan son-

ra, Sovyetler Birliği ile Amerika'ya aynı uzaklıkta, bağımsız bir politika izleyecektir.

«Bir noktayı daha önemle işaret etmek isterim: Amerika'nın Türkiye'de üsleri vardır. Heyetleri vardır. Uzmanları vardır ve CİA ajanları vardır. Ve bunların hiç biri, başta askeri üsler olarak, Türk hükümetinin denetimi altında değildir. Bağımsızlıkla asla bağdaşmayan konuyu Millet Meclisinde açıkladık. Küfürden başka bir tepki görmedik...

«Hükûmetin anlaşmalar konusunda Meclise açık seçik gerçekleri söylemesi konusundaki başvurularımızdan sonuç alamıyorduk. Ama açıklamalarımızı sürdürüyorduk. Amerika ile imzalanan 5 Mart 1959 günlü ikili antlaşmayı da Meclise getirdik. İlgili Tutanak dergisinin cilt ve sayfa numarasını vererek, bu antlaşmanın Amerika'ya her istediği an içişlerimize karışma olanağı verdiğini anlatmaya çalıştık. Bu antlaşma hükümetin çağrısı üzerine, silâhlı güçlerini de kullanarak, Amerika içişlerimize elatabilecekti. Durum şu idi: gösteriler, eylemler yaygınlaşır ve hükûmet bunlarla başedemezse, Amerikaya davetiye çıkaracak ve Amerika silahlı güç dahil, tüm gücüyle olayları bastırmak için hükûmetin yardımına koşacaktır. Bu korkunç bir antlaşmaydı. Her çeşit 'provokasyona' açık bir bonoydu. İmzalandığı günlerde sol eylem falan da yoktu. Demokrat Parti iktidarının karşısında CHP muhalefeti vardı. Mitingler, gösteriler düzenleyen bir parti. Ve demokratların, bu parti liderinin başına taş attıkları günlerdeydik, bu antlaşma imzalandığında. Demokrat iktidar CHP'yi safdışı etmek için mi, bu tehlikeli belgeyi imzalamak gereğini duymuştu? Açık bir gerçekti ki, İktidar yada Amerika provokasyonlarla düzmece olaylar çıkartarak muhalefeti safdışı etmek için, Amerikan silahlı kuvvetlerini devreye sokabilirdi. İşte bu antlaşmayı Millet Meclisi kürsüsüne getirdik. Bilinen mugalatalar ve küfürlerden başka sonuç çıkmadı. Aynı konu bizden sonra Milli Birlik Komitesince de Senatoya getirildiydi, yanılmıyorsak. Dışişleri bakanı kendilerine özel olarak bilgi vereceğini söylemekle yetinmişti.

«O günlerde en tehlikeli antlaşmanın hangi iktidar zamanında imzalandığı da söz konusu olmuştu. Bu önemli bir sorundur. Türkiye'nin kimler tarafından ve nasıl yönetildiğine ışık tutar. TİP bunun altını iki defa çizer. Ve dosyasında hıfzeder. Ama asıl önemli olan nokta, tehlikeli andlaşmaların varolduğunun ve hâlâ yürürlükte bulunduğunun, Dışişleri bakanı gibi birinci sorumlu bir kişi tarafından açıklanmış olmasıdır. Biz bilhassa bunun altını çizeriz. Demek ki Türkiye'miz için 'en tehlikeli' olarak nitelendirilen kimi anlaşmalar vardır; bunlar Amerika ile imzalanmıştır ve anlaşmalar hâlâ yürürlüktedir. Şimdi sorarım size, bu durum böyle sürüp gider mi? Bunu vatanına bağlı bir Türk olarak hanginizin vicdanı kabul eder? Hanginiz bu durumun mutlaka ve hemen değiştirilmesini istemez?

«Sevgili kardeşlerim, işte Türkiye'yi tehdit eden tehlikeler kalın çizgileriyle bunlardır. Politik ve askerî tehlikeler. Yani Türkiye için bugün, şu anda hayati tehlikeler söz konusudur. Türkiye NATO'da kaldıkça, Türkiye Amerikan üslerini topraklarında muhafaza ettikçe bu tehlikeler devam edecektir. Birinci vazifemiz bu tehlikelere son vermektir. Yani NATO'dan çıkmaktır. Türkiye'yi Amerikan üslerinden kesin olarak temizlemektir. Tehlikeden, Türkiye'yi tehdit eden savaş tehlikesinden Türkiye'nin ilk hedef olması tehlikesinden kurtulmanın biricik yolu budur.

«Çok kıymetli misafirlerimiz, sayın delege kardeşlerim, Partili kardeşlerim, Türkiye'yi saran tehlikeler bunlardan ibaret değildir. Türkiye Amerikan emperyalizmine ve genellikle milletlerarası sermaye çevrelerine yalnız askerî ve siyasi bağlarla bağlı değildir. Bunlara paralel olarak birtakım iktisadi ve malî andlaşmalar da vardır. Bu andlaşmaların hepsi Amerikan emperyalizminin ve milletlerarası sermayenin çıkarlarına göre yapılmış andlaşmalardır. Ve Türkiye bu gibi andlaşmalardan doğan kuruluşlarda da, pekçoğuna üyedir. Örneğin, şimdi yeni bir dönemine geçeceğimiz Ortak Pazar andlaşması da bunlardan biridir. Hatırlanacağı gibi Ortak Pazara Türkiye'nin girmesi sözkonusu olduğu ilk yıllarda, yani daha TİP Büyük Meclise gir-

meden önce TİP ortak pazara hayır diye ilk tepkiyi Türkiye'de göstermiştir. Şimdi iktisat bilginleri, hatta memleketimizin sosyalist olmayan iktisat bilginleri ortak pazara girmekte Türkiye'nin ne gibi zararları olacağını bir bir açıklıyorlar. Kısacası şu. Türkiye ortak pazara girdiği takdirde, zaten girmese de durum böyle ya, sanayileşmesi tamamen imkânsız hale gelen geri bir tarım ve hammaddeci bir ülke olarak kalacaktır. Demek ki, Türkiye'yi tehdit eden tehlikeler yalnız siyasi ve askeri değil, iktisadi, mali ve ticari tehlikeler de var.

«Kardeşlerim, bir nokta daha önemli: Gerek askeri ve siyasi andlaşmalar, gerekse iktisadi, mali ve ticari andlaşmalar ki bu andlaşmalar devletler arasında yapılmıştır, bu andlaşmaların devletten devlete kurduğu bağların yanısıra birtakım sınıfsal bağlar da kurulmuştur. Türkiye'nin hakim sınıflarıyla, yani komprador-ağa-bürokrat üçlüsüyle emperyalizmin ve milletlerarası sermayeyi temsil eden sınıflar arasında çok kuvvetli çıkar bağları kurulmuş ve bu çıkar bağları ister istemez sınıfsal niteliklerinin gerisinde birtakım kişisel münasebetlere çıkar beraberliklerine de yolaçmıştır. Şimdi asıl tali görülen, ikinci derecede görülen bu bağlardır ki Türkiye'nin böyle açık seçik tehlikelerle çevrilmiş olduğu görüldüğü halde, hâlâ kapitalizmle, emperyalizmle içli-dışlı olanlar Türkiye'yi bir uçurumun kenarında yürütmeye devam etmektedir.

d — Ağa-Komprador-Bürokrat Üçlüsü :

«Sevgili kardeşlerim, Türk milletini, Türk emekçi halkını uçurum kenarında tutmaya kimsenin hakkı yoktur. Bu yan ilişkiler, birtakım sermaye ortaklıkları halinde beliriyor. Yani Türkiye'de dış sermaye ile ortaklaşa işler görülüyor. Ve bu kişiler, Türkiye'yi boyuna çıkmaza götüren kapitalist yolda kalmasını temin ediyor. Çünkü bu ilişkileri kuran sınıflar Türkiye'de ekonomik güçle beraber siyasi gücü de ellerinde tutmaktadırlar. Buradan çok önemli bir nokta beliriyor. O da emperyalizme karşı mücadelemizin

mutlaka ve mutlaka sosyalizmle birlikte yürütülmesi zarureti ortaya çıkıyor. Neden çıkıyor? Emperyalizm, Amerikan emperyalizmi ve milletlerarası kapitalizm Türkiye'de ne yoldan gerçekleşiyor? Ne yoldan emellerini, hedeflerini, çıkarlarını tahakkuk ettiriyor. İçerdeki yerli ortakları aracılığıyla, yani ağalar, kompradorlar ve bürokratlar aracılığıyla. Demek ki biz emperyalizme karşı mücadelemizde onun yerli ortaklarına karşı da mücadeleyi birlikte yürütmezsek, o zaman Amerikan emperyalizminin belirgin, en belirgin Türkiye'deki hedeflerini yani üslerini Türkiye dışına atsak bile NATO'dan çıksak bile, bu ilişkiler devam ettiği sürece yani sınıftan sınıfa, dış kapitalist sınıflarla iç kapitalist sınıflar arasındaki ilişkileri de bertaraf etmedikçe, yani ağa-komprador-bürokrat üçlüsünü Türkiye içinde zararsız hale getirmezsek emperyalizmin boyunduruğundan tamamiyle kurtulmuş olamayız. Bunun tecrübesini nefsimizde yaşadık. Biz tarihin yazdığı ilk milli kurtuluş savaşını veren bir devlet, bir millet olduğumuz halde, şimdi emperyalizmin nüfuzu altına yeniden düşmüş bulunuyoruz. Neden? Çünkü sevgili kardeşlerim, milli kurtuluş savaşı sıralarında ortaya atılan şu sloganlar, biz hayatımızı, istiklâlimizi emin bulundurmak için bizi mahvetmek isteyen emperyalizme ve bizi yutmak isteyen kapitalizme karşı milletçe, heyeti umumiyemizce savaşmak mecburiyetindeyiz diyen bu parola, şu doğru çizgideki ilkeler ve hedefler daha Lozan antlaşması imzalanmadan önce İzmir'de toplanan 1. iktisad, milli iktisat kongresinde bir kenara itildi ve milli kurtuluş savaşlarının sosyal felsefesi olan, emek en yüce değerdir, her hakkın dayanağı emektir felsefesi, sosyal felsefesi, İzmir kongresinden itibaren yavaş yavaş şu formülle yer değiştirdi. Ve dendi ki giderek: 'arkadaşlar çok çalışmalıyız.' Dikkatinize arzederim. İstiklâl savaşlarının 'elbet herkesin hakkı vardır. Fakat haklarımızı, selâhiyetlerimizi çalışmak sayesinde iktisap ederiz' diyen sosyal felsefesine geçmezden önce. Hakların dayanağını, temelini 'emek' yapan bu felsefe ile, emekçi halk kitlelerine dönerek çok çalışınız demek arasında dağlar kadar fark

vardır. Bugün kullanılan 'çok çalışınız' felsefesi emekçi halk yığınlarına karşı söylenen bu sözler, onları çok çalıştırmak, onların çok çok yaratacakları artı-değerlerden çok çok pay almaktan başka değer ifade etmiyor.

«Sevgili kardeşlerim, işte memlekette bu tehlikelerin karşısında emekçi halkımızın, gençliğimizin, işçilerimizin gittikçe gücü artan tepkiler göstermesi, gerek memleketimizdeki sömürü çevrelerini, gerekse onların dışardaki ortaklarını son derece kuşkulandırmaktadır. Çünkü bu durum geliştiği takdirde Türkiye'nin kapitalizmin ve emperyalizmin yörüngesinden kurtulması ve 'kapitalist olmayan bir yolu' hızla aşarak tam bağımsız, demokratik Türkiye sosyalizmine ulaşması kaçınılmazdır. İşte Amerikan emperyalizmi ve onun yerli ortakları bu kaçınılmaz akibeti geciktirmek veya önlemek için gittikçe hızını arttıran tertipler içine girmiş bulunuyor. Bu tertiplerin hızının artışının Amerikan dış politikasının Orta Doğu'ya kayışı ile aynı tarihe rastlaması herhalde bir tesadüf değildir. Nitekim Türkiye'den ayrılan Amerikan elçisinin bütün partiler bizim dostumuzdur, yalnız TİP bize karşıdır demesi de bir tesadüf değildir. Keza buraya tayin edilen yeni elçinin istihbarat işlerinde uzman, özel işler uzmanı ve Saygon'da özel elçi sıfatıyla bulunması ve oradan buraya getirilmesi de tesadüf değildir.

«Sevgili kardeşlerim, bütün bu memleketin emekçi halkından yana olan aydınları, bütün emekçi halkı, bu memleketin istiklâlinden, bağımsızlığından yana olan bütün namuslu evlâtları bu gelen tehlikeyi bilmelidirler. Ve önümüzdeki ayların Türkiye'de Atatürk'çü, Türkiye'de devrimci ve Türkiye'de sosyalist olanlar için zor günler yaşatacağını hesaplamalıdırlar. Nasıl olacak bu zor günler, bilemem. Ama zor günler yaşayacağız. Amerika politikasının ağırlığını Orta-Doğu'ya çekiyorsa ve buraya bir özel işler uzmanı gönderiyorsa, ve bizim komprador-ağa-Bürokrat üçlüsü de Türkiye'nin sosyalizme geçmesinden tir tir titriyorsa, bize zor günler mukadderdir. Ama biz TİP'liler, biz sosyalistler zor günlerde bileniriz. 12 sendikacı kardeşimi-

zin bundan 8 yıl önce bir tarih sezisiyle kurdukları bu parti, nereden nereye geldi ve ne dar boğazlardan, ne zor günlerden geçerek buraya geldi. Varsın özel uzmanlar elçisi gelip şuraya otursun, varsın becerebildiği her melâneti esirgemesin. Yalnız bir noktayı akıldan çıkarmasın. Türkiye halkı tarihin yazdığı ilk milli kurtuluş savaşını vermiş, kazanmış yani Vietnam'lara yolaçmış, şimdi Amerika'yı dize getiren Vietnam'lara yolaçmış bir halktır.

«Çok sevgili kardeşlerim, ne yapılsa Türkiye sosyalist olacaktır. Türkiye ergeç sosyalist olacaktır. Bunun önüne geçilemez. Karşımızda bizden çok güçlü görünen partiler vardır. Meselâ emekçi fukara halkımızın yarıdan fazla oyunu kazanarak iktidara gelmiş olan AP vardır. AP bu heybetli görünüşüne rağmen cılız bacaklar üzerinde olan bir gövdedir. Çünkü AP halkın oylarıyla iktidara geldiği halde, halka karşı olan, emekçi halka karşı olan felsefesiyle emekçi halka karşı olan bir partidir. Ve AP hakim sınıflarda hakim sınıfların üçüzlü niteliğinde, yani ağa-bürokrat ve komprador niteliğinde, ağırlığı kompradorlara ve dışa bağlı sanayicilere doğru kaydırma eyleminde olan bir partidir ve devletin, devlet hazinesini bu komprador, dışa bağlı sanayicilere ve hizmetine koyan bir partidir. Böyle bir felsefe hiç şüphe edilmesin ki emekçi halkımızın gözünü açacak bir felsefedir. Kaldı ki, emekçi halkımızın biran önce bilinçlenmesi için TİP gibi bir örgüt vardır, gençlik örgütleri gibi örgütler vardır ve herşeyin üstünde bizzat emekçi halkımızın o hayattan gelen zekâsı, bilgisi, önsezisi vardır. Onun için AP heybetli görünüşüne rağmen, uzun zaman iktidarı muhafaza etmek gücünü gösteremiyor. Ana muhalefet partisi, CHP. Atatürk'ün partisi. Memleketimizin en eski partisi. Yılların yılı devleti tek başına idare etmiş olan parti. Sevgili kardeşlerim, bu parti son zamanlarda ortanın solu politikasını benimsedikten bu yana toprak reformundan, sosyal adaletten, hatta ve hatta sömürüye son vermekten söz açıyor. Bu itibarla, bu parti ile bizim sınırın belli olarak çizilmesinde yarar vardır. Hep biliyorsunuz, düzen değişikliği sözünü bizim partimiz ortaya attı. Çıktı

partimiz, bu kapkaç kapitalizmiyle dışa bağlı bu kapitalizmle, Amerikan emperyalizminin milletlerarası sermaye çevrelerinin doğrultusunda olan böyle bir düzenle, bugünkü bozuk düzenle Türkiye'nin ihtiyaçlarının karşılanması, Türkiye'nin hızla ilerlemesi, kalkınması, yani emekçi halkımızın insanca yaşama şartlarına kavuşması ve giderek emekçi halkımızın bir numaralı vatandaş durumuna yükselmesinin mümkün olmayacağına, katiyen mümkün olmayacağına bilimsel bir hakikat olarak inanmaktayız.

e — Kapitalizmle Kalkınamayız:

«Sevgili kardeşlerim, yalnız sosyalist iktisat uzmanları değil, burjuva iktisat uzmanları da, XX. yüzyılda geri kalmış bir toplumun kapitalist yolla kalkınamayacağı hususunda hemfikirdirler. Yani bunların içine, dışardan ithal edilip de, hükümetlerin fikirlerini alkışlayacak kadar, uzmanlığını kolay satanları dahil etmiyorum. Ama hakikaten burjuva iktisadî bilgini sayılabilecek uzmanlar da, geri kalmış bir toplumun XX. yüzyılın ikinci yarısında kapitalist yoldan kalkınamayacakları hususunda hemfikirdirler. Şimdi, düzen değişikliği derken Türkiye İşçi Partisi neyi kastediyor? TİP düzen değişikliği derken açık-seçik Türkiye'yi şu komprador kapitalizminden kurtarmak ve kapitalist olmayan yoldan hızla, mümkün olduğu kadar hızla, imkânların verdiği hızla geçirmek suretiyle, Türkiye sosyalizmine ulaştırmayı kastediyor. Bizim düzen değişikliğinden anladığımız bu. Tabiatıyla buna ilişkin olarak Türkiye'nin NATO'dan çıkmasını kastediyor, ikili anlaşmaların feshedilmesini, üslerden arınmasını kastediyor ve türlü ekonomik, millî ve ticari anlaşmalarla bizi milletlerarası kapitalizme ve emperyalizme bağlayan bütün bağlardan Türkiye'nin sıyrılmasını kastediyoruz. Halk Partisi acaba düzen değişikliğinden bunu mu kastediyor? Hayır. CHP kapitalist düzeni tamir etmekten sözediyor. Kapitalist düzenin bozukluklarını, gidermekten sözediyor. Esasen son zamanlarda şu husus da dikkati çekti. CHP'nin sayın sözcüleri

artık düzen değişikliği yerine düzenin düzeltilmesi formülünü kullanmaya başladılar.

«Sevgili kardeşlerim, Türkiye kapitalizmden sosyalizme geçmedikçe, sosyalizme geçirilme yoluna oturtulmadıkça düzen değişmez. Kapitalist düzenin yaraları ancak böyle tamir edilebilir. Başka türlü tamir yolu yoktur. İkinci fark. Biz düzen değişikliği derken, emekçi halk kitlelerinin, yani Türk işçi sınıfının demokratik öncülüğü etrafında toplanmış bütün emekçi sınıf ve tabakaların, anayasanın kendilerine tanıdığı haklara sahip çıkarak, bilinçlenerek devlete ağırlıklarını koymalarını ve bu ağırlıkla kapitalist düzenden sosyalizme geçilmesini kastediyoruz. Halbuki CHP öyle zannediyorum ki bunu kastetmiyor. CHP Osmanlı devletinden beri denenmiş bir sınıfın, bizlerin bürokrat sınıf dediğimiz bir sınıfın yeniden iktidarı ele geçirmesini ve memleket hayrına bildiği reformları yapmasını kastediyor. Çok mühim bir fark.

«Sevgili kardeşlerim, iki kelimeyle 'bürokrat sınıf' üzerinde de durmak isterim. Osmanlı devletinde bürokrat yönetici kadro, bürokrat sınıf bu devletin temel direği. Bu 'bürokrat sınıf' Osmanlı devletinde üç kola ayrılıyor: Seyfiye, İlmiye, Kalemiye kesimlerine. Yani askerler, hocalar ve memurlar. Osmanlı devletinde padişahın etrafında bu sınıf, yüzlerce yıl devleti yönetmiştir. Bu sınıf, nasıl bir sınıftır ki, ne üretim araçlarının mülkiyetine sahiptir; ne de üreticidir denilebilir. Arkadaşlar üretim araçlarının mülkiyeti son tahlilde, birtakım tasarruflarda bulunmak için gereklidir. Yani emek, emeği istihdamda ve artı-değeri paylaşmakta ağırlık noktası teşkil etme bakımından önemi vardır, üretim araçlarına sahip olmanın. Ve genellikle, bir ülkenin ekonomisine, sosyal düzenine, ve politikasına hakim olma bakımından önemi vardır. Osmanlı Devletinde saray ve çevresinde saydığım bu ilmiye, kalemiye ve seyfiye sınıfları bu yetkileri ellerinde tutan kişilerdir. Gerçi denilebilir ki, efendim bu babadan oğula intikal etmezdi. Halbuki sınıfta babadan evlâda intikal etmek, miras yoluyla o durumu sürdürmek de vardır ama

kabul etmek lâzımdır ki bu sınıflara mensup olan kişilerin evlâtları da, Osmanlı Devleti içinde aldıkları eğitim terbiye vs. ile de bu posta gelme şansına maliktiler. Ve nitekim gelirlerdi. Yani mutlaka bir sadrazamın oğlu sadrazam olmazdı, mutlaka bir sancak beyinin oğlu bir sancak beyi olmazdı ama ona muadil bir posta gelmek fırsatına ve imkânına sahipti. Evet, Osmanlı İmparatorluğunda bu bürokrat sınıf devleti yönetmiş, ekonomisine, sosyal düzenine hakim olmuş ve şu müesseselerle buyruğunu yürütmüştür. Timar, has, zeamet adı verilen, toprağı işleme türlerinde ve lonca sistemi konusunda; Osmanlı Devletinin bütün kaderi Saray ve onun etrafındaki bu bürokrat dediğimiz sınıfın elinde toplanıyordu. Şimdi arkadaşlar Osmanlı İmparatorluğu çöküş dönemine geçtikten sonra da bu durum esasta değişmedi. Gerçi 'embriyon' halinde evvelâ bu komprador burjuvazisi çıktı ve onların artan politik ağırlıkları, istekleri ile karşılaşılmaya başlandı. Ama bürokratlar hep ağır basıyordu. Ve ikinci meşrutiyetten sonra İttihat ve Terakki işte bu bürokratların asıl temsilcisi olarak işbaşına geldi. Yani ceberut, merkeziyetçi, totaliter Osmanlı tipi devlet çarkını çeviren örgüt. Cumhuriyet döneminde ise, bu görevi CHP üstlendi. Ve 1950'ye kadar sürdürdü. 1950 seçimlerinde ise, burjuvazi ile ittifakı tasarlayan dört CHP'linin kurduğu DP, halkın, CHP'nin tek parti iktidarından kurtulma özlemlerini sömürerek ve halkı tahsildardan, jandarma dipçiğinden, kısacası İnönü'den kurtaracağını söyleyerek, halkın oylarını topladı. Ve toprak ağalarını, komprador burjuvaziyi, bürokrasiye ortak etti. Ve giderek bürokrasi, komprador burjuvazi ve ağaların elulağı haline geldi. Ama Bayar-Menderes diktası da 10 yıldır, halkın giderek azalan oyları ile sürüyordu. 27 Mayıs buna bir tepkiydi. Demokrasiyi askıya alan bir tepki olduğu da gözardı edilemeyecek bir gerçektir. 27 Mayıs 1960'da genç subaylar darbe ile devlete el koydular. Bu, siyasal iktidara karşı olduğu kadar, Silahlı Kuvvetlerin geleneksel 'emir ve komuta' zincirine karşı da bir darbeydi. 27 Mayıs ayrıca sosyaliz-

me açık; temel hak ve özgürlüklerin, anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak ancak kanunla sınırlanabileceğini, kanunun, kamu yararı, genel ahlâk, kamu düzeni, sosyal adalet ve milli güvenlik gibi sebeplerle de olsa, bir hakkın ve özgürlüğün özüne dokunulmayacağını (mad. 11) vurgulayan, ilerici bir anayasa da getirdi. (1961 Anayasası). 157 madde ve geçici 11 maddeden oluşan bu anayasanın, Silahlı Kuvvetler adına 12 Mart'ta gerçekleştirilen darbeden sonra, 38 maddesi, hak ve özgürlükleri sınırlayıcı bir zihniyetle değiştirilmiş ve 10 geçici madde eklenmiştir.

«Şimdi kardeşlerim, bu bürokrat sınıfın içinde sosyalizme dönük bir kanat açıldı. Dikkatli olmak lâzım bu hususta. Şimdiye kadar bürokrat sınıf, ağaları ve kompradorları kanadı altında yöneten ve devleti tekelinde tutan bir sınıftı. Şimdi bunların ne kadarını bilemem, bir kısmı da, sosyalist nitelikte olmaya ve devleti sosyalist açıdan yönetmeye teşebbüs ediyorlar. Düşünüyorlar. Mesela Türk sol hareketi içinde, bundan senelerce evvel bir takım çıkmıştır ve bu bürokrat sınıfla teşriki mesai ederek Türkiye'yi sosyalizme götürebileceği ham hayaline kapılmıştır. Yani kadrocular dediğimiz hareket düpedüz buydu. Kadrocular geleneksel bürokrat sınıfla işbirliği ederek, Türkiye'yi tepeden inme yollardan sosyalizme ulaştırma, ulaştırabileceği kanısına dayanan bir harekettir. Öyle sanıyorum ki bugün de buna benzer düşüncede olan sol eğilimli kişiler vardır. Yani Türkiye'yi kestirmeden, bürokratların işbirliği ile sosyalizme götürme eğiliminde ve düşüncesinde olanlar bulunabilir. Kardeşlerim bunların hepsi ham hayaldir. Çünkü sosyalizm emekçi halkın düzenidir. Onların dışında bir kadronun, bir aydınlar grubunun yöneteceği, kuracağı bir düzen değildir.

f — Biricik Kurtuluş Yolu: Sosyalizm:

«Sevgili kardeşlerim, biz TİP'liler Türkiye'yi sosyalist yapmaya tam bağımsız, demokratik Türkiye sosyalizmi-

ni kurmaya azimliyiz, kararlıyız. Yalnız ne var ki kararlı olmak, azimli olmak, tek başına Türkiye'yi sosyalist yapmak için kâfi değildir. Objektif şartların, tarih şartlarının da bu azmin doğrultusunda bulunması gerekir. Esasen işin derinine giderseniz, Türkiye'yi yahut herhangi bir memleketi sosyalist yapma azmi de objektif şartlar bu doğrultuya geldiği zaman doğar. Hepinizin bildiği gibi kapitalizmden sonraki aşamanın adıdır sosyalizm. Yani kapitalist üretim düzeni, kapitalist ekonomi tarzı kendi iç çelişkilerinden ötürü üretim ilişkilerinin yeniden ayarlanmasını gerektirir ve bu ayarlanma yapılmak suretiyle de toplum yeni bir aşamaya, yani kapitalist aşamadan sosyalist aşamaya geçer. Tabii bu geçişte de hemen şurasını belirtelim, bu yalnız ekonomik bir geçiş değildir, kapitalist toplumun insanlığa malolmuş bütün değerleri de beraber ve aşamalı surette sosyalizme geçilir. Şimdi, şema bu olunca akla şöyle bir soru gelebilir. Denilebilir ki Türkiye henüz kapitalizmin aşamalarını geçirmemiş ki, kapitalizmin iç çelişileri Türkiye'yi sosyalizme doğru götürsün. Türkiye'nin düzeni daha yer yer derebeylik kalıntıları, kalıntısı ilişkilerin, hüküm sürdüğü geri kalmış bir kapitalist düzen, komprador düzeni. Arkadaşlar, şu var ki emperyalizmin zinciri içinde Türkiye bugün en zayıf, kopmaya en müsait olan halkalardan biridir. Çünkü kapitalist ve emperyalist sömürünün altında ezilmiş olan halkımız, ve Türkiye'nin boyuna hızlı gelişme istidadı gösteren üretim güçleri, bugünkü üretim ilişkileri içinde sorunlarından hiçbirine tatminkâr bir cevap alamaz durumdadır.

g — Kıbrıs Sorunu:

«Sevgili kardeşlerim, Türkiye nüfusunun % 75'i kırlarda, köylerde yaşar. 4 milyon aile. Bunun 1/3'ü topraksızdır. Tasavvur buyurun. Türkiye istihdam hacmini genişletemez. Her yıl altı yüzbin yeni vatandaşımıza yeni iş alanı açmak zorunluluğu vardır. Oysa bugün sayıları milyonu aşan işsiz orduları mevcuttur. Türkiye'nin sanayileş-

me, gerçekten sanayileşme problemi vardır. Kapitalist düzen ancak montaj sanayiini kurabilmekte, yani Türkiye' yi büsbütün dışa bağlı bir hale getirmektedir. Türkiye'nin küçük üreticilerinin dertleri vardır. Ama kapkaç düzeni bu küçük üreticilerin başta gelen dertlerinden biri olan meselâ kredi problemini katiyen çözemez. Ya olsa olsa kredileri tefecilere açar ve tefeciler eliyle küçük üreticiye katmerli faizle intikaline aracılık eder, çünkü bugünkü kapitalist düzenin yöneticisi olanların menfaati bunu gerektirmektedir. Yani komprador burjuvazinin, ağaların ve bürokratların genel menfaatleri bu doğrultudadır. Türkiye' nin yıllardan beri bir Kıbrıs meselesi vardır. Bu Kıbrıs meselesi her gün parça parça elden gitmektedir. Ve Türkiye buna seyirci durumda kalmaktadır. Oysa Kıbrıs meselesi hiç şüphe etmeyelim Türkiye'nin güvenliğiyle doğrudan doğruya ilgili olan bir meseledir. Kıbrıs meselesi Türkiye'den başka bütün bağımsızlığı için mücadele eden Orta-Doğu halkları için de, onların emniyeti için de doğrudan doğruya önem taşıyan bir problemdir, bir sorundur. Ama Türk hükümetleri bunlar karşısında seyirci kalır. Denilir ki filân hükümet yeteneksiz. Ondan dolayı yapamıyor. Değil arkadaşlar. Elbette ki hükümetler içinde yeteneksiz olanlar vardır, kişi olarak da yeteneksiz bulunan, sorumlu mevki sahibi kimseler vardır, olabilir. Ama asıl yeteneksizlik tarihsel bir yeteneksizlik ve aczdir. Türkiye'nin ağa komprador bürokrat üçlüsü, bu hakim sınıfları tarihen acze düşmüşlerdir. Onun içindir ki yetenekli bir hükümet kuramamaktadırlar. Bundan dolayıdır ki yetenekli kişi çıkaramamaktadırlar. Bundan dolayıdır ki Türkiye'nin hiçbir problemini çözememektedirler. Çünkü Türkiye tarihin öyle bir döneminde kapitalizme yönelmiştir ki artık o dönemde kapitalizmle bağları çözmek mümkün olmaktan, tarihen imkân dahilinde bulunmaktan çıkmıştır.

«Sevgili kardeşlerim, dedim ki, Türkiye bugün kapitalizmin bütün aşamalarından geçmiş ve sosyalizme bu tablo içinde geçmeye hazır bir toplum değildir. Ama gene

ilâve ettim, Türkiye mutlaka sosyalizme geçecek. Neden, çünkü Türkiye emperyalizmin ve milletlerarası kapitalizmin sömürdüğü ülkeler içinde tezatların iç ve dış tepkilerin en keskin noktaya geldiği ülkelerden biridir. Halka orada kopacaktır. Bir kere kopmuştur. Birinci Millî Kurtuluş Savaşımızda. Lehim yapılmak suretiyle o halka sözde yapıştırılmıştır. Ama bugünkü tazyike, bugünkü çekime bu lehim dayanmaz. Şimdi Türkiye'de asıl sorun budur. Türkiye'de bu kopmayı hızlandırmak için ne yapmak lâzımdır. Türkiye'de işçi sınıfının demokratik öncülüğünü hızlandırmak için ne yapmak lâzımdır. Türkiye'de emekçi halk sınıflarımızı politik bilince bir an önce ulaştırmak ve Türkiye politika hayatında ağırlık noktası haline getirmek için ne yapmak lâzımdır. Türkiye'li sosyalistlerin problemi budur.

h — Sosyalizm ve Türkiye Sosyalizmi:

«Sevgili kardeşlerim, sosyalizm şüphesiz kapitalizmden sonraki aşama olarak bir tanedir. Sosyalizm kapitalist üretim ilişkilerinin yerini alan sosyalist ilişkiler olarak, yani bu ilişkilerin özü ve biçimi bakımından da bir tanedir. Keza, gerçekleri değerlendirmek ve yolumuza ışık tutmak amacıyla kullanılan bilimsel metod bakımından da bir tanedir. Ama bu metodun kullanılışı ve bu metodun farklı koşullarda uygulanması, çeşitli olmasını zorunlu kılar. Çünkü hiçbir memleketin çelişkileri birbirinin eşi ve benzeri değildir. Aynı kategoride tarihî aşamanın aynı düzeyinde olan toplumlar bile, yani batının ileri kapitalist toplumlarında bile çelişiler birbirlerinin aynı değildir. Hele üst yapı müesseseleri hiç birbirine benzemez. Hele geri kalmış ülkelere geçtiğimiz zaman onların müesseseleri, üstyapı müesseseleri hiç birbirine benzemez. Denilebilir ki, efendim üstyapı müesseselerinin bu kadar önemi yok. Bizi ilgilendiren temel çelişidir. Arkadaşlar, evet, temel çelişi son kertede tarihî gelişmeyi sağlar. Ama temel çelişinin bu fonksiyonu yalnız başına yaptığı hiç görül-

memiştir. Temel çelişiyi mutlaka tarihî dediğimiz, ikinci derecede dediğimiz çelişkiler etkiler. Üstyapı müesseseleriyle temel çelişi mütemadi bir alışveriş, etki-tepki münasebeti içindedir. Ve bir bakıma temel çelişi de 'üst belirlenmiş' durumdadır. Bundan dolayı Türkiye sosyalizmini kurarken şüphesiz sosyalist kitapların kanuniyet mertebesine ulaşmış bilgileriyle ayağımızı sağlamca basacağız. Şüphesiz başka memleketlerin tecrübelerini yansıtan kitaplardan da yararlanacağız. Ama öncelikle sosyalizme götüren temel kanunların ışığında kendi gerçeklerimizi bulacağız.

«Sevgili kardeşlerim, hiçbir kitapta Türkiye'nin nasıl sosyalist olacağı yazılı değildir. Onu biz yazacağız. Onu eylem içinde Türkiye İşçi Partisi'nin bütün fertleri, güçlükleri göğüsleyenler, hayatı bilenler ve onların aralarındaki bilgi verip almalar, Türkiye sosyalizminin teorisini eylemden dile getirecektir. Ve bizim katkımız da dünya sosyalizmine işte bu olacaktır. Yoksa Türkiye'nin meseleleri için hepimizce malum olan formülleri birbirimize tekrar etmenin bir faydası olduğunu sanmıyorum.

«Sevgili kardeşlerim, sosyalist evvela her şeyden evvel 'taassuplara' karşı olan insan demektir. Sosyalist, dogmalara, naslara, hazır formüllere karşıdır. Sosyalist, meseleleri çözen adam demektir. Yani meselelere yeni bulgular getiren adam demektir. Ve sosyalist, herhalde fikren son derece cesur, bedenen cesurluğu kadar fikren de cesur adam demektir.

«Sevgili kardeşlerim, bizim üstyapı müesseselerimize şöyle bir göz atalım. Bellibaşlıları. Evvelâ tarihî şeyine bir bakalım. Türkiye nereden nereye gelmiş? Türkiye kendisi bir imparatorluktur. Ve bu imparatorluk devam ettiği zaman, yani başka ülkeleri sömürmeye devam ettiği sıralarda çöküş ve duraklama devresinde kendisi bir yarısömürge olmaya başlamıştır. Altını çizin. Bu Türkiye'ye özgü bir durum. Türkiye giderek bir milli kurtuluş savaşı vermiş, ama yeniden emperyalizmin boyunduruğu altına düşmüş. Biz ilk milli kurtuluş savaşını verdik ama öy-

le zannediyorum ki ilk milli kurtuluş savaşını verip kazandıktan sonra, emperyalizmin yeniden nüfuz ve etkisi altına giren ilk ülke de biziz.

«Türkiye'de işçi sınıfı nitelik bakımından, nicelik bakımından da kompradorlar kapitalizmi içinde kurulmuş bir işçi sınıfıdır. Böyle olduğu halde eski bir tarihi var. İlk grevi bizim işçi sınıfımız 1872'de yapmıştır. İşçi sınıfına tedbir alınmak üzere ilk kanunlar, nizamlar 1842-45 senelerinde çıkarılmıştır. Ve işçi sınıfımız daha sınıf bilincine varmadan, o tarihlerden bu yana mücadele etmiş ve işçi sınıfımız bugün bir ayağı köyde olan bir sınıftır. Bu bir bakıma işçi sınıfımızın zaafı. Bir bakıma gücü. Çünkü bu suretle büyük, geniş kitleler gözünü açma yeteneğini de kazanıyor. Bizim memleketimizin, bizim toplumumuzun özelliklerinden biri toprak rejimi. Uzun yıllar toprak devletin malı olmuştur. Bu da bir özelliğimizdir. Bir özelliğimiz, demin arzettiğim bürokrat bir sınıfın yüzlerce yıl devleti yönetmiş olmasıdır. Bir başka özelliğimiz, Türkiye'de emekçilerin dayanışması bakımından birtakım köklü müesseselerin tarihimizde bulunması. Mesela fütüvvet ve ahilik teşkilâtları. Türkiye'mizin tarihî özelliklerinden biri, mezhep ayrılıklarının bulunması. Türkiye'mizin özelliklerinden bir başkası Türkiye'de ana dili çeşitli olan vatandaşlarımızın bulunması ve bunların her birinin ayrı ayrı özlemlerinin mevcut olması. Sevgili kardeşlerim, bunlar hiçbir kitapta yazılı değil. Bu problemleri biz çözmedikçe Türkiye'de sosyalizmi kuramayız. Ve bu problemleri çözerken de elbette ki kendimize özgü bir sosyalizm kuracağız. Ama bu kendimize özgü Türkiye sosyalizmi sosyalizm olacaktır, sosyalizmden başka bir şey olmayacaktır. Yani emekçi halk kitlelerini iktidara getirecek ve kapitalist ilişkilerin yerine sosyalist ilişkileri koyacaktır. Böyle olacaktır.

«Sevgili kardeşlerim, biz sosyalizmi halkla beraber, başkaları halkla kurdu, kurmadı bu bahsi bir tarafa bırakalım, ama biz Türkiye İşçi Partililer, emekçi halkımızla beraber işçi sınıfımızın demokratik öncülüğünde

bütün emekçi sınıfları iktidara getirmek, anayasadaki haklarına sahip çıkmak suretiyle devlete ağırlıklarını koymaları biçiminde kuracağız. Bu bir lâftan ibaret değil. Efendim biz sosyalistiz, emekçi sınıfı biz temsil ederiz, binaenaleyh bizim iktidara yönelmemiz de emekçi sınıfın yönelmesi!. Evet genel olarak, namuslu sosyalistler olarak böyle düşünenler olabilir. Ama bizim düşündüğümüz bu değil. Bizim düşündüğümüz emekçi halk kitlelerinin hakikaten devlete sahip çıkmasıdır. Bunun için de tüzüğümüzün açık hükmü gereğince partiye sahip çıkmasıdır. Biz evvelâ partide emekçiler olarak yerimizi alacağız. Parti içinde ağırlığımızı koyacağız. Partinin en alt kademesinden en üst kuruluna kadar ağırlığımızı koyacağız ki iktidara gelirken de, iktidara geldikten sonra da devlet içinde gerçekten ağırlığımız olsun: partiyi de, devleti de emekçiler yönetsin...

«Emekçi kardeşlerim, parti içinde ipin ucunu kaçırmamak lâzım. Bu parti içine girmiş emekçi kardeşlerim, sosyalizmi tüm ayrıntıları ile bilmeseler de, sosyalist bilince ulaşmış kardeşlerimiz var. Bunlardan endişe duymaz bizim partimiz içindeki aydınlar. Duymazlar. Bizim partimizin içinde emekçiyle, kol emekçisiyle kafa emekçisi kardeştir. Bu kardeşlik prensip olarak böyledir, fiilen böyledir. Ama herhalde, gerek aydınlarımızın bu kardeşliği devam ettirmek için ellerinden gelen bütün çabayı göstermeleri ve gerekse emekçilerimizin de bunu fiilen tahakkuk ettirmek için ellerinden gelen çabayı, uyanışı ve dikkati göstermeleri şarttır. Çünkü başka türlü devlete ağırlığımızı koyamayız.

«Sevgili kardeşlerim, demek ki Türkiye sosyalizminin bir özelliği bu. Aşağıdan yukarı, gerçekten aşağıdan yukarı, yani halk kitlelerinin sağduyusuna inanarak, halk kitlelerinin son tahlilde yanlış yapmayacaklarını, yanlış yapsalar bile o yanlışı kısa zamanda düzelteceklerine gönülden inanarak, asla ve kat'a bir tepeden inmeci sosyalizmi hayalinden geçirmeyerek sosyalizmi kurma inancı bizim sosyalizmimizin başlıca özelliğidir. Kardeşlerim, sosyaliz-

mimizin bir başka özelliği bağımsızlığıdır. Biz bugün sosyalist bir parti, muhalefette olan bir sosyalist parti olarak bağımsızız. Sosyalist dünya hareketi içinde bağımsızız. Hiçbir yerden TİP'e bir söz, bir telkin, bir tavsiye gelemez, gelse de elimizin tersiyle reddederiz. Bunu yalnız sosyalist gururumuzdan, millî haysiyet ve gururumuzdan ötürü yapmıyoruz. Sosyalizme de böyle hizmet edileceğine inandığımız için yapıyoruz. Sosyalistler arasında elbette ki dayanışma olacaktır. Ama bu dayanışma hür bir dayanışma olacaktır. Hür sosyalist kuruluşlar arasında bir dayanışma olacaktır. Ve fedakârlık icabederse o fedakârlığı bilerek, isteyerek, severek kabulleneceğiz. Yoksa, bir tek devletin büyük kardeşliğini sosyalizm adına kabul edip, oradan gelen bütün telkinleri sosyalizmin amentüsü olarak gören sosyalist partilerden değiliz biz.

«Sevgili kardeşlerim, biz iktidara geldiğimiz zaman devlet olarak da, bir sosyalist devlet olarak da kıskançlıkla bağımsızlığımıza sarılmış bulunacağız. Şimdi nasıl Amerikan emperyalizmine karşı bağımsızlığımız için direniyorsak, muhalefetteyken, iktidardayken de Türkiye'nin bağımsızlığına, Türkiye'nin egemenlik haklarına, Türkiye'nin toprak bütünlüğüne aynı titizlikle sahip çıkacağız. İçişlerimize hiç kimseyi karıştırmayacağız. Sevgili kardeşlerim, önümüzde büyük seçimler var. TİP bugüne kadar çok imtihanlar geçirdi. Belki en büyük imtihanı 69 seçimlerinde geçirecektir. Bu seçimlere girecek partimizin gönül birliği, beraberliği içinde olması şarttır. Gönül birliği ve beraberliği içinde bulunan partimiz bu seçimlerde halkımızı sosyalizme, Partimize kazanma savaşı verecektir.

«Sevgili kardeşlerim, sosyalizme halkımızı kazanma savaşını başarıyla sonuçlandırabilmemiz için halkımızın nabzını iyi yoklamak gerek. Halkımızın özelliklerini iyi bilmemiz gerek. Halkımızın isteklerini iyi bilmemiz gerek. 'Efendim, halkımıza birtakım yanlış görüşler telkin edilmiştir; saplantı içindedir halkımız. Birtakım ters inançlar halkımıza telkin edilmektedir. Çünkü halkımız kendi menfaatlerine aykırı düşen bir toplumda ve o toplumun

ideolojisini benimseyerek yaşamaktadır. Ama halkımızın karşısına çıkıp da o 'saplantıya' hücum etmekle halkı kazanmaya imkân yoktur. Demiyoruz halka olduğumuzdan başka türlü görünelim. Hayır, haşa. Hakiki sosyalist olmak gerek. Ve olduğumuz gibi de görüneceğiz. Üstyapı müesseselerini değerlendirmek hüneri dedim. Bir örnek vereyim: Doğudan gelmiş bir arkadaşım bana dedi ki, biz propagandaya çıktığımız zaman toprağı, ağanın elindeki toprakları sana vereceğiz, şöyle edeceğiz, böyle edeceğiz diyoruz. Karşımızdaki topraksız köylü, yahut da çok az toprağı olan köylü kardeşin, bize sordığu şey şu: Sen bize şerefimizi, haysiyetimizi verebilecek misin? Sen bizi zulümden kurtaracak mısın? Arkadaşlar, bunu eğer biz değerlendirmezsek bu gerçeği değerlendiremezsek sosyalist olarak ve dersek ki efendim asıl temel çelişi budur, toprak reformudur, buna basacağız, dersek; sorunu görmezlikten gelmiş oluruz. Şüphesiz temel çelişi vardır. Onu anlatmayacağız demiyorum, anlatacağız. Ama halkın öncelik verdiği sorunları, öncelikle ele alacağız. Kaldı ki bu bir saplantı da değil. İnsanoğlu her zaman şerefini, haysiyetini, haysiyetli olarak yaşamasını ön plânda tutar. Sosyalistler bunun böyle olduğunu pek iyi bilirler. Sosyalistler çünkü, insan sevgisi taşıyan, insan onuruna, insan haysiyetine yürekten bağlı olan insanlardır. Ve insanlar için kolayca ölebilen insanlardır. Haysiyetini ön plânda tutan insanlarımız, ki bizde bunlar yalnız Doğu'da değil, memleketin her yerinde yaşamaktadır. Bu sorunu önemle göz önünde tutacağız: Horlanmak, itilmek, adam yerine konmamak, bir numaralı problemdir. Evet, birtakım saplantılardan dolayıdır, ama bir numaralı problemdir. Buna eğilip, buna çözüm getirmek mecburiyetindeyiz. Sosyalizmin insancıl yüzünü özündeki hürriyetçi yüzü bunca cefa çekmiş halkımıza göstermek ödevi bize düşüyor. Türkiye sosyalizminin başarısı, özelliği de bu olacak. Halkımızı iktidara getireceğiz, onu horlanan, ezilen, ikinci-üçüncü sınıf vatandaş olmaktan kurtaracağız. Biz büyük seçimlere bu inanç içinde gireceğiz. Ve benim inancım; bu yüzü gülme-

miş halkımızın yüzü mutlaka gülecektir; mutlaka Türkiye bağımsızlığa kavuşacaktır. Mutlaka Türkiye sosyalist olacaktır. Hepinize sevgiler, saygılar.»

Benden sonra ilk konuşmayı Sayın Aren yaptı. Aren basında önergecilerin lideri olarak tanıtılıyordu. Konuşmasının tamamını bant çözümünden olduğu gibi veriyorum:

SADUN AREN'İN KONUŞMASI

«Sayın Başkan, sayın delege arkadaşlarım, meseleye başlamadan evvel şunu kesinlikle söylemek isterim ki, bu ihtilafın sonunda partimizde hiçbir kopma olmayacaktır. Hele büyük kongrenin vereceği karara herhalde bütün arkadaşlar, partinin tüzüğü, programı gereğince gelecek kongreye kadar saygılı olacaklardır. Bu atmosfer içinde bu müzakereler cereyan etmeli ve hadiseleri bu açıdan değerlendirmelisiniz. İkinci nokta bahis konusu, yani şimdi tartışmakta olduğumuz ihtilafla, demokratik devrim, ondan sonra sosyalizm şeklindeki ihtilafla hiçbir ilgisi yoktur. Partimizin bu konudaki öteden beri almış olduğu karar ve tutum devam edecektir. Şimdi sizlere kısaca ihtilafın mahiyetinden evvel seyri hakkında fikir vermek istiyorum, bilgi vermek istiyorum. Nasıl başladı, nereye geldi? Bu ihtilaf 28 Eylül 1968 tarihindeki olağan genel yönetim kurulunda çıkmıştır. Hürriyetçi sosyalizm deyiminin partimizce resmen benimsenip benimsenmemesi meselesinden çıkmıştır. Bu konu tartışılırken ve henüz bir karara bağlanmadan evvel, bu konu sayın Aybar'ın Gn. Yn. Kurulunda yapmış olduğu bir konuşma üzerine açılmıştır. Bu konu henüz Gn. Yn. Kurulunda tartışılırken ve henüz bir karara varılmadan Sayın Aybar oradaki konuşmasını, tartışmaya sebep olan konuşmasını Çankaya ilçe kongresinde de yapmıştır. Sonra ben ilk defa sayın Aybar'ın düşüncelerinde benim kabul edemeyeceğim bir değişiklik olduğunu gördüm ve birkaç gün sonra kendisine özel olarak bu konuşmaları yapmamasını söyledim. İstanbul kongresi

vardı, orada yapmamasını rica ettim, fakat İstanbul kongresinde de aynı doğrultuda bir konuşma yapmıştır. İstanbul kongresinden sonra Ankara'ya döndüğüm zaman bir gün genel sekreter Nihat Sargın arkadaşımız bana geldi, dedi ki; Aybar'ın konuşmaları parti teşkilâtında büyük çalkantı yaratıyor. Partinin böylece devam etmesinden endişe ediyorum, ne yapalım, dedi. Onun üzerine ben, Behice arkadaşımızın da çağrılmasını ve beraberce bir şey düşünmemizi teklif ettim ve Behice hanıma telefon ettik, geldi, konuştuk. Vardığımız karar şu oldu. Kendisine bunu söyleyelim. Bu konuşmaları artık kessin. Bunun için de Aybar'la Boran arasında daha evvel sert bir tartışma geçmiş olduğu için yalnız Nihat Sargın'la benim bunu söylememizi, Sayın Boran'ın bu konuşmada bulunmamasına karar verdik, çünkü Sayın Aybar'ın üzerinde sert bir tepki yapar, direnir, mülahazasıyla. Böylece N. Sargın arkadaşımızla beraber parti genel merkezinde sayın Aybar'a durumu anlattık. Oradaki konuşmaları burada özetlemeyeyim, vakit geçer. Kabul etmedi. Bu konuşmaların oporten olmadığına, yani zamansız yapıldığına bir, bir de teorik olarak yanlış olduğuna ikna edin, ikna etmezseniz olmaz dedi. Biz ikna etmeye çalıştık, olmadı ve orada dedi ki, bunlar benim 60 seneye yaklaşan ömrümün düşüncelerinin sonuçlarıdır. Ve bunu takiben Ankara il kongresi vardı. Ankara il kongresinde de aynı doğrultuda bir konuşma yaptı. Bunun üzerine meseleyi Merkez Yürütme Kuruluna götürmeye karar verdik. Ve Mr. Yr. Kurulu Ankara il kongresinden sonra toplandı, daha evvel Sayın Aybar, İzmir'e de gidip aynı mahiyette bir konuşma yaptı. Daha evvelce Şaban Erik arkadaşımızla Minnetullah Haydaroğlu arkadaşımızın da bu konuşmalardan tedirgin olduğunu biliyordum. Çarşamba günü yani Merkez Yürütme Kurulunun toplandığı gün, 5 civarında toplandı, bundan yarım saat evvel N. Sargın arkadaşımızın hazırlamış olduğu bir önergeyi okuduk. Bir bildiri tasarısı gibi bir şey. Onun altına imza attık. Bu önergenin 1. maddesi, Merkez Yürütme Kurulu şimdiye kadar kendisine düşen kont-

rol görevini yapmamıştır, —mealen söylüyorum— şimdiden sonra yapacaktır. İkinci maddesi de Malatya'daki kongremizde kabul etmiş olduğumuz sosyalizm tarifi veriliyor ve altında deniliyor ki, TİP'in sosyalist anlayışı budur, bunun dışındaki sosyalist anlayışlar ancak bunu söyleyen kişiyi bağlar, partiyi bağlamaz. Bunun altına imza atıldı ve 5'ler böyle çıktı, o anda çıktı. Merkez Yürütme Kurulunun toplantısında, gündem hakkında bir diyeceğiniz var mı dedi sayın Aybar, daha evvelce öğrendik ki Sayın Sargın arkadaşımız gündemde böyle bir mesele olduğunu söylememiş kendisine. Ben onun üzerine dedim ki, parti içi çalkantılarını konuşacağız. Ben böyle bir şeyi bilmiyorum filan dedi. Eğer müzakere açılırsa anlatırım dedim, nihayet müzakere açıldı, konuşuldu. Çeşitli arkadaşlar konuştular. Bu arkadaşlardan bazıları bunu bir komployla itham ettiler bu hareketi. Sayın Aybar ben ertesi gün konuşacağım, dedi. Çünkü saat 23 olmuştu gece. Ertesi gün geldi ve meseleyi esas itibariyle bir komplo olarak söyledi, dedi ki bu bir komplodur. Beni arkadan hançerliyorsunuz, ben buna müsaade etmem, vs. Gayet sert şekillerde konuştu. Biz de o halde bunu bir mesele olarak Genel Kongreye götürürüz, biz de aynı şekilde böyle bir müzakere yaparız dedik. Bir önerge verildi, yeterlilik önergesi. Çünkü Aybar'ın konuşmasından sonra biz de konuşacaktık, fakat yeterlik önergesi verildi, müzakere burada kesildi. Gündemin ikinci maddesine geçildi, biz de Merkez Yürütme Kurulundan çıktık, gittik. Ben artık kendimi bu konuda, kongre de yakın olduğu için serbest hissettim ve bu münasebetle bazı arkadaşlara bu meseleyi anlattım. Bu arada Sivas İl Sekreteri olduğunu söyleyen bir insana da Parti Genel Merkezinde birkaç kişinin huzurunda, böyle bir mesele olduğunu, Aybar'ın sosyalizmden ayrıldığı kanaatinde olduğumu ve bunun için de kongrede bir mücadele yapacağımı söyledim. Başka arkadaşlara da söyledim. Çünkü bir Gn. Yn. Kurulu ara yerde toplanacağını bilmiyordum. Bir müddet sonra Sayın Aybar Gn. Yn. Kurulunu fevkalâde toplantıya çağırdı ve bu toplantının gündemi

beni 5 arkadaş engellemektedir, buna bir çare yolu idi. Orada tartışmalar oldu. Bu tartışmalar esnasında bahsedilen o Ant dergisinde de yanlış çıkan, yani benim Sivas İl Sekreterine mektup yazdığım şeklinde çıkan şey de bahis konusu edildi. Gn. Yn. Kurulunda en sonunda ya istifa olacak taraflar, veyahutta herhangi bir bildiri filânla Genel Kongreye kadar parti içinde partinin dışa dönük cephesinde bir aksama olmadan yürütülecek gibi bir mesele çıktı. Bu ikinci şık kabul edildi, bir bildiri yayınlandı ve bu bildirinin 1. maddesi Genel Başkanın parti program ve tüzüğüne uygun hareket ettiğini söylüyordu. Bildirinin bu maddesine 8 arkadaş ben de dahil muhalefet ettik, böyle değildir diye. Diğer çoğunlukla bu bildiri çıkarıldı. Olayın seyri budur arkadaşlar. Özel gayretler sarfedilmiştir, sonra kurullarda gayretler sarfedilmiştir. Ve Sayın Aybar işi böyle çıkmaz bir hale, halli zor bir hale daha doğrusu, getirmekte büyük rol oynamıştır. Bu hale gelmesinde büyük rol oynamıştır. Bunu belirtmek için ayrıca bu seyri anlattım. Şimdi meselenin kendisine geliyorum arkadaşlar.

«Evvela burada çok söylendiği için tekrar üzerinde durmak istiyorum. Teorik münakaşalarla vakit geçirmeyelim denildi. Arkadaşlar, teori son derece önemli. Teorik münakaşadan kasıt, eylemle hiç alâkası olmayan bazı meseleler tartışılırsa o tabii lüzumsuzdur. Ama eylemle alâkalı, eyleme ışık tutan teori son derece önemlidir. Onun için bu tartışma katiyen teorik bir tartışma filân değildir. Bu tartışma TİP'in sosyalist bir parti mi, yoksa böyle olmayan bir parti mi meselesi. Teorisiz hiçbir eylem yapılmaz. Nereye gideceğini bilmeyen bir adam, ne kadar bacakları kuvvetli olursa olsun, ayakkabısı ne kadar sağlam olursa olsun, hiçbir yere gidemez. Nereye gideceğini bilmiyorsa. Nereye gideceğini bilmekte ise, bir adamın yürüyen bir adamın, bir parti içinde teori odur, ne yapacağını bilmeyen bir parti hiçbir şey yapamaz. Hiçbir şey yapamaz. Ne kadar teşkilâtı olursa olsun. Köylere gidelim diyorlar. Köylere gideceksiniz de ne yapacaksınız? Yapa-

cağınız şeyi bilmiyorsanız. Köylere başka partiler belki bizden daha çok gidiyorlar. Ama gitmek değil yalnız, gidince ne yapacaksınız, ne söyleyeceksiniz? Ne yapacağız, nereye gidecek parti. O bakımdan teori çok önemli. Bizim gibi memleketlerde, yani işçi ile emekçi halkın büyük ağırlığını partiye koyamadığı, henüz, bir memlekette sosyalist bir partinin sağa-sola sapması, yozlaşması tehlikesi çok fazladır. Bunun tek garantisi, sağlam bir teoriye sahip çıkmaktır. Yapacağımız, gideceğimiz yeri, yani sosyalizmin genel şemasının gayet berrak bir şekilde kafada tutulması gerekir. Ancak bu taktirde, yani bilimsel bir istikamette nereye gideceğimiz hususunda sağlam bir şema kafamızda olursa, doğru yollardan gidebiliriz. Onun için yozlaşmamak, yolumuzu şaşırmamak için sağlam bir teorimiz olması lâzımdır. Bizim partimizin programı ve tüzüğü bilimsel sosyalizmin temel ilkelerinden esinlenerek yazılmıştır ve partimiz sosyalist bir partidir. Programı ise sosyalizme giden bir yoldadır. Şimdi arkadaşlar teorinin de bu önemini belirttikten sonra, Sayın Aybar'ın bu teoriden ayrıldığı noktaları veya bu teoriden ayrıldığı kanaatini bende uyandıran düşüncelerime geliyorum.

«Bir kere Sayın Aybar bahis konusu konuşmalarında sosyalizmin bilimselliği meselesinde şüpheler izhar etmiştir. Zaten sosyal bilimlerin kesinliği konusunda şüpheler izhar etmiştir. Ve bilimsel sosyalizmin kesinliği, doğruluğu hakkındaki şüphelerini, buna karşı olan kitapların okunmasını tavsiye ederek belirtmiştir. Arkadaşlar, kitap okumak, her türlü kitap okumak iyidir. Eğer ben bir üniversite hocası olsam, talebelerime her türlü kitabı okumalarını tavsiye ederim. Fakat eylemde, yani bir parti, parti demek, bir parça demek, bütün bir devlet değil. Belli bir fikrin sovunucusu olan bir grup. Bu grubun bir teorisi var, bir düşüncesi var. Bundan şüphe edici, eden, ettirici olan kitaplar tavsiye edilemez. Tavsiye edilemez. Bu şüphelerden arınmış insanlar bu partiye gelir. Daha evvel okumuştur, bu şüphelerinden arınmıştır gelmiştir. Artık bu yolda şüphe uyandırılamaz. Bir partinin genel

başkanı bunu yapamaz. Sosyalizmin temel ilkelerinden birisi, emekçi halkı bilinçlendirmek ve örgütlemektir. Sosyalizm ancak böyle olur. Ve gene bu öğreti, yani bilimsel sosyalizmin bize öğrettiği şey şudur: Emekçi halk ancak sınıf bilincine varabilir, yani ekonomik bilince varabilir. Ekonomik olarak ayrı bir sınıf olduğunu anlayabilir. Sosyalist bilince kendiliğinden varamaz, bu bilincin ona dışarıdan verilmesi lâzımdır. Yani birisinin gelip ona bunu şırınga etmesi. Kitap okuyarak veya bir parti vasıtasıyla sosyalist bilince gelmesi lâzımdır. Yoksa sadece sendikal bilinçte kalır. Yani sanayi işçisi ise veya köylü ise yalnız köylülük bilincinde kalır. Ben köylüyüm, o şehirli der o kadar. Bu işi değiştirme, köy şehir farkını ortadan kaldırma bilincine sosyalist bilincine ancak öğrenip, buna öğretmek lâzımdır. Sayın Aybar bu teoriyi kabul etmemektedir. Ve Sovyetler Birliği'nde tepeden inme, ceberrut bir sosyalizmin kurulduğu hakkındaki düşüncelerini, onların bu teoriye bağlı olmasına bağlamaktadır. Çünkü demiştir, parti böylece bir üstünlük kazanmakta halka bilinç veriyorum demekte, parti halka nazaran üstün, partinin içinde Merkez Yürütme Kurulu partiye nazaran üstün, onun üstünde de bir adam hepsinden üstün olur, böylece diktatörlük olur filân demiştir. Demek ki bu hususlaki düşüncelerini bu bilinçlendirme meselesi, sosyalizmin bu temel meselesindeki yanlış görüşü var. Hürriyetçi sosyalizm meselesi var, diğer bir mesele. Hürriyetçi sosyalizm meselesinin iki yanı vardır arkadaşlar. Birincisi, yani son sıralarda hürriyetçi milliyetçi sosyalizmin üzerinde durmasındaki yanı. Birincisi gereksiz bir yan. Yani hiç gereği yokken bizde eskiden beri sosyalizmin zaten milliyetçi olduğunu söylediğimiz halde, bir hürriyetçi sosyalizm vardır, bir de hürriyetçi olmayan sosyalizm vardır gibi bir ayırım yapmaktadır ve burada bahis konusu edilen hürriyet esas itibariyle siyasi hürriyettir, politik hürriyettir. Yoksa eğitim hürriyeti sağlık bakımından hürriyet gibi hürriyetler değildir. Çünkü bu konuda vermiş olduğum misaller siyasi hürriyetlerle ilgilidir. Türkiye'de

Türk halkının bütün gayretleriyle varılmış olan bir aşama vardır ki burada siyasi hürriyetler vardır. Bugün halkın karşısına çıkıp sana siyasi hürriyet vereceğim demenin gereği yoktur. Yahut da sosyalizm aslında vermez ama, biz veren sosyalistiz demek hiç manasız bir şeydir. Bir kere gereksizdir. Fakat bundan daha önemlisi şudur arkadaşlar. Felsefi bakımdan bir değişiklik var. Hürriyetçi sosyalizm, yani hürriyete öncelik vermek insan mücadeleleri, hürriyet mücadeleleri tarihidir demek ne demek oluyor. Hürriyet diye bir ideal var. Bir ideal var. Somut, mücerret bir ideal var. Biz öyle bir düzen kuracağız ki, bu hürriyete uygun olacak. Bu materyalist felsefenin maddeci felsefenin tersi olan bir felsefedir. Sosyalizme aykırı olan bir felsefedir. İşi tersinden almaktır. Halbuki biz diyoruz ki, bir düzen kurarız, düzen kendisinin hürriyet ideallerini yaratır. Meseleleri çözersiniz, o çözülen meselelerden hürriyetler çıkar. Yoksa ben falan hürriyetleri elde edeceğim diye ona göre düzen kurulmaz. Bu da genel bilimsel sosyalizmin temel unsurlarından ayrılmaz. Sosyalizmin çeşitliliği meselesi. Türkiye'ye özgü sosyalizm meselesi. Arkadaşlar, Sayın Aybar son sıralarda gene, sosyalizm çeşitlidir, biz kendimize özgü bir sosyalizm yapacağız demekte ve bunun üzerine çok basmaktadır. Şimdi, gerek emekçi halk için, gerek burjuvazi için önemli olan sosyalizmin üretim araçları meselesi. Üretim araçları ne olacak. Kamu elinde mi olacak, halkın elinde mi olacak, şahısların elinde mi olacak? Onun için çeşitlilikten bahsederken, teferruat şeylerden bahsediliyorsa, bunun ehemmiyeti yoktur. Önemli olan unsuru, yani özü, bu işi emekçi halk mı gelip yapacaktır, iktidara, iki, bu emekçi halkın iktidarında üretim araçları ne olacaktır meselesi. Ve bu dünyanın her tarafında sosyalizm, bu konularda aynıdır. Dünyanın her tarafında sosyalizm emekçi halk tarafından yapılır ve üretim araçları devletleştirilir. Kamulaştırılır. Bu bakımdan farklılık yok. E, Türkiye'ye özgü bir şey yok mudur? Elbette. Bu sosyalizme varış yolları, gidiş yolları ayrıdır. Her memleketin kendi şartlarına göre bu

sosyalizme varılır. Ve her memleketin kendi şartlarına göre biçim de alır. Birisinde kooperatifçilik biraz ağır basabilir, öbüründe başka türlü bir şey ve nihayet üstyapı müesseselerinin tarzı, mahkemelerinin tarzı, idare tarzı, siyasi organizasyonlarında farklılık olabilir. Birisi başkanlık sistemi olur, öbürü başbakanlık sistemi olur vs. Fakat farklılık burada. Bizim partimizin şimdiye kadar benimsemiş olduğu sosyalizmin gidiş yolu programımızda belirtilmiştir ve bu kapitalist olmayan bir yoldan belirtilmiştir, gidilecektir, demokratik usullerle gidilecektir, oyla gelinecektir, halkın oyu kaybedildiği zaman da kaybedilecektir. Bu noktada bir hususa daha işaret etmek isterim. Deniliyor ki, işte bizde ayrı dilde konuşan insanlar var, mezhep farkları var, onun için bizimki bize özgü olacaktır. Arkadaşlar dünyanın her yerinde bu gibi farklar vardır. Her memlekette ayrı dilde, ayrı dinde insanlar vardır, sosyalist memleketlerde de vardır. Kapitalist memleketlerde de vardır ve bu meseleler de çözülmüştür. Bunun için, yani bizde böyle şeyler vardır, başka memleketlerde yoktur mezhep farkı, dil farkı, etnik farklar yoktur. Binaenaleyh biz çok farklı bir şey yapacağız filân, bunlar da o kadar geçerli şeyler değildir. Bunların da yapılmış tecrübeleri vardır. Bu konuların üzerine çok ağır basılınca, ne yapmak istiyoruz meselesi ortadan kalkıyor. Yani sokağa çıkan adam nereye gideceğini bilmiyor. Bize özgü sosyalizm, hürriyetçi sosyalizm başka yerden gelmeyecek. Böyle olunca parti rotasını kaybetmiş oluyor. Ve bu böyle giderse arkadaşlar rotasından çıkar ve partimiz sosyalist olma niteliğini giderek kaybeder. Bu bir taktik olabilir diyenler olmuştur. Sayın Aybar bütün bunları taktik için yapmıştır. Değil arkadaşlar. Demin söyledim. 60 yıla yakın hayatının kanaatleridir demiştir bir. İkincisi, taktik olsaydı bize söylerdi. Ben bunları taktik olarak yapıyorum derdi. Ve nihayet eğer taktikse tabii, bizi bu duruma düşürmemesi lâzım gelirdi. Söylemesi lâzım gelirdi. Taktik değildir. Bunun eylemle ilişkisi bunlardır. Böyle bir sosyalist düşüncenin, böyle bir düşüncenin daha doğrusu

böyle bir düşünce tarzının eyleme uygulanması partiyi lüzumsuz filan kılar, çünkü ne yapılacağı belli değil. Bilinç verme meselesi bir tarafa atılıyor. Eğitim yapmak mümkün değil. Çünkü eğitim yapmak için neyle eğiteceğiz, ne söyleyeceğiz? Türkiye'ye özgü sosyalizmi nedir diye anlatalım. Bunlar partiyi şaşkın hale düşürür ve meselâ eğitim yapılamaz, yani bilinçlenme yapılamaz, yani sosyalist eylemin en önemli şeyi yapılamaz. Nihayet, vakit az kaldığı için şunu da söylemek isterim. Arkadaşlar, dün burada şunu da gördünüz, bu ihtilaf böyle merkez yürütme kurulunda birkaç kişinin, Aybar'ın birkaç lâfını tahrif etmesinden filân doğmuş, teorik bir ihtilaf değildir. Bütün arkadaşların rahatsız olduğunu buradaki konuşmalarından gördüm, yeni merkez yürütme kurulunda, sonra Genel Yönetim Kurulundaki bu ihtilaf memlekette ve partideki gerçek bir ihtilâfın buradaki aksidir. Bunun karşısında ne yapabilirdik arakadaşlar, onun için en başından anlattım, elden gelen yapılmıştır. Şunları yapmak, herhalde beklemezdiniz, ben bu işin içinde yokum, sesimi çıkarmayayım çekileyim bir kenara. Yahut istifa edeyim, ayrılayım. Herhalde bunları beklemezdiniz. Ben bu partiye niçin girdim? Niçin girdimse, bu meselenin de onun için üzerine eğiliyorum. Yani sosyalist bir mücadele yapmak için girdim ve bu mücadeleden sapma gördüğüm için, buna karşı çıkıyorum ve bunun sonuna kadar savunucusu olacağım, fakat söylediğim gibi partinin içinde, partiden hiçbir zaman ayrılmadan kopmadan ve partinin disiplin çerçevesi içinde bunu yapacağım. Son olarak şunu söylemek isterim, arkadaşlar, bu meselenin kişilerle, kişilikle hiçbir alâkası yoktur. Partinin sosyalist olup olmaması meselesi olduğu için Sayın Aybar'ın söylediği sözler burada bahis konusu edilmektedir. Ve hiçbir arkadaşın da bunu böyle herhangi bir şekilde kişi meselesi şekline sokmamasını, o gözle görmemesini, burada söylenen şeylerin bütün partimizde birbirleriyle irtibatsız arkadaşlar arasında düşünülmek olduğunu hatırlaması lâzımdır. Saygılarımla.»

Basın, Aren'i muhalefetin lideri olarak tanıtmıştı. Kongrede gazeteciler, sayın Sadun Aren'i dikkatle izlediler. Ama bilmem anlaşmazlığın gerçek nedenini anlayabildiler mi? Aren'den sonra yanılmıyorsam Şaban Erik konuştu. Konuşmaları şu sırada vereceğim: Erik, Sargın, Boran, Haydaroğlu... hatırladığım bu.

ŞABAN ERİK'İN KONUŞMASI

«Arkadaşlar, bu mesele arkadaşın parti içinde kişisel yönetime eğilim göstermesi ve bunun sonucunda yaptığı birtakım konuşmalarla partinin özyapısına uymayan, partinin öz yapısıyla çatışan birtakım durumlar ortaya çıkmasındandır. Mesele budur, bunun ötesinde başka bir şey yoktur. Meseleyi bunun ötesine götürmeye çalışanlar, bu uğurda şu veya bu kişilerin, şurada veya burada, şu veya bu şekilde söylediği şeyler kendilerine aittir. Başkan arkadaş son günlerde kendiliğinden bir hürriyetçi sosyalizm sloganı attı ortaya. Bunun üzerine birtakım münakaşalar çıktı. Daha bu münakaşalar sonuçlanmadan, Başkan arkadaş ortaya attığı görüşü, partinin yapısına maletmeye başladı. Partinin yapısına, temel ilkelerine ilişkin meselelerde kendi başına söz söylemek ve karar vermek hakkı hiç kimsenin olamaz. Başkan arkadaşın da olamaz. Bu hususta kimin ne görüşü, kimin ne düşüncesi varsa bunu ortaya kor, partililer ve organlar bunu tartışır, bütün bunlardan sonra varılan sonuca göre hareket edilir. Başkan arkadaş tüzük hükümleri gereğince partiyi temsil ettiğine göre, parti adına söz söyleyemez mi? Elbette söyler. Ama bütün söyledikleri partinin yapısına ve programına uygun olmak şartıyla. Yoksa başkan arkadaş sırf başkandır diye her aklına geleni, her canının istediğini parti adına söyleyemez. Şayet söylerse, şayet kendi bildiğinde hareket ederse bu kişisel yönetim olur. Başkan arkadaş kendi keyfine, kendi hevesine, kendi düşünce ve görüşüne göre partiye yön verirse, bu kişisel yönetim olur. Bu yola dü-

şüldüğünde yapılan uyarmalar kâr etmezse düpedüz kişisel yönetim olur. Oysa bilindiği üzere, sosyalist yol ve yöntemde kişisel yönetimlere yer yoktur. Meselenin burasında kişisel yönetim eğilimi yanında, başka bir durum çıkıyor ortaya. Hayli zor bir durum. Hürriyetçi sosyalizm sözü üzerinde münakaşalar yapılınca, sanılıyor ki bu söze karşı çıkanlarımız hürriyete karşı çıkmaktadırlar. Evet, böylesine garip bir durum çıkıyor ortaya. Bu nokta üzerinde söyleyeceklerimin, burada bulunan bütün arkadaşlar tarafından çok dikkatle dinlenmesini rica edeceğim. Hemen açıkça ve kesin olarak belirteyim ki bunda hürriyete karşı çıkmak yoktur. Katiyen ve katiyen, burada ve bu davada hürriyete karşı çıkmak yoktur. Zaten sosyalist insanların hürriyete karşı çıkabileceğini düşünmek, hayal etmek, aklın alacağı şey değildir. Şu halde mesele nedir. Mesele şudur; ve çok önemlidir. Sosyalizmi hürriyetçi sosyalizm, esaretçi sosyalizm gibi dallara ayırmak hatadır. Hürriyet sosyalizmin kendinde vadır. Şeklinde değil. Sosyalizm sosyalizmdir, hiçbir sıfat götürmez. Ona birtakım sıfatlar takmaya kalktık mı, sosyalizm kendi sıfatından çıkar. Sosyalizm bütün niteliklerini, bütün güzelliklerini, bütün iyiliklerini kendi özünden alır. Kelimelerden değil. Hürriyet sözü üzerinde biraz durmak isterim. Hürriyet kuru lâf olarak hiçbir şey değildir. Derler ki hürriyet kendi başına deva-ı kül değildir. Çok doğru bir sözdür bu. Hürriyeti soyut olarak ele alırsak sosyal, ekonomik, politik ve kültürel yapıyı, hatta milletlerarası ilişkileri ve dünya sorunlarını gözönünde tutmazsak, bunu bulamayız. Asırlar boyunca insanlar hürriyeti aramışlardır kendi akıllarınca. Aramasına aramışlardır ama bir türlü bulamamışlardır. Bunun nedenleri üzerinde durmak isterim. Çünkü insanlar hürriyeti yaratan zemini yaratmadan hürriyeti aramışlardır da ondan. İnsanlığın nerelerden, hangi geçitlerden geçtiğini burada hatırlayalım kısaca. İnsanlar insanlara köle olmuşlardır, bu kölelik devridir. İnsanlar insanlara kul olmuştur. Bu derebeylik devridir. İnsanlar insanlara sömürülmüşlerdir. Bu kapitalist devirdir. Bütün

bu devirlerde insanlar hürriyeti kendi akıllarınca zaman zaman aramışlardır ama bir türlü bulamamışlardır. Bulamazlardı da aslında. Çünkü bütün bu devirler gerçekte esaret devirleridir. İnsanın hür olabilmesi için, insanın insan üzerindeki egemenliğini kaldırmak lâzımdır. İnsanın insan üzerindeki egemenliğini kaldırmadan insanın hür olabilmesi düşünülemez. Sosyalizm insanın insan üzerindeki egemenliğine karşı çıkan bir sistemdir. Şu halde hürriyet sosyalizmden doğar. İnsanlar hür olmak için, hürriyeti kendilerine maledecek hayatın örgüsüne, dokusuna işleyecek durumda olmak zorundadırlar. Gerçekleri gören, gerçeklere göre hareket eden, akla, bilgiye, cesarete dayanan kimse hür olabilir. Bunun ötesinde, dünyadan haberi olmayan, kendine oynanan bütün oyunları yutan, kendine ve topluma indirilen darbeleri görmeyen, darbelerin sebeplerini görmeyen, hayatın rezaletlerine karşı insan hür olamaz. Sosyalizm, insana düşünceyi yasak eden, insanı yalanların peşinde sürükleyen, insanın sırtında soygun dolapları sürdüren, dünyaya sahtekârlıklar saçan bir düzen yerine, insanı öz varlığına kavuşturan, kişiliğine vardıran, insanı her alanda yücelten gerçeklere götüren, aklı, bilgiyi, sevgiyi, iyiliği güzelliği, toplumsal hayatın dağı haline getiren bir sistemdir. Sosyalizm böyle bir düzen kurar, sosyalizmin insan üzerindeki derin etkilerinin sebepleri budur. Hiç şüphesiz hürriyet söz olsun diye istenmez. Hürriyet, insanın haklarına sahip çıkabilmesi için istenir. Onun için hürriyete, haksızlıklara karşı direnmek de derler. Demek hürriyet haksızlıklara karşı direnmektir. Hürriyeti bir başka türlü tarif ederler bilirsiniz. Başkalarına zarar vermeyecek şekilde hareket etmektir. Biliyorsunuz dumanı üstünde bir misal vereceğim. Bir Bafa gölü var. Göl bir adamın. O gölün etrafında yaşayan insanlar, yaşama haklarını elde edebilmek için, o gölde avlanmak isterler. Böyle bir davranışa girdikleri zaman gölün sahibinin haklarına müdahale olunuyor. Gölden balık avlamaya çalışan aç kalmış insanlar, o gölün sahibi tarafından kurşunlatılıyor. Şimdi hürriyet göl sahibinin hür-

riyeti mi, o insanların yaşama hürriyeti mi? Hep biliyoruz ki sosyalizm haksızlıkları, adaletsizlikleri, eşitsizlikleri ortadan kaldırmaktır. Şu halde açıkça görüldüğü gibi hürriyet sosyalizmden ayrı bir şey değildir. İnsanın hür olabilmesi için, insanın devletle eşit tutulması şarttır. Hani ne derler, hükümet, hükümet edenler için değil, idare edilenler içindir. Hükümet, hükümet edenler için olduğu müddetçe, insanlar hür olamaz. Biliyor ve görüyoruz ki, kapitalist düzende kapitalist kişi devletle eşit sayılır. Çünkü devlet onun devletidir. Ama bir emekçi, bir köylü devlet yanında bir hiçtir. Şimdi buna göre halkın hürriyete kavuşması için halktan yana bir düzenin kurulması şarttır. Çünkü halk ancak kendinden yana bir devlet düzeninde devletle bir tutulur. Çünkü devlet, onun yönetimi ve denetimi altındadır. Sosyalizm her vatandaşı bir devlet adamı sayar. Meseleleri ona sorar, danışır. Davaları, halkın görüşleri ve düşünceleri ve çıkarları açısından halleder. Böylece ezen, çökerten, meseleleri adım adım halleder. Her insanı, kendisinin efendisi, memleketinin efendisi, dünyanın efendisi, tabiatın efendisi yapar. Böylesine bir efendilik mertebesine çıkmış bir insan, böylesine efendilik mertebesine erişmiş bir insan artık hürdür. Kim ne derse desin, bu insan artık alabildiğine hürdür. Bütün bunların dışında ve bütün bunlardan ayrı olarak hürriyet aramak soyutluk olur. Soyutluğa kalkmak olur. Bir toplumcu kişi de herhalde soyut düşünceler peşine düşemez. Ancak bu arada şunu belirtmek gerekir. Sosyalizmi kurmanın fedakârlıkları vardır. Sosyalizmi korumanın fedakârlıkları vardır. Sosyalizmi dünyaya maletmenin fedakârlıkları vardır. Bu fedakârlıklara katlanmayı hürriyetsizlik sayamayız. Her şeyin bir bedeli vardır. Hür ve mutlu olmanın. Hür ve mutlu olmanın bedeli çok büyüktür. İnsanlar, bu bedeli ödedikleri ölçüde hür ve mutlu olacaklardır. Bunun hiç ötesi yoktur. Bunu böylece belirttiğimiz zaman bize deniyor ki, ama bu fedakârlıklara katlanmalar halkın kendi bilinci ve şahsi çabasıyla katıldıkları fedakârlıklar olmalıdır. Elbette böyle olmalıdır.

Bunun aksini söyleyen yok. Hiç halkın şevki ve bilinçli çabası olmadan sosyalizmi kurmak mümkün olur mu? Sosyalizm aslında insan sevgisine, insan saygısına dayanan bir sistem. Onun için halkın şevkine, isteğine ve bilincine dayanmadan zaten iş görülmez. Zaten sosyalist olanlar da böylesini görmeye hiç kalkmaz. Böyle bir sosyalist uygulama yok. Böyle bir sosyalist uygulama olmadı. Özetlersek hürriyet sosyalizmden doğar. Zira insanın gerçekten hür olması için, ekonomik bağımlılıktan kurtulması, yabancılaşmaktan sıyrılması, devletle eşit tutulması hatta giderek devlet örgütünün etkilerinden sıyrılması, yeteneği ölçüsünde eğitilmesi şarttır. Bütün bunları aşama aşama yerine getiren ve getirecek olan sistem sosyalist sistemdir. Gerçek buyken Türkiye sosyalizmine hürriyetçi sosyalizm demek yersizdir, gereksizdir. Gereksiz olduğu gibi zihinleri bulandırıcıdır. Şu nedenlerden ötürü zihinleri bulandırıcıdır. Bizimki hürriyetçi sosyalizm olacağına göre, başlangıçta da belirttim, esaretçi sosyalizm çeşitleri vardır sanılır. Bu bir kere böyle sanıldı mı —ki böyle sanılması için dünya soyguncuları ve halk dolandırıcıları ellerinden geleni yapmaktadırlar— sosyalizmi halka anlatmakta çok zorluklar çekeriz. Bunca çektiğimiz zorluklardan başka. Sonra hürriyet sözü çok güzel, çok anlamlı bir söz ama hürriyet sözü bugüne kadar kitleleri aldatmak için o kadar kullanılmıştır ki, hürriyet sözü adeta bir yemlik söz olmuştur. Hürriyet hakkında böyle söz etmekten acı duyuyorum ama dünyanın gerçeği bu bugün. Mesela hür dünya derler. Hepimiz biliyoruz, hür dünya dedikleri kapitalizmin ve emperyalizmin hükümran olduğu, insanlara ve dünyaya karşı çeşitli kataküllilerin oynandığı bir alemdir. Bu alemin hürlüğü kapitalizmin ve emperyalizmin soygun hürlüğüdür. Meselâ hür dünya sendikacılığı derler. Bu hür dünya sendikacılığının yaptığı şey, emekçi sınıfları üç aşağı beş yukarı kapitalist düzenlere satmaktır. Arkadaşlar, şunu önemle belirtmek isterim. Sakın sanılmasın ki, bizim içimizden bazı arkadaşların bizim aleyhimizde söyledikleri gibi biz kaskatı bir sosyalizm uy-

gulansın istiyoruz Türkiye'de. Türkiye sosyalizmi Türkiye'nin somut şartlarına göre kurulacaktır. Başka türlüsü ne düşünülür, ne istenir, ne de olur. Nitekim hepimizin öteden beri, sırası geldikçe söylediği budur. Yeryüzünde bütün sosyalist uygulayıcıların da söylediği budur. Başkan arkadaşımız buradaki açış konuşmasında da söyledi. Sosyalizm hazır bir reçete değildir. Öyledir, ama sosyalizmin temel kuralları vardır. Bu temel kurallara sımsıkı bağlı kalmak şartıyla, bu temel kuralları Türkiye'nin somut şartlarına uygun biçimde uygulayacağız. Yoksa sosyalizm hazır reçetedir, bu her yerde geçerlidir diyen bir tek partili arkadaş yok içimizde. Bu neye karşı, kime karşı söylenir ben anlayamam. Sosyalizmi kurma davasında milli gerçeklere göre hareket etmek şarttır. Bu tamam. Ne var ki, sosyalizmin temel kurallarına uymak da şarttır. Sosyalist davada gerçekçi olmak, hayalciliğe düşmemek de şarttır. Kopan münakaşalar arasında sırasına getirip bunu tekrar tekrar belirttiğimizde, nedense bize karşı Başkan arkadaş döne döne şunları söylüyor. Teori dogma değildir, basmakalıpçılıkla iş görülmez. Papağanlıkla sosyalizm kurulmaz. Teori pratiğin üstünde olamaz. Bu son söylediğim söz Başkan arkadaşa ait değildir. Başkan arkadaşın her dediğine 'de' diyen bir arkadaşındır bu. Bunlar doğru sözler. Ama yerinde söylendiği zaman doğru olan sözlerdir. Yoksa haklı uyarmalar karşısında söylenecek sözler değildir. Hele hataları örtmek için söylenecek sözler hiç değildir. Evet, teori dogma değildir. Yalnız şu da var. Öyle her akla esen şey de teori değildir. Teori pratiğin üstünde olamaz, ama altında da olamaz. Teori ile pratik birbirleriyle kaynaşmış olarak yürüyecektir. Pratiği, pratik teoriyi daimi şekilde etkileyecek, oluşturacak ve geliştirecektir. Teoriyi hafife almak olmaz. Teoriyi bıraktık mı yolumuzu kaybederiz. Bu meseleyi ciddiyetle alanlarımız basmakalıplıkla itham ediliyor. Sosyalizmin temel ilkelerini tutmak basmakalıpçılık değildir. Öte yandan parti içinde her söylenen söz doğrudur, her yapılan şey doğrudur düşüncesiyle hareket edersek, işte bu bir nevi

basmakalıpçılık olur. Daima birimiz söyler, ötekilerimiz evet efendim derse, bu evet efendimcilik olur. Evet efendimcilikle sosyalist dava yürümez. Partiyi bağlayan her söz ve her hareket ölçülüp tartışılacaktır. Kusurlar görülürse, bunlar üzerinde açıkça durulacaktır. Teoriyi bulmanın ve teoriye göre hareket etmenin yolu budur. Sosyalizm teoriye göre hareket etmektir. Başkan arkadaş fikir cesaretinden söz ediyor. Fikir cesareti göstermek çok iyi, ama ne yönde fikir cesareti göstereceğiz? Bu çok önemli. Gerçeklikle çatışan, gerçeklere karşı çıkan fikir cesaretinin hiçbir anlamı ve değeri olamaz. Tabii ki bizim sosyalizm davamız açısından, sonra fikir çatışmalarından fikirlerimizi savunduğumuz gibi gerektiğinde fikirlerimizi düzeltmesini de bileceğiz. Çünkü yanlış fikirler peşinde sürüklenmek fikir cesareti göstermek olmaz. Bir husus daha, fikir çatışmalarında yanlış çıkan fikirlerimizi gözü kara şekilde savunur, sonra da bu yanlış olan fikirlerimizi belli etmemeye, saklamaya çalışırsak, bu fikir cesareti olmaz. Bu son söylediklerimi şunun için söyledim bilhassa. Başkan arkadaş burada yaptığı açış konuşmasında hürriyet sosyalizmin özünde vardır dedi. Tamam, ben de Başkanla yerden göğe kadar beraberim. Ama arkadaşlar bir gerçek var. Bu hürriyetçi sosyalizm meselesi patlak verdiği zaman biz kendisine söyledik. Hürriyet, sosyalizmin özünde vardır. Başka bir yerde arayamazsınız. Onun için hürriyetçi sosyalizm hikâyesini koymayalım ortaya dedik. Başkan arkadaş, hayır, derinlerde aramayalım hürriyeti, hürriyet sosyalizmin özünde değil, yüzünde, gözündedir dedi. Güzel yüzlü sosyalizmden bahsetti. Başka sosyalist uygulamaların yüzündeki maskeleri düşürmekten söz etti. Bunun münakaşasını yaptık. Elimizden geldiğince anlatmaya çalıştık, anlatamadık. Benim söylediğim doğru dedi. Ama sonra baktık gördük ki buraya geldi hürriyet sosyalizmin özünde vardır dedi. Başkan arkadaşımın bir başka sözü de var. Hata etmekten korkmayacağız diyor. Bir yere kadar doğru. Günlük işlerimizde, ufak tefek işlerde korkmayacağız. Gelgelelim, sosyalist davanın aslı ve

esası üzerine hata etmekten korkacağız. Hem de çok korkacağız. Biz hiçbir şeyden korkmayacağız. Aslında sosyalist insana korkmak yakışmaz. En büyük ayıp bu olur onun için. Ama dediğim gibi, bir şeyden korkacağız: Sosyalizmin temel kurallarından ayrılmaktan, sosyalizmin temel kurallarından kopmaktan korkacağız. Sonra bir başka husus daha var. Ufak meselelerde de olsa bile bile hata etmeyeceğiz arkadaşlar.

«Arkadaşlar, biz bu görüş açısından hareket ettik. Başkan arkadaşım, izah etmeye çalıştığım tutumlarıyla parti üzerinde yarattığı durumları düzeltmek için merkez yürütme kurulunda görüşme istedi. Bu isteğimiz Başkan arkadaş ve bazı merkez yürütme kurulu üyesi arkadaşlar tarafından çok ters karşılandı. Mesele oradan çıkarak genel yönetim kuruluna geldi. Burada birçok arkadaşlarımız işlenen hatalardan sızlanmakla beraber, neticede Başkan arkadaşa uymak yolunu tuttular. Anlaşılan bu arkadaşlarımız kendi akıllarınca, partinin bir sarsıntı geçirmesine meydan vermemek için bu yolu tuttular. Ama arkadaşlar, açık konuşalım. Bir sosyalist örgütte sarsıntı yaratmamak için, Başkana toz kondurmama yerine davaya toz kondurmamak gerekir. Parti içinde birbirimize olan saygı ve bağlılığımız, sosyalist davaya olan saygı ve bağlılığımızdan doğar. Bir arkadaşımızda davaya karşı bir değişiklik gördük mü biz de ona karşı olan bağlılığımızı tekrar etmek zorunda kalırız. Aksi halde bizim davaya karşı olan bağlılığımızın tekrar ölçülmesi gerekir. Sosyalist kişiler ve sosyalist örgütler, kusurlarını örtmek hünerini göstermek yerine, kusurlarını gidermek kudretini göstermek zorundadırlar. Bir örgütte kişiler bilerek veya bilmeyerek hatalar işleyebilir. Ama ciddi bir örgütte işlenen hataların giderilmesi için çareler aranır ve gerekli çareler bulunur. Böyle yapılmazsa, iş oluruna bırakılırsa, ya da kol kırılır yen içinde kalır sözüne uyulursa, kişilerin hataları, yönetici kadroların hataları ve giderek partinin hataları olmaya başlar. İşte o zaman partilileri ve sempatizanları acı düşünceler sarmaya başlar. Partiye

karşı şüpheler, tereddütler belirir. Çoğumuzun kolu kanadı kırılır. Parti içinde yerimiz ne olursa olsun, kişiliğimiz ve geçmişteki hizmetlerimiz ne olursa olsun, partimizi böylesine bir zor duruma sokmaya, onun yapısını ve ciddiyeti üzerine şüpheler yaratmaya hiçbirimizin, ama hiçbirimizin hakkı yoktur. Her birimiz partinin ciddiyeti üzerine titremek mecburiyetindeyiz. Taraftarlarımızın dava üzerindeki büyük gayretlerini böylece sürdürebiliriz. Sempatizanların yardımlarını böylece sağlayabiliriz. Halk kitlelerini davanın peşine böyle katabiliriz. Daha önemlisi meseleyi ancak böyle söktürebiliriz. Bunun başka türlüsü yoktur. Sosyalizmin bütün güzelliği, bütün akıcılığı ciddiyetinden gelir. Biz Türk sosyalistleri olarak üzerimize çok ciddi bir görev aldık. Görevimizin seviyesine çıkacak şekilde ciddi olmak zorundayız. Partimizde dava sağlam tutulsun denildiğinde, anlaşılmaz şeyler söyleniyor. Efendim deniyor, insanlar bilim adına fedakârlıklara katlanamazlar. Mesela matematik için hiçbir sıkıntıya girmezler. Bunun gibi sosyalizmi bilim olarak halka götürürsek bu para etmez. Bu kafayla gidersek, değil sosyalizmi kurmak, çadır bile kuramayız. Arkadaşlar, sosyalizmi halka ilim olarak anlatalım diye hiçbir iddia yok ortada. Böyle bir şeyi ne söyleyen var ne isteyen. Halka sosyalizmin getireceklerini anlatacağız. Sosyalizmin halktan olanları insanlıklarına kavuşturacağını anlatacağız. Halkın belini büken meseleleri, sınıf açısından ama mutlaka kendisinin anlayabileceği bir biçimde ve dilde anlatacağız. Sosyalizmi iş davası, ekmek davası, eğitim davası, sağlık davası, yarınına güven davası, ahlâk davası üzerine koyup anlatacağız. İnsanların özlemleri, acıları üzerine, insanların insanlık hakkı üzerine koyup anlatacağız. Nitekim hep böyle anlattık. Sosyalizm bir ölçüde halk kitlelerine indiyse, bu şekil anlatmalar, yazmalar çizmeler sayesinde olmuştur. Bu böyle. Ama bunun yanısıra militan kadrolara sosyalizmi bilim olarak anlatacağız ve öğreteceğiz. Böyle yapacağız, çünkü bilgili bir militanın davaya inancı ve kendine güveni bir başka olur. Davayı halk kitlelerine anlatması bir

başka olur. Yine bunun yanında parti olarak sosyalist bilime sımsıkı bağlı kalacağız. Ve bundan kılpayı şaşmayacağız. Böyle yapacağız, çünkü sosyalist partiler buna mecburdurlar. Unutmayalım, biz kendimizi sosyalist parti olarak koyduk ortaya. Böyle dedik, böyle söyledik. Ortalık bizi böyle bildi, böyle belledi. Bize bağlananlar buna göre bağlandı. Şimdi bize bağlananlardan birisi kalkar da, siz ne yapıyorsunuz, ee arkadaşlar nereye gidiyorsunuz derse, ne cevap vereceğiz bunlara? Evet sosyalizmi halkın anlamayacağı bir şekilde anlatarak sosyalizm kurulmaz, bu doğru. Ama önceden de belirttim böyle diyen yok. Böyle bir kimse yok zaten. Şimdi burada belirtilmesi gereken bir gerçek var. Sosyalizm hayal kurarak da kurulmaz. Hele sosyalizmin dışına çıkarak hiç kurulmaz. Söz buraya gelmişken, bir hususa daha işaret etmek isterim. Biz galiba fazlaca oy derdine düştük ve galiba bu oy derdi aklımızı başımızdan aldı. Bu yüzden ne söylediğimiz, ne yaptığımızı bilemez olduk. Bakınız burada yanlış bir anlamaya düşülmesin sakın. Sosyalist davada bugün için, parlamentonun görevini küçümsemiyorum. Hele demokratik bir şekilde kanun yolundan iktidara yürümenin gayretleri içinde parlamentonun önemi, söz götürmez şekilde ortadadır. Mücadelemizi geliştirme yönünden, maddi olanaklar sağlama yönünden, davayı kitlelere dalga dalga yayma yönünden. Ancak, bunun için örgüt kendisini sımsıkı kurar ve yeni baştan bir hamle gücü takınır, bütün arkadaşlar seferber olurlar, canlarını dişlerine takarlar, bugüne kadar olan bütün tecrübelerimizi de gözönüne alırlar ve çalışırlar. Böylesine bir gayrete girdin mi, sempatizanlar, yurtsever kişiler ve çevreler de destek olurlar. Bizim için düşünülecek çare budur. Bugüne dek uyguladığımız çare de budur. Ama şimdi iş sarpa sardı diye, kalkıp da sosyalist davayla bağdaşmayacak davranışların içine atarsak kendimizi bu olmaz. Parlamentoya girmek, orada tutunmak çok önemlidir diye, amacımızla uyuşmayan şeyleri yapamayız. Yani oy kazanmak, ne yapıp yapıp oy kazanmak için davanın dışına çıkamayız. Bu türlü oy almanın

bir değeri yoktur. Bu türlü oy almak, oy alanları da, davayı da batırır ki bunun günahı ölçülemeyecek kadar büyük olur, hiçbirimiz bu günahın altından kalkamayız. Başkan arkadaş son zamanlarda bazı kişilerin... (buraya girmeyeyim, vakit yok nasıl olsa)

«Arkadaşlar, kim ne derse desin, kim ne yaparsa yapsın, dünyanın geleceği sosyalizmdir. Tüm insanlığın geleceği sosyalizmdir. Bu böyle. Biz Türkiye İşçi Partililer Türkiye'de sosyalizmi kurmak görevini yüklendik. Bu davayı yerine getirmek için, hiçbir zorluk karşısında eğilip bükülmeyeceğiz. Yolumuzu şaşırmayacağız. Bunu böyle yapabilmek için kendimizi ve birbirimizi daima kontrol altında tutacağız. Kendimizde kendi kusurlarımızı gördüğümüz zaman düzelteceğiz. Arkadaşlarımızda kusurlar gördüğümüz zaman düzelteceğiz. Arkadaşlarımızda kusurlar gördüğümüz zaman ona kusurlarını söyleyeceğiz. Bu arkadaş kusurlarını görür, düzeltir amenna. Gelecek kuşaklar ona şükreder. Ama bu arkadaş kusurlarını görmez, kabul etmez, meseleler yaratır, partiyi meseleler içine sokar, ola ki partinin bugünkü ortamı bu meseleyi çözmeye yetmez. Ama bu meseleleri parti bugün değil, yarın çözer. Yarın değil, öbür gün çözer ve çözer. Bu davayı çözer misiniz, yarına mı bırakırsınız, bilmiyorum. Ama dava budur. Elimden geldiğince ben size anlatmaya çalıştım. Anlarsanız çok sevinirim. Gelecek kuşakların kurtuluş davasına hizmet etmiş olursunuz. Beni dinlediniz, hepinize teşekkür ederim.»

Şaban Erik başkaldıran beşler arasındaki tek kol emekçisi idi. Şaban'dan sonra benim hatırladığıma göre partinin genel sekreterlerinden Nihat Sargın geldi.

NİHAT SARGIN'IN KONUŞMASI

«Sevgili kardeşlerim, gerek kabul ettiğiniz tüzük maddesiyle, gerek ondan sonra verdiğimiz ve kabul edilen önergeyle, burada, burada değil, benim daha evvelki kurullarda benim bir durumum yoktu. İlk defa olarak sadece bir delege sıfatıyla konuşmama imkân verdiğiniz için sayın kongre heyetine teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

«Arkadaşlar, mesele gerçekten kişisel bir mesele değil. Kişilerle hiçbir ilgisi yok. Hiç değilse parti içinde sorumlu kurullarda görevli olarak çalıştığım 5 sene içinde şahsen kendimi mümkün olduğu kadar size tanıtabildiğimi sanıyorum. Hangi şartlarda çalıştığımızı biliyorsunuz. Partiden ayrıca şahsen beklediğim hiçbir şey olmadığını da biliyorsunuz. Benim şimdiye kadar bana verilen görevlerin uhdesinden gelebilmek, onun ağırlığı altında ezilmeden görevimi yapabilmek endişesinden başka bir endişem olmamıştır ve bu görevlerin şerefini bütün hayatım boyunca taşıyacağım. Arkadaşlar, Genel Başkanımızın açış konuşmasını dinledik. Gerçekten öyledir. Sosyalistler cesur insanlardır. Bu cesaret yalnız bedenlerinde değil, kafalarındadır da. Ama, ondan da daha büyük cesaret olarak derim ki asıl cesaret kendi kendine olan cesarettir. Kendi egosuna, kendi benliğine karşı cesaret gösterebilmektir. Ve bunu yapabildiğimiz ölçüde sosyalistiz. Şahsımızı silebildiğimiz ölçüde sosyalistiz. Onun için önce ben, çok konuşulduğu halde pek üzerinde duramadığımız, kendi kendini eleştirisiyle işe başlayacağım. Arkadaşlar gerçekten bana verilen görevi yapabilmek endişesi içinde bir taraftan da tüzüğe aşırı bağlılığımın neticesi olarak, başkanlık bürosunda bir üye, binaenaleyh başkanlık bürosundaki bir neticeyi Merkez Yürütme Kurulunda savunma durumunda, Merkez Yürütme Kurulunda kabul edilen bir neticeyi Genel Yönetim Kurulunda savunma durumunda kalmış olan bir arkadaşınızım. Bu bir bakıma da bazı şahsi düşüncelerimi istediğim ölçüde ortaya koyma imkânını

bana vermedi. Ama bir diğer yandan da hele bilhassa son olayda kendimi eleştirirken görüyoruz ki, kurulda bilhassa aldığım görevlerim icabı teşkilâtın sesini dile getirmiş bir arkadaşınızım. Teşkilâttaki meseleleri, teşkilâtın huzursuzluğunu ilk elden henüz kurula ulaştırmak durumunda olan bir arkadaşınızım. Gerek özel konuşmamızda, gerek kurulda yaptığım konuşmada bunu tam anlamıyla belki de dile getirememiş olduğumu anlıyorum ki mesele bu hale kadar geldi. Belki de gerek özel konuşmamızda, gerek ondan sonra, bunu çok daha kuvvetle hissettirebilseydim bu huzursuzluğu, mesele belki bu safhaya gelmezdi. Ayrıca son Genel Yönetim Kurulu toplantısında da bir taraftan sadece bir tek fert olarak, oyum olarak hem 28 oyu sağlamak ve böylece o andaki kritik durumda parti birlik ve beraberliğini sağlama yolunda oyumu kullanmış bir arkadaşınızım. Diğer yanda da birçok arkadaşlarımızın söylediği gibi, burada söylediği gibi, ve Sayın Genel Başkanımızın, benden evvel konuşan arkadaşlarımın ifade ettikleri ve çoğumuzun malûmu olan, kongrelerimizde ve kurullarda yaptığı konuşmalar şeklinde sırf bize özgü şartlar dolayısıyla emekçi halkımızın hâlâ tedirgin bulunduğu meselelere ve münhasır o meselelere dayanırsak, yani onun hürriyetsizliğine, onun horlanmasına, onun mezhebi dolayısıyla tenkit görmesine veya dili dolayısıyla hastaneden kovulmasını dile getirirsek, bunları dile getirmek suretiyle eğer örgütleri kurmaya kalkarsak, o anın heyecanıyla, arkadaşlarımız bu parti iyi partidir der, gelir teşkilâta girer, fakat direnme gücünü nerde bulacaktır, bütün tenkitlere karşı? O örgütteki arkadaşlarımız jandarmanın baskısına, zaten mevcut baskısının artmasına, bilmem anlattıkları bankaların kredileri kesmesine, kendi vatandaşları tarafından horlanmasına karşı direnmeyi nerde bulacak eğer onda bir iman, inanç olmazsa. İşte kardeşlerim ideolojik gücü bu arkadaşlara vermek suretiyle, biz sosyalizmin itici motorünü yerleştirmiş oluruz kardeşlerimizin kalbine ve örgütlerimize. İdeolojiyi verebilmek içinse, mutlak surette sosyalizmde, sosyalist ideo-

lojide en üst kurul olarak bir anlama, bir birliğe varmak lâzım. Şimdi burada deniyor ki, birçok kardeşlerim konuşmalarında şunu ifade ettiler. Programımız ve tüzüğümüz bunu belirtti dediler. Program ve tüzüğümüzün çizdiği hudutlar içinde bir sosyalizm bilinci vereceğiz dediler. Kardeşlerim, bu yetmez. Neden yetmez? Çünkü programımız ve tüzüğümüz, yazıldığı günlerdeki toplumumuzun sosyal, ekonomik ve politik şartları altında sosyalizmi, sosyalist mücadeleyi yapabilmenin yollarını ve imkânlarını tesbit etmiştir. Ama bunu bilimsel sosyalizmden güç alarak yapmıştır. O bilimsel sosyalizmin mevcut şartlar altında bir semeresi, bir meyvesidir. Şimdi biz yalnız bu meyveyi gösterirsek, ağaçtaki yalnız bir elmayı örgütteki kardeşlerimize gösterir ve işte budur dersek, ve ağacı ona öğretmezsek, o zaman o ağacı korumasını bilmez ve o elmayı muhafaza edemez. Ağacı koruyamayınca, meyvesinden yararlanamaz. O bakımdan sosyalizmin temel ilkelerini anlatmak mecburiyetindeyiz. Ki program ve tüzüğümüzü de bilinçle kavrasın ve program ve tüzügümüz hakiki verilerine, hakiki mana ve maksadına ulaşabilsin. Kaldı ki kardeşlerim, biz sadece program ve tüzüğümüzle iktifa edeceğimizi söylesek dahi, birçok gezdiğimiz ilçelerde hakikaten sosyalist olmak isteyen, hakikaten bu mücadeleye direnmek isteyen kardeşlerimiz, ellerinden gelen imkânları kullanmak suretiyle, kitap almak, kitapları okumak suretiyle bu noksanlarını tamamlamaya çalışıyorlar. Ve kardeşlerim şunu da söyleyeyim ki, bu imkânı biz kendilerine daha bilinçli bir plan içinde vermezsek, muhakkak ki okudukları kitaplardan, işte bu yönetici arkadaşlarımızın ve Sayın Genel Başkanımızın da bazen ifade ettiği gibi 3 - 3.5 kitap okuma durumunda kalabilirler. Ama parti bu okumalara yardım ederse, sosyalizmi öğrenmelerine yardım ederse, o zaman bu meseleyi halletmek kolay olur. Sosyalist bilince, yani sosyalist bilince derken her şeyden evvel kendi sınıf bilincine ulaşmak imkânına kavuşur ve ondan sonra davayı kendi davası diye göğüslemeye başlar. Göğüslemeye başlaması ha-

linde artık o zaman sosyalist mücadele başlamıştır. Şimdi bir sayın doktor sosyalist arkadaşım, yahut bir avukat arkadaşım kalkar burdan öğrendiği sosyalist ilkeleri anlatır ve bu sosyalist ilkelere dayanarak sosyalizmi bu çatı altında dile getirip alkışlanır, fakat bu sadece burda kalır. Ama emekçi kardeşlerim eğer bu bilince varırsa, o zaman bu çatı altında kalan yalnız alkışları toplamaz. Onlar işte o zaman bozuk düzenin çatısını çökertir ve bunun başka yolu da yok. Sayın Genel Başkan konuşmasında buyurdular ki, Türkiye'nin sosyalizminin kitabını biz yazacağız. Hiçbir kitap Türkiye'de sosyalizmin nasıl kurulacağını yazmadı dediler. Öyle bir kitap B. Boran'ın kitabı hariç ben de okumadım. Ama okuduğum kitapta sosyalizmin nasıl geleceği anlatılmış ve bu okuduğum kitap da hepimizin bildiği gibi ilk sözü şudur. Der ki, sosyalizmi işçi sınıfı ve emekçi kitleleri kendisi getirir. O halde onun bu sosyalizmi getirme imkânlarını yaratma vazifesi bize düşmekte, sosyalizmi yapmak kendisine ait bir tarihî görev olarak ilmen tesbit edilmiş bulunmaktadır. Aziz kardeşlerim, arkadaşlarımın söylediği hürriyetçi sosyalizm, güleryüzlü sosyalizm meseleleriyle biz bu sosyalist temel ilkeleri halkımıza, emekçi halkımıza verebilir miyiz? Veririz vermeyiz o ayrı mesele. Ama örgütümüze bunu anlatmak suretiyle, örgütümüzde ideolojik gücü yaratabilir miyiz? Eğer onu hakiki bilince ulaştırmazsak, eğer örgütteki arkadaşlarımıza, işte bu biraz da horlanarak söylenen temel ilişkiyi hakiki olarak anlatamazsak, bu temel ilişkiyi kavramak suretiyle örgütümüzün halka ne söyleyeceğini nasıl tesbit edebiliriz? Bu esası bilmediği için, henüz örgütlerimize bunu vermediğimiz için örgütlerimizin durumunu şöyle bir göz önüne getirelim. Hepsi, hepiniz dersiniz ki Aybar filân yere gelmedi, Boran falan yere gelmedi, milletvekili filân yerlere uğramadı diyorsunuz. Neden? Onlardan bekliyor halk söylenecek sözü. Çünkü kendileri bunu ifade etmekten, bunları, bu gereği yerine getirmek imkânlarından, haklı olarak aczini ifade etmektedirler. İşte kardeşlerim, o zaman partinin de

çalışma imkânı olur. 14 milletvekili, yahut merkezde toplanan birkaç sosyalist aydınla, veya sendikacı aydınla bu işler yürümez herhalde. Bütün Türkiye çapında bu hareketi yaratmak örgütle olur, örgütümüzün de bilinciyle olur. Kardeşlerim, deniyor ki, yani benim şemaya aykırı gördüğüm tarafları anlatmaya çalışacağım. Deniyor ki, halkımıza biz eğer sadece onun ekonomik durumu üzerinde durursak ve üst yapıdaki sıkıntılarından bahsetmezsek, o zaman halk bizi dinlemez. Doğru kardeşlerim, dinlemez ama biz bilhassa örgütlerimizde bunu dile getirecek olan kardeşlerimize anlatırsak ki, senin horlanman, senin dilin dolayısiyle, yahut mezhebin dolayısiyle, veyahut da başka bir sosyal durumun dolayısiyle senin bu haysiyetsiz duruma düşürülmenin sebebi, sen köylü kardeşimin, köylü efendimizdir dendiği halde, bir türlü efendi değil uşaklıktan kurtulamamanın sebebi senin tarlandan geçiyor. Sen tarlana sahip olmadıkça ne efendilik, ne insanlık haysiyetine ulaşamazsın. Bunu anlatabilirsek ve buna inandırırsak, işte o zaman bilinçli bir hareket başlamış olur. Fakat sosyalizm Türkiye için yazılmamıştır diye biz bilinen bu hakikatleri genel hakikatleri sosyalizmin tesbit ettiği ve bilim haline getirdiği bu prensipleri dile getirmek herhalde mecburiyetindeyiz. Ve bunu şimdiye kadar getirmediysek, bunun birtakım nedenleri vardı. Sosyalizmin bizim gibi geri kalmış bir toplumda gerçekleştirilmesinin, safha safha, merhale merhale olabileceğini, olması gerekeceğini düşünürsek, bunun ilk safhasında yapılamayacağını kabul etmek, ama o merhalede de kalmamak lâzım geliyordu. İşte arkadaşlar burada bazı arkadaşlarımın hoşuna gitmeyen ama söylemek mecburiyetinde kaldığım bilimsel sosyalizmin değerini ortaya koymak mecburiyetindeyim. Bize bilimsel sosyalizm hem yolumuzu çizecek, hem hedefimizi gösterecek, hem de bizi sosyalist mücadele için halkla beraber emekçi kitleyle kaynaştıracak sosyalist potansiyele öncülük yapma imkânını partimize verecektir. Aksi taktirde bir tarafta bu tarihi bir zorunluk olarak Türkiye'mizde sosyalist potansiyel birik-

mekte, sosyalist hareket taşma durumunu göstermekte, maalesef bunun öncülüğünü yapmak partimize düşmemektedir. Ve partimiz bu hareketlerin çoğunlukla belki henüz emekleme halinde olan hareketlerin fakat ne olursa olsun mevcut hareketlerin çoğunlukla gerisinde kalmaktadır. Bu konuda bilhassa partimizin ve onun en üst örgütünün ve onun da başında olan Genel Başkanımızın meseleye herhalde kesinlikle bir cevap vermesi lâzımdır. Ve Genel Başkanımız bir cevap verdi. Yaptığı konuşmalarla hatta bu kongrede de kısmen ifade ettiği gibi, aşağı yukarı benim anladığım kadarıyla söyleyeyim, evet sosyalizmin temel ilkeleri vardır, sosyalizmin bilimi vardır ama halkımıza biz bunları değil, halkımızın anladığı şeyleri söyleyeceğiz, söylememiz lâzım gelecek. Bunlarla beraber söyleyeceğiz dedi. Halkımıza söylemek meselesi o öteden beri yaptığımız iş. Tekrar ediyorum, şimdi halkımızı mücadeleye sokmanın yolunu arayacağız. Ve halkımızın, yani emekçi halkımızın, halk derken elbette ki başka partilerin ifade ettiği manada bütün sınıf ve tabakaları kastetmiyorum, burada tüzüğümüzün kabul ettiği şekilde evvela işçi sınıfının ve onun demokratik öncülüğü etrafında diğer emekçi halk kitleleri ve tabakaların bilinçli mücadelesinin başlatılmasının yolunu bulacağız. Bu zor bir merhale. Bu zor merhalede bize ışık tutacak olan sosyalist ideolojiye ve sosyalist bilime mutlak surette eğilmek ve ona sahip olmak mecburiyetindeyiz. Yoksa yozlaşma devri başlar ve maalesef bu kongrelerimizde bu mesele çözülmezse, benim inancım partimizin gelişme sağlayamaması halinde yozlaşması mukadder olur. Sadece burada teorik münakaşa yapıyoruz, bunun eyleme faydası nedir şeklinde meselenin konmasında da herhalde bir anlam yok. Teorik temel olmadan mücadelemiz temel olur kardeşlerim. Sosyalist mücadele, devrimci mücadele ancak ve ancak devrimci bir teoriyle olur. Bunu kabul ettiğimiz takdirde, bu prensibi kabul edersek eğer o zaman teoriye önem verilir. O zaman teori bizim için artık bir laf olmaktan, şurada edebiyat yapmak yahut kendini göster-

miş olmak için söylenmiş söz veya sözler olmaktan çıkar, o anlama gelmez. Dinleyenler bunu başka türlü dinler, onu kavramak için başka çaba sarfeder. Sayın kardeşlerim, ben benden evvel konuşan kardeşlerimin değindiği konulara tekrar değinmek istemiyorum. Ve benden sonra söyleyecek arkadaşlarıma, eğer zamanım kalırsa, başkanlık divanından rica ediyorum, o halde kısaca son sözümü söyleyeyim. İhtilâf konusu, yüksek kurulunuzun takdirine sunulmuştur. Biz görüşümüzü hiçbir şey beklemeden ve hiçbir şey ummadan ortaya apaçık koyduk. Hoşunuza gider veya gitmez kardeşlerim, hiçbir şey beklemiyoruz. Benden evvel konuşan arkadaşlarımın dediği gibi, şunu tekrar ediyorum, yerimiz ne olursa olsun, kendi inancımıza göre bu parti içinde mücadeleye devam edeceğiz. Fakat siz kardeşlerim, şunu kabul ederseniz, zannederim kanaatimce doğru bir neticeye varmış olursunuz. Kim ne olursa olsun, Genel Başkan olsun, Genel Sekreter olsun, veya partinin en alt kademesinde bir partili kardeşimiz olsun. Biz kişilerin arkasından mı gideceğiz sosyalizmi kurmak için yoksa inandığımız ideolojinin, bir fikrin arkasından mı? Eğer bir fikrin arkasından gideceksek fikri savunalım, fikri savunduğumuzu gösterelim. Eğer bir kişinin arkasından —büyük küçük kimse— gideceksek, onu da siz bilirsiniz, takdir size aittir, o zaman herhalde, aksine fikir yürütenlerin, o kurullarda, başkanın yanında yeri yoktur, onları da tasfiye ederseniz. Yüksek takdirlerinize bu durumu arzettikten sonra, saygıyla hepinizi selâmlayarak ayrılıyorum.»

BEHİCE BORAN'IN KONUŞMASI

Sıra Behice Boran'da idi. Neler söyleyeceğini biliyordum, bu eski dostun. Merkez Yürütme ve Genel Yönetim Kurullarında ateş püskürmüştü. *Öncüler teorisinin* en inanmış savunucularındandı. Delegeler onun konuşma-

sını bekliyorlardı. İnandırıcı ses tonu ve bilinen ağırbaşlılığı ile konuşmasına şöyle başladı:

«Sayın Başkanlık Divanı, sevgili partili kardeşlerim, aziz misafirlerimiz,

«Beni daha önce dinledinizse bilirsiniz, ben biraz meseleleri fazla aşan, bunun için de biraz uzatan bir insanım. Önümüzdeki konu da çok önemli. Onun için yarım saatte tam meramımı anlatabileceğim mi bilmiyorum, ama elimden geleni yapacağım. Evvelâ ben de bu son tartışmaların anlamı üzerinde durmak istiyorum. Birçok delege arkadaşlarım şahsen gelerek bana bazı endişelerini ifade ettiler. Ne oluyor, parti bölünüyor mu, birlik bozuluyor mu gibi. Kendilerine söyledim, buradan da tekrar ediyorum, partinin bölünmesi, birliğinin bozulması gibi bir husus söz konusu değildir. Gene benden önce konuşan Sayın Aren'in belirttiği gibi partiden ayrılmak da söz konusu değildir ve ortadaki mesele asla ve kat'a kişisel çekişme, ihtiras gibi meseleler değildir. Meseleyi bu şekilde koyan veya yayanlar, belki de haberleri olmadan ve bilmeden partiye en büyük zararı vermiş olmaktadırlar. O zaman partideki bütün dürüst ve gerçek fikir tartışmalarını kişisel seviyeye indirip yozlaştırmak ve partiyi diğer burjuva partileri seviyesine indirmek amacı güder bu gibi söylentiler ve dedikodular. Bunu şiddetle reddederim ve parti için çok tehlikeli olduğunu bir kere daha belirtirim. Tartışmalar, eleştiriler sosyalist partilerde gayet normal şeylerdir. Bizde ilk defa bu şekilde olduğu için partili kardeşlerimiz bunu yadırgadılar ve niçin endişe duyduklarını da ben anlıyorum. Daima biz sosyalistler çelişilerden bahsederiz ve hareketin dinamizminin bu çelişilerden doğduğundan bahsederiz. Çelişiler ve dinamizm yalnız sınıflar arasında üretim güçleriyle üretim ilişkileri arasında değildir. Çelişiler ve çelişilerden doğan hareket gerçeklerin ve insan gerçeğinin her alanında, en küçük kesiminde de mevcuttur. Binaenaleyh sosyalist partiler de bu

kaideden müstesna ve bunun dışında değillerdir. Sosyalist partilerin dinamizmi devam ettirebilmeleri sıhhatli bir ortamda gelişebilmeleri için mutlaka fikri, fikir tartışmalarının ve eleştirilerin olması gerekir. Bu fikir tartışmalarının sıhhatli olabilmesi için iki sınır arasında cereyan etmesi lâzımdır. Hem bu tartışmalar olacak hem birlik olacak. İşte iki çelişiden meydana gelen bütün ve sentez. Bir sınır, bir hudut bu fikir tartışmalarının ve eleştirilerin kısır çekişmeler haline gelmemesi, gidip de yozlaşmaması ve partinin işleyişini engeller duruma gelmemesidir; bir bunu önlemek lâzımdır, bir sınır budur, karşı hudduttaki sınır ise, birliği sağlayacağız derken şekli birliğe kaçmamak, fikir tartışmalarını ve eleştirileri önleyerek partiyi kalıplaşmış, donmuş bir hale getirmemektir. Bu iki sınır arasında, bunları aşmamaya dikkat ederek, partide fikir tartışması ve eleştirmesi olması gayet normaldir, bir sıhhat alâmetidir bu tartışmalar partimizin olgunlaşmakta olduğunu, çocukluk çağından reşitlik çağına doğru bir aşama almakta olduğunu göstermektedir. Şu son tartışmalar, bundan evvelki hizipleşme hareketlerine de katiyen benzetilemez. Çünkü olaylar bir ben şahsen muttalik olduğum zaman, diğer arkadaşlarla da görüştük. Sadun Aren Beyin anlattığı şekilde, evvelâ özel uyarmalarda bulunuldu, ondan sonra da derhal yetkili organlara getirildi, oralarda da tartışıldı. Binaenaleyh tamamen tüzüğün gerekleri içinde ve parti disiplinine uygun bir şekilde yapıldı. Ben de kısaca şu teori ve pratik anlayışına, meselesine değinmek istiyorum. Şüphesiz bilhassa Anadolu'dan gelen arkadaşlarımız, biz kendi mahalli çalışmalarımızda çok zorluklarla karşılaşıyoruz, köylünün hali şöyledir, küçük esnafınki böyledir, işçininki böyledir, bunların derdine deva bulmamız lâzımdır. Teorik çalışmalarla vakit geçirmeyelim gibi düşünebilirler ama bilirsiniz sosyalizmde artık tekrarlana tekrarlana klişeleşmiş bir söz vardır, teori ve pratik birbirinden ayrılmaz ve birbirini karşılıklı etkiler. Biz birtakım teorik nazari görünen meseleler üzerinde duruyorsak, bu işte arkadaşlarımın bahsettikleri

köylünün, işçinin, küçük esnafın dertlerine, meselelerine nasıl daha iyi çare bulabiliriz, emekçi kitleleri en kısa zamanda ve en doğru yoldan nasıl iktidara getirebiliriz, bunları becerebilmek, bunların yollarını bulabilmek için birtakım teorik meselelerin tartışılmasına ve vuzuha kavuşturulmasına lüzum görüyorum. Şimdi ben burada yarım saat içinde bazı meseleleri açıklayabilmem için, teferruata girmeden bazı özel meseleler üzerinde görüşlerimi açıklayacağım.

«Sayın Aren'in de belirttiği gibi, bu tartışmalar Eylül sonlarında yapılan Yönetim Kurulunda hürriyetçi özgürlük meselesinden çıktı. Neden çıktı? Acaba partide hürriyetten yana olmayan kimseler vardı da bunun için mi? Hayır, katiyen. Mesele şu. Sayın Başkanımız bu kongrenin açış konuşmasında da belirtti, hürriyeti... Sosyalizmin özünde hürriyetçilik vardır dedi. Aynı kanaate iştirak ediyorum. Onun için hürriyetçilik meselesini, sosyalizmin özünü aça aça, izah ede ede halka anlatmak lâzımdır. Elbette ki sosyalistler olarak halkın mutluluğundan yanayız, özgürlüğünden yanayız. Gönülden, derinden bir bağımız, sevgi bağımız vardır ama, sosyalistse, bilimsel sosyalistse bu özgürlük meselesini böyle hissi temeller üzerine oturtarak değil, işte, sosyalizmin özündeki bu hürriyetçiliği bilimsel sosyalizm açısından açarak izah etmemiz lâzımdır. İkincisi, benim görüşüm şudur. ki, birdenbire partinin bir döneminde bu hürriyetçi sosyalizm üzerinde fazla basılırsa, kamuoyunda, sanki şimdiye kadar parti hürriyetçi, demokratik sosyalizm taraftarı değildi de, birdenbire bu bilince gelmiş, yahut buna herhangi bir sebepten dolayı ihtiyaç duymuş gibi bir tesir bırakır kamuoyunda, mütalâasındaydım, bunu Yönetim Kurulunda belirtmiştik. Ve nitekim maalesef etkisi böyle oldu. Karşı basın derhal bunu TİP'in içinde hürriyetten yana olmayan, tepeden inmeci sosyalizm taraftarı olan çevreler, insanlar varmış gibi göstermek yoluna gitti. Biz hürriyet meselesini, hem sosyalizm meselesini anlatarak ve bilhassa bugünkü çalışma devresinde, programımız ve tüzüğümüz ışığında açık-

lamak mecburiyetindeyiz. Sosyalist kamptaki rejimler ve iktidardaki partiler için ve o kamptaki partilerin çizgisinde olmuş bazı batılı partiler için özgürlük meselesi siyasi, demokrasi meselesi, günün en başta gelen, en canlı, en önemli meselesi olabilir. Çünkü onlar, o kampın partileri veya rejimleridir ve olaylar göstermiştir ki, sosyalizmi uygularken siyasi demokrasiyi, sosyalist rejim içinde gerçekleştirmekte başarı gösterememişlerdir. Bunun tenkitleri, incelemeleri vs. yapılmaktadır. Biz ise gerek tüzüğümüz ve programımızla, gerek partimizin terkibi ve 8 senelik çalışmalarıyla baştan beri zaten, tamamen ayrı nitelikte bir parti olarak kurulmuşuzdur. Biz ilk kurulduğumuz günden bu yana daima demokratik bir sosyalizm gerçekleştireceğimizi, Anayasa çerçevesi içinde seçimle iktidara gelip, seçimleri kaybedersek iktidardan çekileceğimizi devamlı surette zaten tekrarladık. Hiçbir zaman bizde hürriyetçi olmayan bir sosyalizm anlayışı şu veya bu şekilde ileriye sürülmedi. Binaenaleyh bizim memleketimizin şartlarında, 8 senedir yapageldiğimiz şekilde demokrasi anlayışımızı, hürriyet anlayışımızı belirttik ama bizim başta gelen meselemiz, işte kendi tüzüğümüz ve programımız çerçevesinde ve Anayasa çerçevesinde Anayasanın verdiği hürriyet ve hakları, emekçi halkımıza benimsetmek, onları bu haklara sahip çıkartmak onları bilinçlendirmek, örgütlemektir bizim başta gelen meselemiz. Diğer sosyalist alemde olan olaylarla elbette ki ilgileniriz, dünyada ne olup bitiyor. O olaylar karşısında kendi açımızdan tahlilimizi, incelememizi, değerlendirmemizi yaparız, hükmümüzü veririz, ama bizim için mesele orada kalır, çünkü tekrar ediyorum, biz zaten kuruluşumuzdan beri ayrı nitelikte, ayrı yol tutmuş bir partiyiz ve çalışmalarımız ayrı nitelikte olmuştur. Bu özgürlük meselesinde diğer dikkat edilecek bir şey, bugün için mevcut olan meselelerle, sosyalizmin çok çok ileri safhalarında, —ki o safhaları ne biz ne çocuklarımız, hatta ne torunlarımız görmeyecektir, o kadar ileri safhalarında— oralarda özgürlüğün ne olacağı meselelerini birbirinden ayırmamız lâzımdır. Sos-

yalistler, bilhassa sosyalizmin teorisiyle meşgul olanlar, elbette ki ta en ileri safhalarda, bizim göremeyeceğimiz uzak gelecekte sosyalizmde özgürlük mü olacak, demokratik müesseseler acaba ne olacak, bunlarla meşgul oluruz; düşünürüz, düşünmek vazifemizdir, ama bunlarla çok ilgileniyorsak araştırmalar, incelemeler yapar, ortaya bilimsel eserler koruz, ama dediğim gibi nesiller sonra, o zamanın şartlarına göre ne olacağını henüz bilemediğimiz, ancak genel tahminlerde bulunduğumuz meseleleri getirip de ilçe kongrelerinde sohbet kongrelerinde tartışmanın bir anlam ve gereği yoktur, fikir karışıklığı doğurmadan başka mesele kalmaz. Bizim için özgürlük ve demokrat haklar meselesi, eksiksiz ve tastamam uygulanmasını savunduğumuz Anayasa çerçevesi içinde bunların ele alınması, bunların halka benimsetilmesi, iktidara geldiğimiz zaman da bu hak ve hürriyetlerin kâğıt üstünde kalmaktan kurtulup, bizzat halkın yaşantısında gerçekleştirilmemesi meselesidir. Bilimsellik meselesine gelince, orada da sayın genel başkanın görüşünde bazı noktalarda ayrılıyorum. Bu kongreyi açış nutkunda da belirtti, bilimsel sosyalizmi, bir metod olarak bilimseldir dedi. Bu deyişine tamamen katılıyorum. Elbette ki bilimsel sosyalizm bir metod olarak bilimseldir. Ama bence bundan ötesinde de bir bilimselliği vardır. Bu bilimsel sosyalist metodun 100 yıldır uygulanması ve bu metodla yapılan incelemeler, araştırmalar ve uygulamalar neticesi bazı doğrular, toplumların gelişmesi, kanunları, konusunda bazı doğrular da bilimsel hakikatler olarak kabul edilmektedir. Şimdi biliyorum, buna şöyle cevap verilebilir: Efendim birtakım bilimsel sosyalizm adına doğru olarak ortaya konmuş şeyler vardır ki, bunların sonradan doğru olmadığı anlaşılmıştır. Kabul, evet öyledir. Ama fizikte de öyledir. Mesela Newton fiziği bir zamanlar kâinattaki bütün olayların mekanik kanunlarını verdiği sanıldığı halde, bir bilimsel hakikat olarak kabul edildiği halde, sonra Einstein'ın görüşü çıktığı zaman Newton'un bu kanunlarında büyük bir gerçek payı olduğu kabul edilmekle beraber, bütün olayları kapsama-

dığı meydana çıkmıştır. Yani hakikaten bir kısmını ihtiva ettiği, ama bir kısmıyla da hakikat olmadığı meydana çıkmıştır. Ama bundan dolayı fizik bilimi diye bir şey yoktur demiyoruz. Binaenaleyh bilim devamlı bir gelişme halindedir, bu gelişme halinde olduğu zaman, belirli tarihlerde bilim adına verilen bazı hükümlerin sonradan doğru olmadığı anlaşılır, ama zaten bilimsel metod bu demektir, yani daima bilirsiniz ki, doğru diye kabul ettiğimiz bir hüküm, şartlı bir hükümdür. İlerde yeni tecrübeler, yeni tip olaylar, yeni gözlemler, bizim bilimsel bir hakikat diye bildiğimiz bir şeyin tamamen doğru olmadığını gösterebilir. Sosyal ilimlere gelince, bu böyle mutlak doğruluk daha da azdır, o da kabul. Fiziğe, kimyaya, hatta biyolojiye kıyasla sosyal ilimler daha az kesin ve mutlak olurlar. Ama eyleme geçebilmek için, bir harekette bulunabilmek için bu ihtiras kayıtlarını koyduktan sonra diyeceğiz ki; bugünkü bilgimiz seviyesinde ilerde bu bilgimizin değişeceğini ve hatta bir kısmının doğru olmayacağı ihtimalini de gözönüne alarak, bugünkü bilgimiz seviyesinde şunlar, bunlar bilimsel hakikatlerdir demek mecburiyetindeyiz, yoksa başka türlü bir faaliyete geçemeyiz. Bir misal vereyim, kısa olduğu için müddetim. Mesela biz diyoruz ki Türkiye kapitalist yoldan kalkınamaz. Neden diyoruz bunu? Sadece kapitalist bir sömürü düzeni olduğu için, biz sömürüye karşı olduğumuz için bunu gayri insani, gayri ahlâki bulduğumuz için sömürüyü, onun için mi söylüyoruz? Hayır. Bugünkü bilgimiz ışığında, işte iktisattan, tarihten gerekçeler getirerek bunu bilimsel bir hakikat, bir doğru diye söylüyoruz. Eğer böyle bir temelleştirme yapamazsak, sadece biz kapitalist sistem sömürüye dayandığı için, sömürü de gayrı insani, gayri ahlâki olduğu için kapitalist yoldan Türkiye'nin kalkınmasını istemiyoruz dersek, bu sadece sübjektif, nisbi bir tercih olur, bir AP'li de kalkar, der ki, senin tercihin buysa, benim tercihim de kapitalist yoldan kalkınmaktır. Ama biz onun karşısında ne diyoruz? Sadece insan sevgisiyle çıkmıyoruz, sadece sömürüye karşı olmakla çıkmıyoruz, diyoruz

ki, tarihin gerçekleri şudur, iktisadi ilminin verdiği doğrular, hakikatler şudur, bunların ışığında siz AP'liler istediğiniz kadar çabalayın, Türkiye'yi kapitalist yoldan kalkındıramazsınız. Çünkü bilime aykırıdır. Halbuki kapitalist olmayan, sosyalizme giden bir yoldan kalkınır, çünkü bu bilimsel gerçeklere dayanır diyoruz. Demek ki bilimde böyle bir izafilik, tam ve kesin doğrular yok ama, bugünkü bilgimiz ışığında bazı hükümleri doğru bilimsel olarak kabul etmek zorundayız. Yoksa hiçbir iddiada bulunamaz, hiçbir olumlu eyleme geçemeyiz.

«Bu bilimsellik meselesiyle de, sosyalizm tektir, sosyalizm çeşitlidir meselesi birbirine bağlıdır. Sosyalizm tektir dediğimiz zaman, —ki bunun tarifini yapıyoruz— neye dayanıyor teklik. Yani bilimseldir. Bilimsel ne demek. Bilimsel şu demek: Eğer toplum olaylarının bilimi mümkündür diyorsak, şunu demek istiyoruz. Yani toplum olaylarının gelişmesinde olaylar arasında zorunlu ve genel evrensel sebep ve netice münasebetleri vardır, diyoruz. Bu evrensel ve genel zorunlu sebep ve netice münasebetlerine ilimde ilmî kanunlar denir. Bu o demektir. Sosyalizm tektir diye düşünebilmemiz için, yani toplumların kendi tarihlerinden gelen, kendi milliyet farklarından gelen farklar, ayırımlar, çeşitlenmeler ne olursa olsun, temelde bu toplumların gelişi birtakım zorunlu sebep ve netice münasebetlerine dayanır demektir. Binaenaleyh bu bilimsellik ve bu teklik birbirine bağlıdır ve bunu gayet kati, sağlam olarak ortaya koymazsak, o zaman çeşitlilik bahsinde de ne yapacağımızı bilemeyiz. Çünkü çeşitlilikleri birbirinden ayırırken de gene o çeşitliliklerin daha ikinci derecede dayandığı ortak noktalara ve kanunlara dayanmak mecburiyetindeyiz. Bir eyleme, bir harekete geçebilmek için mutlaka bir sebep ve netice münasebeti kabul edeceksiniz. Çünkü şunu yaparsak şöyle olur, bunu yaparsak böyle olur diyeceksiniz. Eğer böyle zorunlu bağ yoksa nasıl harekete geçeceksiniz? Şunu yaptığım zaman bu olabilir, öyle de olabilir, böyle de olabilirse ben hiçbir harekete geçemem. Demek ki zorunlu bağlılıklar var ki bunlar mümkün olabili-

yor. Ve çeşitlilik içinde dahi ikinci derecede ortak ve zorunlu bağlar vardır. Gene kısa kesmek için bir misal vereyim: Meselâ burada bir arkadaş dedi ki, Türkiye'de din, mezhep, lisan ayrılıkları vardır, binaenaleyh başka toplumlardan ayrılıklar gösterir dedi. Doğru. Ama şunu da kabul edelim ki, din, dil mezhep farklılıkları olan biricik toplum da dünyada Türkiye değildir. Binaenaleyh bu durumlarda, böyle farklılık, guruplar topluluklar ihtiva eden milletlerde meseleler nasıl çözümleniyor, onlara da bakarak, onlardan olumlu veya olumsuz, bize uygun veya olmayan dersler çıkarabiliriz. Diğer bir nokta. Bizim ülkemizde belirtiyoruz, bilhassa bu safhasında hareketin, köyler ve köylü sınıfları gayet önemlidir. Ama azgelişmiş ülkelere baktığımız zaman görüyoruz ki azgelişmiş ülkeler içinde, eski medeniyetlere sahip, eski tarım ülkeleri olan memleketlerde de aynı şekilde tarım sınıfları, köylü sınıfları sosyalist harekette dinamik ve önemli rol oynamaktadır. Demek ki çeşitlilikleri aldığımız zaman bile, gene ikinci derecede benzer ve ortak yönler bulunabiliyor. Eğer çeşitlilik üzerine çok fazla ağırlık verir, onları çok ön plâna alır, müşterek, ortak ve zorunlu münasebetler kanadını ihmal edersek o zaman hakikaten uygulamada çok yanlışlıklar yaparız. Hatta yönümüzü bile şaşırabiliriz.

«Üçüncüsü, parti çalışmaları ve teşkilât meseleleri. Organların mutlaka muntazam çalışması gerekir. Maalesef son yılbaşından beri, hele yaz aylarında yürütme kurulu muntazam toplanamamıştır. Eğer yürütme kurulu muntazam toplansaydı, benim şahsi kanaatim, kanaatten de öteye, emin olduğum nokta şudur ki, aradaki bu fikir ayrılıkları bu kadar kokin hale gelmezdi. Her hafta toplanan kurulda meseleler konuşularak mutlaka bir ortak çizgi üzerine varılabilirdi. Bu meselede bir de şu noktayı söylemek istiyorum. Kadro meselesi, kitle partisi olma meselesi, kadro meselesi, oy meselesi. Malatya'da bir delege arkadaşa cevaben, o sormuştu böyle bir suali, demiştim ki, TİP hem kitle partisidir, hem de kadro partisidir. İkisi aynı zamanda. AP'nin, CHP'nin dediği anlamda kitle partisi değildir.

Yani onlar patrondan da yanayız, işçiden de yanayız, toprak ağasından da yanayız, marabadan da yanayız, hepsinin haklarını gözetiriz. Öyle değil. Biz bir kere kesinlikle söylüyoruz ki, toprak ağalarının, büyük fabrika sahiplerinin, faizcilerin, büyük ithalâtçı-ihracatçı tüccarın kısacası sömüren egemen sınıfların partisi değiliz. Ama sömürülen, ezilen, horlanan emekçi sınıf ve tabakaların kitle partisiyiz. Kitle partisi mi, kadro partisi mi diye bence bir tercih yoktur. Burada da daima madalyonun iki yanını bir arada almak ve bu ikisinin arasındaki münasebeti ve bütünlüğü doğru olarak görmek lâzımdır. Halkımıza programımızı, tüzüğümüzü anlatabilme, gide gide sosyalizmin temel ilkelerini, nazariyesini anlatabilmek için mutlaka önce kendisi de bilinçlenmiş, sosyalizmi bilen, faal militan bir parti teşkilâtı kadrosuna ihtiyacımız vardır. Böyle bir teşkilât olmadan bunu sadece mitinglerde yahut seçim sırasında 10 dakikalık radyo konuşmalarıyla bizim görüşlerimizi, programımızı, tüzüğümüzü ve sosyalist bilinci emekçi kitlelere ulaştıramayız. Parti şimdiye kadar genişlemesine bir büyüme göstermiştir. Memleket çapında genişlemiştir. Ama çalışma raporunun müzakerelerinde, çeşitli arkadaşların da belirttiği gibi, maalesef bütün teşkilâtımızın bütün ilçe teşkilâtımızın çok iyi ve sağlam kurulduğunu iddia edemiyoruz. Bence parti öyle bir döneme gelmiştir ki, bundan sonra bu genişleme halinde meydana gelen büyümeyi, derinlemesine işlemek ve derin kökler salmasına hizmet etmek lâzımdır. Bunun içinde parti teşkilâtının eğitilmesine, bilinçlenmesine, militan bir kadro haline gelmesine çok önem vermek lâzımdır. Böyle bir kadro olmadan, böyle bir kadroyu yani parti teşkilâtını atlayarak, merkezden doğrudan doğruya kitlelere inmeye imkân yoktur.

«Son olarak, şu üst yapı, alt yapı meselelerine değinmek istiyorum. Elbette ki pratik bir eyleme, bir harekete girmiş bir parti, hareketi başarılı bir surette yürütebilmek için, mutlaka mahallî, millî farkları, özellikleri nazarı dikkate alacak ve üst yapı etkilerini nazarı dikkate alacaktır. Bir arkadaşın belirttiği gibi, bir vatandaşın alevi olduğu

için kendisinin horlandığına, ezildiğine kaniysek —ki öyledir— ve bundan şikâyetçiyse, onun evvelâ bu derdine cevap vermeden, kalkıp da toprak meselesini, sınıf meselesini anlatırsanız, birşey elde edemezsiniz elbette ki. Muhakkak surette, isterse grup halinde olsun, isterse fert halinde olsun, o ferde, o kitleye ulaşabilmek için onun somut meselesinden, onun içine dert olan meselelerden başlamak zorundayız hiç şüphesiz. Ama, bunu sadece hissi yoldan yapar ve vaadler şeklinde söylersek, seni ezilmeden kurtaracağız, horlanmadan kurtaracağız, bir numaralı vatandaş olacaksın diye burada bırakırsak o zaman diğer partilerin yaptıkları vaadler şeklinde vaadler yapmaktan daha öteye gidemeyiz. Bugün en özel sektörcü bir AP'li bile çıkıp da açıkça ben sömürüden yanayım, fakir halk gene fakir kalsın demiyor. İşte Demirel, geçenlerde işittik, hep beraber zengin olacağız diyor. Şu da bence meseleyi doğru koymak değil. Üst yapı etkilerini ele alacağız, onlara cevap vereceğiz. Demek ki Türkçeden gayrı bir dil konuştuğu için hastaneden kovulan bir vatandaşımızla karşılaştığımız zaman, mezhebinden dolayı eşitsiz bir muamele gören bir vatandaşımızla karşılaştığımız zaman, elbette ki işe onun bu derdiyle başlayacağız. Ama sadece onu biz seni bu ezintiden bu eşitsizlikten kurtaracağız, mutlu kılacağız, bizde insan sevgisi vardır, insanın mutluluğunu istiyoruz vs. gibi konuşmalar yapmakla yetinmeyeceğiz. Şununla da yetinmeyeceğiz. Bu meseleyi ele alan arkadaşlar, meselâ Naci Kutlay arkadaşım şöyle dedi. Elbette ki bu meseleler kapitalist, bu bozuk kapitalist düzene bağlıdır. Bunu da anlatacağız dedi. Hatırımda kaldığına göre, Sayın Genel Başkan da üst yapı etkilerinden bahsederken, elbette ki bir yandan da toprak meselesini anlatacağız dedi. Ben böyle anlamıyorum. Bir yandan üst yapı meselesini anlatacağız, ama elbette ki bir yandan da bozuk kapitalist düzeni anlatacağız, toprak reformunu anlatacağız. Değil. Üst yapı meselesini arkadaşa anlatırken hem samimi olarak kendisini bu ezgiden, bu horlanmadan, bu eşitsizlikten kurtarmak istediğimizi, samimiyetimizi ona belirteceğiz, hem de bu der-

dinin nasıl sınıf meselesine bağlandığını, toprak rejimine bağlandığını, kapitalist bozuk düzene bağlandığını göstereceğiz. Aradaki bağlantıyı kuracağız. Bunu da bunu da anlatacağız değil. Bağlantıyı kuracağız, mesele bu. Üst yapı etkilerinden başlayacağız ama alt yapıya bağlantıyı kuracağız. Mutlaka ve mutlaka o arkadaşa bunun bir sınıf meselesi olduğunu belirteceğiz. Bilinçlendirme ne demek? Bilinçlendirme demek, işçi sınıfını, diğer emekçi sınıflarını sınıf bilincine vardırmak demektir. Sınıf bilincine de böyle somut meselelerden üst yapı meselelerinden hareket ederek, onu alt yapıya bağlayarak onu sınıf bilincine vardıracağız. Bilirsiniz Fransızca ve İngilizce'de bir atasözü vardır. Her yol Roma'ya çıkar. Ben diyorum ki her yol sosyalizme çıkar. Bir sanatkârla konuşurken, o sanatkârın derdi figüratif, non-figüratif resim meselesi, kendi resimlerini dilediği gibi sergileyememek meselesiyse, sosyalizme resim meselesinden başlayacaksınız. Bir ev kadınıyla konuşuyorsunuz, derdi hayat pahalılığı, geçim derdiyse, oradan başlayacaksınız. Doğu'da mezhep ayrılığından, dil ayrılığından, horlanmaktan şikâyet eden vatandaşla konuşuyorsanız o meselelerden başlayacaksınız. Ama meselelerden kademe kademe sınıf meselesine ve sosyalizmin bilincine hizmetini yani bu üst yapı etkilerini ve meselelerini temel yapı meselelerine bağlamasını bileceksiniz ve mümkündür. Resim meselesinden de gidilir, şiir meselesinden de gidilir; mezhep, dil meselesinden de gidilir. Bu bağlantıyı yapmaktır. Ve sınıfları bilinçlendirmek de bundan başka birşey değildir. Bu bilinçlendirme meselesinde kısaca oy meselesine dokunmak istiyorum. Burada Orhan Çubukçu arkadaşımız dedi ki, bir arkadaşımız oy meselesi o kadar önemli değildir dedi. Halbuki ben oy peşindeyim arkadaş oy dedi. Orhan Çubukçu arkadaşım gibi oy peşinde olmaya ben varım. O, Çubukçu arkadaşım bir sosyaliste yakışır şekilde halkı da bilinçlendirerek oy toplama peşindedir. Hep bu şeyi yapıyoruz.. Bu tefriki unutmamak lâzım. Oy avcılığını reddediyoruz. Yani halkın hissi durumlarına, tutkularına hitap ederek ondan oy almak, o oy avcılığı. Bunu red-

dediyoruz. Biz diyoruz ki, halkı eğitip örgütleyerek, onun bilinçli oylarıyla iktidara geleceğiz diyoruz. Bilinçli oylarıyla. Bu ikisi arasında büyük fark var. Onun için kardeşlerim, hem seçimler yoluyla iktidara geleceğiz, fakat halktan oy alırken pratikte daima oy meseleleri biraz ağır basar göründüğü için oy avcılığına benzer taktiklere ve sloganlara gitmemeye son derece dikkat etmemiz gerekecektir. İşte, bir çeyrek saat uzatılacağından emin olmadığım için meseleleri böyle kısaca özetledim. S. Aren arkadaşımız da belirtti. Sayın Aybar'ı biz uyarmaya çalıştık, kaldı ki Eylül sonundaki Yn. Kurulunda bu sosyalizm ve özgürlük tartışmasının iki gün sürmüş olması ve sonunda oylamada ancak 8 oy alabilmesi için bilmesi bile, Genel Başkanı ikaz etmesi gerekecek önemli bir işaretti. Halbuki belirtildiği üzere, daha bu tartışmalar organ tarafından bir karara bağlanmadan, Sayın Aybar, Çankaya Kongresine giderek gene aynı şekilde konuşmaya devam etti. Ondan sonra diğer yapılan özel uyarmaları da anlattı arkadaşımız. Bunları da nazarı dikkate almadı. Halbuki Gn. Başkanımız her zaman tekrar ederdi, politika bir değerlendirme meselesidir. Doğrudur. Bunları kendisinin değerlendirmesini beklerdik. Genel Yönetim Kurulunda iki gün tartışılıyor ve çoğunluk alarak bir neticeye bağlanamıyor. En yakın mesai arkadaşı Genel Sekreteri, diğer bir yakın arkadaşı Sadun Aren arkadaşça uyarıyor. Ben beklerdim ki Sayın Başkandan, şunu demesi lâzımdı. Kendi fikirlerinin tamamiyle doğru olduğuna kani olsa bile —kani olabilir, elbette ki hakkıdır— şöyle demesi lâzımdı. Ben, bu doğru olduğuna kâni olduğum fikirleri en yakın mesai arkadaşım olan genel sekreterime anlatamamışsam, Sadun Aren'e anlatamamışsam, öyleyse onlarda birtakım sualler doğmuşsa kafalarında ve bahusus bana temin ediyorlar ki biz yalnız biz değil, teşkilâtta böyle bir tereddüd durumu vardır, o zaman ben beklerdim, o zaman ben bu konuşmaları burada keseyim, madem ki kendi en yakın arkadaşlarıma anlatamamışım, öyleyse ilçelerde kamuoyuna anlattığım zaman büsbütün yanlış anlamalara yolaçabilir, ben bu meseleyi

Mr. Yr. Kuruluna götüreyim, önce kendi arkadaşlarımı ikna edeyim, ondan sonra ondan bir netice aldıktan sonra kamuoyuna anlatayım demesini beklerdim. Ama siz beni ikna etmediniz diyor ve aynı şekilde konuşmalarına devam ediyor. Bir liderin ehemmiyeti şüphesiz çok büyüktür. Bir sosyalist partide ise hele hele bu önem ve ehemmiyet daha da fazladır. Ama bir lider ne kadar büyük ve güçlü olsa ve kendi gücünün ve fikirlerinin doğruluğuna da inansa beklenir ki, hele bu sosyalist partide bu kendi görüşlerini, vardığı neticeleri doğrudan doğruya re'sen kamuoyuna açıklamadan önce bunları yetkili organlara getirsin, orada tartışma konusu yapsın ve bir karar alsın. Ancak bu surette bu parti gerçekten örgütlü, bir işbirliği ve dayanışma halinde gelişebilir. Aksi halde maalesef bu yolda ısrar edilirse kişisel bir yönetime yolaçılmış olur. Ve böyle lüzumsuz tartışmalar ve saplantılara yolaçar. Onun için bundan sonra Partinizdeki çalışmalarda, kanaatim, bütün organların vaktinde toplanması, meselelerin önce oralarda tartışılması, ama şunu demek istemiyorum, çünkü öyle tefsir yapılıyor aklıma geldi şimdi. Meselâ genel başkana bir gazeteci gelse, bir ajans muhabiri gelse bir demeç istese, Genel Başkan, yok efendim ben demeç veremem, evvelâ yürütme kurulunu toplayım da danışayım mı diyecek? Arkadaşlar bu gülünç bir vaziyet, elbette ki böyle olmayacak. Elbette ki Genel Başkanımız kendisinden bir demeç istenirse ve kendisi de o mülâkatı vermek istiyorsa, verecektir. Söz konusu olan bu değil. Benim dediğim, Partide o zamana kadar kullanılmamış bir slogan ortaya atılacaksa, o zamana kadar söz konusu olmayan yeni bir taktik ortaya atılacaksa, o zamana kadar bi. (cümlenin sonu banttan anlaşılmamaktadır.) ..şey teşkilâtımızı sadece genişletmek bakımından değil mevcut teşkilâtımızı güçlendirmek, bilinçlendirmek, sosyalist militanlar haline getirmek bakımından bu iş üzerinde önemle durmalıyız. Şunu da size müjdelemek isterim ki, bu son sene Bilim ve Araştırma Kurulumuz gayet iyi çalışmıştır. Bu teşkilât meselelerini ele almıştır. İki defa teşkilâttan gelen, il başkanla-

rı ve il yönetim kurulu üyeleriyle müşterek toplantı yapmış ve bundan çok memnun kalmıştır. Ben Bilim ve Araştırma Kurulu sekreterinin gözleri sevinçten parlayarak şöyle dediğini duydum. Ben, teşkilâttan gelen arkadaşlar Anadolu'dan gelen arkadaşlar bana öyle meseleler anlattılar ki, benim bunlar aklımdan geçmiyordu, ne kadar kitap okusaydım ben bunları anlayamazdım, dedi ve bu işbirliğini Bilim ve Araştırma kurulunu daha da sık sık sürdürmek ve bu surette teorik, nazari bilgiyle teşkilâtımızın kendi yaşantısından ve çalışmalarından gelen tecrübeleri birleştirmek, bir senteze vardırmak ve bu surette Partinin teşkilâtlanmasını ve hareketini daha güçlü ve daha sağlam hale getirmek azmindedir. Hepinize sevgi ve saygılar.»

HAYDAROĞLU'NUN KONUŞMASI:

Beşler adına son konuşmacı Minnettullah Haydaroğlu idi. Her zaman olduğu gibi sesini yükseltmek gereği duymadan konuşacaktı. Çok kısa bir konuşma...

«Sayın Delege Arkadaşlarım,

«Bu ihtilâf konusu bu kongreye gelmeliydi ve yalnız sizin kongrenize gelmesi mukadderdi. Bundan evvelki kongrelere, partimizin gelişmesi bakımından böyle bir ihtilâfın gelmesi mümkün değildi. Biliyorsunuz partimiz ilk kurulduğu zaman sosyalizmi halkımıza anlatmak, sosyalizmin korkunç birşey olmadığı fikrini halkımıza vermek çabası içindeydi. Bu çabayı birkaç sene sürdürdü ve bu yoldaki uğraşı başarıya ulaştı. Partimiz nihayet seçime girdi, meclise girdi, meşruiyetini ispat etti. Fakat bundan sonra bir ikinci merhale aşıldı. İkinci merhale, herhalde takdir edersiniz, artık hep kendimizin meşru olduğunu, sosyalizmin anayasa dışı birşey olmadığını, mecliste grubumuzun hakkıyla emekçi halkımızın haklarını söylemekten ibaret değil. İkinci merhale artık sosyalizmi yerleştirmek için, hakiki sosyalist mücadeleye başlama merhalesidir. İş-

te bu merhalede teorik meselelerin önem kazanması tabildir ve burada partiyi yürüten kurullarda bir ihtilafın çıkması da herhalde beklenir birşeydi. Nitekim bu oldu arkadaşlar. Şimdi evvelki stratejimizle, yani partinin kurulduğu tarihten bu yanaki stratejimizle biz halka kendimizi sevdirmek, sosyalizmi sevdirmek şeklinde bir çaba ile devam etsek, belki bir miktar daha alkış toplarız. Hatta belki bu alkışların neticesinde belki bir miktar daha oy alırız ama, herhalde sosyalist mücadeleye girmek imkânını bulamayız. Sosyalist mücadeleye girmenin yolu sosyalist olarak herhalde biliyorsunuz, örgütlenme, birleşmek ve birlikte mücadele etmek. Örgütlenme, esasen emekçi sınıfların birlikte mücadelesini sağlamak için olur. Biz meclise girebilmek için, partimizi meclise sokabilmek için uçarak teşkilât kurduk birçok yerde. Bir il'e gidiyoruz bir hafta içinde 10 ilçede teşkilât kuruyoruz. Ve bu şekilde uçarak kurduğumuz teşkilât, hep bildiğiniz gibi uçarak ortadan kalkıp gidiyor. Bu teşkilâtlarla, bu örgütlerle sosyalist mücadeleyi vermemizin mümkün olmadığı meydanda. O halde yerinde kalıcı, bütün zorluklara göğüs gerici örgütleri yerleştirme zamanı gelmiştir. Bu ise ancak sosyalist bilinci vermekle mümkündür ve işte mesele burda başladı. Sosyalist bilinci nasıl vereceğiz arkadaşlar? Eğer sadece halkın hoşuna giden, emekçi halkımızın hoşuna giden üst yapıdaki birtakım meselelerle biz ona gidersek çok alkış toplarız. Demin söylediğim gibi, belki bir miktar oy da alırız. Gene kendimi eleştirirken belki hâlâ daha duygusal tarafı ağır basan bu yüzden de sosyalist olmaya çalıştığı halde daha tam o safhaya gelememiş bir arkadaşınız olarak kendimi düşünüyorum. Kardeşlerim, bir an dışarı çıkmıştım, bir arkadaşım dedi ki, mesele o kadar önemli değil. Keşke bu hale gelmeseydi. Pek göründüğü kadar da önemli değil. Ama mesele gerçekten bu hale gelmeyebilirdi. O da eğer kurulda meselelerin tartışılması sırasında Merkez Yürütme Kurulunda bu hava içinde olunabilseydi, ama kurulda tartışma açılır açılmaz arkadaşlarımız konuştuktan sonra adam yemekten başlayıp, partiye komplo kurmak, dinamit koy-

mak gibi ithamlara maruz kaldıktan sonra mesele ister istemez olduğundan başka bir havaya bürünmek zorunda kaldı. Arkadaşlar, tüzük açısından ele alalım. Herhangi bir mesele Boran arkadaşımızın dediği gibi, herhangi bir görüş, yeni bir katkı, yeni bir taktik getirmek istendiği zaman, bunun yeri önce, normal prosedürü, tüzüğümüz gereğince normal yolu bunun, başkanlık bürosunda bunu evvelâ ele alıp, arkasından Merkez Yürütme Kuruluna getirmek, orada bunu imale edip arkadaşlara kabul ettirmek, eğer hele bir taktik meselesiyse 2-3 günlük, 10-15 günlük, iki aylık bir mesele değilse, daha uzun vadeliyse Genel Yönetim Kuruluna getirmek, Genel Yönetim Kurulunda bu meseleyi tartışmak önce ve Gn.Yn. Kurulunda üyelerin katkısını da alarak bir karara bağladıktan sonra bütün teşkilâta bu işi yaymak gerekir. Normal yolu buydu. Bu yol tersine döndüğü için de biraz böyle oldu. Ben arkadaşlarımın konuşmalarına ayrıca ilâve edilecek birşey söyleyecek değilim. Bir bakıma bu bugüne kadarki hepimizin savaşı sonucunda ortaya çıkmış bulunan teşkilâtımızı ve çok büyük ölçüde bu hale gelmesinde Genel Başkanımızın katkısı bulunan teşkilâtımızın ben de varım demesidir. Teşkilâtımızın kendini hissettirmesidir bu. Sosyalist bir örgüt olarak kendini hissettirmesidir. Meseleye bu açıdan bakmak gerek. Ve bu partimizin artık çocukluktan delikanlılık çağına geçtiğini göstermektedir ve gayet kısa olarak bitireceğim, bu partimiz için, tekrar ediyorum, üst kurullarda, yani Merkez Yürütme Kurulunda, Genel Yönetim Kurulunda da söyledim Partimiz için büyük bir sıhhat alâmetidir. İlk olduğu için belki bir yadırganma oldu Boran arkadaşımızın dediği gibi ama bundan sonra tam normal rayına oturacak ve bundan Partimiz büyük yarar sağlayacaktır. Bu türlü tartışmalar Parti için bir yara değil, parti için bir kazançtır. Partinin birliği ve beraberliği böylece daha çok muhafaza edilecek, Parti ileriye doğru daha büyük adımlar atma imkânını bulacaktır. Bunu açmada ufacık bir katkısı olan arkadaşınız olarak bunda ben sevinçliyim. Ve hepinize beni dinlediğinizden dolayı teşekkür ederim.»

İDRİS KÜÇÜKÖMER'İN KONUŞMASI

Minnettullah Haydaroğlu'dan sonra Profesör İdris Küçükömer söz aldı. Güzel, dengeli uyarıcı bir konuşmaydı. Band çözümünden konuşmayı olduğu gibi veriyorum:

«Kardeşler, çözülmeyecek meselemiz yok. Durum bana göre zannedildiği kadar dramatik değil. Yalnız buraya çıktığımda zamana ihtiyacım vardı. Şu zamanı yarım saatle tahdit edilmiş olarak bulduğum için istediğim şekilde bir çerçeveyi, kolaylaştırıcı bir çerçeveyi çizemeyeceğim. Genel Yönetim Kurulunda da söylediğim gibi, diyalektiği Partinin gelişme çizgisine de uygulamamız lâzımdır. Parti şimdi parti olmaktadır, vuzuha gitmektedir, parti içi demokrasi başlamıştır, başlamakta değil, başlamıştır. Çeşitli görüşlerle karşı karşıya gelmiş gibisiniz. Fakat ben genel yönetim kurulunda dinlediğimle, buradaki konuşmalar arasında bazı olumlu farklar tesbit ettim. İki taraf aslında görüşte birbirlerine yaklaşmıştır. Ama bu mesele nerden çıkmıştır? Benim yapacağım teklif, bu meselenin nereden çıktığı ile ilgili. Parti içindeki bu çelişki nereden çıkmıştır? Parti içindeki bu çelişkide kişisel taraflar olabilir. Vardır. Yalnız bu kişisel taraflar yeterli sebep değil. Parti içindeki bu çelişmenin objektif şartları var. O da şudur. Tüzük ve program eskimiştir. Hatta genel başkan mevcut programı aşmıştır. Konuşmalarıyla programdan da ileri gitmiştir. Ve program yapıldıktan sonra Türkiye'de şahidi olduğunuz bir strateji tartışması ortaya çıkmıştır. Bu strateji tartışmasıyla bazı yeni görüşler belirmiş, bu görüşler bizim programımızla şu anda uyuşacak durumda değildir. Programdaki bu eksiklik ve bunun yanında mevcut tezatlar, parti dışında, bu parti devrimci bir parti midir, bu parti sosyalist bir parti midir, eylemde nasıl hareket edecektir vs. hususundaki soruları sorarak, bildiğiniz çelişkileri, bu parti içindeki çelişkiyi ortaya atmıştır. Getireceğim teklif, bu görüşlerin bir sentezini yapmak üzere bir komisyon kurulması, bir kurul kurulmasıdır. Bu kurul kurulduğu takdirde, aradaki farklar ortadan kalkacak, görüşlerin bir sentezi ya-

pılabilecektir. Bu yapılmadığı sürece, bu tartışmalar sürebilir, biz burada birbirimizi suçlayan daha çok nutuklar atarız. Ve alkışlanırız da. Aradaki farkta doğan farkta şu noktayı tesbit ediyorum. Temel çelişkinin belirlenerek devrime, işçi partisi olduğumuza göre, burada sosyalist bir iktidara, mevcut kanunlar içinde gidebilecek bir belirlenmenin şartlarını yaratmak önemlidir. Bu temel çelişiyi çözmek üzere iktidara geldiğimizde, nedir evvelâ temel çelişki? Temel çelişki, bizim için bağımsızlık çelişkisidir. Yani emperyalist üllzelerle aramızda olan çelişkidir. Bunu çözmek demek, bağımsızlığı çözmek demektir. Buraya gidebilmek için, eylemimiz ne olacaktır? İşte bu temel çelişkinin çözülmesinde, daha doğrusu belirlenip bilinen bir biçimde devrimin olabilmesinde, buraya ağırlığın konabilmesinde üst yapı kurullarının önemi büyüktür. Sayın Gn. Başkanın bu tartışmalara getirdiği yenilik bu noktadadır. Arayıcı bir kişilikle Gn. Başkan bu noktada bir yenilik getirmektedir. Bildiğiniz gibi Marksist felsefecilerde temel tartışma konusu bu noktadadır. Nedir bu noktada olan tartışma? Üst yapının çelişilerinin tali çelişilerinin temel olan olan çelişiyi ortaya çıkarıp bir sıçrama yaptırması. İster seçimle işbaşına gelin, ister ihtilâlle işbaşına gelin, burada tabiatıyla parti için seçim söz konusudur, işte bu sıçramayı yaptırmakta, ağırlığı konacak olan temel çelişinin çözümünü kolaylaştıracak olan çelişkiler bu tali çelişkilerdir. Yalnız bu tali çelişkiler anlatılırken, maalesef iki taraf da bana göre hatalı konuşmaktadır. Bu tali çelişkilerin elbette anlatılmasında fayda var. Ama bu tali çelişkiler anlatılmakla çözülecek değildir. Tali çelişkilerin çözümü söz konusu değildir. Tali çelişkiler temel çelişkinin çözülmesinde eylemde, harekette bize yol gösterecektir. Bu tali çelişkiler düşmanımızın kim olduğunu, yanımıza hangi dostumuzu alacağımızı anlatmak bakımından önemlidir. Eylemin içindedir ki bu tali çelişiler temel çelişinin çözümünde bize yardım edecektir. Onun içindir ki bu felsefeyle uğraşanlar derler ki sosyalist ihtilâl, İngiltere yerine Rusya'da olmuştur. Neden? Neden? Temel çelişkiyi İngiltere'de daha belirli olduğu hal-

de, ona ağırlığını koyacak tali çelişkiler Rusya'da olduğu kadar kuvvetli değildir. Ve öyle bir yük, öyle bir karmaşık küme meydana getirmemişti. Neydi bu Rusya'daki. Rusya'da burjuvazi ile derebeylik arasında çelişki vardır. İşçi sınıfı ile bunlar arasında çelişi vardı. Kilisenin durumu bir rezaletti. Harp şartları ayrıca bunları iyice belirlemişti vs. vs. Bunlardır ki orada ihtilâli getirmiştir ve İngiltere'de bu olmamıştır. Olmayacak değil. İngiltere'de sosyalist bir iktidar gelmeyecek değil. Biraz sonra vakit müsaade ederse ona da kısaca değineceğim. Yalnız yapılan bir metod hatası var. Behice Hanımı bu bakımdan eleştirmek zorundayım. Sayın Aybar fizikte katiyet yoktur demektedir. Bunda kimsenin tereddüdü yok. Behice Hanımın da yok sanırım. Yalnız şöyle bir kuraldan söz edildi. Sebep-sonuç şeklindeki ilişkilerde katiyet. Sebep-sonuç münasebetidir ki bize kanunları vermektedir. Fizikte ve sosyal ilimlerde. Maalesef bu kural kendilerinin bugün büyük ölçüde terk edildiğini söyledikleri, Behice Hanımın söylediği, Mehmet Ali Bey değil, klâsik fiziğin kuralıdır. Newton'un mutlak dünyası ile bu sebep-sonuç ilişkisi reddedilmiştir. Olaylar arasındaki sebep-sonuç ilişkileri bugün başka bir şekle, olasılık ilişkilerine dönüşmüştür. Şöyle ki, bugün Einstein ile biliyoruz ki şimdi bu uzaydakilerle denenip, doğru olup olmadığı araştırılıyor, Einstein ile biliyoruz ki, gökte gördüğümüz yıldızlar, gördüğümüz yerde değildirler. Bunun sebebi ışınların yer çekimine tâbi olmasıdır. Işınlar kırılınca gördüğümüz yerde değil yıldızlar. Bununla ne oluyor? Bununla dünyayı yöneten mekanik kuralların belirli zaman ve mekan itibariyle, uzay itibariyle, belirliliği kayboluyor. Nisbilik geliyor. İki, atom fiziğinde, atom artık bir ünite olmaktan çıktıktan sonra, atomun maddi dünyanın ünitesi olmaktan çıkması üzerine bir belirsizlik tekrar ortaya çıkmış ve olasılıkla fizik olaylarının varlığın açıklanmasına girmiştir. Bu da şöyle olmaktadır. Bildiğiniz gibi, belki bildiğiniz şeyi tekrar ediyorum, özür dilerim. Deney yapılırken basit örneği termometrenin ısısı suyu ölçmek için soktuğunuz zaman etkileyebiliyor suyun ısısını. Termometre

büyük olursa, bu deney elbette ki yanlış olacak. Klâsik fizik şunu söylüyordu. Bu termometrenin ısısı soyutlanır. Oysa bugün atom fiziğinde deney yapılırken elektronların vs. nin hareketleri, hareketlerine hakim olan kaideleri, kuralları tesbit etmek istendiğinde yapılan deneyde kullanılan bir araç, ışın hüzmeleri, bu ışın hüzmeleri maalesef elektronları etkilemekte, onları birbirine uzun zaman hareketin, mukabil hareketin ne olacağını belirsiz kılmakta, ancak ve ancak bir olasılık içinde, bir sonuç ortaya konabilmektedir. Bununla şunu anlatmak istiyorum. Fizik ilminde sorun budur. Sosyal ilimlerde de bizim kendi alanımızda da öyle kati sebep-sonuç ilişkisi yoktur. Koşullar sonuçlarla yer değiştirmektedir. Zaten diyalektik bunu gerektiriyor. Alt yapının üst yapıya etkisi, üst yapının alt yapıya etkisinde biz bir olasılık, bir sonuç çıkarabiliriz. Yoksa bu böyle olacaktır diye peşin damgamızı koyamayız. Maalesef tarihi olayların gelişiminde bugün diyalektik metodu kullanırken bu olasılıklarda üst yapı-alt yapıya etkilerini, İşçi Partisine bir seçimi kazandırmak, yahut içerde bir gurup kurmak, yahut 40 - 50 milletvekili çıkarmak için yapılacak eylemlerde işte bu olasılıklara dikkat etmek zorunluluğuyla karşı karşıyayız. Yalnız bir noktayı da bazı bilinen, yani olasılıkları İşçi Partisinin 40 - 50 milletvekili çıkarması, yahut iktidara gelmesi, yahut herhangi bir patlama şuna bağlıdır. Daha doğrusu bu patlamalar olasılığını tesbit şuna bağlıdır. Üretim güçlerinin gelişmesinin durması, hızının kesilmesi. Buradan şuraya geliyorum. Demin söylediğim o üst yapı-alt yapı meselelerini konuşurken, bunu, bu olasılıkları daha iyi yerine koyabilmek, anlayabilmek, dünya bakımından, diyalektik gelişmeyi, dünya gelişmesini iyice bilmemiz gerekir. Ve ondan sonradır ki kendi meselemizi bu küçülen dünyada, tekelci emperyalist dünyada yerine koyabiliriz. Bu üstün belirleme denilen, yani üst yapının ağırlığıyla ancak temel çelişkilerin çözümüne doğru gitmede biz dünya olaylarını yerine koymalıyız. Bunun için çok özet bir giriş yapmak istiyorum. Dünyanın durumu. Kapitalist dünyanın hastalığı yaratılan artığın massedile-

memesinden ileri gelmektedir. Talep edilememesinden, yani üretilen ürünlerin satılamamasından ileri gelmektedir. Bu hastalık devletin yaptığı harcamalarla giderilmektedir. Giderilmeye çalışılmaktadır. Ama bugün kapitalist dünyayı temsil eden Amerika öylesine yayılmıştır ki, öylesine genişlemiştir ki, bu genişleme, yayılma, nicelik itibariyle yayılma, nitelik itibariyle çürümeyi, zayıflamayı getirmiştir. Bildiğiniz Vietnam olayı, bildiğiniz dolar krizi, bildiğiniz Johnson'un ağlaması, bildiğiniz De Gaulle hareketi, işte bu yayılma sonunda gücünü kaybeden Amerika'nın o çırpınışları arasındaki meseleler. Şimdi böyle bir duruma gelen Amerika'da gözlediğimiz şudur. Amerika politikasını yürütenler Marksist değiller, fakat Marksizmi bilen insanlar. Ona göre tedbirlerini almaktadırlar ve sınıf mücadelesi ister istemez kapitalizmin bu hasta durumu dolayısiyle gittikçe şiddetlenmektedir. Bu şiddetlenme içindedir ki daha fazla çukura gitmekte, daha yırtıcı olmakta, tırmalayıcı yakıcı olmaktadır. İşte bu sınıf mücadelesinin, dünya çapındaki sınıf mücadelesinin kapitalizmin belkemiğinin kırılmaya doğru gittiği safhada şiddetlenmesidir ki talihsiz Çekoslovak olayını yaratmıştır. Yoksa soyut Çekoslovak milletine ait bir olay yoktur. Benim kanaatim budur. Çekoslovak olayı, Çekoslovak milletinin talihsizliği dünya diyalektiği içinde kapitalizmin belkemiğinin kırılmaya doğru gittiği bir yerde bir rastlantı değil, fakat Çek milleti için talihsiz bir olaydır. Öyle bir olay ki sınıf mücadelesini uluslararası seviyede göremediğimiz takdirde bunu yanlış tefsir edebiliriz, yanlış beyanatta bulunabiliriz. Peki bizimle meselenin ilgisi nedir? Amerikan ekonomisi büyük ölçüde devlet harcamalarıyla ayakta duruyor. Vietnamdaki başlangıç harcamaları, ekonomiye canlılık getiren harcamalardır. Fakat bir yerde takatın üzerine çıkıyor. Askeri harcamalar bir yerde Amerikan ekonomisinin dahi taşıyamayacağı bir yük oluyor. Öyleyse ne yapmak lâzım. Geri mi çekilecek? Bu masrafları nasıl kısarak bir düzelmeye, nisbi dengeye gidecek? Bunun iki yolu var. Muhtemelen o bölgeden biraz çekilmek, oradan biraz geri adım atmak.

Ama ister istemez başka bölgede bunu ekonomisinin bu gidişini devam ettirmek için telâfi etmek zorundadır. Bu bir uygun gördüğü bir yerde onu ikame edecektir. İkinci yol, Roosvelt'le beraber açılan yol. Ki Roosvelt'e de Amerika'nın belli çevreleri komünist derler. Bu yolda işte bildiğiniz o sivil halklarla beraber büyük Amerikan toplumu yaratma, nedir büyük Amerikan toplumu yaratma? Amerikan nüfusunun 1/3'ü sefil Amerikan vatandaşlarına göre sefil bir hayat yaşamaktadır. Onların hayatlarını düzeltmek üzere iç harcamaları arttırmak. Yalnız buna da imkân yok. Bunu da pek yeterli şekilde yapacak durumda değillerdir. Ve bunu CHP'nin başkanı anlamamaktadır. Amerikan ekonomisi kâra dayanan, özel teşebbüsçü bir ekonomidir. Gerçi karma ekonomisi diye bahsedilen birtakım uydurma deyimlere Amerikan ekonomisi de uymaktadır. Büyük devlet işletmeleri vardır. Savunma bakanlığında büyük fabrikalar vardır. Ona bakarsanız büyük bir karma ekonomidir. Değildir. Temelinde kârcı, özel teşebbüs ruhunu yaşatan bir ekonomidir. Onun değerlerinden vazgeçerek refah devleti teorisini daha ileri götürerek sınıf eşitliklerine gitmeye doğru gitmeye imkân vermeyen bir düzendir. Bunu yapmaya kalktığı zaman Amerikan ekonomisini ayakta tutan temel prensiplerden fedakârlıkta bulunacaklarına kanidirler. Onun için bildiğiniz zencilerin hayat şartları düzeltilememektedir. Onun için Vietnam'da 30 milyar senede harcanırken, 2,5 milyarı zenci veyahut diğer fakir beyazlar için harcanamamaktadır. Bu yol da pek açık değildir. Onun için Amerika ekonomisi yavaş yavaş köşeye sıkışan bir duruma gelmektedir. Johnson boşuna ağlamamıştır. Şimdi, geliyorum teklifimize geçmeden evvel, Türkiye'ye bağlantı. Türkiye ile bağlantı. Türkiye'nin temel çelişisi ne dedik, bütün azgelişmiş ülkelerde olduğu gibi, emperyalizmle aramızdaki çelişmedir. Bu çelişmeyi çözeceğiz. Gerekirse bunun için savaşacağız. Var mı itiraz eden? Gerekirse meşru savunmamızı yapacağız. Kiminle yapacağız? Kime karşı yapacağız. Dostumuz kim, düşmanımız kim bunu tesbit edeceğiz. Ben bir noktada sayın Meh-

met Ali Beyden ayrılıyorum. Biz İkinci Kurtuluş savaşını vermiyoruz. Birinciyi bitirmedik ki ikinciyi verelim. Ama Sayın M. Ali Bey pekâlâ biliyor ki kurtuluş sosyalizmle beraber olacaktır. Kurtuluş, milli kurtuluş hareketi sosyalizme giden adımı atarak, sosyalizme giden yolun taşlarını döşeyerek olacaktır. Onun için Nâsır hareketi iflâs etmiştir. Onun için bazılarınızın sosyalist dediği Cezayir hareketi iflâs etmiştir. Bunu yapmadığı için. Ne yapmak lâzım. Bu çelişkiyi çözmek için ne yapmak lâzım? Dostumuz kim, beraber olacağımız, bu meşru hakkımızı, bağımsızlığımızı savunmak için; biz sadece savunmamız için hareket yapacağız, eylem yapacağız, gerekirse savaşacağız diyoruz. Kiminle beraber yapacağız? Bu nokta bizim için ve daha sonraki sınıf meselelerini anlamamız için son derece önemli.

Tüzüğümüzde, pardon, programımızda başlangıçta da söylediğim gibi, program bu strateji tartışmalarından önce yazılmış. O zaman beğendiğimiz bir eser. Bugün ne kadar öğrendiklerimiz var. Onun için bu bağımsızlık hareketini yapabilmek, devam ettirebilmek için yeterli yöntemler programda açık-seçik ortaya konmuş değildir. Ne dedim? Sayın Başkan programı aşmıştır. Ne getirmiştir? Yahut neyin üzerinde son zamanda çok durmaktadırlar? Türkiye'deki bir bürokratik sınıftan bahsetmektedirler. Ben bürokratların sınıf olmadığını kabul ediyorum, çünkü sınıf meselesi eninde-sonunda üretim araçlarının mülkiyetiyle ilgili. Zaten sosyalizm geldiği zaman üretim araçlarının mülkiyetini halka verdiği zaman halk bağımsız olacaktır. Bir ülke kendi üretim araçlarına sahip olduğu zaman, diğer ülkelerden mümkün olduğu kadar bağımsız olacaktır. Sınıf mücadelesi bu sahip olup-olmamaktan zaten çıkıyor. Ama bürokrat dediğimiz grup bugün sınıf olmaya gitmektedir. Bürokrat dediğimiz sınıfın bir kısmı bugün sınıf olmaya yönelmiştir. Kimdir bu sınıf olmaya yönelenler? Bu noktayı iki kelimeyle söyleyeceğim, ondan sonra bürokrasiden bahsedeceğim vaktin müsaadesi nisbetinde. Bu bürokratik, bürokrat grup içinden sınıf olmaya yönelenler maalesef subaylardır. Maalesef subaylardır. Aramızda subay

dinleyiciler varsa, sözlerime dikkat etmelerini bilhassa istiyorum. (Divan başkanının bu söze itiraz edişine karşılık, konuşmacı 'ben öyle gördüm efendim, ben öyle kabul ediyorum' diye cevap verdi.) Mesele şudur efendim. Bugün, dün Mustafa Kemal bir millî kahramandı, kahramanımızdı, kabri ziyaret edilmiştir, edilmektedir. Fakat öte yandan bağımsızlıktan bahsederken, öte yandan bir endüstrileşmeden sözediliyor. Bir montaj sanayiinin dışarıya bağlı olmasından sözediliyor. Montaj sanayiini kuranlar kim? Ortaklık yapanlar kim? Bakıyoruz ordu, donatım kurumu, montajcılığa yönelmiş. Yani dışarıyla birlikte ortaklaşa üretim aracına sahip olmaya yönelmiş. Vakit olmadığı için yapmak istediğim analizi yapamıyorum. Teklifi getiriyorum. Arada bazı ayrıntılar vardır. Bugün için bu parti programı yetersizdir. O yetersizlikten dolayıdır ki bu tartışmalar çıkmaktadır. Ayrı fikirler vardır. Bu hususta bir sentez yapabilmek için bir komisyon kurulmalıdır. Bu komisyon bu fikirleri almalı, dinlemeli, ondan sonra bir bütün halinde yeni bir programla sayın kurula getirip sunmalıdır. Benim teklifim budur. Teşekkür ederim.»

BEŞLERE YANIT

Küçükömer'den sonra suçlamaları yanıtlamak için söz aldım. Konuşmayı bant çözümünden veriyorum:

«Sayın Divan Başkanı, Sayın Delege Kardeşlerim, Pek Muhterem Misafirlerimiz, Sayın Basın Mensubu Kardeşlerim,

«Gecenin bu saatinde bizim aramızda çıkan tartışmaları izlemek için burada bulunmanızdan dolayı ben Türkiye'nin geleceği hakkında büyük ümitlere kapılıyorum. Ben esasen bu ümitlerimi hiçbir zaman kaybetmedim. Bu kongredeki açış konuşmamda belirttiğim gibi Türkiye'yi büyük tehlikeler bekliyor, ama bu tehlikelerin mevcudiyeti Tür-

kiye'mizde bu tehlikelerin üstesinden gelecek güçleri de hergün biraz daha örgütlü hale getiriyor; hergün biraz daha soluk alabilecek bir niteliğe kavuşturuyor. Bu akşam geç vakit bu tartışmaları izlemek için salonda bulunan sayın misafirlerimizin işte Parti içinde çıkmış bir ihtilâfın Türkiye'nin büyük meselelerine nasıl bir çözüm getireceğini izlemek, görmek; filizlenen, yeşeren, ve yarınlara doğru açılan bu yolun ilk adımlarını duymak için burda oturduklarını tahmin ediyorum.

«Sevgili kardeşlerim, hemen şunu belirteyim, Türkiye İşçi Partisi bir sosyalist partidir. TİP, Türkiye'ye özgü bir sosyalist parti. Ve bu özelliğini programı ve tüzüğü ile ortaya koymuş bir parti. Eğer sosyalizm tek çeşitte uygulanabilseydi, şüphesiz bizim ayrı bir program, ayrı bir tüzük yapmamıza lüzum olmazdı. Programımız büyük çizgileriyle sosyalisttir. Yani programımız işçi sınıfının ve bütün emekçi sınıfların iktidara geleceğini söylüyor. Programımız bu sınıflar iktidara geldikten sonra karşı sınıfları zararsız hale getirmek için birtakım temelli, köklü dönüşümlere girişeceğini de açıklıyor. Diyor ki programımız ve tüzüğümüz; bellibaşlı üretim araçları bir sıra takip edilerek kamulaştırılacaktır. Programımız keza çözümlenmeyen ve bizim gibi gerikalmış tarımsal ve hammaddeci ülkelere has bir çelişiyi toprak davasını, toprak reformu yapmak suretiyle bertaraf edeceğini de söylüyor. Keza programımız, ağır endüstriyi, kurulmaya başladığı zamanın en ileri teknolojisine göre kurmaya başlayacağını da ifade ediyor. Programımız bunun yanısıra emekçi halk kitlelerinin yaşantısıyla ilgili birtakım ekonomik, sosyal ve politik temel dönüşümler yapılacağını da ifade ediyor. Programımız ayrıca emeğe göre gelir prensibini de getiriyor. Programımız bunun yanısıra emekçi halk kitlelerinin yaşantısıyla ilgili birtakım ekonomik, sosyal ve politik temel dönüşümler yapılacağını ifade ediyor. Bütün bunlar genel olarak sosyalist programlarda rastlanan doğrulardır. Programımız bunun için sosyalist bir parti programıdır. Ama programımız bundan ibaret değil. Tüzük ve programımızın başka sos-

yalist partilerde rastlanmayan, hiç değilse herzaman rastlanmayan birtakım özellikler taşıdığı da bir gerçek. Evvelâ sosyalizme gidiş yolunu programımız bize özgü olarak çizmiş. Ne demiş?Demiş ki, Türk işçi sınıfının demokratik öncülüğü etrafında toplanmış falan falan, emekçi sınıf ve tabakalar, kanun yolundan iktidara gelecektir. Ve halkın oyuyla iktidara gelen emekçi sınıfların partisi, kendisine halk teveccüh etmeyecek olursa, oy vermeyecek olursa, iktidardan çekilecek.

«Sevgili kardeşlerim, bu bizim sosyalizmimizin bir özelliği. Başka memleketlerde denilebilir ki, bu bir nevi körlük. İşçi ve emekçi sınıflar iktidara geldikten sonra, binbir tane ayak oyununa müsaade veren seçimleri kıstas olarak almak ve seçimde oylar muhalefet partilerine, yani burjuva kapitalist partilerine teveccüh ederse, seçimden biz gideceğiz demek sosyal körlük ve gerçekçilikten uzak bir stratejinin saptanması. Oysa gerçek öyle değil. Biz seçimle işbaşına gelip ve seçimle iktidardan ayrılacağız derken, toplumumuzun bir özelliğini gözönünde bulunduruyoruz. O özelliği de, emekçi sınıflarımızın oy hakkına, başka memleketlerde emsali görülmeyecek bir sebat ve hırçınlıkla ve kıskançlıkla sahip çıkmış olmasıdır. Biz öncelikle bu gerçeği gözönünde bulunduruyoruz. Yani biz biliyoruz ki Türkiye İşçi Partisi oyların büyük çoğunluğunu alıp iktidara geldikten ve iktidara emekçi sınıflarını getirdikten sonra, programı açısından yapacağı temel dönüşümler neticesinde halk, emekçi sınıf ve tabakalar TİP'ten başka bir partiye oy vermeyecektir. Bunu bilimsel bir gerçek olarak saptadığımız içindir ki, tüzüğümüze ve programımıza bu hususu koyduk. Denmesin ki bu mevcut anayasaya uyma endişesinden doğmuştur. Hayır. Şüphesiz biz Anayasaya içtenlikle bağlıyız; ama bu soyut olarak Anayasa düzenine bağlılığımızın ifadesi değil; Bizim Anayasamız, 1961 Anayasası. Biz içtenlikle bu Anayasaya bağlıyız, çünkü bu anayasa halka açık ve sosyalizme açık bir Anayasadır. Ve esasen sosyalizme götürecek birtakım köklü dönüşümlerin yapılmasını emretmiştir. Demek ki biz yürürlükte olan Ana-

yasa düzeninden ve kanunlardan çekindiğimiz, hüviyetimizi gizlemek istediğimiz için Anayasaya bağlıyız ve seçimle iktidara gelir, seçimle gideriz demedik. Memleketimizin özellikleri bu olduğu için, bilimsel metodla memleket gerçeklerini ve özellikle üst yapı gerçeklerini doğru değerlendirdiğimiz için bu neticeye vardık. Arkadaşlar, başka sosyalist partilerde, başka memleketlerin sosyalist partilerinde üst yapı özellikleri bu doğrultuda olmadığı için, o sosyalist partilerin tüzük ve programlarında buna benzer hükümler bulamazsınız. Ancak bu, Anayasa kusursuz demek değildir.

«Sevgili kardeşlerim, bir başka özelliği daha var bizim tüzük ve programımızın. Emekçi sınıflarının iktidarını bir bütün olarak mütalâa ediyor. Yani emekçilerin bir nevi organik koalisyonu biçiminde tecelli eden bir iktidar düşünüyor. Bizim tüzük ve programımız. Bu neden? Bu da temel çelişimizin bize özgü bazı belirtileri gerçek, somut belirtileri olmasından ötürü. Biz bir kere Amerikan emperyalizminin boyunduruğu altında olan bir toplumuz. Birinci Millî Kurtuluş savaşını verdik, fakat millî kurtuluş savaşının meyvalarını elimizde tutmasını beceremedik. O bakımdan biraz önce burda konuşan Sayın İdris Küçükömer'in görüşüne katılmamak mümkün değil. O diyor ki, bu devam eden aslına bakılırsa Birinci Millî Kurtuluş Savaşıdır. Ama böyle bir açıdan bakarsak tarihte dönemleri birbirinden ayırmak mümkün değildir. Tarih biliminde belirli sınırlar koymak zarureti vardır ve çoğu kez bu sınırlar suni sınırlardır. Onun için biz de I. Millî Kurtuluş Savaşımızın Lozan Barışıyla bittiğini kabul ediyoruz. Zaferin, kesin zaferin orda elde edildiğini kabul ediyoruz ve ondan sonraki bir dönemde, 15 yıl süren bir dönemde memleketimizin siyasi bağımsızlığını elinde tuttuğunu, fakat ekonomik bağımsızlığa bir türlü kavuşamadığını çünkü ekonomik bağımsızlığa da kavuşup, siyasi bağımsızlığı perçinleme yolunu bilimsel olarak bulamadığımızdan ötürü, 1938' den sonra düpedüz emperyalizmin yeniden nüfuz ve etkisi altına düştüğümüz sonucunu çıkarıyoruz ve ikinci millî

kurtuluş savaşımızı, mücadelemizi hazırlayan objektif şartlar böylece yavaş yavaş birikimini hızlandırmaya başladı ve bizi artık bugün kesin olarak II. millî kurtuluş mücadelesine itti diyoruz. Bu itibarla I. millî kurtuluş mücadelesiyle II. millî kurtuluş mücadelesi arasında bir ayırım yapılması, söylediğim gibi tarih biliminin dönemlere ayrılması zaruretinden doğmaktadır, yoksa aslına bakılacak olursa, Sayın İ. Küçükömer'in söylediği gibi kurtuluş mücadelemiz devam etmektedir, çünkü bugün 68 senesinde emperyalizmin, Amerikan emperyalizminin boyunduruğu altında bulunuyoruz. Amerikan emperyalizminin ve milletlerarası kapitalizmin nüfuz ve tesiri altında bulunmak, ne surette tecelli ediyor memleketimizde? Memleketimizde bu Amerikan emperyalizmine ve milletlerarası kapitalizme aracılık eden sınıf ve tabakaların eliyle gerçekleşiyor. Bir fark var, I. millî kurtuluş savaşımızla II. millî kurtuluş savaşımız arasında. I. Millî kurtuluş savaşımız emperyalizmin ve maşa diye kullandığı bir devletin silâh yoluyla memleketimizi istilâ etmeye başlaması üzerine başladı. Oysa II. millî kurtuluş mücadelemizin başlangıcı ve nedenleri böyle değil. Emperyalizm ve milletlerarası kapitalizm memleketimize başka yoldan geldi.

«Aslında II. milli kurtuluş mücadelemizin zorluğu da burdan doğuyor. Çünkü kapitalizmin sızması belli olmadan ve yavaş yavaş oluştu. Ta daha Lozan andlaşması imzalanmadan önce toplanan İzmir Birinci Millî İktisat Kongresinde kalkınma yolu olarak kapitalizmin kabul edilmesiyle bu oluşum başlıyor. Ta 1923'te. Şimdi başınızı ağrıtmayayım. Muhtelif mali gruplar I. millî kurtuluş mücadelesinden yorgun, perişan çıkmış, Türkiye'yi kalkındırmak için muhtelif yollardan Türkiye'ye akmaya ve burada müttefikler bulmaya başladılar. Fakat asıl kalın çizgi II. Dünya Savaşından sonra Amerikan emperyalizmi ile ilişkilerimizi kurmuş olduğumuz tarihten sonra başladı. Demek ki bir fark var. II. millî kurtuluş mücadelemizle I. millî kurtuluş mücadelemiz arasındaki bu fark, birincisinin gayet keskin, herkesi bilinçlendirebilecek, herkesin düş-

mana karşı silâha sarılmasını sağlayacak bir sertlikle yurdumuzun üstüne çökmesidir; ikincisinde ise yavaş yavaş, hulûl ederek, sızma yoluyla Türkiye'yi ele geçirmesi şeklinde tecelli etmektedir. Hatta Amerikan emperyalizminin yurdumuza sızması, nüfuz etmesi, biliyorsunuz dostluk kurma, dostluk elini uzatma aldatıcı parolasıyla olmuştur. Onun için de I. millî kurtuluş mücadelemize kıyasla, II. millî kurtuluş mücadelemiz daha zordur. Halkı bilinçlendirmek zordur. Bu mücadelede, halkı bilinçlendirmek, örgütlemek zordur. Kaldı ki, netice almak için tutulacak yol da son derece çapraşıktır. İlk milli kurtuluş mücadelemizde İzmir'e süvarilerimiz 9 Eylül'de girince iş bitti. Yani düşmanı denize döktük, zafere kavuştuk. Ama ikinci kurtuluş mücadelemizde zafer nasıl olacak? İçimizde Amerikan üsleri var. Anlattım açış konuşmasında. NATO üsleri var, fakat bunun yanında, askerî ve siyasi ilişkilerin yanında birtakım iktisadi ve malî ilişkiler var ki, bunları böyle üsler gibi, 6. filonun gemileri gibi hemen görüp kavramak mümkün değil. Ve bu ilişkiler üsler gibi, 6. filonun uçak gemileri gibi, bizim dışımızda olan bir varlık olarak görülmüyor. Ya içimizde bizden olan bir varlık gibi görünenler! O da bizim gibi Türk tabiiyetini taşıyor. O da bizim dili konuşuyor, o da bizden, vatandaşımız. Ama o emperyalizmin içimizdeki aracısı ve ortağı. Şimdi demek oluyor ki, II. millî kurtuluş mücadelemiz I. millî kurtuluş mücadelemizden bu bakımdan çok farklı. II. millî kurtuluş mücadelemizde zaferi kazanmak için mutlaka onun aracılığını etkisiz hale getirmek icabediyor. İşte bizim sosyalizmimizin bir özelliği de bu. Yani sosyalizmimizin zafere ulaşması, emperyalizmin ve milletlerarası kapitalizmin ve ortaklarının yenilmesine bağlı. Yolun açılması yenilmesine bağlı. Demek ki, programımız ve tüzüğümüze göre ve ikinci büyük kongremizin kararlarına göre, bu yönden de genellikle başka sosyalist partilerden farklıyız. II. Büyük Kongremizin kararları, biliyorsunuz, emperyalizme karşı mücadele yollarını birbir tayin etmiş, sıralamış ve emperyalizme karşı, Amerikan emperyalizmine karşı mücadele için ikili anlaş-

maların feshedilmesi lâzımdır, NATO'dan çıkması lâzımdır, üslerin tasfiyesi lâzımdır gibi vs. maddeler sıralamış ve demiş ki bu ancak içerdeki ağa-bürokrat ve komprador sınıflarının tasfiyesiyle mümkündür, onun için de yapılacak işler toprak reformudur, dış ticaretin, bankacılığın, sigortacılığın millileştirilmesidir, hızla sanayileşmektir vs.

«Şimdi, Sevgili Kardeşlerim, demek bizim program ve tüzüğümüz temel çizgisiyle sosyalist fakat özellikler gösteren bir sosyalizm. Bir kere sosyalizme gidiş yolu itibarıyla özellikler gösteriyor, sosyalizmi gerçekleştirecek sınıflar bakımından özellikler gösteriyor. Gidiş yolu itibarıyla özellikler gösteriyor, demokratik yolu benimsemiş. Çünkü 61 Anayasası buna elverişli. Çünkü halkımız seçim mekanizmasını kendi tarihi şartlarından gelen nedenler yüzünden benimsemiş ve kıskançlıkla benimsemiş. Bunun elinden alınmasına şiddetle karşı. Bu ne demek. Bu halkımız iktidara gelme yolunu ele geçirmiş de, onu bırakmak istemiyor demek. Şimdiye kadar bunu kullanış şekli bu sözlerimi doğrulayacak sonuçlar vermemiş, zarar yok. Zarar yok, ama halkımız Osmanlı tipi ceberrut devleti, 50 seçimlerinde, devletin yönetimini ve zihniyetini 50 seçimlerinde düşürdükten sonra, aldatılarak, aldatıldığı için gene o devletin devamı olan fakat başka bir şekil almış bulunan bir devlet şeklini iktidara getirdi. Ama bir hususta halkımız aldanmıyor. Bu seçim mekanizması benim elimden alınmaz diyor. Nerden biliyoruz bunu? 27 Mayıs darbesi ileri bir adım bir bakıma; hiç değilse toplumun ekonomik ve sosyal sorunlarını suyüzüne çıkardığı için, hiç değilse böyle bir Anayasayı getirdiği için... Ama bürokrat burjuvazinin tekrar iktidara gelmesini de öngörüyordu bu 27 Mayıs hareketi. Halkımız bu Anayasa oylandığı zaman, Anayasanın eski zihniyet ve devlet yönetimini getireceğinden endişelendiği için olacak, 27 Mayıs darbesinin çiçeği burnundayken, yani herkesin kalbinde korkular yatarken, % 40 oranında hayır dedi. Böylece seçim yolunun iktidara kendisini götürebileceğini halkımızın kavradığına yeni bir kanıt elde etmiştik. Seçim yolunu kabul etmemiz de, bize özgü şart-

ların varlığından doğuyor. Arkadaşlar, bu söylediğim şeyler genellikle üst yapı özellikleri. Bakın üst yapı özellikleri sosyalizme giden yol ve sosyalizmin gerçekleşmesi için tutulacak yolda nasıl farklılıklar meydana getirmiş bizde. Çünkü iktidara geldikten sonra da emekçi halkımız bir hamlede sosyalizmi kurmayacak. Hakim sınıflara taviz olsun diye, onların güzel yüzlerine! hayran olduğu için, bir anda sosyalizme geçmemezlik etmiyor? Ya? Sosyalizme, bir anda geçmek, halk ekonomisinin daha zor şartlar altında işlemesine yolaçacağı için, karma ekonomi düzeninin devam edeceğini söylüyor. Yalnız karma ekonominin merkeziyetçi ve emredici bir plâna tâbi olacağını, fakat bu plânın da demokratik yollardan sonuç alacağını ifade ediyor.

«Sevgili kardeşlerim, 'bize özgü bir sosyalizmimiz' var. Ve bu sosyalizmi biz Anayasamızın çerçevesi içinde gerçekleştireceğiz. Bundan dolayı da sosyalizmimiz gerek şekli itibarıyla, gerekse özü bakımından demokratik bir sosyalizm olacak. Yani emekçi sınıflarının, yalnız işçi sınıfının değil, bütün emekçi sınıflarının ittifakıyla, bilinçlenmesiyle iktidara kanun yolundan yürüyen bir hareket olarak tecelli edecektir. Şimdi sosyalist teoride, burayı böylece altını çizerek belirttikten sonra, yani bizim Partimizin sosyalizminin Anayasa içinde bir sosyalizm olduğunu iyice belirttikten sonra, ve tekrar ediyorum bu Anayasa içinde oluşu herhangi bir ürküntünün ve maskelemenin sonucu değil, şartlarımız bunu getirdiği için, deminden beri bunu izaha çalıştım. Anayasa çerçevesi içinde olan sosyalizmimizin bu şekilde belirlenmesinde hiç şüphesiz üst yapı dediğimiz ilişkilerin ağır bastığını görürüz. Sosyalist teoride öteden beri bir alt yapı, üst yapı meselesi vardır. Öteden beri hep biliriz alt yapı üst yapıyı belirler. Üst yapı da alt yapının gelişmesini ya hızlandırır, ya yavaşlatır. Bu öteden beri sosyalist kitaplarda, teoride bilinen bir husus. Ama hemen söyleyeyim ki, bu şekliyle hiç de yeterli değil. Bir kere tecrübe gösterdi ki bize, alt yapı değişiklikleri olduğu halde, uzun zamanlar üst yapı müesseseleri değişmiyor. Yani 50 yıl, 51 yıl gibi bir süre geçiyor

da, alt yapı değiştiği halde üst yapı müesseseleri değişmiyor. Ha, teori henüz bunu açık-seçik izah etmiş değildir. Evet deniliyor ki, bunlar kalıntılardır. Ama bir meçhulü, bir başka meçhulle izah. İzah, neden o kalıntının varolduğunu ortaya koymakla olur. Şimdi yeni yeni bu meseleler üzerine düşünürler, sosyalist düşünürler eğiliyorlar. Teoriyi ötesinden, berisinden gerçeklere uydurmaya çalışıyorlar ve üst yapı müesseselerinin öyle zannedildiği gibi gölge müesseseler olmadığı sonucunu çıkarmaya başlıyorlar. Üst yapı müesseselerinin uzun ömürlü olmasının yanısıra, bir başka husus da yeni yeni keşfedilmeye başlandı. Üst yapı müesseseleri alt yapıyı etkiliyor. Bu eskidenberi söylenir. Ama hep bildiğimiz gibi, son kertede, son aşamada, son tahlilde alt yapı devrimi sağlar. Gene görüldü ki tarihte, bu da böyle söylendiği gibi otomatik olmuyor. Ya? Alt-üst yapıların mutlaka alt yapı ile aynı doğrultuya gelmesi ve kopma noktasında bulunması gerekiyor. Devrim olabilmesi, yani devrimi şu manada kullanıyorum, kapitalist üretim tarzından sosyalist bir üretim tarzına geçebilmek için mutlaka ve mutlaka üst yapı müesseselerinin alt yapı müesseseleriyle, o çelişiyle aynı doğrultuda ve aynı güçte kopma noktasına gelmesi. Bu da yetmiyor. Bunun yanında bir nevi bağımsız faktör olarak mütalâa edilmiş olan alt yapının aslında kendisinin de belirlenmiş olduğu gerçeği ortaya çıkıyor. Yani üst yapı tarafından alt yapı belirleniyor. Sevgili kardeşlerim, işler çok karışıyor. Hiç de öyle basite irca edilmiş şemaya benzemediğini görüyoruz toplumsal gelişmenin. Temel çelişi var. Temel çelişi emek-sermaye çelişisi. Emek-sermaye çelişisi toplumlara göre türlü biçimler alabiliyor. Meselâ Türkiye'de bu çelişinin hudutları bir tarafta Amerikan emperyalizmi, milletlerarası kapital, onun aracısı olan sınıflar, kompradorlar, ağalar, bürokratlar. Ve bürokratların 'sınıf' olup olmaması meselesi tartışma konusu, grup, sınıf, bir bakıma eğer tahlil ederken, 'sınıf' ekonomiyi düzenleme, yani emek gücünün istihdamını düzenleme; millî gelirin bölüşümünü düzenleme yetkisi; yatırımları tayin etme yetkisi olarak kabul edilirse, üretim araçlarına sahip

olmadan da bu yetkiyi elinde bulunduran gruplara bir bakıma 'sınıf' adı vermek mümkündür. Bunu Osmanlı İmparatorluğunun sosyal yapısını incelediğimiz zaman açık-seçik görüyoruz. Osmanlı İmparatorluğunda bürokrat sınıf yani padişahın etrafındaki asker, hoca ve memur tabakaları, Osmanlı İmparatorluğunun, gerek toprağın işlenmesi, topraktaki artıdeğerin bölüşülmesi, gerekse el sanatları ekonomisinin düzenlenmesi, artıdeğerin bölüşülmesi hususunda mutlak yetkilere sahip. Arzettim sadrazam bir kilo pirincin fiatını tayin etme yetkisine haizdi Osmanlı İmparatorluğunda. Narhı, sadrazam kordu. Bu kadar da merkezleşmiş, tekelleşmiş bir vaziyet vardı. Demek ki Türkiye'de bir tarafta, temel çelişide bir tarafı, temel çelişinin Amerikan emperyalizmi, milletlerarası kapitalizm, ondan sonra bürokratlar, kompradorlar ve toprak ağaları. Öbür tarafı gene aralarında birtakım tali çelişiler olmakla beraber işçi sınıfı, topraksız köylüler, az topraklı köylüler, zanaatkârlar, küçük esnaflar, şu veya bu şartlar altında hülâsa geniş bir anlamda emekçi sınıfların toplamı... Nedir bu tali çelişileri ortadan kaldırıp da, bunları yekvücut hale getiren etken? Amerikan emperyalizminin ve milletlerarası kapitalizmin emek-sermaye çelişisini gittikçe daha keskin hale getirmesi, yani Türkiye'yi gittikçe kendi meselelerini çözemez duruma sokması. Arkadaşlar, görüyorsunuz ki bizim temel çelişimiz, yani emek-sermaye çelişimizin de tarihimizden gelen ve bugün içinde bulunduğumuz durumdan doğan bazı özellikleri var. Hele üst yapı müesseselerimize geçerken, ki biraz evvel arzettim, bu üst yapı müesseseleri alt yapıyı da etkiliyor ve alt yapıya bir üst, alt yapı üzerinde bir 'üst belirlenme' meydana getiriyor. O zaman çelişiyi çözmek, yani emperyalizmin ve milletlerarası kapitalizmin boyunduruğundan kurtulmak için bu üst yapı müesseselerine gerekli ağırlığı vermek icabediyor. Partimizin stratejisinin, taktiğinin bunun üzerine oturtulması gerekiyor. Bundan bir süre önce bazı kardeşlerimiz Anadolu'dan, Doğu'dan, Anadolu'nun içinden gelen kardeşlerimiz devamlı surette şu hususları belirtti-

ler. Halk işsizdir, halk topraksızdır, halk eğitilmemiştir, halk okulsuzluktan şikâyetçidir ve halk, halkımız zulümden şikâyetçidir. Arkadaşlar 1950 seçimlerinde Demokrat Partiyi iktidara getiren faktör işte bu üst yapı faktörüdür. Halkımız jandarma dipçiğinden, halkımız yol vergisinden, halkımız türlü angaryalardan bezmiş olduğu içindir ki, Osmanlı tipi ceberrut bir iktidarı temsil eden CHP'yi kolayca alaşağı etmiştir. 1950 seçimleri üst yapı müesseselerinin iktidara gelmek için Türkiye'mizde ne kadar önemli olduğunu ortaya koyuyor. Halkımızı aldatan bir parti bundan yararlanmasını bilmiştir. Ama TİP halkın öz partisidir. Halkı aldatacak parti değil; onu kurtaracak, onunla beraber onu kurtaracak parti. Onun için bu özlemini halkımızın, zulümden kurtulma özlemini, bir numaralı vatandaş olma özlemini, yani hürriyet özlemini dile getirdiği takdirde, bunu iyi oturtabildiği ve büyük kitlelere götürebildiği takdirde, hiç şüphe etmeyiz ki temel çelişiyi çözebilmek için eline çok güçlü bir silâh geçirmiş olacaktır. Evet sevgili kardeşlerim, üst yapı müesseselerini iyi değerlendirmek lâzım. Bunu değerlendirmek de, bilimin bizzat emrettiği bir hususdur. Bilimsel metodun ezbere kullanılan bir formül olmaktan çıkartılıp, gerçekten kullanılan, yani problemleri çözen bir metod haline getirilmesiyle netice alınabilecek bir durum karşısında bulunduğumuzu bize öğretmektedir. Şimdi burada benden önce konuşan Sayın Hatipler birtakım meseleler üzerinde durdular ve 'hürriyetçi sosyalizm' sözünün kullanılmasından dolayı beni kınadılar. Ve dediler ki, hürriyet, sosyalizmin özünde mündemiçtir, binaenaleyh ayrıca altının çizilmesine lüzum yok. Ve gene Sayın hatiplerden biri dedi ki, Aybar önce özünde mündemiç olduğunu söylemediği halde tepkileri gördükten sonra burada yaptığı son konuşmada sosyalizmin özü hürriyetçidir dedi. Sevgili kardeşlerim, bana çok ağır geliyor ama, bir hususu belirtmek mecburiyetindeyim. Sosyalist kişiler her şeyden önce gerçekleri olduğu gibi görmesini, onu hareket noktası olarak almasını bilen kişilerdir. Yani eğer şu bardak masanın üzerindeyse ve benim sağ

tarafımdaysa, bir iddiayı kazanmak için bu bardağı ben sol tarafta ve masanın sol köşesinde göstermemeliyim. Üzülerek söylüyorum. Meselâ bu 'hürriyet, sosyalizmin esasen özünde mündemiçtir' sözünü bendeniz Genel Yönetim Kurulunda da yaptığım konuşmada da aynen böyle söylemişim. 29 Eylül 1968 tarihli Genel Yönetim Kurulu oturumunda yaptığım konuşmanın banttan çekilmiş nüshalarında şu sözlere rastlıyoruz: 'Hürriyetçidir sosyalizm. Teorisiyle, bütün mücadelesiyle bugüne kadar hürriyetçidir ve son amacı kişiyi, somut insanı kurtarmaktır. Son amacı. Somut insanı bütün yabancılaşma unsurlarından kurtarmaktır. Bütün, yalnız ekonomik yabancılaşma değil.' Teker teker sayıyorum. 'Ve insanı böylece kendi varlığında tekrar kendine kavuşturmak ve insanı fert olarak toplumla barıştırmaktır. Bu yüksek plânda toplumla ferdi barıştırmaktır. Nihaî gayesi sosyalizmin budur. Onun için biz TİP'liler sosyalizmin bu güzel yüzünü, dosta düşmana karşı savaşarak , mücadele ederek anlatacağız. Sosyalizmi halkımıza sevdireceğiz. Sizi uzun izahatımla yordum. (Alkışlar) Rica ederim, politik bir konuşma yapmıyorum, birtakım bilimsel gerçekleri tartışıyoruz. 13 Ekim 1968 Ankara İl Kongresinde yaptığım konuşmanın banttan çekilmiş metni burada: 'Sosyalist teori hürriyetçi bir teoridir. Yabancılaşma teorisi hürriyetçi bir teoridir. Yani toplumdaki bütün yabancılaşmaların ekonomik, sosyo-psikolojik tüm yabancılaşmaların ortadan kaldırılmasını öngörür. Ve sosyalizmin en son aşaması bu tüm yabancılaşmalardan insanların, hatta yalnız emeçi sınıflar olarak değil, tüm insanlık olarak kurtulmasını amaç bilir.' Ve hep dinlediğiniz açış konuşmamda da bunun özeti olarak sosyalizmin özü hürriyetçidir dedim. Demek ki gerçekleri olduğu gibi kabul etmek gerek. Kazanmak için gerçekleri ters göstermek, böyle kelimeler söyleyip, sosyalist ahlâka yaraşmaz demeyelim de, bilimselliğe yaraşmaz.

«Efendim bir meselemiz, yani tartışma konusu olan bir meselemiz de, bu bilimsellik meselesi. Sevgili Kardeşlerim, sosyalizm her konuşmamda söylediğim gibi tektir, bir ta-

nedir, yani kapitalizmden sonra gelen aşamanın adı olarak kapitalizme karşı olan düzenin kendisi olarak tektir. Üretim ilişkilerinin farklılığı bakımından, öz ve biçim itibarıyla gene tektir. Kullandığı bilimsel teori ve bilimsel metod bakımından bir tanedir. Bu metodla bulguladığı birtakım doğrular vardır. Bu doğrular da bizim kitaplardan öğrenip yararlanacağımız doğrulardır. Meselâ bunu da son konuşmamda açık ve seçik olarak ifade etmişim. Yani burda yaptığım konuşmada. Şüphesiz kitaplardan yararlanabileceğimiz doğrular vardır. Kanun mertebesine erişmiş evrensel nitelikteki doğrular şüphesiz bizim de yolumuzu aydınlatacaktır. Ve bunları kitaplardan öğreneceğiz. Bundan başka şu veya bu toplumda sosyalizmi kurmak için neler yapıldığını da kitaplardan öğreneceğiz. Bunlardan da yararlanmak mümkündür; fakat özellikle bu sonuncu bilgilerin her toplumun özgür, her toplumun kendine özgü şartlarına bağlı olduklarını da asla akıldan çıkartmayacağız. Şimdi demek ki sosyalist kitaplarda birtakım herkes için geçerli doğrular olduğu tarafımızdan defaatle tekrar edilmiş. Esasen tekrar edilmemesi mümkün değil. Ama, belirli toplumlarda sosyalizmi kurmak için tutulan yol; o toplumların kendine özgü şartlarının yoludur genel çizgileriyle. Binaenaleyh bunu körü körüne benimsemeye kalksak, bilimsel düşüncenin, bilimsel metodun ve giderek sosyalizmin tam karşıtı bir duruma düşeriz. Bilim niteliğine gelince, Sayın İdris Küçükömer belirttiler, ben üzerinde uzun durmayacağım. Meselemiz hakikaten böyle. Arkadaşlar fizik bilimi o da boyuna değişiyor. O da bir zamanlar kesin ilişkiler zannettiğimiz şeyler, bakıyorsunuz ki kesinliklerini kaybetmişler, veyahutta kesinlik alanları daralmış. Somut bir misal alayım. Hep hatırlayacağınız gibi XIX. yüzyılda fizik biliminin en temel kuralı 'belirlenme' teorisiydi; muayyeniyet-determinizm dediğimiz teoriydi. Determinizm teorisi hep bildiğiniz gibi mihanikten gelme, bir teoridir ve kitleler arasında, hareket halinde olan kitleler arasındaki münasebetleri dile getirir. Ve bundan esinlenen ve o zaman yeni keşfedilmiş olan elektrik olaylarına

bu determinist kurallar tatbik edilerek kanunlar bulgulanmıştır. Coulomb kanunu bunlardan biridir. Coulomb derki, iki elektrik cismi arasındaki etki-tepki, bunlar arasındaki mesafenin murabbaiyle makûsen mütenasiptir. Özür diliyorum eski Türkçe söylüyorum, ama terim bu. Sonra manyetizm hadiseleri bulgulandı. Elektrik hadiselerinin biraz ötesinde manyetizm hadiseleri bulgulandı. Faraday ve Maxvell. Bu Coulomb kanununu değiştirmek mecburiyetinde kaldılar. Ve giderek atom dünyasına inildi demin İ. Küçükömer'in işaret ettiği gibi atom çekirdeği parçalandı ve partiküllerin hiç de belirlenme kanununa göre hareket etmedikleri ortaya çıktı. Ve 'gayri muayyeniyet' prensibi ortaya atıldı Heisenberg tarafından. Böylece XIX. yüzyılın ve XX. yüzyılın uzun yıllarında değişmez bir kural zannedilen determinizm prensibi, hiç değilse tatbik sahasını hayli daraltti ve birtakım yeni kanunlar, ihtimaliyet kanunları denilen, izafiyet teorisi denilen teoriler onun yerini aldı. Sosyal bilimlerde de durum aynıdır. Sosyalist teori bilimsel bir teori. Kullandığı metod bilimsel bir metod. Ama şimdiye kadar en mükemmel metod olmakla beraber, kanunları da malûm. Hangi kanunlardır bunlar? Bu kanunlarla iş bitmiştir; bir daha yeni kanun uygulanmayacak diyemeyiz. Yani bilimsel metodun, araştırma metodunun da yeni kanunlara açık olduğunu bilmeliyiz. Ve gene şunu bilmeliyiz ki, sosyalizme gidiş muhakkak olmakla birlikte, yani Türkiye mutlaka sosyalizme gidecektir denilmekle birlikte, Türkiye ne zaman sosyalizme gidecektir sorusunu kesinlikle çözmek mümkün değildir. Eğer bilim adına birtakım formülleri tekrar etmekle yetinirsek şüphesiz kesin konuşmak mümkündür. Ama bendeniz sosyalizme ve sosyalistçe düşünenlere bu şekilde bir davranışın yaraşmayacağı kanaatindeyim. Sosyalist insan bilime güvenen, fakat herşeyden çok insan kafasına güvenen kişidir. İnsan kafasının gerçeklerle alışveriş, etki-tepkisi içinde çözemeyeceği problem olmadığına güvenen kişidir ve zaten bu güvenmesidir ki, toplumları şu şimdiye kadar bulgulanmış çelişkileri içinde mutlaka ka-

pitalist üretim tarzından sosyalist üretim tarzına dönüştüreceği inancını taşımaktadır.

«Sevgili kardeşlerim, sosyalizm yalnız bir toplum düzeninden ibaret değil, hep biliyoruz. Bir ekonomik şemadan ibaret hiç değil. Sosyalizm emekçi halkımızın felsefesi ve yaşantısı. Sosyalizm insanlık tarihinin en aşamalı mertebesi. Ve bu bakımdan bütün insanlık tarihinin, bütün insanlık tarihinin mirasçısı. İnsanlığın şimdiye kadar ortaya koymuş olduğu ne kadar maddi ve manevi hazine varsa, hepsinin sahibi ve mirasçısı sosyalizm. Binaenaleyh sosyalist düşünce, kavranması, hakikaten kavranması zor bir düşünce. Şu çelişiler kanununun zorluğuna bakın. Her varlıkta ve toplumlar gibi mürekkep varlıklarda pekçok çelişi var. Bu çelişiler arasında hangisinin temel çelişi olduğunu evvelâ tayin etmek lâzım. Nasıl tayin edeceğiz bunu? Öbür çelişileri etkileyen çelişi hangisiyse ona parmak basacağız. Gelin görün ki bu çelişiler donmuş şeyler değil. Hayatın kendisi. Binaenaleyh temel çelişi dediğimiz çelişi yarın ikinci derece bir çelişi haline gelebilir. Ve ikinci derece olan bir çelişi, birinci derece bir çelişi haline gelebilir. Bu bir. İkincisi temel çelişiyle ikinci derece çelişiler arasında etkitepki var ve bu o dereceye gelir ki, ikinci derecede çelişiler, birinci derece çelişileri 'üst belirleme' durumuna sokabilirler. Gene o tetkik ettiğimiz birim içinde çelişilerin bir de görüntüleri var. Çelişiler görüntüler. Görüntülerle çelişiler arasında çelişi var. Ve giderek diğer birimlerle etki-tepki kanunları ve çelişi kanunları var. Onların da temel çelişileri, onların da tali çelişileri kendi içlerinde ve aralarında, ve onların da görüntüleri var. İş bu kadar mudil olunca, öyle iki tane formülle, efendim işte temel çelişi üst yapıyı belirler, üst yapı falan filan.. Arkadaşlar yok diyorum, çünkü biz bir akademi değiliz. Bir siyasi partiyiz. Kafamızı netice vermeyecek formüllere takarsak birbirimizle çok tartışırız ama TİP'i halka maledemeyiz. Halka maletmek için o bilimsel metodu hakkıyla kullanmak lâzım, hakkıyla. Bugün Türkiye'de 'hürriyetçi sosyalizm' sözünü ortaya atmanın ne gereği vardı? Arka-

daşlar, büyük gereği var. Çünkü dediğim gibi bizim halkımızın büyük sıkıntısı şüphesiz temel çelişide işçi Emeğinin karşılığını alamaz. Sömürü haddi astronomik rakamlara varmış. Bir başka arkadaşım Kenan Somer, Forum'da bir yazı yazmış ve bu sömürü haddini, hatırımda yanlış kalmadıysa, devlet, kamu sektöründe zannederim 280 civarında, özel sektörde de 260 civarında olduğunu söylemiş. Bu temel sıkıntısı. Ama gelin görün ki halkımız temel sıkıntısının bu olduğunu, işsiz kaldığı zaman, bu olduğunu bilmeden, açık-seçik bilmeden işsiz kaldığı zaman hissediyor; akşam eve ekmek parasını götüremediği zaman hissediyor, çocuğuna bayramda bir ayakkabı alamadığı zaman hissediyor; Derik'li Davut arkadaşım gibi tek gözlü bir odada 8 nüfuslu ailesiyle yaşadığı zaman onun sıkıntısını hissediyor; fakat neden ileri geldiğini bilemiyor; ama bunun yanında izzetinefsiyle oynandığında, onun insan yerine konmaması halinde; isyan ediyor. İsyan ediyor. Eğer mezhebinden dolayı bir vatandaşımıza hor baktınız mı, ekmeksiz kalmaya razı o. Biz alıştık diyor, öyledir diyor. Bunu söylerken, öbür tarafını uyandırmayacağız demedim, evet, elbette uyandıracağız. Ama üst yapı müessesesi olan şu insan haysiyetinin bizim toplumumuzda ne kadar ağır bastığını belirtmek için arzediyorum, insan haysiyetine saygısız davrandığınız zaman isyan ediyor. Biz şimdi bu tarafına işin önem vermeyeceğiz mi? Benden evvel konuşan hatiplerden biri dedi ki, efendim üst yapı ile alt yapı elbette ki vardır, bütün mesele bunlar arasındaki bağlantıyı kurmak. Arkadaşlar kanaatimce çok mekanik. Oysa sorun zaten bağlantıyı bulmak. Arkadaşlar, bu çelişiler bir bütün, bir bütün meydana getiriyor. Çelişi bir bütün içinde vardır ve bir bütünleşmeye götürür. Binaenaleyh bağlantıyı kurmak, evet bir bakıma bağlantıyı kurmak.. Ama o bağlantının nasıl gerçekleştiğini somut olarak söylemek, nasıl gerçekleşebileceğini somut olarak söylemek lâzım. Çözüm böyle. Yoksa bağlantı vardır demek, hiçbir çözüm getirmez ve kanaatimce bilimsellik de değildir. Onun için Türkiye'nin büyük bir problemidir bu. Sosyalizmin hürri-

yetçi olduğunu anlatmak ve hürriyetçilik meselesine ağırlık vermek, Türkiye için büyük bir problemdir. Şu özelliğimizden dolayı, vatandaşlarımızın haysiyetlerine insanlıklarına son derece kıskançlıkla bağlı olmalarından ötürü ve hatta ekmek paralarından, ekmeklerinden, maddeten sömürülmelerinden yer yer bu çelişiye daha fazla önem vermelerinden ötürü altını çizmek bunun, ağırlık koymak icabeder. Kaldı ki şu hürriyet problemi, evet efendim sosyalizmin özü hürriyetçidir, amenna. Temel yapı değiştirildiği zaman hürriyetle gelecektir. Yoo, kendiliğinden gelmez arkadaşlar. Biraz evvel 'kalıntılardan' bahsettim. Sosyalist ilişkiler kuruldu kimi ülkelerde; ama 'kalıntılar' süregeliyor. Demek ki alt yapı değişince hürriyet olur; hayır olmaz. Hem de yarım yüzyıl geçtiği halde olmayabilir. Onun da tedbirini almak lâzım. Onun da tedbiri alındığı zaman, sosyalizmin özünde mündemiç olan hürriyet çiçek verir, yoksa vermez. Eninde sonunda verir. Verir ama kuşaklar harcanır hürriyetsizlik içinde; ondan sona verir. Şüphesiz sosyalizmi kurmak için mücadele edeceğiz. Dünya halkları da mücadele ediyor. Ölenler var, ölecekler var. Şüphesiz. Halkımızın ve dünya halklarının bu fedakârlıklara bilerek, severek ve isteyerek katlanması lâzımdır. Eğer fedakârlıklar sosyalizm adına da olsa yukardan, tepeden inmeci, ceberrut bir şekilde dayatılıyorsa, buna sosyalizm adına razı olamayız. Yani sosyalizmi hürriyetçi bir yol üzerine oturtmak gerekir. Hürriyet üzerine spekülâsyon yapmak kolay. Hür sendikalar, hür dünya demek çok kolay. Bendeniz oraya girmeyeceğim. Biz sosyalizmin özü hürriyetçidir derken bunu demedik. Eğer iyi düşünceli, iyi niyetli bir tutum içinde olursak, bu sözü söyleyen Aybar'ın arkasında bıraktığı yılları düşünüp, efendim bu herhalde hür dünyayı kastediyor, yahut da hür sendikaları kastediyor dememek lâzımdır, insaf sahibi olunursa.

«Sevgili kardeşlerim, 'hürriyet ve sosyalizm problemi' yalnız bize özgü bir problem de değil. Bugün dünyada sosyalistler bu problem üzerine eğilmişler. Bunu çözmeye çalışıyorlar. Yeni yeni teoriler, yeni yeni kitaplar yazıyorlar.

Yani hiçbiri çıkıp da, sosyalizmin özünde mündemiçtir hürriyet, binaenaleyh bırakalım bunu demiyor. Sosyalist kişi, hele sosyalist düşünür mevcut şeyle yetinmeyen kişi demektir. Çünkü o hayatın geliştiği gibi, kendi düşüncesinin de hayatla beraber geliştiğini, yeni problemlerin çıktığını ve o yeni problemlerin çözülmesi lâzım geldiğini bilir ve o problemleri çözmek için de gözünü budaktan esirgemez, yuhalansa da, kurşunlansa da gene yeni bir aşama getirecek sosyalist yolda yürümesini bilir. Fikret, sosyalist değildi; ama 'hak bildiğin yolda yalnız da kalsan yürüyeceksin' demek suretiyle bilmeden bir sosyalist düşünür gibi konuşmuş bir şairimizdir. Onun için, bazı kardeşlerim de, bilhassa genç kardeşlerimde alerjiler yaratmış da olsa ben hürriyetçilik probleminin bizim için büyük bir problem olduğu hususunu onların dikkat nazarına arzetmeyi bir vazife, bir borç bilirim; bir büyükleri, bir yaşlıları ve eski bir öğretmenleri olarak... Çünkü sosyalizmle hürriyet ilişkileri üzerine gereği gibi eğilmezsek, yarın kuracağımız sosyalizmde büyük sıkıntılara maruz kalırız. O sıkıntılara düşmememiz için, hakikaten emekçi halkımız alt yapıyı değiştirirken, üst yapı müesseselerini de, emekçi sınıflara ve giderek tüm insanlara, hürriyet getirecek doğrultuda değiştirmeleri gerekir. Şimdiden emekçilerin bu probleme, gereği kadar eğilmeleri, gerekli önemi vermeleri şarttır. Bundan dolayıdır ki, gene bir sayın hâtibin tahlillerine katılamayacağım. Dedi ki, hürriyet problemi belki sosyalizmin kurulduğu memleketlerde bir problemdir, ama bizde demokratik bir anayasa var, bizim için problem değildir. Yok, bizim için büyük bir problem. Çünkü demokratik bir anayasamız var ama, büyük kitleler hürriyetten yoksun. Ve büyük kitlelerin hürriyetçi bir yolda, hürriyetçi bir sosyalizm yolunda etkin olmaması halinde, emekçi sınıfların iktidarında da hürriyet probleminin bizim için de çözülmesi mukadder bir problem olarak karşımıza dikilmesi kaçınılmaz olur. Kaldı ki Batının burjuva demokrasilerinde de bu mesele ön plana geldi. Onlar: 'Efendim bizim zaten hürriyetçi geleneklerimiz var. İktidara işte seçimle geliniyor.

Biz gelince, bu meseleyi sosyalizm kendiliğinden çözer' demiyorlar. Bütün Batı dünyasında sosyalist düşünürler tezgâha bu meseleyi koymuşlar; tatbikatta bugüne kadar barışmayan, sosyalizmle hürriyeti nasıl barıştırırız diye, kitaplar yazıyorlar, teoriler kuruyorlar. Biz bundan uzak kalamayız. Sevgili kardeşlerim, sosyalistim diyen kişi taassupları bir tarafa iten kişi demektir. Taassup sosyalizme en yabancı olan bir davranıştır. Çünkü sosyalizm devamlı devrim demektir. Bir sosyalist, gerçek bir sosyalist devamlı devrim içinde olduğundan, kişi olarak devamlı devrim içinde olduğundan, toplumda etken bir faktör olarak devamlı devrim içinde olduğundan, toplum kendisi devamlı bir devrim içinde olduğundan, mensup olduğu emekçi sınıflar devamlı devrim içinde olduğundan, sosyalizm taassuba sapamaz. Ama efendim böyle tereddütler yaratılırsa o zaman halimiz nice olur? Bu tereddütler yaratmak değildir. Halimiz nice olur diye bir soru sormaya da lüzum yoktur. Elimizde programımız var, tüzüğümüz var, yolumuzun ne olduğu belli. Bu program ve tüzük ışığında problemleri getireceğiz ve problemleri çözeceğiz. Türkiye sosyalizmini, yeni yeni aşamalara götüreceğiz. Biraz önce dedim ki, sosyalizm insanlığın en aşamalı seviyesidir. Bu itibarla da bütün insanlığın mirasçısıdır sosyalizm. Binaenaleyh sosyalizm insanlığın sosyalizme yarayacak maddi ve manevi bütün değerlerini de kullanacak ve bilhassa kültür sahasına ait olanlarını mutlaka değerlendirecektir. Bir zamanlar sosyalizm ilk kurulduğu sıralarda birtakım teoriler ortaya atıldı. «Prolet-kült» diye, proleterya kültürü diye bir akım yaratıldı. Bu kültür emekçi, işçi sınıfının kültürü başlıyor artık; bundan önceki bütün kültürleri sileceğiz, istikametinde bir akımdı. Arkadaşlar, şüphesiz emekçi sınıfların kültürü başlıyor sosyalizmle. Ama gene de sosyalizmden evvel insanlığa malolmuş kültürleri benimsemek mutlaka lâzım. Mutlaka lâzım. Hatta sınıf üretim tarzı birkaç kere değişmiş olduğu halde, birtakım kültür eserleri var ki, değerini hâlâ muhafaza ediyor. Bunlar sosyalist bir toplum içinde de değerini muhafaza edecektir. Mi-

sal: Ben geçen sene burada bir filme gittim, maalesef sinemaya sık gidemiyorum. Bu film, Hamlet'ti, Shakespeare' in Hamlet'i. Ve bir Sovyet filmiydi bu film, yepyeni bir anlayış içinde sahneye konmuştu. İşte o «proleterya kültürü» cereyanını bertaraf ettikten sonra, sosyalizmini kurmuş olan memlekette de, kültür hazinelerine değer vermeye başlanılmış. Hiç değilse bundan çok eski asırlara ait olan eserlerin üzerinde durulmuş, durulacaktır da. Şimdi böyle olunca, efendim Proudon'un okunmasını nasıl tavsiye edersin sorusu zannediyorum biraz aydınlığa çıkıyor. Kaldı ki yalnız Proudon'un değil; başka yazarların da okunması lâzımdır derken, özellikle bu meselelerle ilgilenen gençlerimizi düşünüyordum. Yüksek tahsil gençliği, üniversite gençliği. Problemleri merak eden bir gençlik. Onların bilmesi lâzımdır. Sosyalizmin bilim metodunu kurmuş olanlarla, daha henüz bu mertebeye ulaşmayan, fakat aynı devirde yaşamış olan bir müellif arasındaki çatışmalar nerdeydi, bu evlâtlarımızın, bu genç kardeşlerimizin bunu öğrenmesinde yarar var. Şüphesiz yarar var, çünkü böylece asıl bilim yolunu çizmiş olanların kudreti daha iyi anlaşılır. Çok daha iyi anlaşılır. Tatbikatı çok daha güzel olur. Ve yalnız şimdiye kadar çevrilmiş olan eserlerle de yetinmemek gerekir. Çeviri yapan arkadaşlarımıza yeni eserler tavsiye etmek, bir an evvel çevirin bunları da satışa arzedin, biz de yararlanalım demek lâzım. Yani sosyalist teorinin de birkaç kolu var. Yozlaşmış bir kolu var. Sosyal demokrasiye yol açan, revizyonizme yol açmış yozlaşmış bir yolu var. Ama yozlaşmadan filiz vermeden ölmüş, öldürülmüş bir yolu da var. Onların eserlerini de okumak lâzım. Bilhassa o zaman halkın bilinçlenmesine çok önem vermiş bir müellifin, sonra bu mücadele sırasında faşistler tarafından katledilmiş olan bir müellifin eserinden de bahsetmiştim. Rosa Luxemburg'un eserleri de mutlaka çevrilmelidir, gençlerimiz okumalıdırlar ve halkın bilinçlenmesine bu insan nasıl biraz farklı zaviyeden bakmış, fakat bugün için o bakış zaviyesi nasıl haklı çıkmış. Bunu üniversite genci öğrenmesin mi isteriz. Bilmesinler mi is-

teriz. Bilirlerse Türkiye sosyalizmi için acaba daha mı az güçlü olurlar, yoksa daha mı çok güçlü olurlar.

«Sevgili kardeşlerim, bir de şu emekçi sınıflarına bilinç getirme meselesi var. İşçi sınıfı emek gücünü üretim araçları sahibine satma durumuna düşen insan grubu meydana gelir gelmez, kendinden varolur. Doğmuştur işçi sınıfı. Fabrikalar yardır. Bu fabrikada çalışan emek gücünü fabrika sahibine satan bir sınıf vardır. Ama bu sınıf henüz kendisi için bir sınıf değildir, yani sınıf bilincine kavuşmamıştır. Ne zaman sınıf bilincine kavuşur? Kendisi karşısında bulunan bir sınıfın, kendisini sömürdüğünü ve bu sömürüye son vermek için iktidara gelmesi, sınıf olarak iktidara gelmesi lâzım geldiğine bilinç getirdiği zaman, kendisi için bir sınıf haline gelir. Şimdi burada bir mesele çıkıyor. Acaba işçi sınıfı kendiliğinden bu mertebeye ulaşır mı, yoksa ulaşamaz mı? Arkadaşlar ilim verilerine bakarsanız, bilinç bize dışardan geldiğine göre, insan dışardan bilinçlendiğine göre, bilincimiz bizim dışarının zihnimizde bir yansıması olduğuna göre, elbette ki uzunca bir zaman süreci içinde işçi sınıfı da kendiliğinden bilinçlenir. Uzunca bir zaman sonra. Bundan dolayı uzunca olduğu için bu sürecin ve mücadeleyi hızlandırmak amacıyla işçi sınıfına kendi sınıf vaziyetini anlatmak bir zaruret haline gelmiş ve sosyalistler bu işi kendilerine ödev bilmişlerdir. Yani işçi sınıfına bilinç verme görevini üzerlerine almışlardır. Yalnız burada dikkat edilecek bir husus var. Bu bilinç verme bir alışveriştir aslında. Çünkü hiçbir şey tek taraflı değildir bilimsel düşünceye göre. Ben işçi sınıfına bilinç vermeye giderken, ben de ondan bir şeyler öğrenip bilinçlenirim. Ve bu karşılıklı öğrenme ve öğretme örgüt haline geldiği takdirde, ve kopmayınca bağlar, hep beraber bilinçlenmiş olarak iktidara doğru yürünür. Ama 'profesyonel' bir kadro, ben işçilere, emekçilere yukardan bilinç veririm dedi mi ve bu profesyonel kadro devlet haline gelir ve bürokrat bir düzenleniş içine girdi mi, o zaman emekçi sınıflarıyla onları temsil edenler arasında ister istemez bir kopma olur ve

bu son derece tehlikelidir. Giderek, elbette emekçi sınıfı bilinçlenir çünkü demin arzettiğim gibi bilinç insana dışardan, olaylardan gelir. Şu halde o nasıl olsa bilinçlenir ama bilinç verme hususunda çok dikkatli olmak zorundayız ve ne güzeldir ki bizim tüzüğümüz ve programımız bu hususa da bir açıklık getirmiş ve bu karşılıklı alışverişi kesin olarak belirtmiştir.

«Sevgili kardeşlerim, bütün bu verdiğim izahattan da anlaşılacağı üzere, sosyalizm teoride ve kullandığı araştırma metodu itibariyle bir tanedir. Ama o metodun gereği olarak uygulamada pek çoktur. Arkadaşlarım derler ki bu çokluğuna fazla başarsak tekliği kaybolur. Ben o kanıda değilim. Çünkü ben tekliği ile çokluğunu iki ayrı şey olarak görmüyorum, bir sosyalist düşünür olarak. Tekliği ile çokluğu da bir bütün. O bütünün içinde teklik ve çokluk. Onun için o çokluğuna başarsak teklik kaybolur gibi bir tehlike söz konusu değildir, gerçekten sosyalistçe bir tahlil yaşıyorsak. Çünkü çoktur, çünkü sosyalizmi gerçekleştirecek olan toplumların koşulları ayrı ayrıdır. O toplumların üst yapıları ayrı ayrıdır. Demin belirtmeye çalıştım. Bugün üst yapının teoride ortaya konduğu bir gerçek olarak ağır bastığı ve temeli altyapıyı üst belirlenme haline getirdiği bir gerçek olmuştur. Bundan ötürü, çeşitliliği doğuran üstyapı müesseselerine önem vermek zarureti vardır. Çünkü sosyalizmi, ona önem vermezsek kuramayız. Ona önem vererek kurarsak sosyalizmimizi, o sosyalizmimiz de başka yerlerdeki sosyalizmden farklı olur. Kaçınılmaz. Türkiye sosyalizmi hiç şüphesiz dünya sosyalizmine katkıda bulunacaktır. Daha şimdiden bulunmaktadır. Hiç şüphesiz. Çünkü Türkiye gibi, Türkiye genel çizgileriyle geri kalmış bir toplum, ama başka geri kalmış toplumlara benzemiyor. Birçok özellikleri, üstyapı özellikleri olan bir geri kalmış toplum. Bundan dolayı Türkiye'deki sosyalizmin uygulanması, gerçekleşmesi başka yerdeki, başka bir geri kalmış toplumdaki uygulanmasından ve gerçekleşmesinden farklı olacaktır. Ve biz Türkiye'de sos-

yalizmi kuracağımız için, bu farklılıkların altını çizeceğiz, bu farklılıklara parmak basacağız.

«Sevgili kardeşlerim, ben gene birtakım, bardağı, sağda olan bardağı solda gösterme eğilimleri üzerinde durmamak istiyorum ama var işte, bazı şeyler var. Bu ihtilafın alevlenmesine sebebiyet vermiş olan bu gibi şeyler var. Bunlardan bir tanesi de, sosyalist düzenlerin, sosyalist ülkelerin maskelerini düşüreceğiz, sözü. Sevgili kardeşlerim, hemen ifade edeyim ki, bu biçimde bir söz söylemedim. Ama sosyalist toplumlarda eğer sosyalizmin uygulaması kötü sonuçlar vermişse, onların üzerinde elbette duracağız, vazifemiz. Vazifemiz, sosyalist olarak vazifemiz. Ve sebeplerini göstermeye çalışacağız, karınca kaderince. Yoksa ne yaparsa yapsın sosyalist toplumlar, bunlar mübahtır zihniyetiyle hareket edersek, bir kere sosyalist olarak vazifemizi yapmamış oluruz; ikincisi de gerçekten bazı problemleri çözememiş duruma düşeriz. Söz konusu toplumlarda bu gibi hususlar neden meydana gelmiştir, onu bileceğiz. Bileceğiz ki, biz de aynı hataları işlemeyelim hiç değilse. Ve bunu göstereceğiz ki, karınca kaderince, etkilensinki, dolaylı olarak ve bu çeşit yanlış uygulamalardan geri dönsünler. Gene bir husus: 'Sosyalizmin çirkin yüzü var mı sanki ki, güleryüzü olsun.' Arkadaşlar ben konuşmalarımda sosyalizmin güzel yüzünü halkımıza anlatacağım, dedim. Yani bu ne demek? Türkçeyi yanlış kullanmıyorsam, sosyalizmin zaten yüzü güzeldir demek. Bunun mefhumu muhallifinden çirkin yüzlü sosyalizm vardır sonucu çıkarmak; gene insaflı bir davranış olmaz. Kaldı ki uygulamalarda sosyalizmin güzel yüzüne gölge düşürüldüğü de bir gerçektir. Bu gerçeği söylemek hem sosyalist olarak ödevimizdir, hem sosyalizmi getirmek iddiasında olan bir partinin üyeleri olarak da vazifemizdir. Halka doğruyu söylemek ödevimizdir. Getireceğimiz sosyalizmin yüzüne gölge düşürülemeyeceği hakkında şimdiden ona teminat vermek mecburiyetindeyiz. Sevgili kardeşlerim, şu anlaşmazlık konusu ve partimizin en yüce kuruluna açıklanması istenen konu, işte bu. Yalnız ben

de bu kuramsal, teorik diyebileceğimiz açıklamalardan sonra, bunun nasıl bu hale geldiğini, seyrini kısaca belirtmek istiyorum.

«Arkadaşlar, bazı sayın Merkez Yürütme Kurulu üyelerinin beni 'hürriyetçi sosyalizm sözünü kullanma' diye ikaz ettikleri doğrudur. Yalnız benim de bunun kullanılması lâzım geldiğine inancım kesindi ve kesindir. Bundan ötürü bu arkadaşlarıma teori bakımından bir yanlışlığı varsa bu terimin, gösteriniz derhal geri alırım dedim. Ve keza dedim ki, bu sözün kullanılması halkımızın hoşuna gitmezse gene bunu geri alırız, başka bir yolunu araştırırız. Bana arkadaşlarımın yanıtı: 'Bu, parti içinde çalkantıya sebebiyet veriyor.' Ben de dedim ki, genç kardeşlerimize bu anlatılır; genç kardeşlerim aydın kişiler, üniversite öğrencileri. Onlara konferanslar veririz; açıklarız... Ve belki de kendileri arasında birçokları esasen bunları bilirler. Ve bu uyarmalar bu noktada kesildi. Şimdi bu uyarmaların Merkez Yürütme Kuruluna Başkanın yetkilerini kısıtlamayı amaçlayan bir takrir olarak geldiğini biliyorsunuz. Şöyle düşünüyorum bu konuda, beni uyarmış olan kişilerin bu uyarmalarını tekrarlamaları ve üstelik de bana, —kendileri o bilimsel yetenektę kimselerdir— bu ortaya attığım hususların bilim yönünden sakat, yanlış olacağını isbat etmeleri gerekirdi. Arkadaşlar, Mr. Yr. Kuruluna söylediğim gibi bir gündem ve bir takrir olarak gelen bu meseleden bendeniz o kurulun başkanı olarak ancak masaya oturduğum zaman haberdar oldum. Mr. Yr. Kurulunun gündemleri genellikle Gn. Sekreter arkadaşımız tarafından hazırlanır ve önemli bir mesele yoksa, gündeme konacak önemli bir mesele yoksa, bana hakikaten toplantıdan hemen önce sunulur. Ama benim düşürülmem için bir takrir hazırlanırsa, herhalde öyle zannediyorum ki önemli sayılacak bir mesele vardır ve en azından bendenize bunun daha önceden haber verilmesi gerekirdi. Kaldı ki bu acele bir iş de değilmiş, sonradan öğrendim. Merkez Yürütme Kurulu'nun yedek üyeleri keyfiyetten, toplantıdan zannederim 3-4 gün önceden haberdar olmuşlar. Şimdi

böyle bir durum karşısında kalan insanın, bu durumu kendisine bir tertip olarak vasıflandırması öyle zannediyorum ki haklı. Bundan sonraki safhayı biliyorsunuz. Genel Yönetim Kuruluna gitti mesele. Ben çağırdım Genel Yönetim Kurulundaki kardeşlerimi, olağanüstü toplantıya. Ve genel yönetim kurulunda karara bağlandı mesele. Uzun dört gün süren tartışmalar, konuşmalardan sonra. Onun üzerine getirdim. Ancak bu takriri imza etmiş olan arkadaşlarımız ve özellikle bunlar içinde bazıları, Genel Büyük Kongrede, yani 15 gün sonra toplanacak büyük kongrede mutlaka benim düşürülmem için de bir hazırlığa girişmişler. Mesela bir tanesini tesadüfen öğrendim. Sivas il sekreteri, adını da şimdi hatırlamıyorum, ilk defa gördüğüm bir kardeşim, bana kendisine Sadun Aren'in, Aybar artık sosyalist değildir, onu düşüreceğiz dediğini ve genç kardeşimin de, peki yerine kim gelecek sorusunu sormaları üzerine de, kollektif bir idare kuracağız dediğini ve Sivas il delegelerine bu hususta propaganda yapmalarını da tembih ettiğini söyledi. Ve genel yönetim kurulunda açıkladığım yazılı ifadeyi de yazarak bana bıraktı. Binaenaleyh o mektubu da bilgi edinmek isteyen arkadaşlarıma okumak mecburiyetindeyim.

«19.10.1968 Cumartesi günü, saat 16.00'da TİP Genel Merkez binasında Sadun Aren'le görüştüm. Sadun Bey, M. Ali Aybar'ın bilimsel sosyalizmi benimsemediğini, Rusya aleyhinde konuştuğunu; Karl Marx'ın, Engels'in fikirlerini benimsemeyip, ilkel bilim adamlarının fikirlerine inandığını; *artık Mehmet Ali Aybar'ın sosyalist olmadığını, kendilerinin ise kollektif bir grup kuracaklarını ve bu grupta parti genel başkanı olmayacağını, kendi fikirlerini Şaban Erik, Nihat Sargın'ın desteklediğini* beyan edip, benim, Cemal Hakkı Selek'in hangi taraftan olduğumu sorduğum zaman, biz sosyalist olduğumuza göre, Cemal Hakkı da bizden dedi ve bana dönerek, Sivas delegelerini Aybar aleyhinde hazırlamamı söyledi. Yukarıda yazdıklarımı şifahen de Genel Başkana söyledim, bunu bir parti vazifesi sayıyorum. Sivas İl Sekreteri Vahdet Olcoyto.»

«Sevgili kardeşlerim, bir partide böyle şeyler yapılmaya başladı mı, sosyalist ahlâk namına, bilim namına, sosyalist teori namına bu kürsüden neler söylenirse söylensin, o partide tehlikeli gelişmeler başladı demektir. Ancak, ben şuna inanıyorum ki, Büyük Kongre bu tehlikeleri çözecektir, bu tehlikelerin üstesinden gelecektir. Çünkü bu partiye girdiğim günden beri, ben daima emekçi halkımızın sağduyusuna inanıyorum. Genel Kongrenin delegasyonunu genişletmek üzere Malatya Kongresinden evvel toplanan olağanüstü kongrede tüzük maddesinin değiştirilmesi hususu benim teklifimdi. Bu teklife karşı çıkan pek çok arkadaşımız oldu. Dediler ki, henüz daha sosyalizm yeni yeni tabana iniyor, taban kayabilir; sosyalist niteliğini parti kaybedebilir; ben inancımı kaybetmedim. Bir kere ışık tutulduktan sonra emekçi yığınların yolunu şaşırması mümkün değildir. Hele bizim emekçi yığınlarımız gibi karanlıklar arasında oy hakkına sarılıp bir daha oy hakkını geri vermemek inadını gösteren emekçi yığınlar olursa karşımızda. Bundan ötürü sizlerin sağduyusunun, partinin son derece kritik anda, seçimlere girmesine 11 ay kala, böyle bir meseleyi, böyle bir meselenin patlak vermesine ve efkârı umumiyeye bu meselenin TİP kaynıyor şeklinde yansımasına sebep olan arkadaşlarımızın ve isterseniz benim hürriyetçi sosyalizm terimini henüz genç arkadaşların bile tepki gösterecekken, o tepkiyi hesaba katmadan, yahut da formülasyonunu iyi koymadan ortaya attığım için benimse kabahat, ortaya yaratmış olduğumuz bu tehlikeli durumdan kongre temsilcilerinin, kongredeki delegasyonun, yani emekçi halkımızdan gelen kardeşlerimin sağduyusuyla çıkacağımıza kesin inancım var; ve bu kongreden çok daha güçlü çıkıp, 69 seçimlerine var gücümüzle gireceğimize inancımız var. Eksiklerimiz çok; örgütlenme meselelerimiz askıda, biliyorum. Halkı eğitim problemimiz askıda, bunu da biliyorum. Bütün hakim sınıflar, bütün güçleriyle karşımızda, bunu da biliyorum. Yeni şartlar altında, bu yeni gelen Amerikan elçisiyle ve Amerikan emperyalizminin ağırlık merkezinin Ortadoğu'ya kayma-

sıyla göğüslemek durumunda kalacağımız müşkülâtın daha da ağırlaşacağını biliyorum. Ama şunu da biliyorum ki, emekçi sınıflar bir kere uyanmaya başladılar mı ve bir kere kendi partilerini buldular mı, ne yapılsa nafiledir. Onlar mutlaka doğru yolu bulurlar, bulacaklardır. Beğenmedikleri yöneticileri değiştireceklerdir. Ama Türkiye sosyalizmini mutlaka kuracaklar, Amerikan emperyalizmini ve onun ortaklarını mutlaka ve mutlaka Türkiye'de zararsız hale getireceklerdir.

Hepinize saygılar, sevgiler.»

KONGRE BAŞKANI ÇETİN ALTAN'IN KONUŞMASI

Kongre Başkanı Çetin Altan'dı. Başkan olmasını ben önermiştim. İçinde bulunduğumuz nazik durumda partiyi koruyacağına, aynı zamanda herkesin hakkını gözeten bir başkan olarak kongreyi yöneteceğine inanıyorduk. Sayın Altan kongrenin ilk gününü şu konuşmayla kapattı:

«Gündemimizin böylece 10. maddesini de tamamlamış bulunuyoruz. Vakit geç olmuştur. Kongre yoğun bir çalışma ve hiçbir siyasî partide şimdiye kadar Türk siyasî tarihinde rastlanılmayacak ölçüde bilimsel seviyede bir faaliyet göstermiştir. Bunun Türk siyasî tarihi için hakikaten öğünülecek bir toplantı günü olarak alıyorum: Hem Türk sosyalist tarihine, hem tüm olarak Türk siyasi tarihine... Hiçbir siyasî partinin hiçbir kongresinde, bu ölçüde seviyeli, bu ölçüde bilimsellik yapılmamıştır. Bunu Türkiye İşçi Partisi Türk siyasî tarihine armağan ettiği için gelecek kuşaklar da bu armağanın kıvancını duyacaklardır. Değişmekte olan Türk siyaseti içinde hepinize kutlu olsun arkadaşlar.» (Bant çözümü)

TİP'in üçüncü kongresi Sayın Çetin Altan'ın belirttiği gibi gerçekten seviyeli bir toplantıydı. Ama normal bir kongre değildi. Hizipler, kanatlar olur parti kongrelerin-

de. Bunlar yönetimi ele geçirmek için savaşırlar. Pek dürüst olmayan kulis çalışmalarına da rastlanabilir. Ne var ki, bir sınırı vardır bunların. Bu sınır çoğu kez parti programıdır. Parti aynı programı benimseyen insanların topluluğudur. Partiye başka bir çizgi vermek isteyenler yeni program, tüzük taslakları önerirler... Oysa Aren, Boran ve arkadaşları parti programını savunduklarını söylüyorlardı. *Türkiye'ye özgü sosyalizme* saldırıyorlardı. Türkiye'ye *özgü sosyalizm* ise, programın ulusal bağımsızlıkçı yanını vurgulayan bir deyimdi. Gerçekten de TİP programı bize özgü bir programdı ve leninizmin tersine, tabandan kaynaklanan bir hareketi savunmaktaydı. Bir süredir konuşmalarımda programın bu *yığınsal hareket* niteliğine ağırlık veriyordum. Kongrede yaptıkları konuşmalarda *önergecilerin* ortodoks çizgiyi savundukları ortaya çıkıyordu. (Yıllar sonra Boran yeni TİP hakkında Adımlar'daki bir yazısında, eski TİP'in gerek yapısı, gerek yönetimi bakımından, yeterince devrimci olmadığını ve kurduğu yeni TİP'te bu eksiklerin giderildiğini yazacaktır). Evet bu beş arkadaşımız yılarca teori konusunda hiçbir öneri getirmemiş olmanın sanki acısını çıkarmak istercesine *Türkiye'ye özgü sosyalizm* deyimine saldırıyorlardı. Son konuşmamda belirtmeye çalıştığım gibi, olaylar bizi bağımsız bir sosyalizm görüşünü vurgulamaya zorlamıştı. Çekoslovakya'nın işgali olayı, Sovyetler Birliği'nin, *leninist* çizgi içinde bile en küçük bir yeniliğe, demokratik en ufak bir eğilime, müsamaha göstermediğini ortaya koymuştu. *Önergecilerin,* daha düne kadar Sovyetler Birliği'ni sert biçimde eleştiren Behice'yi, herhalde paratoner görevi yapması için, aralarına alarak *Bağımsız Türkiye'ye özgü sosyalizme,* cepheden saldırıya geçmeleri, herhalde derin bir değişimin işaretiydi.

Ancak delege çoğunluğu üzerinde etkili olamadıkları, yavaş yavaş ortaya çıkıyordu. Kürsüye gelerek görüşlerini açıklayan delegelerin büyük çoğunluğunun, Beşleri onaylamadıkları ve olaylara bir bakıma anlam veremedikleri anlaşılıyordu. Nitekim son gün yapılan seçimler sonu-

cunda, Beşlerden sadece iki kişinin, 41 kişilik Genel Yönetim Kuruluna girebildiği görülecektir: Aren ile Erik Genel Yönetim Kuruluna seçilmiş; Boran, Sargın, Haydaroğlu yedekte kalmışlardı...

Kongre yayımladığı bildiride şöyle demişti: *«Türkiye'de sosyalizmi kurmak için, sosyalizmin genel kanunlarına uygun olarak, bize özgü bir yol izlememiz gerektiğinin bilimsel bir zorunluk olduğuna; Türkiye sosyalizminin işçi sınıfının demokratik öncülüğü etrafında toplanmış bütün emekçi sınıf ve tabakaların eliyle, aşağıdan yukarı kurulacağına; sosyalizmi kurmak için yapılacak fedakârlıkların bilerek isteyerek, severek yapılması gerektiğine; partimizde olduğu gibi, kurulacak sosyalist düzende de emekçi sınıfların yönetim ve denetimde, her kademede söz ve karar sahibi olacaklarına; sosyalizmin sadece bir ekonomik şema değil, emekçi sınıfların sömürülmeden, horlanmadan* (evet, horlanmadan) *ezilmeden kurtulmalarını sağlayacak, onları tüm yabancılaşmalardan sıyıracak; özgür ve eşit kılacak biricik toplum düzeni olduğuna, sosyalist partiler ve devletler arasında emperyalizme karşı dayanışma ve mücadelenin ancak bağımsızlık, eşitlik, içişlere karışmama ve karşılıklı saygı ile en tesirli hale geleceğine, Türkiye sosyalizminin sosyalist akım içinde tam bağımsız bir hareket olduğuna inanır.»*

Evet bunlar bizim yıllardır savunduğumuz ilkelerdi. Bildirinin tamamını vermek daha aydınlatıcı olacaktır:

KARAR*:

TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ 3. BÜYÜK KONGRESİ

1 — Sosyalizmin, kapitalizmden sonraki aşamanın üretim tarzı olarak; kapitalist üretim ilişkilerinden özde

* Aslından aynen çıkarılmıştır.

ve biçimde farklı üretim ilişkileri olarak; olayları incelemede, tahlilde ve senteze varmada kullandığı bilimsel metot bakımından bir tane olduğunu; fakat toplumların çelişileri birbirinin tıpatıp aynı olmadığından temel çelişi; yani sermaye-emek çelişisi aynı nitelikte olsa bile, üst yapıya ait çelişiler ve üstyapı altyapı etki tepkisi mutlaka farklı ve geri kalmış toplumlarda bu farklar daha belirgin olduğundan sosyalizmin toplumlara göre ayrı biçimler aldığını ve alabileceğini açıklar.

Türkiye'de sosyalizmi kurmak için, sosyalizmin genel kanunlarına uygun olarak, bize özgü bir yol izlememiz gerektiğinin bilimsel bir zorunluk olduğuna; Türkiye sosyalizminin işçi sınıfının demokratik öncülüğü etrafında toplanmış bütün emekçi sınıf ve tabakaların eliyle, aşağıdan yukarı kurulacağına; sosyalizmi kurmak için yapılacak fedakârlıkların bilerek, isteyerek, severek yapılması gerektiğine; partimizde olduğu gibi, kurulacak sosyalist düzende de emekçi sınıfların yönetim ve denetimde, her kademede söz ve karar sahibi olacaklarına; sosyalizmin sadece bir ekonomik şema değil, emekçi sınıfların sömürülmeden, horlanmadan, ezilmeden kurtulmalarını sağlayacak, onları tüm yabancılaşmalardan sıyıracak, özgür ve eşit kılacak biricik toplum düzeni olduğuna, sosyalist partiler ve devletler arasında emperyalizme karşı dayanışma ve mücadelenin ancak bağımsızlık, eşitlik, iç işlere karışmama ve karşılıklı saygı ile en tesirli hale geleceğine, Türkiye sosyalizminin sosyalist akım içinde tam bağımsız bir hareket olduğuna inanır.

2 — Temel çelişi, yani sermaye emek çelişisi, son tahlilde ağır basmakla beraber hiçbir vakit sosyalizme geçişi tek başına tayin edemeyeceğini ve üstyapı kurumları ile karşılıklı etki-tepki halinde olduğunu, üstyapı kurumlarını belirlerken kendisi de onlar tarafından belirlenip bir *üst belirlenme* durumu meydana getirdiğinden, sosyalizme geçilebilmesi için emek-sermaye çelişisinin had bir safhaya gelebilmesi yanısıra, üstyapı kurumlarının da ge-

nellikle aynı doğrultuda bulunmasının şart olduğunu açıklar.

3— Başta gelen davamızın bugün Amerikan emperyalizmi, milletlerarası sermaye ve bunların aracısı ve ortakları olan komprador-ağa-bürokrat üçlüsü ile işçi sınıfı ve onun demokratik öncülüğü etrafında toplanmış tüm emekçi sınıf ve tabakalar arasındaki temel çelişiyi aşarak Türkiye'yi tam bağımsızlığa ve emekçi sınıfları, yani milletimizi sömürü, zulüm ve ezgiden kurtararak Anayasa'ya sahip çıkmış bir numaralı vatandaşlar durumuna yükseltmek ve ikinci milli kurtuluş ve Türkiye sosyalizmi için partimizin açıp yürüttüğü mücadeleyi kesin zafere kadar yürütmektir.

4 — İkinci milli kurtuluş ve Türkiye sosyalizmi için verilen mücadeleyi Anayasa'ya sahip çıkan ve birinci Milli Kurtuluş Savaşını kazanmış, sonradan kaybetmiş olmanın nedenlerini şimdi daha iyi ve partimizin verdiği mücadeleler ışığında her gün biraz daha açık ve seçik olarak kavrayan emekçi sınıf ve tabakaları kesin zafere götürmektir.

5 — Türkiye NATO'dan çıkacak, ikili antlaşmalar feshedilecek ve yurdumuzdaki Amerikan askeri üs ve tesisleri tasfiye edilecek, milletlerarası sermayenin yurdumuzdaki sömürücü ilişkilerine son verilecek; dışa bağlı komprador-ağa-bürokrat üçlüsünün emekçi sınıflarımız üzerindeki zararlı nüfuz ve hakimiyetlerine Anayasa'mızın öngördüğü köklü dönüşümler gerçekleştirilerek son verilecektir.

6 — Hedefe doğru kesin adımlarımızdan birini de önümüzdeki büyük seçimlerde atacağız. Bunun için:

a) İşçi sınıfımızla içli dışlı bağlar kurmaya daha büyük bir hız ve şevkle devam etmek,
b) Köylülerle içli dışlı bağlar kurmaya daha büyük bir hız ve şevkle devam etmek,
c) Amerikan emperyalizminin ve milletlerarası kapitalizmin ve bunların içimizdeki aracı ve ortaklarını, yani komprador-ağa-bürokrat üçlüsünün ortaklaşa sö-

mürdüğü işçi ve köylüler gibi ezilen küçük esnaf, zanaatkâr, küçük memur tabakalarıyla ilişkilerimizi pekiştirmek,

d) Türkiye'nin devrimci bir ortamda bulunan yüksek öğrenim gençliği ile içli dışlı bağlar kurmaya daha büyük bir hız ve şevkle devam ederek yüksek öğrenim gençliğini, emekçi sınıf ve tabakalar gençliği ile içli dışlı bağlar kurmaya teşvik etmek,

başlıca amaçlarımız olacaktır.

7 — Anayasa'mızın vatandaşlar arasında dil, ırk, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ayrımı gözetilmeyeceğini ve kanun önünde eşit bulunduğunu belirten ilkesine karşın Kürtçe ve Arapça konuşan vatandaşlarımızın bundan dolayı horlanmalarını, ezilmelerini, ikinci sınıf vatandaş muamelesi görmelerini kınar.

Doğu ve güneydoğu sorununun çözümünde ekonomik köklü dönüşümlerle beraber, psikososyolojik faktörlerin de gözönüne alınması gerektiğini ve ancak bu açıdan bakılması ile gerçekçi bir çözüme ulaşılabileceğini bilir.

8 — Halkımızın dini inanç ve davranışlarına içtenlikle saygılı olan Türkiye İşçi Partisi, alevi vatandaşlarımızın mezheplerinden dolayı farklı muamele görmelerinin, horlanıp ezilmelerinin karşısında olduğunu açıklar. Diyanet İşleri Başkanlığı'nda bütün mezheplerin temsil edilmelerini ve mezhepler arasında her alanda eşitlik sağlanması gerektiğini kabul eder.

KARAR TASARISI II

Köy emekçilerinin uyarılması ve bilinçlendirilmesi için mahalli örgütler aracılığı ile köylere gönderilmek üzere —parti tüzük ve programı ışığında— belli aralıklarla, tek yapraklı propaganda broşürlerinin, propaganda ve basın bürosu tarafından yayımlanmasında yarar görür.

Kemal NEBİOĞLU
Genel Sekreter

ANLAŞMAZLIK TEORİK MİYDİ?

İki teori arasındaki çatışmayı bir yana bırakırsak, teorik anlaşmazlık, aynı teorinin değişik yorumları anlamına gelir. Taraflar bilimsel yönteme bağlı iseler, yorum anlaşmazlıkları ortadan kaldırılabilir: gerçeklerin hakemliğine başvurulur; yorumlardan birinin, bazan da her ikisinin yanlış olduğu anlaşılır. İki teori arasındaki çatışma da sonunda aynı yöntemle, gerçekle ilgileri karşılaştırılarak çözümlenir. Ne var ki, gerçeği saptamak, her zaman ve her yerde basit ve kolay bir iş değildir. Doğa bilimlerinde karmaşık yöntemler, araç ve gereçler kullanılır. Gerçeği daha derinden, daha iyi kavrayabilmek için. Üstelik yöntemler, araç ve gereçler de sürekli geliştirilir.

Toplum bilimlerinin konusu toplumsal yaşam, yani insanlar arasındaki çeşitli ilişkilerin incelenmesi olduğundan, gerçeklerin saptanması, olaylar arasındaki yasaların bulgulanması çok daha zordur. Dolayısıyla aynı teori farklı yorumlara yol açar; yeni teoriler ortaya çıkar. Hele bu teori, marksizm gibi politika ile bağlantılı ise, hem yorumlar çoğalır, hem de yorumlar birbirinden farklı *teoriler* (!) oluşturur: Leninizm, Stalinizm, Maoizm, Avrupa Komünizmi gibi... Türkiye'ye özgü sosyalizm de böyle bir yorum-teori idi. Beşler buna karşı çıkıyorlardı. Karşı çıkmak haklarıydı elbette. Ne var ki. biz bir partiydik, bu partinin bir programı, bir tüzüğü, kimi ilkeleri vardı. Ve bunlar usulünce değiştirilmeden, bunlar sözde benimsenilerek, bambaşka bir teori savunulamazdı. TİP, Marksizmden yola çıkarak Türkiye'ye özgü bir sosyalist çizgi saptamıştı. Bu çizgi ne *Leninci,* ne *Stalinci,* ne de *Maocu*ydu. Bu da sır değildi. İlkeleri tüzük ve programda açıklanmıştı. TİP *öncü* teorisini; proleterya diktatörlüğünü, yani öncülerin işçi sınıfı adına devleti ele geçirip yönetmelerini, *leninist* parti modelini; kısacası *leninizmi* reddediyordu. TİP, tepeden inmeciliğe karşıydı. Hem de sadece ilkesel açıdan değil, gerçekçi olduğu için de karşıydı. Kurulan sosyalist devletler ve yarım yüzyılı aşan uygulamalar, sos-

yalizmin bir avuç *öncünün* tepeden inme buyrukları ile asla gerçekleştirilemeyeceğini gözler önüne sermişti, kanıtlamıştı... *Demokrasisiz sosyalizm olmazdı, olamazdı... Olamayacağını örnekleriyle görüp anlamıştık. Bu, teorik olarak doğruydu; bunu pratik de doğrulamıştı... Üretim araçlarının kamulaştırılmasıyla, sosyalizme geçilmiş olmuyordu. Çünkü emekçiler devleti doğrudan doğruya ele geçirmedikçe, devleti kendileri yönetmedikçe, yani demokrasi gerçekleşmedikçe, 'sömürü' ortadan kalkmıyordu; kaldırılamıyordu... Artı-değerin sömürüye dönüşmemesi, ancak artı-değeri yaratan emekçilerin, artı-değerin kullanımına da, yani nasıl ve nerede kullanılacağına da karar vermesine bağlıydı. Bu ise, emekçi halk yığınlarının yöneticilerini seçmeleri, sürekli denetlemeleri ve diledikleri an, bunları görevden almalarına olanak veren bir düzenin kurulması ile, ancak gerçekleşebilirdi.*

TİP tüzüğü ve programı yukarıda açıklanan görüşleri zaten içeriyordu. Tüzüğün 2 ve 3. maddelerinde partinin, Türk işçi sınıfının demokratik öncülüğünde tüm emekçi tabakaları içeren, onların yönetiminde onları iktidara getirmeyi amaçlayan bir parti olduğu yazılıydı. 53. madde kol emekçilerinin parti yönetiminde ağırlıklı olmalarını sağlayan esaslar getirmişti. Program da aynı esaslar ışığında hazırlanmıştı. Gerek Tüzüğün yukarıdaki maddelerini, gerekse programın ilkesel esaslarla ilgili bölümlerini ben yazmıştım. TİP *ortodoks* çizgide olan bir sosyalist parti değildi. Marksizmden hareket eden, ama kesinlikle leninist olmayan bir partiydi. Parti programını çiğnediğim hakkındaki suçlamalar, dolayısıyla gerçek dışı şaşırtmacalardı. 'Aybar artık sosyalist değildir; program dışı konuşmalar yapıyor' demekle, karşıtlarım gerçekleri üstüste katmerli biçimde yadsıyorlardı. TİP'in tüzük ve programında yer alan ilkeler, henüz bu arkadaşlar partiye girmeden Aybar tarafından saptanmıştı. Üstelik bu ilkeler onların savunmaya başladıkları *ortodoks* çizgide olmayan TÜRKİYE'YE ÖZGÜ İLKELERDİ. 1962 yılında Tüzük

kaleme alınırken tarafımdan saptanmış ilkeler... Şimdi programı onlar savunuyor, biz karşı çıkıyor durumda gösterilmek isteniyorduk.

KONGRE KİMLERİ SEÇTİ?

Üçüncü kongrede amaçlarına ulaşamadılar. Ağır bir yenilgiye uğradılar. Kongre yayımladığı bildiride: (...) *Türkiye'de sosyalizmi kurmak için, sosyalizmin genel kanunlarına uygun olarak, bize özgü bir yol izlememiz gerektiğinin bilimsel bir zorunluk olduğunu ve (...) başta gelen davamızın bugün Amerikan emperyalizmi, milletlerarası sermaye ve bunların aracısı ve ortakları olan komprador-ağa-bürokrat üçlüsü ile işçi sınıfı ve onun demokratik öncülüğü etrafında toplanmış tüm emekçi sınıf ve tabakalar arasındaki temel çelişkiyi aşarak Türkiye'yi tam bağımsızlığa ve emekçi sınıfları, yani milletimizi sömürü, zulüm ve ezgiden kurtararak Anayasa'ya sahip çıkmış bir numaralı vatandaşlar durumuna yükseltmek ve ikinci milli kurtuluş ve Türkiye sosyalizmi için partimizin açıp yürüttüğü mücadeleyi kesin zafere kadar yürütmektir»** diyerek, bizim savunduğumuz görüşleri benimsedi ve 41 kişiden oluşan Genel Yönetim Kuruluna, önergecilerden sadece Aren'le Erik'i seçti; Boran, Sargın ve Haydaroğlu yedekte kaldılar.

Genel Yönetim Kuruluna asil üye olarak şunlar seçildi: *İşçi Kesimi:* (Oy sırasına göre) Rıza Kuas, Naci Eren, Şaban Yıldız, Hüsamettin Güven, Şinasi Kaya, Kemal Aksoy, İlyas Başyılmaz, Kemal Türkler, İbrahim Çetkin, Şevki Erencan, Cenan Bıçakçı, Rahmi Eşsizhan, Yaşar Saygıner, Şaban Erik, Fevzi Kavuk, Mehdi Zana, Celal Beyaz, Kemal Nebioğlu, Tahsin Avcı, Yılmaz Yazoğlu, Abbas Uğurlu. *Yedekler:* Musa Birdal, Yakup Erdem, Yavuz Ünal, Necip

* Tüm konuşmalar bant çözümüdür.

Akan, Mustafa Ruhidoğan, Mustafa Oksal, Mustafa Baykan, Metin Atılal, Adnan Kozanoğlu, Cemil Fazlı.

İşçi olmayan kesim: Mehmet Ali Aybar, (158 oyla ilk turda seçildi), (Oy sırasına göre) Murat Sarıca, Yaşar Kemal Gökçeli, Tarık Ziya Ekinci, İdris Küçükömer, Suat Aksoy, Mehmet Ali Aslan, Kemal Burkay, Can Yücel, Şükran Kurdakul, Atilla Aşut, Yahya Kanbolat, Ayata Begensel, Naci Kutlay, Hayrettin Abacı, Burhan Cahit Ünal, Kemal Sülker, Saip Atay, Orhan Çubukçu, Sadun Aren. *Yedekler:* Ali Göçmen, Behice Boran, Yusuf Ziya Bahadınlı, Nihat Sargın, Adil Kurtel, Mehmet Selik, Ali Karcı, Yunus Koçak, Rauf Çapan, Minnettullah Haydaroğlu.

Merkez Yürütme Kurulu: Genel Başkan Mehmet Ali Aybar, *Genel Sekreterler:* Rıza Kuas, Kemal Nebioğlu. *Üyeler:* İ. Çetkin, Ş. Yıldız, R. Eşsizhan, Ş. Kaya, S. Aksoy, Murat Sarıca, Tarık Z. Ekinci, Kemal Sülker, Yahya Kanbolat. *Yedekler:* K. Türkler, Celâl Beyaz, A. Uğurlu, Şükran Kurdakul, Burhan C. Ünal, Atilla Aşut.

Merkez Haysiyet Divanı: Basri Dede, Mirza Doğan, Nejat Öktem, Salih Özkarabay.

Evet, ama artık TİP eski TİP değildi. Balık baştan kokuyordu. Ve Beşlerle aramızdaki anlaşmazlık, farklı teorik değerlendirmelerden kaynaklanan ve farklı politik değerlendirmelere yol açan bir anlaşmazlıktı. TİP programı *ortodoks* çizgiden çok farklı bir çizgiyi savunuyordu. Biz *öcücülüğe* karşıydık. Bir avuç devrimci aydının emekçi yığınları yönlendirmesi, yönetmesi görüşünü paylaşmıyorduk. Emekçilerin yönettiği, ağırlıklı olduğu bir hareket düşünüyorduk: Tabandan kaynaklanan ve işçilerin, köylülerin, *kol emekçilerinin* başını çektiği bir dip dalgası... Biz aydınları bu hareket içinde yardımcı olarak görüyorduk. Her halde amacımız bu idi. Bizim tarihsel yapımızın Batılı ülkelerden çok farklı olmasından hareketle, bürokrasi ağırlıklı, Komprador-Ağa üçlüsüne karşı, tam anlamda de-

mokratik ve bu üçlü dışında tüm emekçileri kapsayan bir hareket olarak düşünüyorduk Sosyalizmi. Bu bize özgü bir modeldi. Leninizmin bürokratik toplumlar kurulmasına yol açması ve emekçilerin iktidar olmalarını önlemesi de, bizi kendi modelimizi yaratmaya adeta zorlamıştır. Sovyetler Birliği'nde, Kruşçef reformlarının askıya alınması ve Brejnev'le kişisel yönetime dönülmesi, *ortodoks* modelin dışında bir çizgiye yönelmemizde önemli bir rol oynamıştır. Özellikle Çekoslovakya olayından sonra programımızın bu özelliği üzerinde sık sık durmaya başlamıştım. Kimi arkadaşlarımız bundan rahatsız oluyorlardı. Programımızın özelliklerinin sık sık vurgulanması, bunlarca sosyalizmden sapma olarak nitelendirildi. Kuşkusuz programımızın *ortodoks* çizgiden apayrı bir çizgide olduğunu biliyorlardı. Ama özellikle Çekoslovakya olayından sonra bu özelliğin sık sık vurgulanması, belki de Türkiye'nin jeo-politik konumu bakımından bu arkadaşlarımızca uygun görülmedi. Oysa biz yıllardır Amerika ve Sovyetler Birliği'nden aynı uzaklıkta bir politika izlenmesini savunuyorduk. Ne var ki, ortaya çıkan teorik anlaşmazlığın arkasında politik bir tercihin yattığı, yıllar sonra Uğur Mumcu'nun Behice Boran'la yaptığı röportajdan sonra açıkça görüldü. Kuşkusuz Behice'nin açıklamaları, öteki arkadaşları bağlamaz. Sadece Behice açısından bir ışık tutar elbet. Ama gene de önemlidir. Kaldı ki, 1968 yılı dünya konjonktürü içinde Türkiye İşçi Partisi'nin yöneticilerinin birbirlerine düşmesi, öncelikle Amerikanın sevineceği bir olaydı. 1962'den beri halk arasında Amerikaya karşı çıkan tek partiydi. Yöneticilerinin halkın pek kavrayamadığı bir konuda, kavgaya tutuşmaları, partinin kamuoyunda büyük ölçüde puan kaybetmesine neden olmaktaydı. Aynı zamanda TİP'in Amerika ile Sovyetler Birliği'nden aynı uzaklıkta bir politika savunması, üstelik Çekoslovakya'nın işgalinde sert bir dille Sovyetler Birliği'ni kınamış olması, Partimizin Sovyetler Birliği gözünde de makbul sayılmamasına herhalde yol açmaktaydı. Böylece TİP yöneticilerinin anlaşmazlığa düşmeleri hem Amerikayı, hem Sovyetleri sevindirmişti. Türkiye

İşçi Partisi'nin «*ortodoks*» olmayan bir sosyalizm türünü savunduğu düşünülecek olursa, uzun vadeli bir perspektif içinde, anlaşmazlığın daha çok Sovyetlerin işine yaradığı ortaya çıkar. Bir başka açıdan Türkiye İşçi Partisi yöneticileri arasında derin bir anlaşmazlığın çıkması, Türkiye sosyalist hareketi bakımından da son derece olumsuz sonuçlar doğuracak bir olaydı. Düşünülsün ki, Ortadoğu'nun gündeme geldiği bir dönemde yaşıyorduk. Ortadoğu sorunu Türkiye ve dünya solunu yakından ilgilendiren bir olaydı. O günlerde Türkiye solunda önemli bir boşluğa doğru yol alınması, olumsuz bir örnek olarak Arap dünyası solu bakımından olduğu kadar Türkiye'nin bu bölgedeki etkinliği bakımından da kaygı uyandıran bir ters adımdı. Geliyorum şimdi Boran'ın konumuza ışık tutan Mumcu'yla yaptığı konuşmaya. Behice Boran o sıralarda nasıl bir sosyalizm düşünüyordu? TİP programını nasıl çarpıtarak yorumluyordu?

Önce kısaca Boran'ın TİP programına gerçeklere ters düşen bir yaklaşım içinde olduğunu belirtmek isterim. Boran Türkiye'ye Özgü Sosyalizm'in TİP programında bulunmadığını söylüyor. Sözcük olarak Türkiye'ye özgü Sosyalizm deyimi TİP tüzük ve programında geçmez. Ama TİP'in sosyalizm anlayışının 'ortodoks' çizgide olmadığını hemen vurgulamak isterim. TİP'in program ve tüzüğünde sosyalizm sözcüğü de geçmez. Ne var ki, Tüzüğün 2. ve 3. maddelerinde açıklanan ilkeler, yukarda belirtildiği gibi, Marksizmden kaynaklanmakla birlikte, kesinlikle Leninist olmayan Türkiye'ye özgü ilkelerdir. Öncüler teorisi reddedilmekte ve işçilerin, köylülerin emekçi tabakaların parti içinde ve devlette egemenliği savunulmaktadır. TİP tüzük ve programında öngörülen yönetim biçimi, aşağıdan yukarı bir yönetimdir. Üstelik Kurtuluş savaşımıza uzanan ve tam bağımsızlığı savunan, bize özgü bir sosyalizmdir. Dolayısıyla Beşlerin önergesindeki programa ters düştüğüm hakkındaki iddialar, ve Partiye yeni bir çizgi getirmeyi amaçlayan, asıl maksadı gizlemeye yönelik, çok kaba bir taktiktir.

Bakınız Uğur Mumcu ile yaptığı konuşmada Behice Boran bu konuda neler söylüyor?

VE BORAN'DAN YILLAR SONRA ANLAŞMAZLIĞIN GERÇEK YÜZÜ

Boran 'İdeolojik Bağımsızlık' sözünün anlamsız olduğunu söylüyor. Uğur Mumcu'ya bu konuda uzun açıklamalarda bulunuyor. İdeolojilerin sınıfsal nesneler, olgular olduğunu; her isteyenin kendine göre oluşturduğu fikir salataları olmadığını vurguluyor.* Bunlar bilinen klişeler. Kaldı ki konumuz *ideolojilerin* toplumsal bir olgu olup olmadığı değil. Marksist tüm kitaplarda yazılıdır bu. Sorun bu değil. Bizim üzerinde durduğumuz sorun, işçi sınıfı ve Sosyalizm adına ahkâm kesen bir MERKEZİN buyruklarına, yargılarına, boyun eğmemek, karşı çıkmak özgürlüğüdür. Dünyanın tanık olduğu, gözler önünde cereyan etmiş olaylar var: Macaristan olayı; Polonya olayı; Çekoslovakya olayı; ve daha sonra Afganistan olayı...

Bu müdahaleler Sosyalizmin korunması gerekçesiyle yapıldı. 1917 devriminden sonra Marksizm hakkında yeni görüş getirme, yorum yapma yetkisi, Komünist partiler aracılığı ile Moskova'nın tekeline geçti. Biz *ideolojik bağımsızlık* derken bu duruma karşı çıkma özgürlüğünü kastediyoruz. Oysa Belçika'da yaşayan Boran ölümünden bir yıl önce «*Marksist bir parti, toplumsal gerçekçiliğin yasalarının, süreçlerinin, nesnel sınıf ilişkilerinin bilimsel incelenmesine dayanan bir sosyalist ideolojiyi benimsemiş olduğu için, açıkladığım bu anlam ve kapsamda her zaman Sovyet Birliği ve genelinde dünya sosyalist sistemi çizgisindedir. Bunun bağımlı, direktif ve telkin altında bir parti olmakla hiçbir ilgisi yoktur. Zaten bize 'direktif' vermek veya 'telkinde' bulunmak isteyenler olmadı hiç*» diyordu. Aynı çizgide olduğunuz sürece sorun olmaz elbet. Sorun

* Cumhuriyet, 12 Ağustos 1986.

çizgide değişiklik çıkınca başlar. Macaristan, Polonya, Çekoslovakya az çok bir çizgi değişikliği söz konusu olunca Sovyet tankları tarafından işgal edilmişti. Kaldı ki, Marksizm bilimsel bir teori olduğundan, dünyanın dört bir köşesinde bu teoriye katkılarda bulunmak isteyenler çıkacaktır. Ve sorun o zaman patlak verir. Nitekim Boran da Avrupa-komünizmini makbul bir akım olarak görmüyor. Stalin anımsanacağı gibi dilbilimi üzerine teorik bir kitap yazmıştı. Stalin dil bilgini miydi? Hayır. Ama dilbilgini Marr'ın kitabı hoşuna gitmeyince, kaleme sarılmış ve Marr'ın ne gibi dehşet verici yanlışlar (!) yaptığını bir bir sıralayarak (!), adamı silivermişti. Yani 'Marksizm-Leninizm' denen ideoloji benden sorulur demiş, dolayısıyla dil bilginini hizaya getirivermişti. Bu ibret verici bir olaydır. Behice *«bize direktif vermek veya telkinde bulunmak isteyenler olmadı hiç»* derken kuşkusuz yalan söylemiyordu. Sürüden ayrılmayan koyuna çoban neden sopa sallasın? Biz kimsenin sürüde koyuna benzemesini istemediğimiz ve de özgür düşüncesiz, dolayısıyla itirazsız, eleştirisiz BİLİM olmayacağı, olamayacağı için, *İdeolojik Bağımsızlığı* savunuyoruz. Zaman değişiyor. Gorbaçev *açıklıktan*, demokrasiden, yeni yapılanmadan söz ediyor. Gene de korkulu rüya görmektense, uyanık yatmak evladır. *İdeolojik Bağımsızlıktan* şaşmayalım. Behice Boran, 1968 Ağustosu sonuna kadar *Türkiye'ye Özgü Sosyalizmi* savunmuştu ve Çekoslovakya olayı dolayısıyla Sovyetler Birliği'ni, *«işçi sınıfı diktatörlüğü partinin, hatta parti içinde belirli bir kadronun, gitgide tek bir kişinin müstebit, keyfi idaresi şeklini almıştır»** diyerek, ağır biçimde eleştirmişti. Evet, daha önce de belirttim, Boran kitabında 'Türkiye'ye özgü Sosyalizm'i savunuyordu. Şöyle diyordu: *«Bugün Türkiye İşçi Partisi, hem emekçi sınıfların siyasi bir güç halinde örgütlenmesi hareketini, hem de Türkiye'ye özgü sosyalizmin fikirler çerçevesini —teorisini ve ideolojisini— temsil ediyor.*

* Milliyet, 27 Ağustos 1968.

*Sosyalizmde fikir ve eylemin birleşmesi, birarada yürütülüp geliştirilmesi kaçınılmazdır»**. Hey gidi Behice dostum!.

Beş arkadaşımız neden partinin yıllardır izlediği politikada bir değişiklik yapmak gereğini duymuşlardır? Behice'nin alıntılar yaptığımız konuşması dışında politik çizgisi açık bir belge yok elimizde. Olsa olsa bu açıklamalar teorik bir yön değişikliği yapılmak istendiğini ortaya koyuyor. Ama bu da başka bir soruyu karşımıza çıkarıyor. Neden böyle bir değişikliğe gerek duyulmuştur? Hem de yıllar sonra? Behice teorik bir gerekçe sunuyor. Sosyalist düşüncenin 150 yıllık bir birikimin ürünü olduğunu ve masa başında bir yeni ideolojinin yaratılamayacağını söylüyor. Ne var ki, Behice Boran ve arkadaşları 1962'den 1968 Ekimine kadar bir itirazda bulunmadan Türkiye'ye özgü sosyalizm çizgisini izlemişlerdir. Tüzük ve programı başka türlü mü anlamış ve yorumlamışlardır? Türkiye İşçi Partisi'nin 'ortodoks' çizgiyi benimsemediği ilk günlerden beri ortadaydı. Her şey bir yana ben hemen her konuşmamda bize özgü bir yol izlediğimizi, Türkiye Sosyalizminin kitabını, A'dan Z'ye kendimizin yazacağını, yazmakta olduğumuzu, sürekli vurgulamışımdır. Olsa olsa tüzük ve programdan kalkarak, *güler yüzlü sosyalizm, Türkiye'ye özgü sosyalizm* gibi yeni terimler kullanmış olmama takılınabilir. Ama bu terimlerin, program doğrultusunda izlediğimiz yolun kendine özgün bir karakter taşıdığı ve günün politik koşullarına yanıt verdiği, önergeyi hazırlayıp imzalayan beş seçkin arkadaşımızın kavramayacakları, kavrayamayacakları bir sorun değildi elbet. *Hürriyet* konusuna ağırlık vermem beş arkadaşımızın tepkisine yol açmıştı. Ama Marksizm açısından bu terimin kullanılmasının yanlış olduğu konusunda inandırıcı olamamışlardı. Olamazlardı. Çünkü Marx'ın teorisinde kişiler üretim süreci içinde ve buna bağlı olarak ele alınır. Bunlar belirli bir üretim sisteminin koşulları içinde üretime katılan varlıklardır, dolayısıyla da etkilenmiş varlıklardır. Ama bu yaklaşım aynı kişilerin bir başka

* Behice Boran, Türkiye ve Sosyalizm Sorunları, S. 60, İst. 1968.

yönleri bulunduğunu gözardı etmemizi mazur göstermez. Kuşkusuz kişilerin bu yönlerini de üretim koşulları belirler. Ve bunlar birer sonuç olgudur. Ama böyle de olsa yaşayan insan için bu duygular, inançlar birer gerçektir. Özgürlük duygusu, düşünü de böyle bir *gerçektir.* İnsanlar, özgürlük için savaşım vermişlerdir. Sömürüye karşı savaşım ise işçi hareketleriyle başlamıştır ve 150 yıllık bir geçmişe uzanmaktadır. Ama gene de sömürüden kurtulmak politik kapsam içinde daha özgür olmayı içerir. Evet benim kullandığım sloganlarda Marksizme ters düşen bir şey yoktu. Üstelik teoriye katkıda bulunmak da her Marksist düşünürün görevidir. Bir de halka Marksist teorinin anlatılmaması sorunu var. Seçim öncesinde halkımıza artı-değer teorisini anlatmaya kalksaydık alanlar boşalırdı. Ama aşağılanma, horlanma konularını ele aldığımızda bize kulak verirlerdi. Kaldı ki, politik hasımlarımız yani sağcı partilerin TİP'in Moskova doğrultusunda bir parti olduğunu ve bizlerinde Sovyet ajanı olduğumuzu söylüyorlardı. Bunların koca koca yalanlar olduğunu açıklamak zorundaydık. *Bize Özgü Sosyalizm, Güler Yüzlü Sosyalizmin* bir de böyle bir işlevi olmuştur.

İÇİNDEKİLER

ALTINCI BÖLÜM

SONUN BAŞLANGICI, 7

Kitap Sorunu, 48
Parti İçi Muhalefet, 49
TİP Tüzüğünün 53. Maddesi, 50
Doğu Sorunu, 64
Çekoslovakya'nın İşgali, Vietnam'ın Sanki Uzantısı, 67
TİP'in Güçlenmesi Ve Amerika'nın Plânı, 72
Truman Doktrininden Bugünlere, 86
MİT, Millî Güvenlik Kurulu, 112
Beş İmzalı Önerge, 122
Behice Boran, 128
Sosyalist Ülkelerin Sosyalizmi, 131
Türkiye'ye Özgü Sosyalizm, 137
Aren'in Ziyaretleri, 141
Sürprizli Toplantı Ve Sonrası, 144

YEDİNCİ BÖLÜM

BİNDİĞİMİZ DALI KESİYORUZ, 169

Üçüncü Kongre, 171
Mehmet Ali Aybar'ın Konuşması, 174
Sadun Aren'in Konuşması, 203
Şaban Erik'in Konuşması, 212
Nihat Sargın'ın Konuşması, 223

Behice Boran'ın Konuşması, 229
Minnetullah Haydaroğlu'nun Konuşması, 243
İdris Küçükömer'in Konuşması, 246
Beşler'e Yanıt, 253
Çetin Altan'ın Konuşması, 279
Karar, 281
Anlaşmazlık Teorik miydi?, 285
Kongre Kimleri Seçti, 287
Ve Boran'dan Yıllar Sonra Anlaşmazlığın Gerçek Yüzü, 291